

Kaija Rensujeff

Taiteilijan asema 2010

Taiteilijakunnan rakenne,
työ ja tulonmuodostus

Kaija Rensujeff:
Taiteilijan asema 2010

Ensimmäinen painos 2014
Toinen korjattu painos 2015

© Taiteen edistämiskeskus ja Kaija Rensujeff
ISBN 978-952-5253-90-0 (pdf)

Taiteen edistämiskeskus
Helsinki 2015

Kiitokset

Suuret kiitokset kaikille kyselyyn vastanneille taiteilijoille, heidän ansiotaan on, että tämä tutkimus on toteutunut. Kiitän myös käsikirjoitustani arvioineita tutkijoita, työtovereitani sekä kyselyn postituksessa ja muissa käytännön järjestelyissä mukana olleita. Myös taiteilijajärjestöjen väki ansaitsee suuret kiitokset tuesta, kiinnostuksesta sekä kannustavan ilmapiirin luomisesta. Kiitokseni ansaitsevat erityisesti seuraavat tukenani toimineet: Leif Jakobsson, Tuukka Hanhiniemi, Paula Karhunen, Sari Karttunen, Satu Lindberg, Timo Matala, Tomi Mertanen, Laura Norppa, Katja Oksanen-Särelä, Pauli Rautiainen, Luca Rämö, Artemi Varjonen sekä kaikki työtoverit Taiteen edistämiskeskuksessa.

Helsingissä helmikuussa 2014
tekijä

Sisällys

Förord	11
Johdanto	13
<hr/>	
Tutkimushankkeen tausta ja tavoitteet	16
<hr/>	
Taiteilijan määrittely	18
Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä	23
Taiteilijakunta Suomessa vuonna 2010	26
<hr/>	
Taiteilijakunnan rakenne ja taiteenalat	28
Peruskoulutus ja ammatillinen koulutus	42
Taiteilijan työ	53
<hr/>	
Työmarkkina-asema	53
Työllistyminen	65
Moniammatillisuus	70
Taiteellinen työ, taiteelliseen työhön liittyvä työ ja muu työ	70
Syytä moniammatilliseen toimintaan	81
Työaika	89
Tulonmuodostus ja apurahat	95
<hr/>	
Tärkeimmät toimeentulolähteet	95
Tulokäsitteet	98
Veronalaiset tulot	99
Apuhahat	106
Apuhahan myöntäjätahot	117
Konstruoidut kokonaistulot	122
Taiteilijan tulotasoon ja tulonmuodostukseen liittyviä tekijöitä	128
Tilanne ja muutokset eri taiteenaloilla	132
<hr/>	
Elokuvataide	132
Kirjallisuus	135
Kritiikki	139
Kuvataide	142
Näyttämötaide	145
Rakennustaide	147
Säveltaide	150
Taideteollisuus	154
Tanssitaide	157
Valokuvataide	160
Monialaiset taiteilijat	164
Muut	166
Yhteenvedo ja johtopäätökset	168
<hr/>	
Lähteet	177

Kuviot, taulukot ja asetelmat

Kuvio 1. Taiteilijoiden osuudet (%) Suomessa eri taiteenaloilla vuosina 2000 ja 2010	30
Kuvio 2. Taiteilijat (ml. monialaisten taiteilijoiden taiteenalat) taiteenaloittain Suomessa vuosina 2000 ja 2010	31
Kuvio 3. Naisten osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	34
Kuvio 4. Taiteilijoiden ikävuosien keskiarvot taiteenaloittain 1980–1990-luvuilla sekä vuosina 2000 ja 2010	35
Kuvio 5. Taiteilijoiden (%) alueellinen sijoittuminen vuosina 2000 ja 2010	37
Kuvio 6. Taiteilijoiden (%) sijoittuminen metropolialueelle vuonna 2010	38
Kuvio 7. Taiteilijoiden (%) sijoittuminen maakunnittain vuosina 2000 ja 2010	39
Kuvio 8. Taiteilijoiden (%) yleissivistävä peruskoulutus vuosina 2000 ja 2010	43
Kuvio 9. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	44
Kuvio 10. Taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	46
Kuvio 11. Taiteilijoiden osuudet (%) eri koulutustyyppien mukaan vuosina 2000 ja 2010	48
Kuvio 12. Taidealan korkeimman koulutuksen saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	49
Kuvio 13. Taidealan muun koulutuksen (amk, toinen aste jne.) suorittaneiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	50
Kuvio 14. Pedagogisia opintoja suorittaneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	51
Kuvio 15. Taidealan koulutusta ulkomailla saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	52
Kuvio 16. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asetat taiteellisessa työssä vuosina 2000 ja 2010	54
Kuvio 17. Työsuhteessa toimineiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010 (taiteellinen työ)	56
Kuvio 18. Vapaina taiteilijoina toimineet taiteilijat(%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	58
Kuvio 19. Yrittäjien (%) osuus taiteellisessa työssä taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	59
Kuvio 20. Osuuskunta-yrittäjien osuudet taiteenaloittain vuonna 2010	61
Kuvio 21. Freelancereina toimineiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010(taiteellinen työ)	63
Kuvio 22. Taiteilijat (%), jotka eivät tehneet taiteellista työtä taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	64
Kuvio 23. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asetat taiteelliseen työhön liittyvässä ja ei-taiteellisessa työssä vuonna 2010	65
Kuvio 24. Taiteilijat (%), joilla eripituisia työttömyysjaksoja vuosina 2000 ja 2010	65
Kuvio 25. Työttömien osuus kaikista taiteilijoista (%) ja taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneista (%) taiteenaloittain vuonna 2010	69
Kuvio 26. Taiteilijoiden (%) moniammatillisuus vuosina 1996, 2000 ja 2010	75

Kuvio 27. Ainoastaan taiteellista työtä tehneiden taiteilijoiden (%) osuudet taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	77
Kuvio 28. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneiden taiteilijoiden osuudet(%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	78
Kuvio 29. Muuta työtä tehneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	79
Kuvio 30. Niiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain, jotka tekivät taiteelliseen työhön liittyvää työtä tai muuta työtä sen vuoksi, että taiteellisen työn tulot olivat riittämättömät (2010)	82
Kuvio 31. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä kiinnostuksen vuoksi tehneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	83
Kuvio 32. Muuta (ei-taiteellista) työtä kiinnostuksen vuoksi tehneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	85
Kuvio 33. Niiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain, jotka tekivät taiteelliseen työhön liittyvää ja muuta työtä siksi, että ne täydentävät taiteellista työtä (2010)	86
Kuvio 34. Taiteilijoiden (%) viikkotyötunnit vuosina 2000 ja 2010	91
Kuvio 35. Taiteilijoiden taiteellisen työn viikkotyötunnit vuosina 2000 ja 2010	91
Kuvio 36. Taiteilijat (%), joiden viikoittainen kokonaistyöaika oli 41–60 tuntia taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	92
Kuvio 37. Taiteilijoiden tärkeimmät toimeentulolähteet (%) taiteenaloittain vuonna 2010	96
Kuvio 38. Taiteilijoiden veronalaiset tulot (%) tuloluokittain vuonna 2010	99
Kuvio 39. Veronalaisten kokonaistulojen mediaani (€) vuosina 2000 ja 2010	100
Kuvio 40. Tulot taiteellisesta työstä (mediaani) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	101
Kuvio 41. Taiteellisen työn tulojen (mediaani) osuus veronalaisista kokonaistuloista (mediaani) vuosina 2000 ja 2010	106
Kuvio 42. Apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	109
Kuvio 43. Apurahan keskiarvo (€) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	116
Kuvio 44. Valtion apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	118
Kuvio 45. Säätiöiden, rahastojen ym. apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	119
Kuvio 46. Kuntien/kaupunkien apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	120
Kuvio 47. Apurahaa saaneiden taiteilijoiden (%) apurahan lähteet vuonna 2010	121
Kuvio 48. Apurahaa saaneiden taiteilijoiden (%) apurahan lähteet vuonna 2000	122
Kuvio 49. Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot (med €) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	125
Kuvio 50. Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot (€) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010 (alakovartilit, mediaanit ja yläkvartiilit)	126
Kuvio 51. Pienituloisten taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	128
Kuvio 52. Taiteilijoiden konstruoidujen kokonaistulojen keskiarvot (€) taiteenaloittain ja sukupuolen mukaan vuonna 2010	129
Kuvio 53. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin iän mukaan vuonna 2010	130
Kuvio 54. Veronalaisten kokonaistulojen (mediaani) muutos prosentteina taiteenaloittain vuodesta 2000 vuoteen 2010	169
Kuvio 55. Konstruoidujen kokonaistulojen (mediaani) muutos prosentteina taiteenaloittain vuodesta 2000 vuoteen 2010	170

Kuvio 56. Taiteellisen työn (veronalaisten) tulojen (mediaani) muutos prosentteina taiteenaloittain vuodesta 2000 vuoteen 2010	171
--	-----

Taulukot

Taulukko 1. Taiteilijoiden määrän kasvu vuodesta 2000 vuoteen 2010 taiteenaloittain	29
Taulukko 2. Taiteilijoiden sukupuoli, äidinkieli, asuinalue, ikäjakauma ja uran pituus taiteenaloittain (%) vuosina 2000 ja 2010	33
Taulukko 3. Taiteilijoiden uran pituus taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010	41
Taulukko 4. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asetat taiteellisessa työssä taiteenaloittain vuonna 2010	55
Taulukko 5. Taiteilijoiden (%) moniammatillisuus ikäluokittain vuonna 2010	80
Taulukko 6. Syitä moniammatilliseen toimintaan vuonna 2010	81
Taulukko 7. Taiteilijoiden kokonaistyöaika(h/vko) ja taiteelliseen työhön käytetty aika (h/vko) sekä taiteellisen työn osuus (%) kokonaistyöajasta	93
Taulukko 8. Taiteilijoiden veronalaiset tulot, apurahat ja konstruoitu kokonaistulo taiteenaloittain, keskiarvo (€) ja mediaani (€) vuonna 2010	124
Taulukko 9. Taiteenalat konstruoidun kokonaistulon (med €) mukaisessa järjestyksessä vuosina 2000 ja 2010	127

Asetelmat

Asetelma 1. Taiteenalat, jotka puuttuivat kyselylomakkeen taiteenala koskevasta kysymyksestä	27
Asetelma 2. Suurimmat taiteenalat maakunnittain	40
Asetelma 3. Tutkimuksessa käytetyt tuloihin liittyvät käsitteet	98
Asetelma 4. Taiteilijoiden ja eri tulonsaajaryhmien/palkansaajaryhmien vuositulojen keskiarvoja (€) ja mediaaneja (€) Suomessa vuonna 2010	131

Taiteenaloittaiset tiivistelmätaulukot

Elokuvataide, kaikki taiteilijat	134
Elokuvataide, elokuvaohjaajat	134
Elokuvataide, muut taiteilija-ammattit	134
Kirjallisuus, kaikki taiteilijat	138
Kirjallisuus, kirjailijat, näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat	138
Kirjallisuus, kaunokirjallisuuden kääntäjät ja suomentajat	138
Arvostelijat	141
Kuvataide, kaikki taiteilijat	144
Kuvataide, kuvataiteen monialaiset (monialaisten taiteilijoiden ryhmästä)	144
Näyttämötaide, kaikki taiteilijat	147
Näyttämötaide, näyttelijät	147
Näyttämötaide, muut taiteilija-ammattit	147
Arkkitehdit	149

Säveltaide, kaikki taiteilijat	152
Säveltaide, klassinen musiikki: esiintyvät ja luovat taiteilijat	152
Säveltaide, rytmimusiikki: esiintyvät ja luovat taiteilijat	152
Säveltaide, klassinen musiikki ja rytmimusiikki: esiintyvät ja luovat taiteilijat	152
Taideteollisuus, kaikki taiteilijat	155
Taideteollisuus, muotoilijat	155
Taideteollisuus, graafiset suunnittelijat	155
Taideteollisuus, sarjakuvataiteilijat	156
Taideteollisuus, taidekäsityöläiset (keraamikot, korutaiteilijat, sepät jne.)	156
Tanssitaiteilijat, kaikki taiteilijat	159
Valokuvataide, kaikki taiteilijat	163
Monialaiset taiteilijat	165
Muut, sirkustaiteilijat	166
Muut, mediataiteilijat	166
Kaikki taiteilijat	174

Liitteet

Liite 1. Taiteilijajärjestöt	183
Liite 2. Taiteilijajärjestöjen jäsenkriteerejä	184
Liite 3. Taiteilijan asemaan liittyviä tutkimuksia Taiteen keskustoimikunnassa (vuoteen 2012) ja Taiteen edistämiskeskuksessa (2013) vuosina 1985–2013	194
Liite 4. Norjalaiset taiteilijat vuonna 2006	196
Liite 5. Kyselylomake taiteilijoille	198
Liite 6. Taiteenalojen alalajeja, jotka puuttuivat kyselylomakkeesta	204
Liite 7. Taiteilijoiden apurahoista	207
Liite 8. Taiteenalat veronalaisten tulojen, konstruoidun kokonaistulon, apurahojen ja taiteellisen työn tulojen mediaanien mukaan vuosina 2000 ja 2010	210
Liite 9. Valtion taiteilija-apurahan arvon kehitys vuodesta 1970 vuoteen 2012	213

Förord

Tveklöst är det en viktig undersökning som här presenteras av Centret för konstfrämjandet. Forskaren Kaija Rensujeff följer nu upp resultatet av en brett upplagd undersökning från år 2000 som granskade konstfältets viktigaste aktörer, konstnärerna, och deras sysselsättningssituation och inkomstbildning. Kartläggningen ger en tydlig bild av förändringen inom konstnärskåren. Vi får nu belägg för att andelen verksamma inom bildkonst och konstindustri ökar och att allt fler konstnärer betraktar sig som multidisciplinära, m.a.o. arbetar gränsöverskridande mellan flera konstområden.

Undersökningens resultatet utgör en central kunskapsbas för både enskilda konstnärer och konstnärorganisationerna då de driver sina fackliga frågor i olika sammanhang. Stat och kommun som står för den viktigaste finansiering av kulturinstitutionerna är även behjälpta av den kunskap undersökningen ger, inte minst mot bakgrund av kulturinstitutionernas centrala sysselsättande betydelse. Men också den tredje sektorns finansiärer – stipendie- och bidragsbeviljande fonder och stiftelser – bör analysera och beakta dessa förändringarna, inte minst med anledning av att deras roll blir allt viktigare.

Det hävdas ofta att förändringar sker långsamt. Men vi kan nu med facit i hand konstatera att det under perioden 2000-2010 inte enbart rörde sig om smärre förskjutningar utan om påtagliga förändringar som kräver att alla inblandade görs uppmärksamma på dem. Den stora ökningen av andelen multidisciplinära konstnärer och den minskade andelen aktiva inom tonkonst och fotokonst kan lyftas fram som exempel.

Det är alltså hög tid att se över de arbetskraftspolitiska och de skattemässiga aspekterna, men minst lika viktigt är det att beakta resultatet då man diskuterar utbildnings- och kulturpolitik. Man kan inte längre nonchalera det faktum att den växande konstnärskåren har otillfredsställande inkomst- och sysselsättningsmöjligheter. Närmare hälften av dem som arbetar inom filmkonsten är arbetslösa och en tredjedel av bildkonstnärerna och tjugo procent av danskonstnärerna har inte kunnat ägna sig åt konstnärligt arbete. Tarja Cronbergs utredning från år 2011 ger konkreta förslag till åtgärder för att förbättra situationen.

Det är uppenbart att många unga lockas till utbildningar som på sikt inte ger möjligheter till arbete och utkomst. Detta gäller i högre

utsträckning inom konstutbildningen än på de andra utbildningsområdena. Situationen är olycklig och knappast försvarbart ur ett samhälls-ekonomiskt perspektiv.

Den stora andelen svenskspråkiga konstnärer inom litteraturen och scenkonsten bekräftar att dessa konstformer med sina klart språkliga uttryck är viktiga även ur ett nationellt perspektiv i vårt tvåspråkiga land. Den hittills rätt låga andelen konstnärer med annat modersmål än finska och svenska (3 % 2010) blir en av de centrala frågorna att följa i uppföljningen om tio år, som förhoppningsvis förverkligas. Med intresse skall vi då studera inom vilka konstområden de till Finland nyinflyttade finner sina viktigaste uttryck. Samtidigt kommer man att få en bild av hur den finska integrationspolitiken lyckats. Andelen nyfinländare som är sysselsatta inom konstsektorn är i mitt tycke ett mått på samhällets öppenhet och konstens frihet i Finland.

Helsingfors 10.3.2014

Leif Jakobsson

Direktör, Svenska kulturfonden

Ordförande för Centralkommissionen för konst 2010-2011

Taiteellinen työ ja eri taideammatit ovat edelleen suosittuja ja taidealan koulutukseen on hakeuduttu 2000-luvulla yhä innokkaammin. Hans Abbingin (2002) mukaan taiteilijoiden määrä ei kasvaisi ilman, että alasta maalataan tarkoitushakuisesti liian ruusuinen kuva. Jos totuus taiteen armottomista ja poikkeuksellisista talouteen liittyvistä mekanismeista tulisi rehellisesti ilmi, monikin alalle aikoneista pyörtäisi päätöksensä. Koska taiteilijat ovat poikkeuksellisen riippuvaisia apurahoista ja muusta tuesta, tulonmuodostukseen liittyvät epävarmuustekijät luovat taiteilijoille paineita ja toimeentulo omalla taiteellisella työllä on harvoin itsestään selvää. Toisaalta taiteilijan uran alkuvaihe toimii usein eräänlaisena suodattimena uran jatkoa ajatellen, sillä vain sitkeimmät taiteentekijät jatkavat uraansa epävarmuustekijöistä ja paineista huolimatta ja eri taiteenaloilla toimivat lopulta vain kaikkein motivoituneimmat ammattilaiset.

Työ ja työelämässä tapahtuneet muutokset ovat olleet jatkuvan kiinnostuksen kohteena koko 2000-luvun ajan. Keskustelun aiheena on ollut usein siirtymä uudesta vanhaan työhön. Raija Julkusen (2008) mukaan ”uusi” kuitenkin vaihtaa merkitystään eri aikoina ja vuotta 2010 lähestyttäessä ”uusi työ” merkitsi tietoistunutta, affektiivista, jälkibyrokraattista, verkostoituvaa, kommunikoivaa, joustavaa ja prekaaria työtä. Ajankohdalle tärkeitä arvoja työelämässä tuntuivat olevan työhön samaistuminen sekä itsensä toteuttaminen ja kehittäminen. Taiteellista työtä on pidetty työelämän muutosten koelaboratoriona, sillä itsensä työllistäminen, työn kasvava subjektivoituminen ja kokonaisvaltainen työhön sitoutuminen ja siihen kouluttautuminen ovat muuttuneet normeiksi myös muilla kuin taiteen tekemiseen liittyvillä aloilla (mm. Karttunen 2006b). Taiteilijoiden työn kannalta ympärillä oleva todellisuus ja arvomaailma vaikuttivat siis melko ihanteelliselta ympäristöltä toimia parhaalla mahdollisella tavalla oman toimeentulonsa ja hyvinvointinsa eteen. Tutkijan kannalta taas toimintaympäristöön liittyvät piirteet muodostivat hypoteesin, jota testata laajalla kyselyaineistolla, johon oli jätetty tilaa myös vapaalle sanalle, vaikkakin työtä ja tulonmuodostusta on aina tarpeen mitata myös kvantitatiivisilla mittareilla. Pauli Rautiainen on todennut, että Taiteilijan asema -tutkimukset ovat ennen kaikkea sosiaalipoliittisia tutkimuksia, mikä tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että tutkimuksen kohteena ovat hyvinvoinnin ja toimeentulon kysymykset. Näin on, sillä taiteilijan tärkeimpänä päämääränä on yleensä mahdollisuus tehdä omaa taiteellista työtään ja tulla sillä toimeen. Taiteilijan ensisijaisena tavoitteena on harvoin

korkea tulotaso ja suuret liikevoitot. Aineistojen perusteella kumpanakin tutkimusajankohtana, vuonna 2000 ja vuonna 2010, taiteilijoiden suurin huoli on liittynyt työskentelyedellytysten olemassaoloon ja toimeentulon turvaamiseen.

Toivon että taiteilija joskus saisi palkkansa. Näin filosofisessa ammatissa toimiminen ja sillä eläminen vaatisi paljon onnea. Omalla työlläni eläminen olisi keskeisiä haaveitani. En kaipaa markkinointikoulutusta enkä talkookirpputoreja. Toivon että kysely valaisee taiteilijuuden polkua ja tulevilla tekijöillä on hiukan helpompaa. 3035 (s.1958 n taidemaalari)

Taiteilijan asema -tutkimukset ovat paljolti myös työelämän tutkimusta siinä missä muidenkin ammattien työn erityispiirteisiin keskittyvät tutkimukset. Aineistojen perusteella on mahdollista tarkastella eri taiteilija-ammateissa ja taiteenaloilla toimivien ammattilaisten työskentelyolosuhteita ja työnsaantiedellytyksiä sekä tulonmuodostukseen liittyviä erityispiirteitä. Näin päästään lopulta myös ammattitaiteilijoiden tilanteen osalta kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden arviointiin.

Tämän tutkimuksen tekemiseen ja aineiston keruuseen vaikutti paljon kymmenen vuotta aikaisemmin toteutettu Taiteilijan asema 2000 -tutkimus. Tällä kertaa vertailu aikaisempaan ajankohtaan on entistäkin mielenkiintoisempaa, sillä tutkimukset on toteutettu lähes samanlaisella kyselylomakkeella ja otantakehikolla eli lähes identtisesti. Voidaan puhua kvasipitkittäistutkimuksesta, koska osa kyselyyn vastanneista on samoja taiteilijoita kuin kymmenen vuotta aiemmin, osa ei. Aineisto on kohtuullisen suuri ja on syytä olettaa, että vastausten antamat tiedot vastaavat hyvin todellisuutta. Aineiston suurimpana heikkoutena voidaan pitää puuttuvia vastauksia – tässä suhteessa kyselyaineisto ei koskaan vastaa kattavaa rekisteriaineistoa. Vastaajakato ja puuttuvat vastaukset ovat mysteeri, jolla voi olla yllättävänkin suuri vaikutus tuloksiin. Puuttuvien tietojen ongelma on aina suuri, eikä ratkaisuja siihen oikeastaan ole (Töttö 2012, 119.) Ideaalitulanteessa jokainen otoksessa mukana oleva taiteilija olisi haastateltu lomakkeen kanssa ja näin puuttuvia tapauksia ja väärin ymmärrettyjä käsitteitä ei olisi jäänyt vaikuttamaan lopputulokseen. Tämänkaltaisen menettely olisi kuitenkin vaatinut huomattavasti mittavimmat resurssit kuin tällä kertaa oli käytettävissä.

Taiteilijan asema peilautuu tässä tutkimuksessa nimenomaan toimintaympäristön muutokseen. Miten taiteilijoille on käynyt näiden kymmenen vuoden aikana 2000-luvulla? Mitkä asiat ovat muuttuneet, mitkä pysyneet ennallaan? Tämä tutkimus kertoo osaltaan paljon myös taiteilijoiden ympärillä olevan maailman muutoksesta. Merkittävä taiteilijoiden toimintaympäristössä tapahtunut muutos viime vuosina on ollut eläke- ja sosiaaliturvauudistus, joka astui voimaan vuonna 2009. Sen tarkoitus on ollut kytkeä apurahansaajat paremmin sosiaali- ja eläketurvanturvan piiriin sekä parantaa työttömyysturvaa. Uudistus koskee niitä taiteilijoita (ja myös tutkijoita), jotka saavat vä-

hintään neljän kuukauden työskentelyapurahan. Tämä tarkoittaa sitä, että uudistuksen kohteena oleva joukko taiteilijoita on suuri. Uudistus auttaa etenkin sellaisia taiteilijoita, jotka elävät erilaisissa elämän taitekohdissa. Tämän uudistuksen vaikutuksia tulisi kuitenkin tutkia esimerkiksi vuoden kuluttua – tutkimusvuotta koskevissa tiedoissa eivät uudistuksen vaikutukset ole vielä näkyvissä, koska kyseessä oli vasta toinen vuosi uudistuksen voimaantulon jälkeen.

Tutkimustietoa tarvitaan taiteilijan työskentelyedellytysten parantamiseen ja myös muun muassa valtion tukijärjestelmän kehittämiseen. Objektivistista tutkimusta tarvitaan myös muun muassa taidehallintoon, lainsäädäntötyöhön, taiteilijajärjestöjen toimintaan, taide- ja koulutuspoliittiseen työhön. Vain hyvin harvat taiteilijajärjestöt ovat tutkineet jäsenistöään säännöllisesti ja usein yksittäisiä järjestöjä koskevien kartoitusten ongelmana on se, että kattavuus suhteessa kokonaiseen taiteenalaan voi jäädä melko pieneksi eikä kokonaiskuvan muodostaminen onnistu. Onkin syytä korostaa, että tämän tutkimuksen tulokset voivat poiketa merkittävästi taiteilijajärjestöjen omaan jäsenkuntaan kohdistuneiden tutkimusten tuloksista jo siitä yksinkertaisesta syystä, että useilla taiteenaloilla yksittäisen taiteilijajärjestön jäsenistö ja alan taiteilijakunta kokonaisuudessaan poikkeavat toisistaan.

Syy siihen, miksi taiteilijan asemaa pitää tutkia nimenomaan kyselyn avulla, vaikuttaa edelleen olevan epäselvä niin taiteilijoille kuin muillekin taiteen lähialoilla toimiville. (Jatkuviin) kyselyihin turhautuneilta taiteilijoilta saatiin lähinnä sellaista palautetta, että näitä asioita pitäisi tutkia ennen kaikkea rekistereistä ja Tilastokeskuksen tuottamista tilastoista eikä lähettämällä kysymyksiä kaikille yksittäisille taiteentekijöille. Kysely ei kuitenkaan edelleenkään ole turha menetelmä, sillä eri lähteistä saatavia tuloja ja työn tekemistä koskevia tietoja ei ole koottuna missään rekistereissä. Lisäksi on otettava huomioon esimerkiksi taiteilijan määritelmään liittyvät haasteet. Taiteilijan määritelmä on virallisissa tilastoissa (esim. Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto) erilainen kuin tässä tutkimuksessa. Ansainnalla eli pääasiallisella tulolähteellä ei ole rajattu tutkimusjoukkoa (taiteilijakuntaa) kuten esimerkiksi Tilastokeskuksen tulotietoja kerätessä (ks. Rensujeff 2005). Taiteilijoita koskevan perustiedon saatavuuteen rekisterit eivät siis ole kaiken kattava ratkaisu. Tarvitsemme edelleen erilaisia aineistoja erilaisten tietojen tuottamiseen. Tähän raporttiin kootut tiedot perustuvat ennen kaikkea tutkimusajankohtaan vuoteen 2010 (vertailutiedot vuodelta 2000), ainoastaan muutama kysymys liittyy koko uraan, sillä lähteiden kysely liikkeelle syntymästä ja päättyy tulevaisuuden tarpeisiin.

Taiteilijan ammatin valitseminen on astumista kivikkoiselle tielle. 7916 (s. 1964 n, kuvataiteilija)

Tutkimushankkeen tausta ja tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää taiteilijakunnan rakennetta, ammatillista asemaa, työmarkkina-asemaa, tulolähteitä ja tulotasoa Suomessa. Tutkimuksen taustalla on vahvasti taidetoimikuntalaitoksen ja Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön toteuttamat Taiteilijan asema -tutkimukset, joita on toteutettu 1970-luvun alusta lähtien.

Kaiken kaikkiaan tässä vuotta 2010 koskevassa Taiteilijan asema -tutkimuksessa on tietoa seuraavista taiteilijan työhön ja tulonmuodostukseen liittyvistä asiakokonaisuuksista:

- Taiteilijakunnan rakenne
- Taiteilijoiden koulutustaso
- Työmarkkina-asema
- Taiteellisen työn, taiteelliseen työhön liittyvän työn ja muun työn osuudet
- Työaika
- Tärkein toimeentulolähde
- Taiteilijoiden apurahat
- Tulotaso (veronalaiset tulot, tulot taiteellisesta työstä, apurahat ja konstruoidut kokonaistulot)
- Tilanne ja muutokset eri taiteenaloilla

Seuraaviin aihepiireihin liittyvistä tiedoista koostetaan analyyseja Taiteen edistämiskeskuksen [www-sivuille](http://www.sivuille) myöhemmin:

- Taiteilijakunnan liikkuvuus (kotimainen ja kansainvälinen)
- Työnantajat ja toimeksiantajat
- Toiminta soveltavan taiteen alueella
- Taiteilijoiden apurahat: hakeminen, merkitys, tukimuotojen tarkoituksenmukaisuus, hakemiseen liittyvät esteet
- Taiteelliseen työhön liittyvät kulut
- Taiteilijan ammatilliseen uraan liittyviä negatiivisia tekijöitä
- Taiteilijan uraan liittyvät tarpeet tulevaisuudessa

Maailmassa ei taida olla yhtään toista maata, jossa taiteilijoiden työskentelyedellytyksiä, tulonmuodostusta ja tukipolitiikkaa olisi tutkittu yhtä säännöllisesti ja järjestelmällisesti kuin Suomessa. 2000-luvulla on toteutettu useita eri taiteilijaryhmiin kohdistuneita tutkimuksia. (Liite 3.) Näistä tutkimuksista suurin osa keskittyy taiteilijakentän piirteiden kartoittamiseen, taiteilijoiden työhön ja tulotasoon sekä taiteilijoille

suunnatun tuen tasoon ja kattavuuteen. Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikössä on tutkittu 2000-luvulla muun muassa kansanmuusiikin ammattilaisia (Arpo & Oesch 2006), nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistymistä (Karttunen 2009), arkkitehtien rahoitusta ja työn muutoksia (Oksanen-Särelä 2011) sekä saamelaisia taiteilijoita Suomessa (Rensujeff 2011). Samaan kategoriaan kuuluvana voi pitää myös tuoretta Taiteen edistämiskeskuksessa valmistunutta tutkimusta vieraskielisistä taiteilijoista valtion (Taiteen keskustoimikunta ja Taiteen edistämiskeskus) tuen hakijoina ja saajina (Karhunen 2013). Taiteilijan asemaan kiinteästi liittyvinä tutkimuksina on ilmestynyt myös taiteilija-apujärjestelmän toimivuutta ja koettua vaikuttavuutta käsitteleviä tutkimuksia (Rautiainen 2006; Mertanen 2012) sekä usean vuosikymmenen kattava tutkimus valtion taiteilijatuesta (Rautiainen 2008).

Taiteilijan asemaa on selvitetty myös joidenkin yksittäisten taiteilijajärjestöjen tilaamissa, heidän omia jäsenistöjään koskevissa tutkimuksissa ja selvityksissä. Kirjailijaliitto on tutkinut jäsentensä toimeentuloon liittyviä kysymyksiä 2000-luvulla useampaankin otteeseen (Grönlund 2002; Grönlund 2006; Grönlund 2011). Myös Suomen Näytelmäkirjailijoiden liitto (vuodesta 2011 alkaen Näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat ry.) on teettänyt selvityksen jäsentensä taloudellisesta asemasta 2000-luvulla (Grönlund 2012).

Pia Hounin ja Heli Ansion toimittamassa julkaisussa (työterveyslaitos 2013) tutkimuksen kohteena oli taiteilijoiden työhyvinvointi. Sen mukaan taiteilijat kokevat työnsä merkitykselliseksi mutta stressaavaksi. Heidän tutkimuksensa kohteena oli kuvataiteilijoita, kirjailijoita ja teatterialan taiteilijoita. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiön (Cupore) julkaisusarjassa on myös julkaistu 2000-luvulla taiteilijoita koskevia tutkimuksia. Niistä tuorein on kuvataiteilijan ammattiroolia ja osaamistarpeita työelämässä käsittelevä kuvataiteen koulutustoimikunnan tilaama tutkimus (Herranen, Houni & Karttunen 2013). Sen mukaan kuvataiteilijoiden koulutusmyönteisyys on suurta samalla, kun ympäristö luo heille paineita laajentaa työalaansa taiteen ulkopuolelle. Tutkimuksessa käsitellään muun muassa taiteen soveltavaa käyttöä sekä kuvataiteilijoiden tietojen ja taitojen hyödyntämistä yhteiskunnassa.

Taiteilijan ammattiin liittyviä väitöskirjoja on valmistunut Suomessa jonkin verran 2000-luvulla. Pauli Rautiainen (2012) on tehnyt väitöskirjansa kuvataiteilijan oikeudellisesta asemasta Tampereen yliopistossa. Kalle Lampela (2012) väitteli Lapin yliopistossa samana vuonna kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskuntakriittisistä mahdollisuuksista. Terhi Aaltonen (2010) teki väitöskirjan kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista ja Elina Jokinen (2010) valtion apurahaa saaneista kirjailijoista Jyväskylän yliopistossa. Sari Karttunen

(2002) väitteli taiteilijan määrittelyyn liittyvistä näkökannoista Joensuu yliopistossa ja Merja Heikkinen (2007) Helsingin yliopistossa.

Norjassa taiteilijan asemasta ilmestyi kaikki taiteenalat käsittävä tutkimus vuonna 2008 (Heian & Løyland & Mangset 2008). Siinä taiteilijoiden tilannetta verrataan edellisellä vuosikymmenellä ilmenneen tutkimuksen tuloksiin (Elstad & Røsvik Pedersen 1996). Myös Ruotsissa on tutkittu taiteilijoiden tulotasoa (Konstnärernas... 2009) samoin kuin Australiassa (Throsby & Hollister 2003; Throsby & Zednik 2010). Irlannissa ja Pohjois-Irlannissa on tehty tutkimus taiteilijoiden työstä ja toimeentulosta kahden taideneuvoston yhteistyönä (McAndrew & McKimm 2010). Eri maissa tehdyissä tutkimuksissa taiteilijoiden edustamat taiteenalat vaihtelevat melko paljon. Taiteen kentän kokonaisuutta ajatellen sillä on joissakin asioissa enemmän merkitystä, joissakin asioissa vähemmän. Tässä tutkimuksessa tuloksia on peilattu Norjassa tehtyyn tutkimukseen (Heian et al. 2008) pääasiassa siitä syystä, että taiteilijapolitiikalla on Suomessa ja Norjassa paljon yhteisiä piirteitä, jotka tuovat taiteilijoiden työtä ja tulonmuodostusta koskevaan kysymyksenasetteluun relevanssia. Norjalaisen tutkimuksen tuloksista on lyhyt esittely liitteessä 4. Taiteilijapolitiikan yhteisiä piirteitä Pohjoismaissa ovat (Heikkinen 2003, 149–150):

- Tavoitteena taiteen edistäminen, priorisoidaan taiteellista laatua.
- Tukea jakavat elimet ovat käsivarren mitan päässä (at arm's length) kulttuuripolitiikasta vastaavasta ministeriöstä.
- Tukea jakavien elinten valinnassa ja nimittämisessä iso rooli on annettu taiteilijajärjestöille.

Taiteilijan määrittely

Taiteilijan määrittelemine on tapahtunut eri maissa ja eri tutkimusongelmien yhteydessä eri menetelmillä. Koska tapoja on monia, on muistettava, että mikään tapa määrittellä ei ole täysin neutraali eikä mikään tapa ole täysin ongelmaton. Taiteen tekeminen on sosiaalista toimintaa ja taidemaailmassa toimiminen edellyttää tiettyjen sääntöjen, arvojen, intressien ja suuntausten tuntemista ja sisäistämistä. Taiteeteoksen tuottajana on taiteilijan lisäksi myös taidekenttä ja kaikkien niiden toimijoiden kokonaisuus, joilla on suhde taiteeseen (Bourdieu 1985).

Eri taiteenaloilla toimii tunnetusti runsaasti harrastajia ja kenellä tahansa on oikeus tehdä taiteellista työtä ja kutsua itseään taiteilijaksi, sillä taiteilijana toimiminen ei ole millään lailla luvanvaraista toimin-

taa¹. Käytännön syistä määrittelyn ytimessä ovat yleensä kuitenkin olleet seuraavat seikat: taiteilijajärjestöjen jäsenrekisterit (tai taiteilijarekisterit, -luettelot), apuraharekisterit, taidealan ammatillisen koulutuksen saaneet, väestölaskennan tiedot. Taloustieteilijät pitävät ensisijaisena niin sanottua markkinakriteeriä eli taloudellisen tuloksen tuottamista/ansaintaa. Sosiologeille ja humanisteille tärkeämmässä roolissa taiteilijan määrittelyssä ovat perinteisesti olleet niin sanotut laadulliset kriteerit, vertaisarviointiin perustuvat kriteerit, joihin muun muassa jäsenyyuskriteerit ja apurahan saaminen vertaisarvioinnin pohjalta perustuvat. Kaiken kaikkiaan oleellista kyselytutkimuksen toteuttamiselle on tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden tavoittaminen ja se, että tavoitetut henkilöt kuuluvat kohderyhmään eli ovat ammattitaiteilijoita.

Ammattitaiteilijan määrittelyn perusteena toimivat tässä tutkimuksessa 1) taiteilijajärjestön jäsenyys eli taiteilijajärjestöjen kriteeristö ja 2) valtion sekä alueellisten taidetoimikuntien (myös erillislautakunnat) vertaisarviointi eli valtion apurahan saaminen vuonna 2010². Kriteerit olivat tässä tutkimuksessa samat kuin vuoteen 2000 perustuvassa tutkimuksessa (Rensujeff 2003). Suomalaisten taiteilijoiden järjestäytymisastetta on perinteisesti pidetty korkeana ja se on osoitettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Sen vuoksi oletettiin myös tällä kertaa, että taiteilijajärjestöjen kautta taiteilijat tavoitetaan tutkimuksen piiriin kattavasti etenkin, kun valtion apurahan saajat toimivat täydentävänä ryhmänä. (Taiteilijajärjestöt liitteessä 1.)

Apurahan saajista 11 prosenttia ei kuulunut taiteilijajärjestöihin (osuus oli sama kuin vuonna 2000). Taiteenaloittaiset erot olivat kuitenkin melko suuria kumpanakin tutkimusajankohtana. Suurin poikkeus yleisestä linjasta oli säveltaide, sillä säveltaiteen apurahan saajista peräti 18 prosenttia ei kuulunut alansa järjestöihin. Taiteilijoiden järjestäytymisaste oli joka tapauksessa korkea johtuen siitä, että kyselyä lähetettiin ennen kaikkea taiteilijajärjestöjen jäsenille eivätkä apurahan saajatkään eronneet jäsenyyksien suhteen kovin paljon. Eri taiteilijajärjestöjen luonne ja kriteerit poikkeavat kuitenkin toisistaan huomattavasti (liite 2). Osa niistä on puhtaita ammattijärjestöjä, joiden jäsenmaksuun sisältyy muun muassa palkkatasoon liittyvä edunvalvonta ja työttömyyskassan jäsenyys. Osa taiteilijajärjestöistä pitää tavoitteinaan lähinnä kulttuuripolitiikan ja oman taiteenalan edistämisen ilman varsinaista ammattiyhdistystoimintaa. Taiteilijajärjestöjäsenyyt-

1 Unescon suosituksessa taiteilijan asemasta (1983) on mukana tämä ns. subjektiivinen määritelmä: ”Taiteilijalla tarkoitetaan jokaista, joka luo, esittää tai tulkitsee taidetta. Taiteilija on se, joka pitää taiteellista luomistyötään elämänsä olennaisena osana ja joka tällä tavalla myötävaikuttaa taiteen ja kulttuurin kehittymiseen. Häntä pidetään, tai hän haluaa, että häntä pidetään taiteilijana riippumatta siitä, onko hän työsuhteessa tai jonkin järjestön jäsen.”

2 Perusteena tämän kriteerin valintaan on se, että valtion yksittäisille taiteilijoille tai taiteilijaryhmille myönnetty apurahat on tarkoitettu ensisijaisesti ammattitaiteilijoille, ei harrastajille. Näin ollen ne henkilöt, joille apurahaa on myönnetty, voidaan katsoa ammattitaiteilijoiksi.

tä pidetään useissa yhteyksissä merkinä ammatillisuudesta, koska järjestöjäsenyyden saamiseen vaaditaan näyttöjä alalla toimimisesta.

Myös taiteilijoille tarkoitettujen valtion apurahojen saaminen nähdään merkinä aktiivisesta ammatillisesta toiminnasta. Apurahan saaminen perustuu hakemukseen, jonka liitteenä on yleensä työsuunnitelma, ansioluettelo, teosnäytteitä ja/tai muu suunnitelma. Liitteiden sisältö vaatii ammatillisia näyttöjä, joita harrastukseen perustuvalla toiminnalla on vaikea saada aikaan.

Taiteilijan määrittelyn ongelmallisuus ei ole muuttunut helpommaksi viimeisen kymmenen vuoden aikana – päinvastoin. Yhä enemmän haasteita tälle ammatillisuuden ja harrastamisen välisen rajanvedon värittämälle vyöhykkeelle tuovat uudet tavat määritellä taidetta, taiteellisuutta ja luovuutta. Taide liitetään yhä erilaisempiin yhteyksiin, usein melkein mihin tahansa (Naukkarinen 2005, 9). Taidetta ei todellakaan ymmärretä kapeasti vaan sen nähdään leviävän kaikkialle. 2000-luvulla on alettu puhua taiteistumisesta (Levanto ym. (toim.) 2005). Päinvastaisena suuntauksena vallitsee myös taiteen käsitteen ja taiteilijan roolin karttaminen erilaisista, jopa vastakkaisistakin syistä. Joissakin taideammateissa toimivat kokevat taiteilijuuden oman osaamisensa ja ammattitaitonsa vähätteleminenä, esimerkkinä eräänlaista teknistäkin ammattitaitoa vaativat ammattiryhmät kuten arkkitehdit, graafiset suunnittelijat ja käsityöläiset. Edellisiin päinvastaisena ilmiönä ovat pääosin taideinstituutioiden ulkopuolella olevat, uudet taiteilijaryhmät, joiden mielestä he eivät tarvitse minkään tahon suorittamaa legitimointia tai teostensa määrittelyä taiteeksi, esimerkkinä katutaiteen piirissä toimivat graffitin tekijät (Malinen 2010, 73). Taloudellinen asema vaikuttaa mitä todennäköisimmin siihen, kuinka paljon intressejä taiteenharjoittajalla (taiteilijalla, taidealan ammattilaisella) on institutionalisoitumiseen ja legitiimiin asemaan taidemaailmassa. Jos taiteilija on professionsa kautta riippumaton ulkopuolisesta rahoituksesta tai pystyy omalla liiketoiminnallaan kattamaan toimeentulonsa ja taiteelliseen työhönsä kohdistuvat menot, ei hän tarvitse taidemaailman instituutioita turvaamaan teostensa syntymisen jatkuvuutta ja päinvastoin.

Edellä mainitun toisen ääripään, taiteistumisen, vaikutus taiteilijakenttään voi olla suuri. Naukkarinen pitääkin ydinkysymyksenä sitä, onko taiteen kentän jäsenluettelo muuttumassa, kun ja jos jäseneksi lukemisen periaatteet muuttuvat siten, että esimerkiksi ruoanlaittoa ja purjehtimista on normaalia kutsua taiteeksi (Naukkarinen 2005, 23). Taiteen ja muiden kulttuurin osa-alueiden suhteita Naukkarinen on hahmottanut kahden näkemyksen avulla. Ensimmäisen mukaan taide on – tai sen pitäisi olla – autonomista, muusta kulttuurista ja yhteiskunnasta mahdollisimman pitkälle riippumatonta ja omalakisista. Toisen katsantokannan mukaan taide on jatkuvassa ja monipuolisessa vuorovaikutussuhteessa muiden kulttuurin osien kanssa, mikä vaikut-

taa sekä taiteen että taiteen kanssa tekemisissä olevien alueiden luonteeseen. (Naukkarinen 2005, 10.)

Onko kuitenkin niin, että nämä kaksi katsantokantaa ovat toisensa poissulkevia? Muut kulttuurin osa-alueethan vaikuttavat taiteilijaan ja taiteeseen aina ilman, että ne pois sulkevat taiteen autonomian ja omalakisuu den. Vaikuttaa siltä, että taiteen käsite ja taiteilijan rooli ns. perinteisessä mielessä halutaan jossain määrin nähdä vielä kapea-alaisempina kuin ne oikeasti ovat silloin, kun tavoitteena on näiden käsitteiden tarkoitushakuinen muuttaminen. Käsitteet taide ja taiteilija sisältävät niin paljon erilaisia vastakkaisiakin elementtejä historiallisista ja etymologisista syistä, että ne voivat muuttua ahdistaviksi ja oman työn ja/tai tavoitteiden kannalta hankaliksi käyttää. Silloin olisi helpompaa hylätä ne ja kehittää tilalle muita käsitteitä kuvaamaan sitä, miten itse tai lähipiiri toimii ja mitä tekee. Näissä tapauksissa on puhuttu muun muassa suunnittelusta, luovuudesta ja elämystuotannosta. Taiteen luonne on kuitenkin edelleenkin uuden etsiminen ja taiteilijan rooli uudistajana oleminen.

Sari Karttusen (2009, 202) haastattelemat kuvataiteilijat kuvasivat taiteilijan ammattia erikoistuneena asiantuntija-ammattina, johon tarvittiin pitkää koulutusta ja kokemuksen kautta hankittua taitoa eikä niinkään myötäsnyntisiä kykyjä tai lahjakkuutta edellyttävää kutsusta. Taiteilijan työn vaatimuksena oli heidän mielestään vahva sanomisen ja ilmaisemisen halu (suorastaan pakko). He korostivat myös, ettei markkinoiden eksplisiittisiä ja implisiittisiä vaateita saa päästää vaikuttamaan taiteellisiin valintoihin. Taiteellisen työn luonteessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Monien haastateltujen lähestymistapa ja työskentelymenetelmät muistuttivat pitkälle tieteellistä tutkimusta tai tutkivaa journalismia. ”Kyse ei ollut ekspressiivisistä luonnonlapsista; joukon ainoa maalari-kin luonnehti itseään käsitetaiteilijaksi.” (Karttunen 2009, 202–203.)

Tässä kyselyssä taiteilijan identiteetin ja roolin kyseenalaistaminen liittyi erityisesti omiin mielikuviin siitä, mitä taiteilijalla tarkoitetaan. Erityisen hyvin tämä seikka näkyi silloin, kun vertaisarviointiin perustuvaa taiteilijoille tarkoitettua apurahaa nauttiva henkilö vastasi, ettei kuulu kyselyn kohderyhmään, koska ei ole taiteilija. Näin vastanneet henkilöt olivat kuitenkin ajallisesti vain hieman aikaisemmin eli edellisenä vuonna hakeneet ja saaneet taiteilijoille tarkoitettuja apurahoja. Tällaisia vastauksia saatiin muun muassa vaatetussuunnittelijalta, käsityöntekijältä, muusikolta ja arkkitehdiltä. Institutionaalisen taideteorian kannalta asiassa ei kuitenkaan ole mitään suunnattoman ongelmallista, sillä instituution myöntämä status ei ole riippuvainen henkilön kokemuksesta. Pikemminkin kyse on siitä, että eri puolilla vallitsee erilainen käsitys siitä, mitä taiteilija (sanana ja ammattina) tarkoittaa.

Toinen erityinen ryhmä taiteilijan määrittelyyn liittyvässä problematiikassa olivat eri taideyliopistoista valmistuneet taiteen maisterit, jotka toimivat oman alansa töissä mutta joiden käsitys itsestään oli jotain muuta kuin taiteilijana toimiminen. Tähän ryhmään kuuluivat muun muassa teatteriohjaaja-näytelmäkirjailija, graafinen suunnittelija, lavastaja, muusikko ja graafinen muotoilija. Heidän kohdallaan taidealan ylin koulutuskaan ei ollut onnistunut taiteilija-identiteetin synnyttämisessä.

Kolmas ryhmä olivat taiteilijat, joista ei yleensä arkipuheessa puhuta niinkään taiteilijoina vaan enemmänkin heidän alansa työtä paremmin kuvaavilla nimikkeillä: arkkitehti, kriitikko/arvostelija, sisustusarkkitehti. Heidän ammatti-identiteettiinsä ja työnkuvaansa kuuluu usein erilaisilla rajapinnoilla työskentelyä. Arkkitehdit kommentoivat olevansa osittain insinöörejä, kriitikot osittain journalisteja³. Näissä ammateissa toimivilla onkin usein erilaisia painotuksia työtehtävien sisällön mukaan, mistä seuraa se, että kaikki näillä nimikkeillä toimivat ja/tai näiden alojen taiteilijajärjestöihin kuuluvat eivät välttämättä edes tee taiteellista työtä tai tekevät sitä vain ajoittain.

Arkkitehdin työ on melko vähän taiteilijan työtä. Toki siinä on taiteellinen aspekti, mutta ei ole vertailukelpoinen varsinaisen taideammattin kanssa. 10660 (s.1982 m arkkitehti)

Arkkitehti ei ehkä ole aivan tämän kyselyn "taiteilija". Arkkitehti on useimmiten tavallinen palkkatyöläinen lähes insinööri. - - - 1356 (s.1972 n arkkitehti)

En alunperin vastannut kyselyyn, koska yrittäjänä toimivana arkkitehtinä en kokenut olevani kyselyn kohderyhmää. 6538 (s.1972 m arkkitehti)

Arkkitehtinä en koe olevani tyypillinen taiteilija, vaikka tiedänkin Safan olevan taiteilijajärjestö. 1487 (s.1958 n arkkitehti ym.)

Työni ei ole erityisen taiteellista. Työskentelen valtion tilaajaorganisaatiossa rakennuttamistehtävissä. Arkkitehtinäkin työni on marginaalia... voin tietysti itse olla edesauttamassa rakennustaiteen aseman vahvistumista ja taiteilijoiden työn "ostamista". 6451 (s.1953 n arkkitehti)

Toimin rakennuttajana kunnallisella työnantajalla mikä liittyy arkkitehdin ammatinkuvaan, taideammattiin vähemmän läheisesti. - - - 10804 (s.1941 n)

En koe arkkitehdin työtä kaiken kaikkiaan taiteelliseksi työksi: se on yhdistelmä taiteellisesta, teknisestä ja taloudellisesta tavoitteesta. - - - 10702 (s.1965 n arkkitehti)

Miellän sisustusarkkitehtuurin enemmän tekniseksi työksi kuin taiteelliseksi työksi. 2485 (s.1963 n sisustusarkkitehti)

En koe, että kriitikko olisi suoranaisesti taiteilija, vaan hän on pikemmin journalisti. 12345 (s.1974 n kriitikko, toimittaja)

3 Kriitikoiden rinnastaminen taiteilijoihin ei ylipäätään ole kovin luontevaa, vaikka heille taiteilija-apurahoja myönnetäänkin.

En tajunnut olevani "taiteilija". Ilmeisesti kriitikko lasketaan taiteilijaksi. 3577 (s.1984 m freelance-toimittaja, kriitikko)

- - - En miellä graafista suunnittelua / kuvitusta aina taiteelliseksi työskentelyksi, koska jos työstä maksetaan palkkaa, tilaaja vaikuttaa enemmän tai vähemmän työn sisältöön. Varsinainen itsenäinen taiteellinen työ vaatii apurahoja tai perustoimeentuloa. 13529 (s.1979 n graafinen suunnittelija, kuvittaja)

Huomionarvoista on myös sanaan ”taiteilija” liittyvät konnotaatiot ja/ tai assosiaatiot ja niiden yleisyys. Yllättävän useinkin taiteilijalla tarkoitetaan ainoastaan kuvataiteen alalla toimivia taiteilijoita (vrt. myös engl. *an artist* ja ruots. *en konstnär*) ja näin syntyy hieman toisistaan poikkeavia käsityksiä sanan merkityksestä. Tämän vuoksi ehkä jopa liioitellunkin tarkkuuden vuoksi esimerkiksi lakitekstissä käytetään sanaa taiteenharjoittaja tarkoittaessa eri taiteenaloilla toimivia taiteilijoita (esim. Laki valtion taiteilija-apurahoista 734/1969.)

Suomen kieli on hankala väline varsinkin kuvataiteilijoille, koska taiteilija tarkoittaa kansan suussa lähes aina kuvataiteilijaa. - - - 9870 (s.1943 m)

En oikeastaan koe olevani taiteilija. Kuvittajan työssä minulla on ollut jatkuvasti töitä ja siksi myös ihan hyvä toimeentulo. Olen aikaisemmin ollut kuvataiteilija ja silloin olisin täyttänyt kyselyn hyvin eri tavalla. 4826 (s.1971 n kuvittaja)

Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä

Tämän tutkimuksen aineiston hankintaan perustuva strukturoitu posti-/verkkokysely taiteilijoille toteutettiin vuosina 2011–2012. Kyselyn kohderyhmän muodostivat taiteilijajärjestöjen (39) jäsenet ja vuonna 2010 valtion apurahaa saaneet taiteilijat. Otos taiteilijoista otettiin osittua systemaattista otantaa käyttäen. Näin menettelemällä haluttiin turvata keskeisimpiin taiteilija-ammatteihin kuuluvien riittävä määrä sekä eri alaryhmien suhteellinen edustavuus otoksessa. Vastaava kyselytutkimus, jossa oli mukana kaikkien taiteenalojen taiteilijat, tehtiin ensimmäisen kerran Suomessa kymmenen vuotta aiemmin. Aineisto tähän tutkimukseen koottiin lähes samanlaisella menetelmällä kuin tässä aiemmassa Taiteilijan asema -tutkimuksessa 2000-luvun alussa (Rensujeff 2003). Suurin muutos on tehty otoksen kokoon, sillä tässä tutkimuksessa, joka ei ole anonyymi toisin kuin aiemmin tehty, haluttiin varmistaa riittävä määrä vastauksia lähettämällä kysely useammalle taiteilijalle. Myös valtion apurahansaajien ositteeseen tehtiin pieni muutos. Aiemmin mukana olivat vain valtion taidetoimikuntien

(ml. erillislautakunnat ja jaostot)⁴ myöntämiä apurahoja saaneet, tällä kertaa mukana olivat myös alueellisten taidetoimikuntien myöntämiä apurahoja saaneet taiteilijat. Tämä kysely lähetettiin toisin kuin kymmenen vuotta aiemmin myös niille otoksen taiteilijoille, joiden osoite oli ulkomailla. Sen vuoksi vertailu esimerkiksi ulkomailla asuvien taiteilijoiden osuuksissa eri taiteenaloilla ei ole vertailukelpoinen. Kyselylomake postitettiin tarvittaessa kolme kertaa eli muistutukset lähetettiin niille taiteilijoille, jotka eivät tiettyyn ajankohtaan mennessä olleet vastanneet kyselyyn.

Suurin osa aiemmin tehdyistä taiteilijatutkimuksista on toteutettu väestölaskenta-aineistoja (kyselyt tai rekisteriaineistot) tai kyselyä/haastattelua käyttäen. (Wassall & Alper 1996; Throsby & Hollister 2003, Heian et al. 2008 jne.) Poikkeuksena tosin taiteen keskustoimikunnan 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun Taiteilijan asema -tutkimukset, joissa käytettiin eri viranomaisten rekisteriaineistoja. Rekisteriaineistojen paras puoli on se, että tulotiedot saadaan luotettavasti ja kattavasti koottua ja suurin puute on se, että niiden kautta tulolähteistä ja moniammatillisuudesta ei tietoa ole saatavissa. Rekisteriaineistojen tuotetaan hallinnon ja viranomaisten käyttöön eivätkä nekään aina sovi tutkimuskäyttöön (Alastalo 2005, 113)⁵.

Kyselylomake oli lähes samanlainen kuin vuoden 2000 Taiteilijan asema -tutkimuksessa. (Liite 5). Kaikista kyselyyn vastanneista taiteilijoista vain 7 prosenttia vastasi kysymyksiin internetissä sähköisellä lomakkeella (webropol). Vastauksista 93 prosenttia oli paperilomakkeilla, mikä vaikutti huomattavasti tutkimusaineiston tallennuksen vaatimaan aikaan ja näin vastausten saattaminen tutkimuksen teon edellyttämään muotoon vei paljon aikaa. Sähköisten vastausten määrän perusteella näyttääkin siltä, että kyselyn kohteena olevat taiteilijat eivät halunneet antaa tuloja koskevia tietoja internetin kautta sähköisessä muodossa. Tietoturvaan liittyvään epäilyyn liittyneekin se, että ne taiteilijat, jotka vastasivat verkossa, jättivät paperilomakkeella vastanneita useammin tulotiedot kokonaan ilmoittamatta.

Kyselyyn vastanneista taiteilijoista tulonsa ilmoitti 80 prosenttia kaikkine luokitteluineen (taiteellisen työn tulot, taiteelliseen työhön liittyvät tulot, muun työn tulot ja muut tulot), osittain tuloja koskevaan kysymykseen vastasi 6 prosenttia (yleensä veronalaiset kokonaistulot) ja kokonaan tulonsa jätti ilmoittamatta 15 prosenttia. Kattavimmin tuloja koskevaan kysymykseen olivat vastanneet elokuvataiteen, rakennustaiteen ja kritiikin aloilla toimivat, heikoiten muilla taiteen-

4 Erillislautakunnilla tarkoitetaan valtion kirjastoapurahalautakuntaa ja valtion näyttöapurahalautakuntaa. Taiteen keskustoimikunnan jaostot vuonna 2010 olivat seuraavat: lastenkulttuurijaosto, monikulttuurisuusjaosto, mediataidejaosto, sirkustaidejaosto, residenssijaosto, säveltaiteen kirjastoapurahajaosto sekä kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahajaosto.

5 Alastalo (2005, 113) viittaa tässä yhteydessä Timo Koskimäen rekisteriaineistojen käyttöä koskevaan artikkeliin (1994, 53), jossa ongelma kiteytettiin seuraavasti: ”Ilmiötä voisi kutsua vaikkapa byrokraatin epistemologiaksi: totta on vain se, mikä tulee viranomaisten tietoon.”

aloilla toimivat, taideteollisuuden alalla toimivat sekä monialaiset. Kaiken kaikkiaan tulonsa ilmoittamatta jättäneiden osuus on hieman suurempi kuin vuonna 2000, jolloin kyseessä oli täysin anonyymi kysely. Kysymyslomakkeiden numerointi näytti vaikuttavan vastaamisaktiivisuuteen negatiivisesti sekä kokonaisuuden kannalta (kyselyn vastaus-%) että tuloja koskevien tietojen kannalta. Arkaluontoisten asioiden ilmoittaminen on tunnetusti helpompaa anonyymina kuin tunnistettavana vastaajana.

Kyselyyn vastanneista taiteilijoista kahdeksan prosenttia ei ollut toiminut taideammattissaan vuonna 2010. Suurin osuus taideammattissaan toimivia oli kuvataiteessa ja monialaisissa, pienin osuus näyttämötaiteessa, tanssitaiteessa ja muussa. Palautetta varten olevissa avovastauksissa haluttiin nostaa esille erityisesti useita taide- ja taiteilijapoliittisia ongelmia taiteen kentällä. Osa näistä tiedoista käsitellään myöhemmin ja tulokset niistä julkaistaan Taiteen edistämiskeskuksen www-sivuilla.

Koska aineisto muodostuu pääasiassa kategorisista muuttujista, on analysoinnissa käytetty lähinnä ristiintaulukointia. Se on menetelmänä havainnollinen eikä aseta juuri lainkaan ehtoja riippuvuuksien luonteelle. Tutkimuksen kohteena olevia asioita käsitellään ennen kaikkea taiteenaloittain ja samalla verrataan tuloksia kymmenen vuotta aiemmin saatuihin tuloksiin. Raportin alussa kuvaillaan taiteilijakunnan rakenteeseen ja koulutustasoon liittyviä piirteitä ja niissä tapahtuneita muutoksia 2000-luvulla. Sen jälkeen käydään läpi työmarkkina-asemaan, moniammatillisuuteen ja toimeentulolähteisiin liittyviä erityispiirteitä. Lopuksi käsitellään apurahoitusta ja tulonmuodostusta sekä tulotasoa. Lopussa kootaan tiedot vielä yhteen taiteenaloittain. Taiteenaloittaisissa yhteenvedoissa on mukana tietoa myös taiteenalojen sisällä toimivien pienempien ryhmien asemasta. Koko taiteilijakuntaa käsittävissä Yhteenveto ja johtopäätökset -luvussa on koko taiteilijakuntaan liittyvä tiivistelmä taulukkomuodossa sekä ajatuksia taiteilijan aseman edistämiseen liittyvästä toiminnasta.

Raportissa esitettävissä jakaumissa ja tunnusluvuissa on käytetty otantamenetelmään perustuvia painokertoimia, joiden tarkoituksena on palauttaa arvot kuvaamaan perusjoukon ominaisuuksia. Painokertoimen vuoksi jakaumissa ei ilmoiteta vastanneiden lukumääriä. Kuten aikaisemmassakin Taiteilijan asema -tutkimuksessa tuloksia tarkastellaan enimmäkseen taiteenaloittain, koska useiden aiempien tutkimusten perusteella keskeisimmät erot taiteilijoiden taloudellisessa ja kulttuuripoliittisessa asemassa liittyvät taiteenalaan ja ammattiasemaan enemmän kuin esimerkiksi sukupuoleen, alueelliseen sijoittumiseen tai ikään. Taiteenalojen sisällä vallitsevia taiteilija-ammatteihin liittyviä eroavaisuuksia tarkastellaan taiteenaloittaisten yhteenvedojen tiivistelmätaulukoissa.

Taiteilijakunta Suomessa vuonna 2010

Taiteenalaluokittelu noudattaa tässä raportissa valtion taidehallinnossa edelleen käytössä olevaa jaottelua⁶. Luokittelun käyttökelpoisuutta on jo pitkään arvosteltu siitä, että muuttuvassa toimintaympäristössä ei taiteen tekemistä voi enää lokeroida ainoastaan niin sanottuihin perinteisiin taiteenaloihin. Tarvetta uudentylaiselle taiteenaloittaiselle jaolle on olemassa, mutta yksimielisyyttä toisenlaisesta jaottelusta on hankala saada syntymään, sillä kysymys on samalla myös taiteilijan ja taiteen määrittelystä, josta jo edellä mainittiin. Hyvänä esimerkkinä on viime aikoina pidetty katutaide, joka on pitkälti lähtöisin graffititaiteesta. 2000-luvulla tämä kulttuurinen ilmiö on törmännyt jatkuvasti erilaisiin vaikeasti määriteltäviin raja-aitoihin, jonka seurauksena osa genreen kuuluvista on institutionalisoitunut ja muun muassa pitänyt näyttelyitä gallerioissa, osa taas pysyttelee omassa alakulttuurisessa lokerossaan väistellen taiteen määritelmiä. Tekijyys, tekijän oma ja taidemaailman tekemä määrittely, vaikuttaa siihen, saavatko teokset instituution tuoman suojan ja tekijä taiteen tekemiseen suunnattua rahoitusta tulevaisuudessa. (Ks. Malinen 2010.)

- - - TAITEENALOISTA: Huom! Jako on auttamatta vanhanaikainen – yhä useampi teatterialan koulutuksen hankkinut tekee media-, performanssi- ja esitystaiteen rajapintoja. TUTKIJASTA: Taiteen tutkimuksen tekijä on sekä että = taiteilija ja tutkija eivät ole erotettavissa ... ja jälleen kategoriat ovat riittämättömiä! 650 (s.1965 n skenografi, tilataiteilija, mediataiteilija, esitystaiteilija,tait. tutk. tekijä)

- - - Videotaiteen tekijälle ei edelleenkaan ole omaa paikkaa.12704 (s.1966 n kuvataiteilija (media, liikkuva kuva))

Taiteilijat mainitsivat kyselyssä lähes 40 taiteenalaa, joita ei ollut vaihtoehtoina taiteenalaa kysyttäessä. (Asetelma 1.) Lähes jokainen näistä taiteilijoiden mainitsemista taiteenaloista oli mainittu vain kerran, joten huomattavan suuria taiteilijaryhmiä näiden vaihtoehtojen puuttuminen ei kuitenkaan kyselyssä häirinnyt. Liitteessä 6 on lueteltu ne taiteenalojen ”alalajit”, jotka taiteilijat olisivat halunneet mainittavan kyselylomakkeessa (taiteenaloittaiset alalajit valittiin kyselylomakkeen sivulla 2 liitteessä 5). Eniten taiteilijoiden mainintoja saaneet olivat elokuvataiteessa kokeellinen elokuva sekä televisioon ja videotaiteeseen liittyvät alat, kirjallisuudessa laululyriikka ja käsikirjoittaminen, kuvataiteessa installaatiot, piirustus ja videotaide, näyttämötaiteessa

6 Valtion taidehallinnolla tarkoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaä sekä Taiteen edistämiskeskusta, valtion taidetoimikuntia, alueellisia taidetoimikuntia. Valtion taidetoimikuntajakoon tuli muutoksia vuoden 2013 alussa, mutta taiteenalajaotteluun se ei vaikuttanut suoranaisesti..

lausunta, taikuus ja ooppera, säveltaiteessa teatterimusiikki, taide-teollisuudessa keramiikkataide ja korutaide, tanssitaiteessa jazztanssi, valokuvataiteessa mediataide sekä luokassa muu televisioon, radioon ja media-alaan liittyvät alat ja ympäristötaide sekä taikuuteen liittyvät alat.

Asetelma 1. Taiteenalat, jotka puuttuivat kyselylomakkeen taiteenalaa koskevasta kysymyksestä

animation	rekvisiitan ja kalusteiden näyttämökunnostus
digitaalinen-, algoritmi- ja fraktaalitaide	serie- & bilderböcker för vuxna
elokuvamusiikki	showtanssi
experimentell	singer- songwriter-musiikki
installaatiotaide	teatterimusiikki
irlantilainen tanssi	teaterfestivalarrangör
jazztanssi	teckning
kokeellinen musiikki	televisiofiktio
kollaasi	text art
kuratointi	tietokonetaide
LL-böcker, lättlästa böcker	TV, draama ja reality-tv
monialainen, yhteen mediaan sitoutumaton	uudet elokuvan muodot
musikaalimusiikki	uusi tanssi
musikaalitanssi	vanha musiikki
musikaalit ja showtanssi	videotaide
ooppera	yhteisötaide
piirustus	ympäristötaide
puvut	ympäristö- ja maataide
puutarhataide	äänitaide

Pitkään käytössä ollutta taiteenalaluokittelua puoltava piirre kuitenkin aineistosta löytyi eli kaikki tutkimusjoukkoon kuuluvat taiteilijat oli sijoitettavissa perinteisiin valtion taidehallinnon käyttämiin kategorioihin vaivattomasti. Koska yksittäisten taiteenalojen lisäksi kategorioina olivat lisäksi monialainen ja muu, täydentyi luokittelu vastaamaan taiteilijakenttää. Monialaisten ryhmässä ovat mukana kaikki ne taiteilijat, jotka toimivat useilla taiteenaloilla. Pääasiassa nämä taiteilijat tekevät hankkeita, jotka sijoittuvat jollekin yksittäisistä, perinteisistä taiteenaloista, eivätkä siis aina niin, että jokainen hanke itsessään olisi monialainen eli sisältäisi elementtejä useilta taiteenaloilta. Kuvataiteen taiteenaloittaisessa yhteenvedossa käsitellään ryhmän 'kuvataiteen monialaiset' asemaa. Siinä on mukana taiteilijoita, joiden taiteenaloina on jokin (tai kaikki) yhdistelmä seuraavista: kuvataide,

valokuvataide, mediataide. Kuvataiteen monialaisia oli paljon monialaisten taiteilijoiden joukossa, koska visuaalisilla taiteenaloilla ei käytännössä useinkaan tehdä rajaa edellä mainittujen taiteenalojen välillä samalla tavalla kuin valtion taidehallinnossa ja tässä tutkimuksessa. Nämä välineen käyttöön liittyvät rajat hämärtyvät muun muassa silloin, kun kaikkien näiden taiteenalojen taiteilijat voivat tai haluavat pitää ammattinimekkeenään kuvataiteilijaa.

Tässä tutkimuksessa ryhmässä muu ovat yksinomaan mediataiteen, sirkustaiteen ja performanssin/esitystaiteen alalla toimivat taiteilijat. Mediataiteen alalla on toiminut 2000-luvulla kansainvälisesti menestyneitä visuaalisen alan taiteilijoita. Mediataiteen tekijöitä yhdistää digitaalisen tekniikan käyttö ja alan läheinen suhde mediakulttuuriin. Sekä edellisen että tämän Taiteilijan asema -tutkimuksen perusteella useat mediataiteen alalla toimivat taiteilijat ovat monialaisia kuvataiteilijoita. Mediataiteilijan ammattikuva on eräänlainen hybridi, jossa on kuvataiteilijaa, elokuvantekijää, performanssitaiteilijaa, multimediaohjelmoijaa ja tuottajaa (Mäkelä 2009, 34).

Kaiken kaikkiaan keskeisin muuttuja, joka vaikuttaa taiteilijoita koskeviin tutkimustuloksiin, on taiteenala – taiteilijoita on usein hankala käsitellä yhtenäisenä joukkona, koska ryhmä on erittäin heterogeeninen ja koostuu useista toisistaan poikkeavista ammateista.⁷ Eri taiteenaloilla vaikuttavat erilaiset, suhteellisen pysyvät rakenteet, jotka tekevät niistä toisistaan erottuvia ja jotka vaikuttavat alalla toimivien asemaan.

Taiteilijakunnan rakenne ja taiteenalat

Taiteilijoiden lukumäärän voidaan arvioida kasvaneen noin viidenneksellä vuodesta 2000 vuoteen 2010. Taiteilijajärjestöjen jäsenmäärä (21 787) on kasvanut 18 prosenttia kymmenessä vuodessa. Taiteilijajärjestöjen päällekkäisjäsenyyksien poiston ja apurahansaajien lisäämisen jälkeen taiteilijoiden määrä oli 21 133. Vuonna 2000 taiteilijajärjestöjen jäseniä oli 17 919 ja päällekkäisjäsenyyksien poiston ja apurahansaajien lisäyksen jälkeen 17 028.⁸ Todellinen määrän kasvu on siis 24 prosenttia. Taiteilijoiden määrän kasvu on ollut Suomessa kuitenkin huomattavasti vähäisempi kuin Norjassa, missä taiteilijoiden määrän arvioitiin nousseen 30–40 prosenttia 1990-luvun puolesta välistä vuoteen 2006 (Heian et al. 2008).

7 Myös taideammattilla on merkitystä – taiteenalojen sisällä on erovaihteluita – esimerkiksi säveltaiteen alalla toimii sekä muusikoita, jotka ovat esittäviä taiteilijoita että säveltäjiä, jotka ovat luovan taiteen edustajia. Taideteollisuuden alalla toimii myös sarjakuvataiteilijoita, joiden asema työmarkkinoilla on hyvin erilainen verrattuna esimerkiksi teollisten muotoilijoiden asemaan.

8 Taiteilijoiden osuus koko väestöstä on noussut kymmenessä vuodessa 0,33 prosentista 0,39 prosenttiin. Koska jo vuonna 1997 osuus oli noin 0,3 prosenttia, vaikuttaa siltä, että väestönkasvuun nähden ammattitaiteilijoiden määrä ei ole kasvanut merkittävästi (vrt. Heikkinen & Karhunen 1997).

Taiteilijoiden määrän kasvu 2000-luvulla ei ole ollut tasaista eri taiteenaloilla. Eniten taiteilijoiden määrät ovat kasvaneet elokuvataiteen (129 %), valokuvataiteen (60 %) ja tanssitaiteen (55 %) aloilla. Elokuvataiteen alalla taiteilijoiden määrän kasvussa näkyy erityisesti Suomen Elokuva- ja videotyöntekijäin liiton (nyk. Suomen elokuva- ja mediatyöntekijät SET) jäsenten määrän runsas kasvu (156 %) 2000-luvulla. Huomionarvoista on kuitenkin se, että taiteilijoiden lukumäärä eri taiteenaloilla vaihtelee merkittävästi ja pienellä taiteenalalla tapahtuneet muutokset vaikuttavat huomattavasti vähemmän taiteilijoiden kokonaisuutensa määrään kuin suurella taiteenalalla tapahtuneet muutokset. Taiteenaloittaisissa luvuissa on päällekkäisyyksiä, sillä mukana ovat sekä monialaiset taiteilijat (kuuluvat useaan taiteilijajärjestöön eri taiteenaloilla) ja ns. monijärjestöiset taiteilijat (kuuluvat useaan taiteilijajärjestöön saman taiteenalan sisällä). (Taulukko 1.)

*Taulukko 1. Taiteilijoiden määrän kasvu vuodesta 2000 vuoteen 2010 taiteenaloittain**

<i>Taiteenala</i>	<i>N 2000</i>	<i>N 2010</i>	<i>Kasvu-%</i>
Elokuvataide	329	754	129
Kirjallisuus	1256	1655	32
Kritiikki	730	931	28
Kuvataide	2052	2649	29
Näyttämötaide	2348	3071	31
Rakennustaide	2840	3665	29
Säveltaide	3920	4225	8
Taideteollisuus	2453	3329	36
Tanssitaide	578	896	55
Valokuvataide	224	358	60
Muut	175	254	45
KAIKKI TAITEILIJAT	17083	21133	24

*Taiteilijajärjestökombinaatioissa on jonkin verran eroavuuksia joillain taiteenaloilla vuosina 2000 ja 2010. Esim. valokuvataiteen osalta vertailuun on laskettu vain Valokuvataiteilijoiden Liiton jäsenet, koska Valokuvaajien liiton ja Mainosvalokuvaajat ry:n jäsenet eivät olleet mukana vuoden 2010 tutkimusaineistossa. Taideteollisuuden järjestöistä 2 jäi pois vuonna 2010 ja 2 uutta tuli mukaan vuonna 2010.

Taiteilijoiden määrään liittyviä muutoksia voi tarkastella myös valtion apurahaa hakeneiden taiteilijoiden ja työryhmien lukumääriä eri vuosina vertaamalla⁹. Näin vertailemalla vuonna 2010 oli noin 15 prosenttia enemmän taiteilijoita kuin vuonna 2000. Keskimääräinen hakijamäärän kasvu valtion apurahojen hakijamäärissä oli vuosien 1997 ja 2000 välisenä aikana 3 prosenttia ja myöhempänä ajankohtana

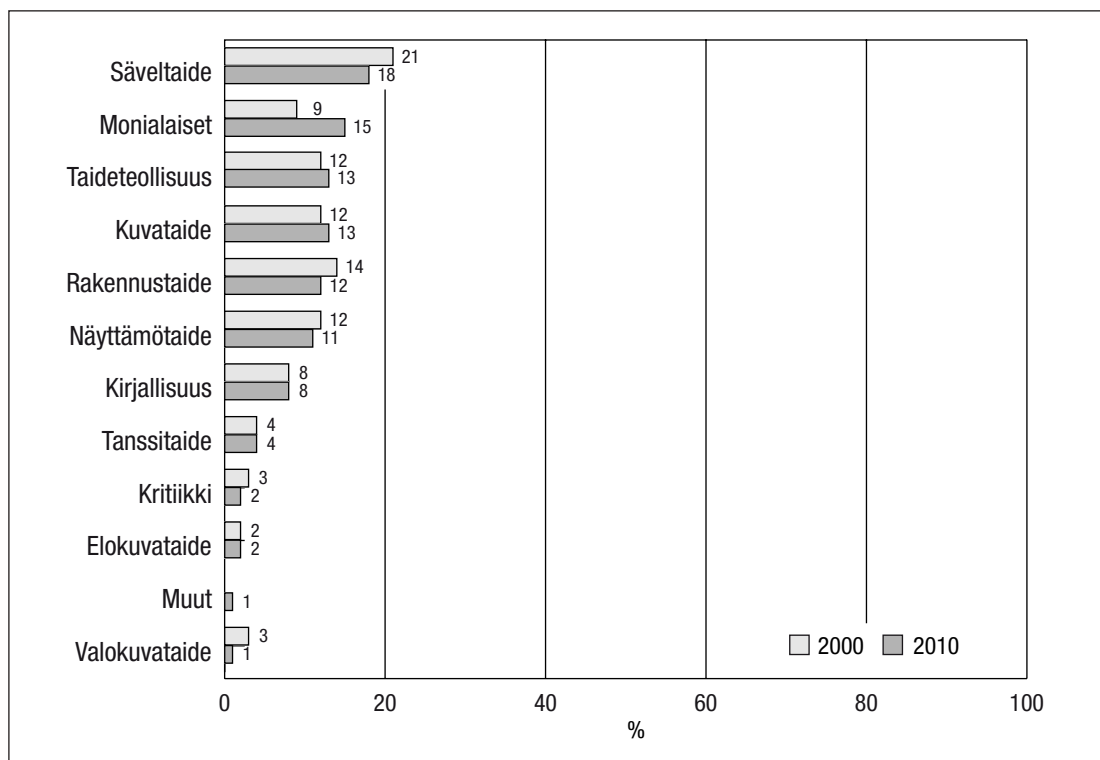
9 Hakijoita koskevat tilastot käsittävät tässä vain Taiteen keskustoimikunnalta, valtion taidetoimikunnilta ja erillislautakunnilta apurahaa hakeneet yksittäiset taiteilijat ja taiteilijoiden muodostamat työryhmät, yhteisöhakijat eivät ole mukana eivätkä myöskään alueellisilta taidetoimikunnilta tukea hakeneet.

vuodesta 2009 vuoteen 2010 myös 3 prosenttia. (Karhunen 2001, 2; Karhunen 2011, 6.)

Koska perinteisillä taiteenaloilla toimii edelleen suuri määrä taiteilijoita, ”uudet taiteenalat” eli mediataide, sirkustaide ja performanssi/esitystaide eivät tämän aineiston perusteella osoittaudu erityisen paljon osuuttaan lisänneiksi taiteenaloiksi. Kun taiteilijakunta kootaan tässä tutkimuksessa käytetyillä kriteereillä, vanhat, perinteiset taiteenalat osoittautuvat edelleen kasvupotentiaaliltaan merkittäviksi aloiksi.

Monialaisten taiteilijoiden osuus on noussut merkittävästi 2000-luvulla, mikä vaikuttaa luonnollisesti muutoksiin yksittäisillä taiteenaloilla toimivien osuuksiin. Muutokset eri taiteenalojen osuuksissa ovat kuitenkin yleisesti ottaen melko pieniä. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Taiteilijoiden osuudet (%) Suomessa eri taiteenaloilla vuosina 2000 ja 2010

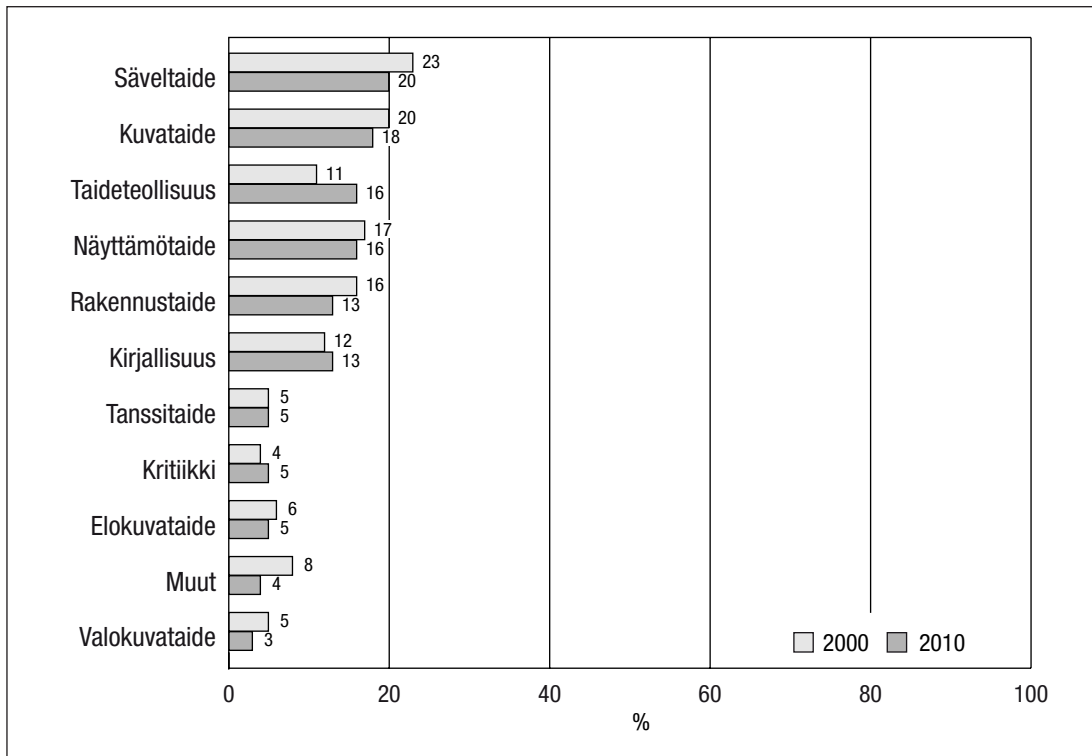
Jakaumat on painotettu.

Monialainen taiteilija ei, kuten jo aikaisemmin todettiin, tarkoita välttämättä sitä, että hänen kaikki hankkeensa olisivat monialaisia, vaan sitä, että hän toimii useilla taiteenaloilla ja hänen hankkeensa sijoittuvat yleensä eri taiteenalojen piiriin. Eniten monialaisia taiteilijoita toimi vuonna 2010 kirjallisuuden, näyttämötaiteen ja kuvataiteen aloilla. Kun kuvioon otetaan mukaan monialaisten taiteilijoiden edustamat yksittäiset taiteenalat kuvataiteen osuus (13 %–18 %) nousee lähes yhtä suureksi kuin yksittäisiä taiteenaloja tarkasteltaessa suurimpana olevan säveltaiteen osuus (21 %–20 %). (Kuviot 1 ja 2.) Monialaisten taiteilijoiden

määrän kasvuun vaikuttaa osin 2000-luvulla vallinnut taiteilijaihanne monialaisesta taiteilija-ammattilaisuudesta (ks. esim. Jokinen 2010).

Näyttää siltä, että suurista taiteenaloista taideteollisuuden alalla toimivien osuus on 2000-luvulla noussut, kun taas säveltaiteen, kuvataiteen ja rakennustaiteen osuudet ovat suhteellisesti hieman laskeneet. Taideteollisuuden piirissä ei ole kyetty tai haluttu sen kaltaiseen profession sulkemiseen kuin erityisesti säveltaiteen alalla näyttää tapahtuneen 2000-luvun kuluessa.

Kuvio 2. Taiteilijat (ml. monialaisten taiteilijoiden taiteenalat) taiteenaloittain Suomessa vuosina 2000 ja 2010

Prosenttien yhteenlaskettu summa on näissä jakaumissa enemmän kuin 100, koska vastaukset ovat päällekkäisiä eli monialaisten taiteilijoiden taiteenalat ovat mukana jakaumassa. Jakaumat on painotettu.

Valokuvataiteen alalla toimivat taiteilijat muodostivat poikkeuksen useita muitakin jakaumia tarkasteltaessa, sillä tutkimusjoukko on muodostettu eri tavalla kuin aikaisemmassa Taiteilijan asema -tutkimuksessa. Tällä kertaa valokuvataiteen alan järjestöä edusti tutkimusjoukkoa muodostettaessa ainoastaan Valokuvataiteilijoiden liitto, kun edellisellä kerralla mukana olivat myös Valokuvaajien liitto ja Mainosvalokuvaajat ry. Pieni taiteenala oli siten edelleen suhteellisesti pienentynyt, mutta toisaalta tutkimusjoukko oli taiteilijapainotteisempi kuin 2000-luvun alussa tehdyssä tutkimuksessa.

Edellisellä kerralla luokkaa muut ei ollut, koska esimerkiksi media-taiteilijat sijoittuivat vastaustensa perusteella monialaisiin taiteilijoihin.

Taiteilijoiden lukumäärät myös sirkustaiteen ja performanssin/esitystaitteen aloilla olivat niin pieniä (ja monialaisia), että ne sijoittuvat monialaisten taiteilijoiden ryhmään tai muun muassa näyttämötaiteen alalle (sirkustaiteilijat). Sarjakuvataiteilijat sijoittuivat kuviossa molempina tutkimusajankohtina luokkaan taideteollisuus. (Kuvio 1 ja 2.)

Naisten osuudet eri taiteenaloilla ovat jatkaneet kasvuaan niin Suomessa kuin useissa muissakin maissa. Taiteilijakunnan naisvaltaistuminen näyttää tällä hetkellä hyvin pohjoismaiselta, tai mahdollisesti eurooppalaiselta ilmiöltä, sillä Australiassa sellaista ei ole nähtävissä (Throsby & Zednik 2010, 91). Eniten naisten osuuden kasvu näkyy Suomessa perinteisillä miesten aloilla rakennustaiteessa, elokuvataiteessa, säveltaiteessa sekä myös taideteollisuudessa ja kuvataiteessa, vähiten tanssitaiteessa ja valokuvataiteessa. Toisaalta ainoat selkeästi miesvaltaiset taiteenalat ovat säveltaide (miesten osuus 73 %), rakennustaide (miesten osuus 63 %), elokuvataide (miesten osuus 57 %). (Kuvio 3 ja taulukko 2.) Sukupuolen vaikutus ammatin harjoittamiseen on syytä huomioida myös eri taiteenaloilla, sillä esimerkiksi tulotaso on aikaisemmin ollut sekä heikosti että vahvasti sukupuolittunut osa-alue Taiteilijan asema-tutkimuksissa. Aikaisempaan ajankohtana 1980– ja 1990-luvuilla sukupuolella oli selvästi vähemmän vaikutusta tulotasoon taidealoilla kuin muilla aloilla. Vuonna 2000 tuloerot olivat suurempia ja segregatio vaikutti olevan taidealoilla vahvempaa kuin muilla aloilla Suomessa keskimäärin. (Rensujeff 2003). Naisvaltaistumisen on todettu vaikuttavan merkittävästi alan yleiseen tulotasoon ja alan arvostukseen kaikissa niissä maissa, joissa taiteilijätutkimuksia on tehty.

2000-luvulla sukupuolen merkitystä taiteen kentällä on tutkittu toimeentulon, apurahojen ja näkyvyyden suhteen (Mitchell & Kanerva 2004; Rautiainen 2006). Rautiainen (2004, 58) apurahajärjestelmän vaikuttavuutta käsittelevässä selvityksessä ilmeni, että naiset ovat valtion taiteilija-apurahajärjestelmässä huonommassa asemassa kuin miehet. Valtion apurahoja jakavat taidetoimikunnat ja lautakunnat on kuitenkin koottu niin, että molemmat sukupuolet on huomioitu jäseniä valittaessa ja myös valtion apurahoja jaettaessa molemmat sukupuolet on lain mukaan otettava huomioon¹⁰. Nämä seikat eivät voi olla vaikuttamatta siihen, että kokonaisuutena valtion apurahat on jaettu yleensä niin, että apurahan saajien sukupuolijakauma vastaa apurahan hakijoiden sukupuolijakaumaa. Yksittäisten seikkojen huomioiminen apuraha jaettaessa jää silti helposti sivuun, kuten apurahoituksen jatkuvuuden huomioiminen tai se, minkä ikäisenä ensimmäisen taiteilija-apurahan saa. Ainakin näissä valtion työskentelyapurahaan liittyvissä asioissa naiset (erityisesti kuvataiteilijat) olivat miehiä huonommassa asemassa 2000-luvulla (Rautiainen 2004, 58).

10 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. Erityisesti 4 § Viranomaisen velvollisuus edistää tasa-arvoa ja 4 a § Julkisen hallinnon ja julkista valtaa käyttävien toimielinten kokoonpano.

Taulukko 2. Taiteilijoiden sukupuoli, äidinkieli, asuinalue, ikäjakautuma ja uran pituus taiteenaloittain (%) vuosina 2000* ja 2010

	Elokuva %	Kirjallisuus %	Kriittikki %	Kuva %	Monilaiset %	Näyttämö %	Rakennus %	Sävel %	Taideteollisuus %	Tanssi %	Valokuva %	Muu %	Yhteensä %
SUKUPUOLI													
nainen	43 (36)	56 (53)	55 (49)	68 (60)	59 (41)	55 (49)	37 (26)	27 (20)	72 (64)	90 (88)	51 (49)	49	54 (44)
miäs	57 (64)	44 (47)	45 (51)	32 (40)	41 (59)	45 (51)	63 (74)	73 (80)	28 (36)	10 (12)	49 (51)	51	46 (56)
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ÄIDINKIELI													
suomi	97 (93)	83 (85)	94 (96)	89 (91)	90 (90)	89 (86)	95 (93)	92 (95)	91 (93)	93 (95)	88 (83)	85	91 (91)
ruotsi	1 (6)	17 (14)	6 (4)	8 (5)	7 (8)	11 (12)	3 (7)	4 (2)	5 (7)	2 (5)	6 (11)	9	7 (7)
muu	2 (1)	0 (0)	0 (0)	4 (4)	3 (2)	1 (2)	2 (0)	4 (3)	4 (1)	5 (0)	6 (6)	6	3 (2)
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ASUINALUE**													
pääkaupunkiseutu	73 (78)	39 (47)	49 (53)	43 (43)	55 (56)	42 (47)	56 (49)	47 (41)	53 (58)	61 (57)	70 (39)	38	50 (49)
muu Etelä-Suomi	20 (17)	38 (30)	36 (25)	37 (37)	30 (31)	35 (32)	33 (30)	36 (38)	29 (33)	24 (33)	14 (39)	50	33 (33)
Väli-Suomi	5 (5)	15 (15)	8 (19)	12 (15)	9 (10)	13 (14)	6 (9)	12 (13)	9 (4)	9 (6)	4 (16)	5	10 (12)
Pohjois-Suomi	2 (1)	5 (8)	5 (3)	5 (5)	5 (3)	9 (3)	4 (10)	3 (8)	7 (5)	5 (3)	7 (7)	6	5 (6)
Ulkomaat	0	3	3	2	1	1	2	1	3	1	6	0	2
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
IKÄ													
alle 35-vuotiaat	43 (34)	9 (8)	11 (13)	16 (24)	19 (14)	25 (27)	17 (30)	19 (27)	18 (20)	49 (50)	27 (22)	43	20 (24)
35-44 -vuotiaat	18 (35)	18 (14)	18 (41)	23 (23)	26 (32)	16 (17)	18 (21)	25 (31)	26 (29)	21 (30)	35 (30)	23	22 (26)
45-54 -vuotiaat	18 (22)	18 (24)	37 (33)	28 (28)	25 (25)	20 (23)	17 (14)	26 (24)	22 (24)	18 (11)	21 (26)	21	23 (23)
55-64 -vuotiaat	10 (8)	23 (26)	15 (13)	18 (13)	17 (20)	24 (20)	27 (12)	20 (11)	18 (17)	9 (8)	14 (14)	6	20 (15)
yli 64-vuotiaat	10 (1)	32 (28)	19 (0)	15 (13)	13 (10)	16 (13)	20 (23)	11 (8)	15 (9)	4 (1)	3 (8)	6	15 (12)
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
URANPITUUS													
alle 5 vuotta	14 (18)	10 (5)	7 (15)	8 (13)	9 (9)	8 (11)	2 (6)	2 (5)	7 (11)	14 (22)	13 (12)	15	7 (9)
5-9 vuotta	17 (16)	14 (14)	10 (8)	10 (18)	11 (19)	11 (10)	3 (16)	6 (7)	14 (10)	18 (10)	14 (21)	13	10 (13)
10-14 vuotta	19 (20)	14 (13)	17 (22)	15 (12)	13 (15)	12 (11)	6 (19)	7 (15)	14 (15)	14 (12)	20 (14)	16	12 (14)
yli 14 vuotta	50 (47)	63 (69)	66 (55)	67 (57)	67 (69)	70 (69)	89 (58)	85 (74)	65 (65)	53 (56)	53 (53)	56	70 (64)
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

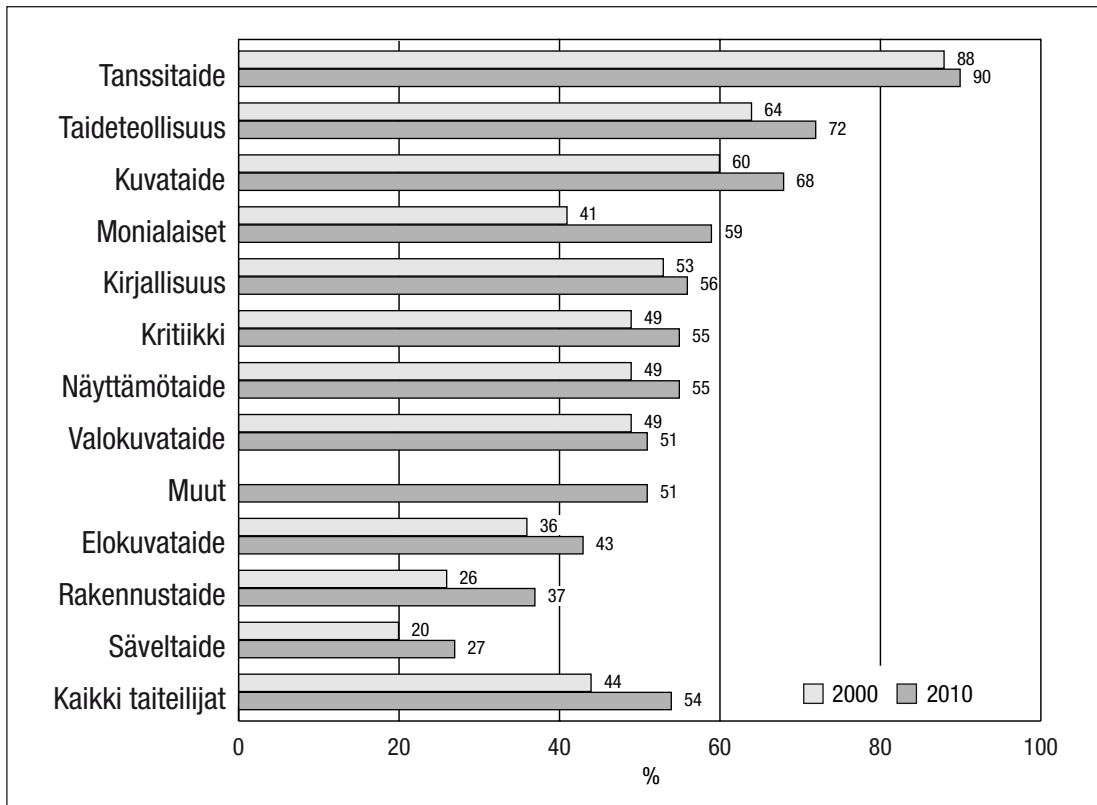
Jakaumat ovat painotettuja.

* Vuoden 2000 osuudet suljussa.

** Pääkaupunkiseutu: Hki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen

Muu Etelä-Suomi: Muu entinen Uudenmaan lääni, entinen Turun ja Porin lääni, entinen Hämeen lääni, entinen Kymen lääni ja Ahvenanmaa
Väli-Suomi: entiset Mikkelin, Pohjois-Karjalan, Kuopion, Keski-Suomen ja Vaasan läänit. Pohjois-Suomi: Oulun ja Lapin läänit.

Kuvio 3. Naisten osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

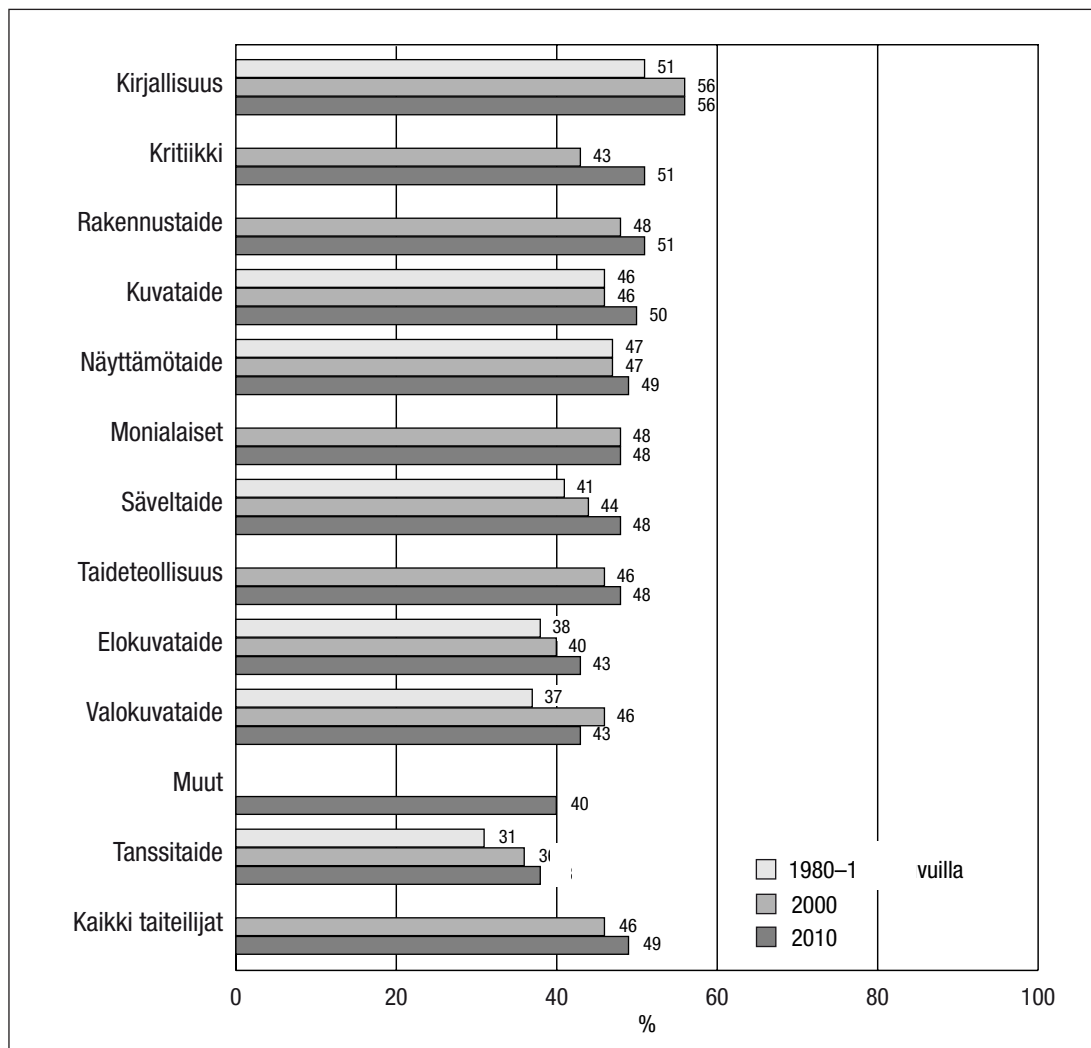
Jakaumat on painotettu.

Taiteilijoiden äidinkieleen liittyvässä jakaumassa ei kokonaisuutena ole tapahtunut muutoksia. Taiteenaloittain tarkasteltuna elokuvataiteen, valokuvataiteen ja rakennustaiteen aloilla toimivien joukossa ruotsinkielisten osuus on laskenut merkittävästi. Tanssitaiteen alalla toimivien joukossa puolestaan vieraskielisten osuus on noussut vuoden 2000 tilanteeseen verrattuna. Yleisesti ottaen voidaan havaita, että niillä aloilla, joilla ruotsinkielisten edustus on perinteisesti ollut erityisen vahva sekä 1980–90-luvuilla että vuonna 2000 (kirjallisuus, näyttämötaide), oli se sitä myös vuonna 2010. (Taulukko 2.)

Taiteilijoiden ikävuosien keskiarvo on ollut nousujohteinen 1980–90-luvulta lähtien (kuvio 4.) Vaikka uusia taiteilijoita on valmistunut oppilaitoksista ja aloittanut työnsä eri taiteenaloilla, keskiikä on noussut. Se kertoo ennen kaikkea siitä, että alalta ei poistuta, kun sinne kerran on päästy. Valokuvataide on poikkeus, koska keskimäinen tutkimusaineisto käsittää eri tutkimusjoukon kuin muut. Mutta valokuvataiteen alan toimijoidenkin joukossa sama ilmiö toistuu ensimmäisen ja viimeisen ajankohdan välillä, jolloin tutkimusjoukko on koostunut samalla tavalla kootusta tutkimusjoukosta¹¹. (Kuvio 4.)

11 Valokuvataiteilijoiden kenttää kartoittaneessa ja valokuvataiteilijan asemaa käsitelleessä tutkimuksessa (Karttunen 1993) mukana olivat nimenomaan ainoastaan valokuvataiteilijat, kun taas Taiteilijan asema -tutkimuksessa 2000-luvun alussa mukana oli myös valokuvaajia ja mainosvalokuvaajia (Rensujeff 2003).

Kuvio 4. Taiteilijoiden ikävuosien keskiarvot taiteenaloittain 1980–1990-luvuilla sekä vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Kaiken kaikkiaan taiteilijakunnan ikäpyramidi oli vahvistunut vanhempien ikäluokkien osalta, sillä alle 44-vuotiaiden osuus oli laskeutunut ja yli 55-vuotiaiden osuus noussut. Arvostelijoiden ikäjakauma oli muuttunut eniten tässä suhteessa. Muutos vaikuttaa erityisesti myös ”vain taiteellista työtä” tehneiden ja vapaiden taiteilijoiden osuuden kasvuun, koska eläkkeellä useimmiten ”muun työn” tekeminen vähennee tai loppuu kokonaan, kun taas taiteellinen työ jatkuu¹². Taiteilijoita vuonna 2000 tutkittaessa osoittautui, että noin puolet kaikista yli 64-vuotiaista taiteilijoista teki töitä taiteilija-ammattissaan, kuvataiteilijoista jopa 86 prosenttia (Rensujeff 2004, 118). Tämä trendi on jatkunut kasvuaan, sillä vuonna 2010 kaikista taiteilijoista 80 prosenttia toimi edelleen taiteilija-ammattissaan, kuvataiteilijoista jopa 95 prosenttia

12 Luvussa Työmarkkina-asema käsitellään vapaiden taiteilijoiden osuuksia ja luvussa Moniammatillisuus vain taiteellista työtä tehneiden osuuksissa tapahtuneita muutoksia.

ja kirjailijoista 90 prosenttia. Taiteilijoiden työurat ovat pidentyneet tämän aineiston mukaan 2000-luvulla samaan aikaan kun vanhimpaan ikäluokkaan kuuluvien osuus on noussut.

- - - Skönt att en pensionerad skådespelare inte behöver sitta sysslolös, utan fortsättningsvis kan hänga med så länge huvudet och hälsan håller... 2852 (s.1939 n skådespelare)

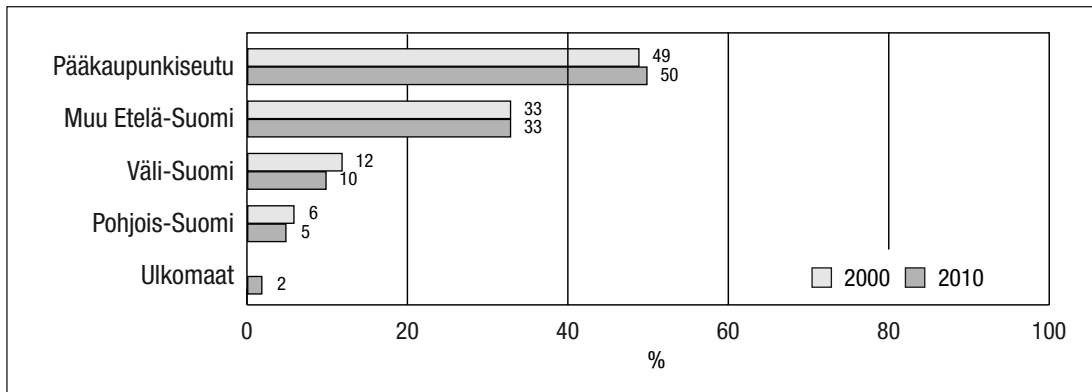
Vaikka olen eläkkeellä, tunnen olevani luomisvoimainen ja nautin työntöistä. Olen saanut kiinnostavia työtarjouksia ja ottanut niitä vastaan, ollut iloisena mukana rakkaassa ammatissani. 11660 (s.1932 n näyttelijä)

Ikäjakautamaa tarkasteltaessa eläkeikäisten osuus oli noussut muutamalla prosentilla kaikilla taiteenaloilla. Poikkeuksena tosin kaksi taiteenala eli valokuvataide, jossa heidän osuutensa oli laskenut muutamalla prosentilla, ja kritiikki, jonka piiristä eläkeikäiset puuttuivat kokonaan kymmenen vuotta sitten, kun vuonna 2010 heitä oli lähes viidesosa. Toisaalta elokuvataiteen alalla alle 35-vuotiaiden osuus 43 prosenttia, ja ryhmän osuus oli kasvanut melko paljon kymmenessä vuodessa. Kaiken kaikkiaan alle 35-vuotiaiden osuus koko taiteilijakunnan sisällä oli hieman laskenut kymmenessä vuodessa. Samoin oli tapahtunut myös Australiassa ja todennäköisesti kyse on siitä, että myös taiteilijakunnan sisällä kooltaan aikaisempaa suuremmat ikäluokat ovat tulleet eläkeikään (ks. Throsby & Zednik 2010, 90).

Taiteilijakunnan sijoittuminen oli yhä metropolikeskeistä eikä suuria muutoksia alueellisessa sijoittumisessa ei ollut tapahtunut koko taiteilijakuntaa tarkasteltaessa¹³. Kaiken kaikkiaan puolet taiteilijoista asui pääkaupunkiseudulla vuonna 2010 samaan aikaan, kun koko väestöstä pääkaupunkiseudulla asui 19 prosenttia Tilastokeskuksen mukaan. Monilla taiteenaloilla (elokuvataide, kirjallisuus, kritiikki, näyttämötaide) pääkaupunkiseudulla asuvien osuus oli laskenut ja muualla Etelä-Suomessa asuvien osuus kasvanut. (Kuvio 5; taulukko 2.) Ulkomailla asuvien taiteilijoiden osuus on taulukossa vain vuoden 2010 osalta, koska vuonna 2000 kyselylomaketta ei lähetetty ulkomaille ja siitä syystä ulkomailla asuvien osuudesta ei tuon ajankohdan osalta ole kattavaa tietoa. Ulkomailla asuvien osuus vuonna 2010 oli korkein valokuvataiteen alalla toimivien joukossa (6 %). (Taulukko 2.)

13 Valokuvataiteen alalla toimivien osalta pääkaupunkiseudulle sijoittuneiden osuus on kasvanut merkittävästi, koska tutkimusjoukko muodostuu nyt ainoastaan valokuvataiteilijoista. Vuonna 2000 mukana olivat myös valokuvaajat, joten nämä tulokset eivät ole täysin verrannollisia. (ks. taulukko 2.)

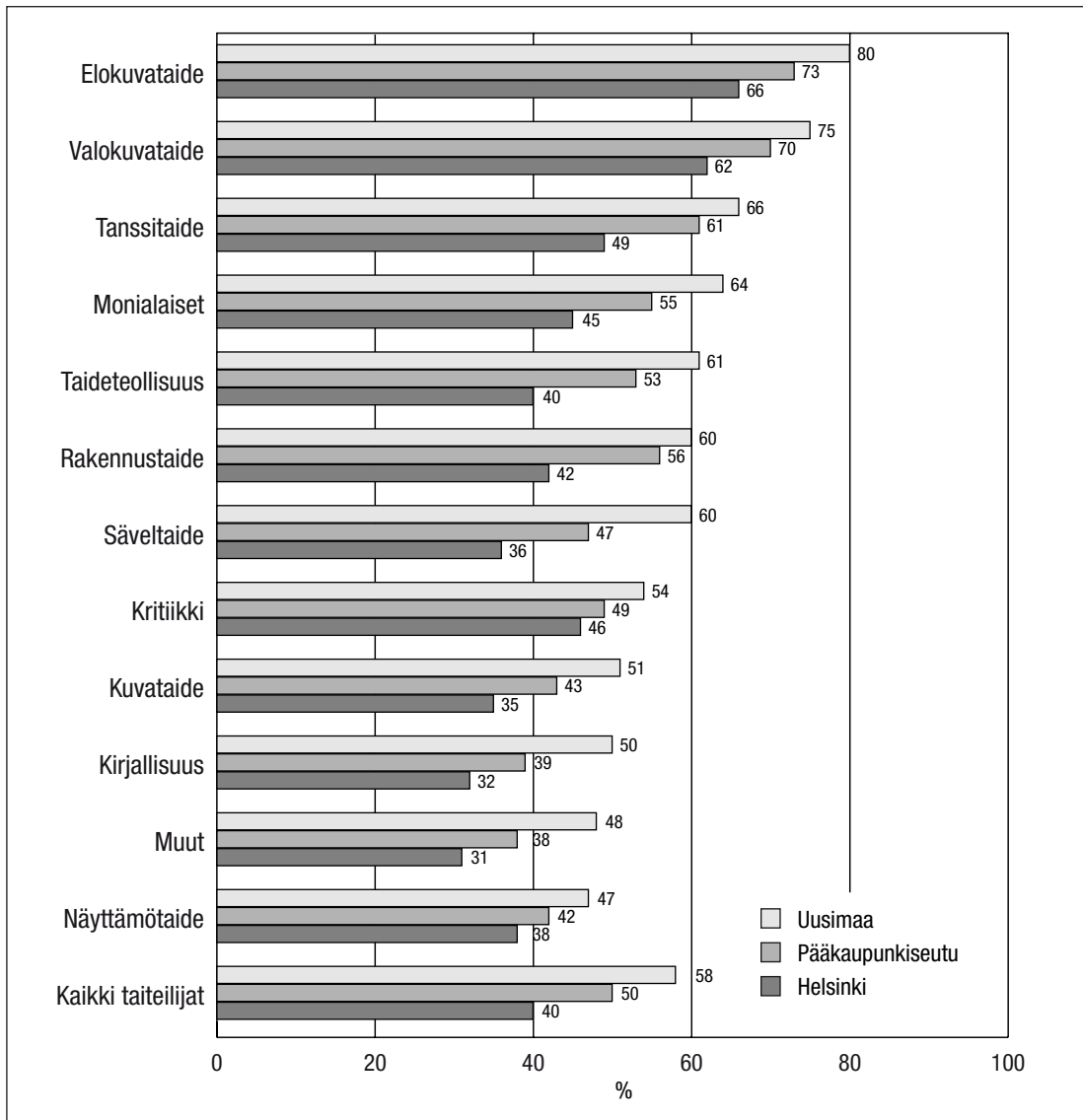
Kuvio 5. Taiteilijoiden (%) alueellinen sijoittuminen vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Taiteilijakunnan keskittymistä metropolialueelle vuonna 2010 havainnollistetaan kuviossa 6. Kaiken kaikkiaan puolet taiteilijoista asuu pääkaupunkiseudulla, 58 prosenttia Uudellamaalla ja 40 prosenttia Helsingissä. Taiteilijoiden keskittyminen metropolialueelle on universaali ilmiö ja havaittu kaikissa taiteilijatutkimuksissa myös muun muassa Norjassa ja Australiassa (Heian et al. 2008; Elstad et al. 1996; Throsby & Zednik 2010; Throsby & Thompson 1994).

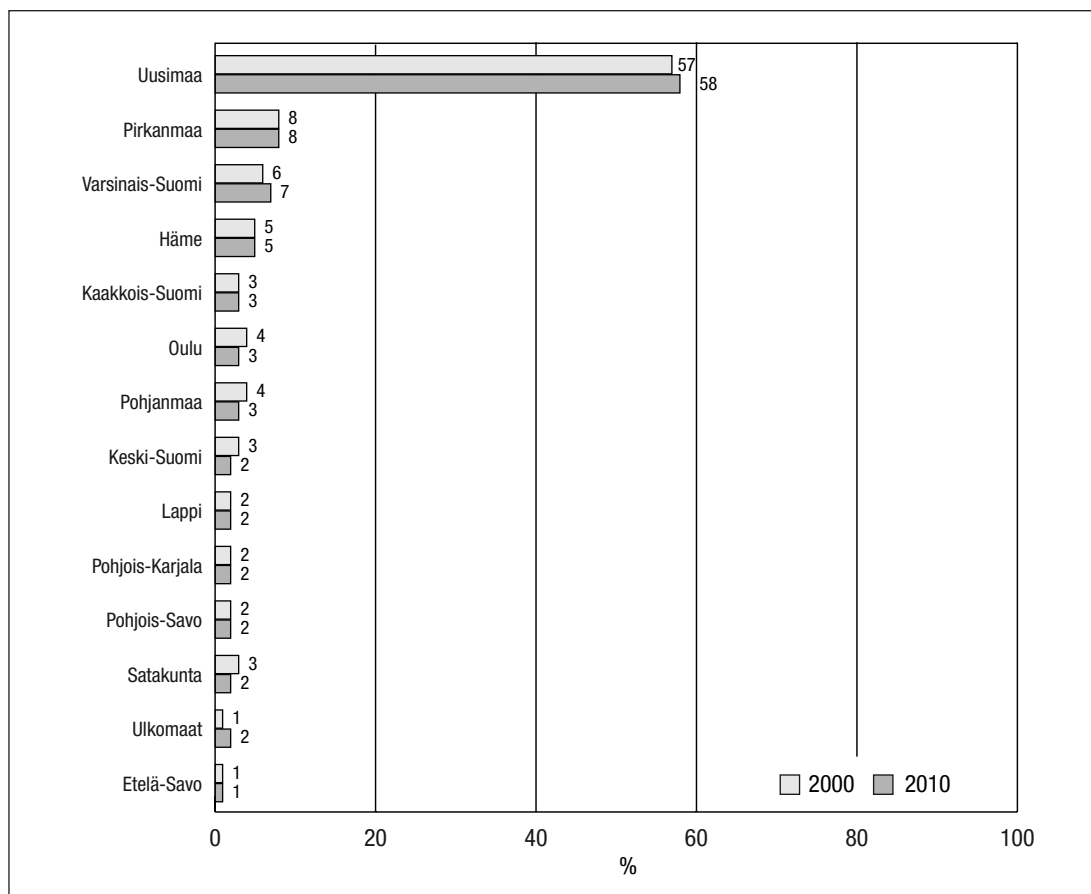
Kuvio 6. Taiteilijoiden (%) sijoittuminen metropolialueelle vuonna 2010

Jakaumat on painotettu.

Eri taiteenaloilla toimivat taiteilijat eivät ole sijoittuneet tasaisesti koko maahan myöskään maakunnittaista jakaumaa tarkasteltaessa. Maakunnittaiset taiteilijoiden lukumäärän osuudet ovat pysyneet lähes ennallaan koko 2000-luvun ajan. Lähes 60 prosenttia taiteilijoista asuu ja työskentelee Uudenmaan maakunnassa, alle 10 prosentin osuudet taiteilijoita on sijoittunut Pirkanmaalle ja Varsinais-Suomeen. Muissa maakunnissa taiteilijoista asuu ja työskentelee 1–5 prosenttia kussakin. (Kuvio 7.) Yllättävää on se, että vuoden 2010 jakaumasta ei voi päätellä sitä, että toisin kuin vuonna 2000, perusjoukossa ovat mukana myös alueellisilta taidetoimikunnilta apuraha saaneet taiteilijat. Tämä uudistus taiteilijoista koostuvan tutkimusjoukon muodostamisessa ei näy jakaumassa suurempina maakunnittaisina osuuksina, vaikka näin olisi voinut olettaa.

Kuvio 7. Taiteilijoiden (%) sijoittuminen maakunnittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Maakunnat erottuvat toisistaan huomattavasti sen suhteen, minkä alan ammattitaiteilijoita niiden alueille on sijoittunut. Joillakin alueilla tiettyjen taiteenalojen edustajat puuttuvat lähes kokonaan. Taiteilijoiden sijoittumiseen vaikuttavia tekijöitä on useita. Esiintyvien taiteilijoiden sijoittumiseen vaikuttaa eniten taidelaitosten sijainti ja esiintymismatkojen pituus. Luovilla aloilla sekä niillä aloilla, joilla työsuhteisten osuus on vähäistä, yhtenä tärkeimpänä tekijänä näyttäisi olevan oppilaitosten sijainti, sillä koulutuksesta valmistuneet jäävät usein alueelle, jossa ovat opiskelleet ja toisaalta oppilaitosten olemassaolo edesauttaa työnsaantia opetustehtävissä. Taiteilijoiden määrän vaikutus eri taiteenalojen merkitykseen alueilla on merkittävä. Eri alojen taiteilijoiden alueellinen jakautuminen asettaa näin myös kansalaiset eriarvoiseen asemaan. Monilla alueilla taiteen ja kulttuurin saatavuus ja saavutettavuus on heikentynyt joidenkin taiteenalojen, erityisesti pienten taiteenalojen osalta, koska alan toimijat ja tekijät ovat pitkien matkojen päässä.

Uudenmaan alueella kaikki taiteenalat ovat taiteilijoiden osuuksia tarkasteltaessa hyvin edustettuina. Koko maan mittakaavassa pienet taiteenalat näkyvät taiteilijoiden edustuksessa joillakin alueilla heikos-

ti, sellaisia ovat erityisesti pääkaupunkiseudulle keskittyneet valokuvataide ja elokuvataide. Toisaalta taas valtakunnallisesti ison taiteenalan, rakennustaiteen, edustus on erittäin vähäinen Lapissa. Etelä-Savossa ja Kaakkois-Suomessa ei asu juurikaan elokuvataiteen eikä valokuvataiteen alalla toimivia taiteilijoita. Valokuvataiteilijoita ei ole liiemmästi myöskään Hämeessä, Keski-Suomessa, Pirkanmaalla eikä Pohjois-Karjalassa. Elokuvataiteen osalta samassa tilanteessa ovat sen sijaan Lappi, Pohjanmaa, Pohjois-Savo ja Satakunta. Tanssitaiteen alalla työskenteleviä on vähän Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa.

Uudellamaalla suurimmat taiteilijaryhmät ovat säveltaiteen alalla sekä monialaisissa. Säveltaide on suurin myös Hämeessä, Oulun ja Kainuun alueella, Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa ja Satakunnassa. Näyttämötaide on osuudeltaan suurimpana taiteenalanana Kaakkois-Suomessa, Keski-Suomessa ja Lapissa. Kuvataide on suurin Etelä-Savossa ja rakennustaide Pirkanmaalla. (Asetelma 2.)

Asetelma 2. Suurimmat taiteenalat maakunnittain

Etelä-Savo: Kuvataide, rakennustaide, näyttämötaide
Häme: Säveltaide, taideteollisuus
Kaakkois-Suomi: Näyttämötaide, rakennustaide
Keski-Suomi: Näyttämötaide, säveltaide, kuvataide
Lappi: Näyttämötaide, monialaiset, taideteollisuus
Oulu ja Kainuu: Säveltaide, rakennustaide, kuvataide
Pirkanmaa: Rakennustaide, kuvataide, näyttämötaide
Pohjanmaa: Säveltaide, kirjallisuus, kuvataide
Pohjois-Karjala: Säveltaide, monialaiset
Pohjois-Savo: Säveltaide, tanssitaide
Satakunta: Säveltaide, kuvataide
Varsinais-Suomi: Säveltaide, kuvataide, monialaiset
Ulkomaat: Kuvataide, taideteollisuus
Uusimaa: Säveltaide, monialaiset

Taiteilijan uran pituutta koskevassa kysymyksessä kysyttiin vuosilukua, jolloin taiteilijan ura oli alkanut ja sitä, mitä silloin tapahtui. Huomattava osa taiteilijoista (25 %) ilmoitti kuitenkin, että erityistä debyyttiajankohtaa ei heidän urallaan ole ollut (20 % vuonna 2000). Uran aloittamiseen liittyvän vuosiluvun ilmoittaneista taiteilijoista 70 prosenttia oli toiminut taiteilijana vähintään 15 vuotta. Pitkään uralla toimineiden osuus on siis kasvanut kymmenessä vuodessa jonkin verran ja lähivuosina alalle tulleiden osuus oli niukasti laskenut. Taiteenaloittaiset muutokset olivat enimmäkseen melko vähäisiä. Kirjailijoiden ja kaunokirjallisuuden kääntäjien joukossa uusien tekijöiden

osuus oli kasvanut ja pitkän uran tehneiden osuus oli laskenut kymmenen viime vuoden aikana. Arvostelijoiden ja arkkitehtien osalta näkyvissä on päinvastainen kehityssuunta. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Taiteilijoiden uran pituus taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

	<i>Alle 5 vuotta</i>		<i>5–9 vuotta</i>		<i>10–14 vuotta</i>		<i>Yli 14 vuotta</i>	
	<i>2000</i>	<i>2010</i>	<i>2000</i>	<i>2010</i>	<i>2000</i>	<i>2010</i>	<i>2000</i>	<i>2010</i>
Elokuvataide	18	14	16	17	20	19	47	50
Kirjallisuus	5	10	14	14	13	14	69	63
Kritiikki	15	7	8	10	22	17	55	66
Kuvataide	13	8	18	10	12	15	57	67
Monialaiset	9	9	19	11	15	13	57	67
Näyttämötaide	11	8	10	11	11	12	69	70
Rakennustaide	6	2	16	3	19	6	58	89
Säveltaide	5	2	7	6	15	7	74	85
Taideteollisuus	11	7	10	14	15	14	65	65
Tanssitaide	22	14	10	18	12	14	56	53
Valokuvataide	12	13	21	14	14	20	53	53
Muu		15		13		16		56
Kaikki taiteilijat	9	7	13	10	14	12	64	70

Uran alkamiseen liittyvät tapahtumat on luokiteltu reiluun kymmenen luokkaan, joista yleisimmäksi osoittautui taiteelliseen työhön ryhtyminen. Lähes 40 prosenttia taiteilijoista aloitti uransa tarttumalla toimeen. Erityisen usein tämä vaihtoehto tuli esiin tanssitaiteen, säveltaiteen ja näyttämötaiteen aloilla toimivien vastauksissa (yli 50 %). Myös kritiikin, elokuvataiteen ja rakennustaiteen aloilla ura käynnistyi useimmiten taiteelliseen työhön ryhtymällä.

Toisessa vastaustyyppissä korostettiin ensimmäisen teoksen syntyä, debyyttinäyttelyn pitämistä tai ensikonserttia uran ajallisena lähtöpisteenä. Näin vastasivat erityisesti valokuvataiteen, kirjallisuuden ja kuvataiteen alalla toimivat taiteilijat (yli 50 %). Näyttääkin siltä, että erityisesti niin sanotuilla luovilla aloilla toimivien taiteilijoiden ammatillinen ura tarvitsee jonkinlaisen lähtölaukauksen, kun taas pääasiassa niin sanottujen esittävän taiteen aloilla toimivat (tanssitaide, näyttämötaide, säveltaide) eivät liitä uransa alkuun tiettyä yksittäistä tapahtumaa vaan ajattelevat uransa alkaneen konkreettiseen taiteelliseen työhön ryhtymällä.

Muita uran alkamiseen liittyviä tapahtumia esiintyi vastauksissa huomattavasti vähemmän kuin kahta edellä mainittua. Kaikista taiteilijoista taidealan koulutuksesta valmistumisen oli ilmoittanut noin

joka kymmenes. Näin vastanneita oli yleisimmin kuvataiteen, tanssitaiteen, näyttämötaiteen, taideteollisuuden, rakennustaiteen ja elokuvataiteen alalla toimivien joukossa. Sen sijaan kirjallisuuden, kritiikin ja säveltaiteen aloilla toimivat eivät pitäneet taidealan koulutuksen päättymistä uransa alkua määrittävänä tekijänä¹⁴. Myös taidealan opintojen aloittaminen mainittiin yhtenä uran alkamista merkitseväenä tapahtumana. Opintojen aloittaminen mainittiin erityisesti rakennustaiteen, näyttämötaiteen ja elokuvataiteen aloilla.

Palkinnon tai muun huomionosoituksen saaminen on toiminut uran alkusysäyksenä useille kirjallisuuden, rakennustaiteen ja valokuvataiteen aloilla toimiville, kun taas yrityksen perustaminen on ollut merkittävässä roolissa erityisesti taideteollisuuden alalla toimiville. Uran alkamiseen liittyviä hajamainintoja oli seuraavilla tapahtumilla: ensimmäisen palkan/palkkion saaminen, heittäytyminen (muulta alalta siirtyminen), taiteilijajärjestön jäseneksi pääseminen, taiteellisesta työstä saatu elanto ja taiteellisen ilmaisun muutos. Osa taiteilijoista koki myös olleensa aina taiteilijoita, syntyneensä taiteilijaksi (kuvataiteilijat).

Karttunen on jakanut kuvataiteilijoiden uran alkamiseen liittyvät tapahtumat objektiivisiin (yleisiin) ja subjektiivisiin (sisäisiin) mittareihin. Hänen tutkimustulostensa (kaikki taiteilijat) mukaan useimmat käyttivät uran alkamisen ajoittamisessa objektiivisiä mittareita eli asioita, jotka olivat näkyviä ja kaikkien todettavissa. (Karttunen 2009, 59.)

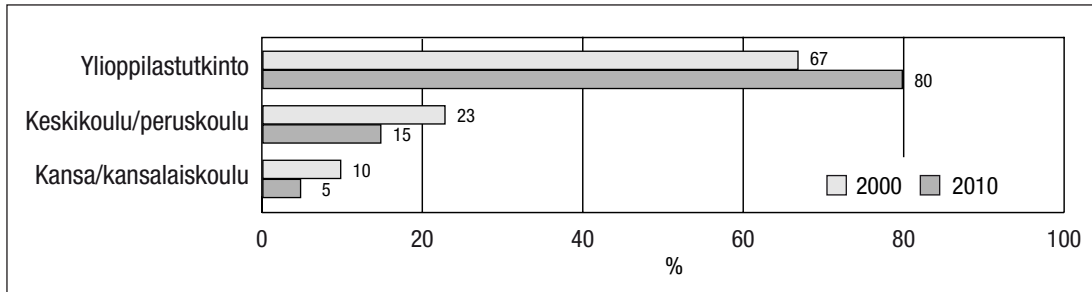
Peruskoulutus ja ammatillinen koulutus

Peruskoulutuksella tarkoitetaan tässä yhteydessä taiteilijoiden yleissivistävää koulutusta ja sen on luokiteltu kolmeen ryhmään: kansa- tai kansalaiskoulu, keski- tai peruskoulu ja ylioppilastutkinto. Suuri enemmistö (80 %) kaikista taiteilijoista oli suorittanut ylioppilastutkinnon, toiseksi eniten taiteilijoiden joukossa oli keskikoulun tai peruskoulun suorittaneita (15 %). Vain pieni osa (5 %) taiteilijoista oli yleissivistävältä koulutukseltaan kansakoulun käyneitä. Kuviosta 8 havaitaan, että yleissivistävän koulutuksen taso on noussut huomattavasti kymmenen vuoden aikana. Ylioppilaiden osuus on taiteilijoiden joukossa noussut kaikkiaan 13 prosenttiyksikköä. Osuuksiin yleissivistävän koulutuksen osalta vaikuttivat merkittävästi ikäryhmä, sukupuoli ja taiteenala, kuten kymmenen vuotta aiemminkin. Alle 35-vuotiaista taiteilijoista

14 Taidealan ammatillista koulutusta kirjailijoille on Suomessa ollut vasta suhteellisen vähän aikaa ja enimmäkseen opistotasoisena. Luovan kirjoittamisen perusopinnot alkoivat Turun yliopistossa vuonna 1995 avoimen yliopiston puolella (sivuaineena vuodesta 2001 ja perus- ja aineopintotasoisena vuodesta 2004) ja kirjoittamisen maisteriopinnot Jyväskylän yliopistossa vuonna 2003. Arvostelijoiden osalta taidealan ammatillinen koulutus tarkoittaa myös eri taiteenalojen taiteilijoille suunnattua ammatillista koulutusta, mutta myös taiteen tutkimukseen liittyviä opintoja (taidehistoria, kirjallisuudentutkimus yms.).

ylioppilastutkinnon oli suorittanut 92 prosenttia, kun vastaava osuus vuonna 2000 oli 85 prosenttia. Yli 64-vuotiaiden osalta ylioppilaiden osuus oli kasvanut vuoden 2000 45 prosentista 59 prosenttiin vuonna 2010.

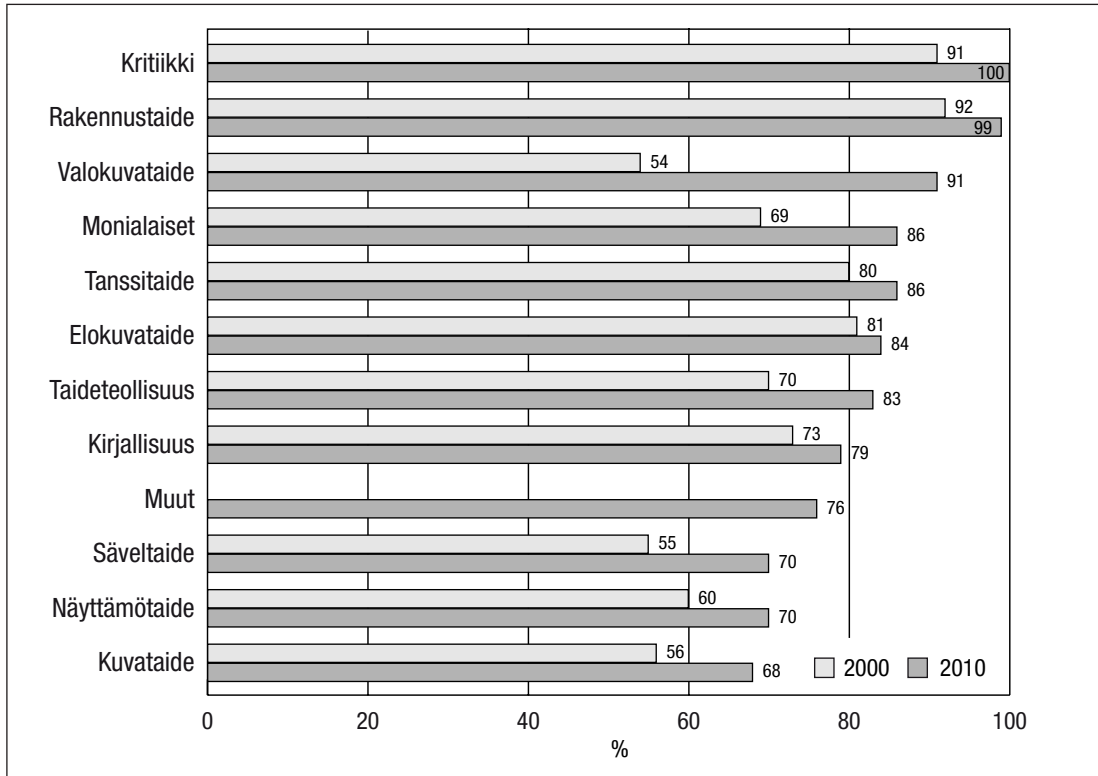
Kuvio 8. Taiteilijoiden (%) yleissivistävä peruskoulutus vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Naisista ylioppilastutkinnon suorittaneita oli 85 prosenttia (76 % vuonna 2000), miehistä 74 (61 % vuonna 2000), eli naisten ja miesten välinen ero tässä suhteessa on hieman kaventunut kymmenen vuoden aikana. Eniten ylioppilastutkinnon suorittaneita toimi kritiikin (100 %), rakennustaiteen (99 %) ja valokuvataiteen (91 %) aloilla. Keskimääräistä hieman vähemmän ylioppilaita toimi kuvataiteen (68 %), näyttämötaiteen (70 %), säveltaiteen (70 %) ja taiteenala: muun (76 %) aloilla. Taiteenaloittaiset jakaumat ovat hieman muuttuneet kymmenessä vuodessa siten, että yleissivistävän koulutuksen taso on noussut kaikilla taiteenaloilla lukuun ottamatta valokuvataidetta. Viimeksi mainittuun poikkeukseen syynä on valokuvataiteilijoiden perusjoukkoon tehty muutos valokuvaajapainotteisuudesta valokuvataiteilijapainotteisuuteen aineistoa koottaessa. (Kuvio 9.)

Kuvio 9. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat painotettu.

Taiteilijoiden yleissivistävän koulutuksen keskimääräinen taso on noussut viimeisten vuosikymmenten mittaan yhtä lailla kuin koko väestönkin. Edellisessä Taiteilijan asema -tutkimuksessa listattiin ylioppilastutkinnon suorittaneiden kuvataiteilijoiden osuuksia eri vuosikymmenillä. Nyt listaa voi jälleen jatkaa vielä yhden vuosikymmenen osalta: 23 % (1970), 42 % (1984), 56 % (2000) ja 68 % (2010). (Rensujeff 2003, 22; Karttunen 1988, 49–50.)

Taiteilijoiden ammatillisen koulutuksen taso on jälleen kerran noussut. Taiteen ammattilaisten kentällä itseoppineiden taiteilijoiden aika alkaa viimeistään nyt olla ohitse, sillä taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuus on noussut 63 prosentista 77 prosenttiin kymmenessä vuodessa.¹⁵ Arkkitehdeillä taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuus on luonnollisesti hyvin korkea, mutta kuvataiteilijoilla ja valokuvataiteilijoillakin noin 90 prosenttia (91 % ja 89 %). (Kuvio 10.) Mukana näissä luvuissa ovat sekä kotimaiset että ulkomaiset ammatilliset tutkinnot, eikä keskeneräisiä opintoja ole mu-

15 2000-luvulla Suomessa on arvostettu ja tunnustettu suuri määrä ns. ITE-taiteilijoita erityisesti kuvataiteen kentällä. Näkyvyyttä he ovat saaneet erityisesti arvostettujen kuraattoreiden järjestämiin näyttelykokonaisuuksiin osallistumalla. He ovat taiteilijoina oman tiensä kulkijoita eikä heillä ole taidealan koulutusta. Koska he eivät pääsääntöisesti kuulu taiteilijajärjestöihin eivätkä valtion apurahansaajiin, heitä ei ole mukana tässä tutkimusjoukossa.

kana näissä luvuissa. Esimerkiksi kuvataiteilijoiden osalta tulos vastaa hyvin sitä kuvaa, joka 2000-luvulla on muodostunut muissakin tutkimuksissa (Karttunen 2006a). Taidealan ammatit yleisesti ottaen (ja kuvataiteilijat erityisesti) ovat 1990- ja 2000-luvun mittaan muuttuneet vahvasti koulutusammateiksi, vaikka taiteilijan ammatin harjoittamisessa ei vaadita tutkintoja eikä ammatillinen koulutus takaa säännöllisiä, kohtuullisia tuloja tai toimeentuloa (ks. emt; Karttunen 2009).

Taiteilijan tulojen kannalta merkittävämmiksi kuin koulutustaso ovat osoittautuneet taiteenala ja työmarkkina-asema. Koulutustason ja koulutuspaikkojen määrän merkitystä tuleekin tarkastella eri näkökulmista. Esimerkiksi taiteen laatuun koulutuksen määrällä voi olla suuri merkitys. Taide- ja taiteilijapoliittisessa ehdotuksessa (TAO) linjataan, että koulutuksen määrää ei tulisi rajoittaa nimenomaan laadullisista syistä, vaikkakin samalla korostetaan koulutussuunnittelun ja työmarkkinoiden välistä vuorovaikutusta (Taide on ... 2002, 63). Esimerkiksi Tarja Cronberg (2010) on maininnut Tanskan elokuvaohjaajakoulutuksen voimakkaan lisäämisen esimerkkinä satsauksesta, joka johti tanskalaisen elokuvan kansainväliseen menestykseen.

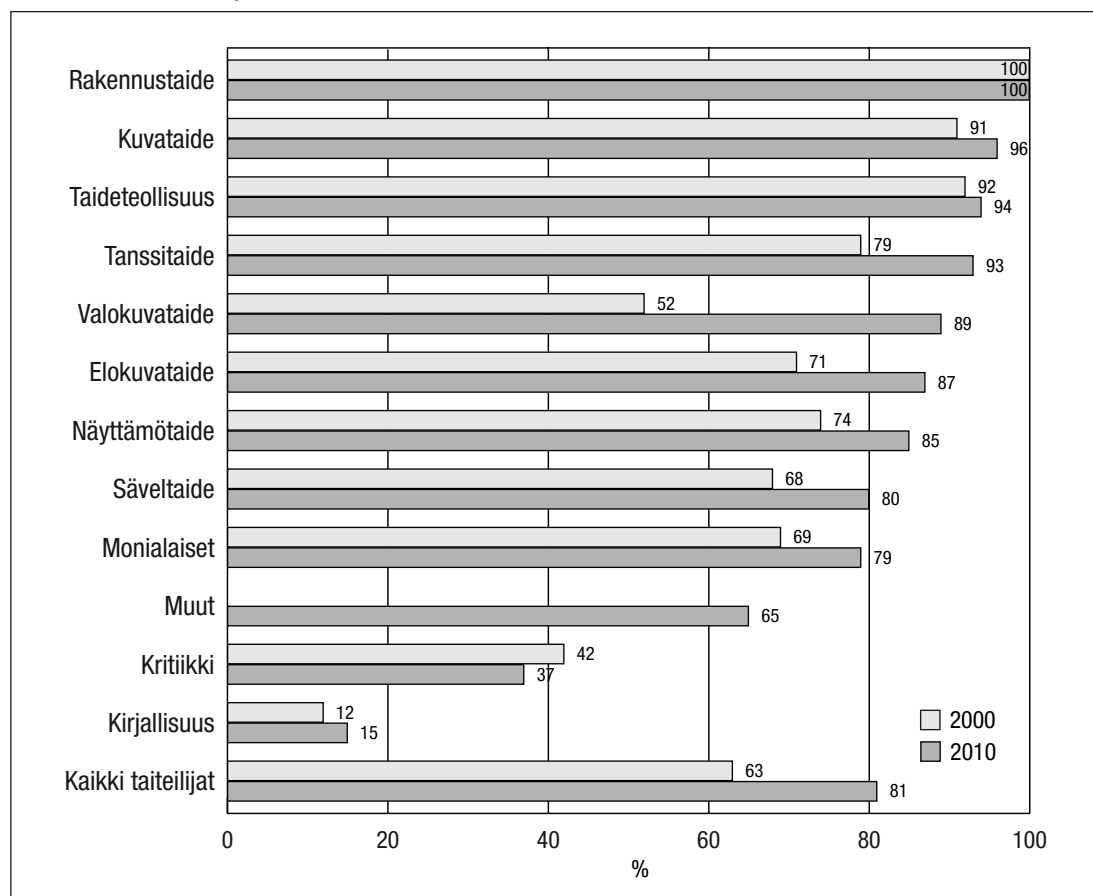
Koulutuspoliittisesti erilainen näkökulma koulutukseen on katsoa asiaa pragmaattisesti ja vaatia koulutuspaikkojen vähentämistä, koska se johtaa taiteilijoiden parempaan työllistymiseen. Näiden eri näkökulmien käyttökelpoisuus vaihtelee taiteenaloittain. On taiteenaloja, joilla koulutusmäärien kasvu on laadun kannalta perusteltua, ja on taiteenaloja, joilla sillä ei ole merkitystä. Myös koulutuspaikkojen vähentäminen voi olla perusteltua tietyillä taiteenaloilla markkinoiden pienuuden vuoksi ja työllisyystilanteen parantamiseksi. Taidealoilla työmarkkinoiden ihanteellista kokoa on kuitenkin vaikea määritellä ja se vaihtelee laidasta laitaan suhdanteiden mukaan. Huomionarvoista on myös se, että koulutusta järjestävät oppilaitokset työllistävät huomattavan määrän taiteilijoita opetustehtävissä. Koulutuspaikkojen ja -tarjonnan vähentäminen lisääisivät siten taiteilijoiden työttömyyttä ja toimeentulo-ongelmia. Koulutusmääriä koskevat ennusteet perustuvat kuitenkin lähes ainoastaan työvoimaa koskeviin laskelmiin, mutta vain harvoilla taiteenaloilla on selkeästi mitattavia työmarkkinoita (Karhunen 2004, 49).

- - - Kuinka paljon taiteilijoita koulutetaan 5 milj. asukkaan maassa: liikaa? Taiteilijan työ pitäisi käsittää myös ammatiksi eikä sosiaalisesti tueksi elämänmuodoksi. 1473 (s. 1941 n, arkkitehti)

Konstmarknaden är väldigt liten i Finland, samtidigt som det är svårt att på egen hand slå sig fram internationellt. Den utbildningspolitik som bedrivit i Finland under de senaste åren karakteriseras av ansvarighet: människor utbildas i mängder till bildkonstnärer på olika nivåer, utan att ha minsta chans att leva på det. Bildkonstnärernas antal har mångdubblats under min yrkesverksamma tid. I Finland har vi ändå som första i världen lyckats få pension för stipendierna. Grattis och hurra för det. 1122 (s.1971 n bildkonstnär, skribent, pedagog)

Taiteilijoiden koulutustaso oli korkea koko myös väestöön verrattuna, sillä perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneen väestön osalta oli 67 prosenttia vuonna 2010 (miehet 66 %, naiset 67 %). (Koulutustilastot 2011, Tilastokeskus.)

Kuvio 10. Taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Ammatillisen koulutuksen kentällä suuret rakenteelliset muutokset tapahtuivat pääosin 1990-luvun loppupuolella, jolloin ammattikorkeakoulutasoinen koulutus vakiinnutti paikkansa ammatillisen koulutuksen kentällä. 2000-luvulla pääasialliset keskustelut, vaatimukset ja uudistaminen ovat keskittyneet koulutuksen määrälliseen ja sisällölliseen kehittämiseen. Erityisesti taide- ja kulttuurialan koulutus on ollut jatkuvan paineen alaisena ja koulutusta on vähennetty ja koulutuksen vähentäminen on edelleen käynnissä. Syynä taide- ja kulttuurialan koulutuksen vähentämiseen ovat sekä säästötavoitteet että alan huono työllistyvyys. Taide- ja kulttuurialan ylikoulutuksen uhkaa pidetään todellisena ja se halutaan torjua mahdollisimman nopeasti.

Tässä tutkimuksessa taiteilijoiden koulutustaustaa tarkastellaan mahdollisimman laajana kokonaisuutena, sillä usein muun kuin tai-

dealan koulutus takaa paremmin työn saannin ja toimeentulon. Taiteelliseen työhön liittyvään työhön ja muuhun ei-taiteelliseen työhön tarvitaan usein myös muun kuin taidealan koulutusta työllistymisen helpottamiseksi. Myös laaja-alaisen taidealan koulutuksen hankkiminen mahdollistaa liikkuvuuden taidealan sisällä ja lisää näin toimeentulomahdollisuuksia taidealalla. Koska taiteilijat usein työskentelevät opetustöissä, on koulutusta koskevassa luokittelussa huomioitu myös pedagogiset opinnot.

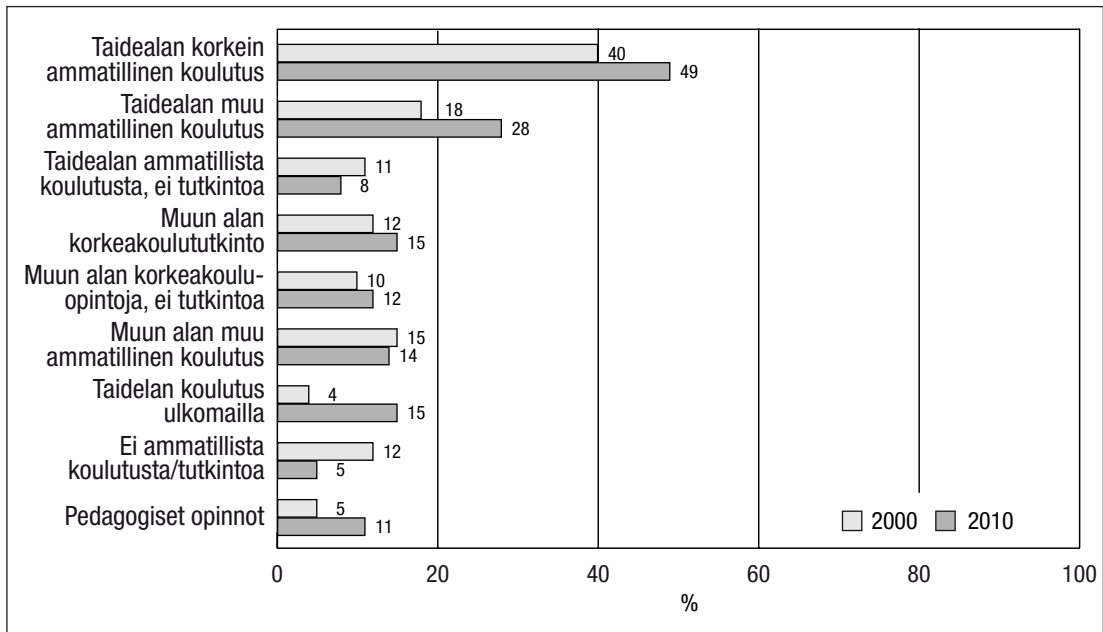
Ammatillinen koulutus on luokiteltu seuraavasti:

- Taidealan korkein ammatillinen koulutus
 - Tutkinnot taideyliopistoista (myös taideyliopistoja edeltävistä oppilaitoksista): Kuvataideakatemia, Sibelius-Akatemia, Teatterikorkeakoulu (vuodesta 2013 Taideyliopisto), Taideteollinen korkeakoulu (vuodesta 2012 osa Aalto-yliopistoa). Tutkinnot muista yliopistoista arkkitehtien, kääntäjien, kriitikoiden, näyttelijöiden (Tampereen yliopisto: Näty), muiden taiteilijoiden (mm. Lapin yliopisto: taiteiden tiedekunta) osalta.
- Taidealan muu ammatillinen koulutus
 - Tutkinnot muista taiteen ammatteihin valmistavista oppilaitoksista, toinen aste ja ammattikorkeakoulut (kuvataiteilija amk, medianomi amk, artemi amk jne.).
- Taidealan ammatillista koulutusta; ei tutkintoa
 - Keskeneräiset tai keskeytetyt opinnot taideyliopistoissa (ks. Taidealan korkein koulutus)
- Muun alan yliopistotutkinto
 - Tutkinnot muulta kuin taidealalta (yliopistot/korkeakoulut, ylempi korkeakoulututkinto)
- Muun alan muu ammatillinen koulutus
 - Muun kuin taidealan ammatillinen koulutus (myös ammattikorkeakoulut)
- Muun alan opintoja yliopistossa; ei tutkintoa
 - Yliopistotasoisia opintoja muulta kuin taidealalta, tutkinnot puuttuvat
- Ei ammatillista tutkintoa eikä keskeneräisiä opintoja yliopistoissa.
- Taidealan ammatillinen koulutus ulkomailla
 - Tutkinnot ulkomailta sekä taidealan koulutusta ulkomaisessa oppilaitoksessa vähintään vuoden verran. Ei sisällä kursseja, lyhyitä vaihtoja eikä opintomatkoja.
- Pedagogisia opintoja
 - Opintosuorituksia, jotka pätevöittävät opetustyöhön.

Ammatillinen koulutustausta on yhä useammalla taiteilijalla, tutkinto puuttuu kokonaan vain hyvin harvalta ammattitaiteilijalta. Taidealan koulutuksen suorittaneiden taiteilijoiden osuudet ovat nousseet kymmenessä vuodessa noin kymmenen prosenttiyksikköä. Myös muun

alan korkeakoulututkintoja, muun alan ammatillista koulutusta ja pedagogisia opintoja en entistä useammalla taiteilijalla. (Kuvio 11.)

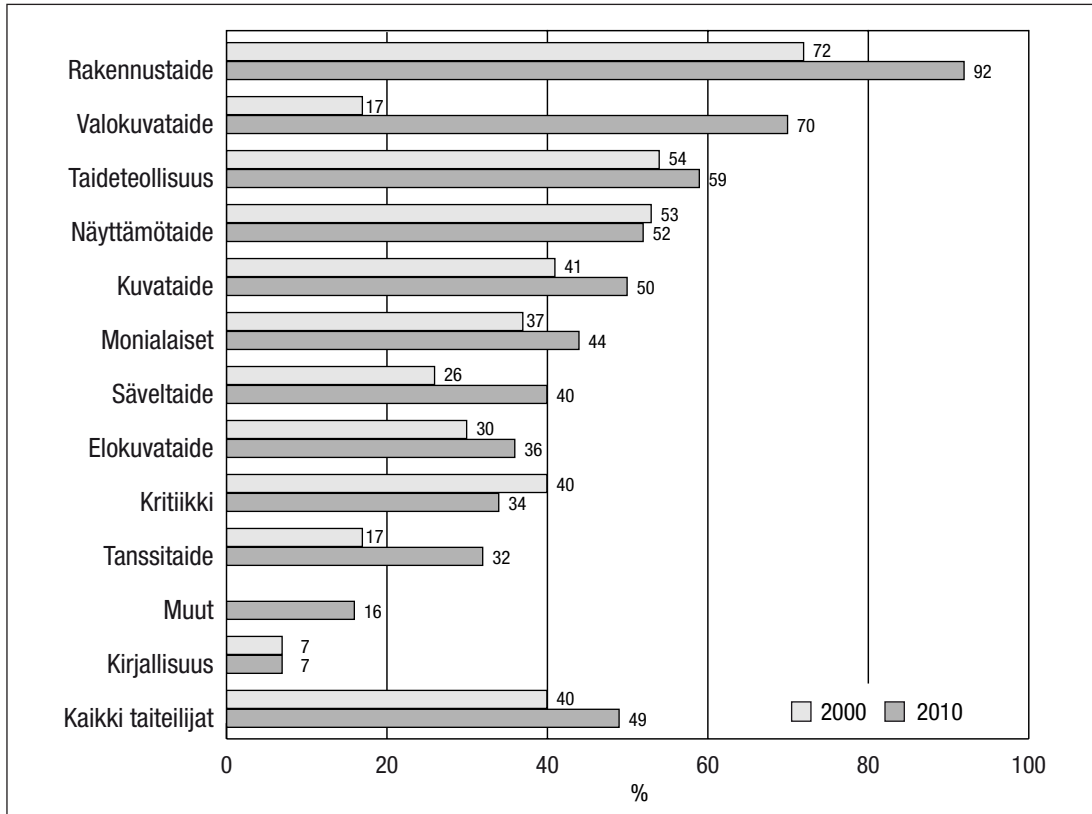
Kuvio 11. Taiteilijoiden osuudet (%) eri koulutustyyppien mukaan vuosina 2000 ja 2010

Koulutuksen luokittelu perustuu edellä mainittuun jaotteluun taidealan ammatillisesta ja muun alan ammatillisesta koulutuksesta. Koska koulutuksen sisältöä koskevia vastauksia oli vähemmän kuin vastauksia kysymyksiin: ”Oletko saanut koulutuksen taiteilija-ammattiisi?” ja ”Oletko opiskellut muuta kuin taidealaa?”, kaikkien taiteilijoiden ammatillista koulutusta ei voitu luokitella edellä mainittuihin kategorioihin. Siitä syystä taidealan koulutusta saaneiden osuus kuviossa 10 on hieman suurempi kuin koulutustyypeittäin tarkasteltuna kuviossa 11.

Taiteenaloittaiset erot ammatillisen koulutuksen suhteen ovat suuret mutta hyvin samansuuntaiset kuin kymmenen vuotta aiemmin. Pääsääntöisesti taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneiden osuudet ovat kasvaneet kaikilla taiteenaloilla (kuvio 12). Tohtoreita oli kaiken kaikkiaan 2 prosenttia, heistä puolet oli taiteelliset ja puolet muun alan jatko-opinnot suorittaneita. Suurin osuus sekä taiteen tohtoreita (4 %) että muun alan tohtoreita (4 %) oli valokuvataiteilijoiden joukossa.

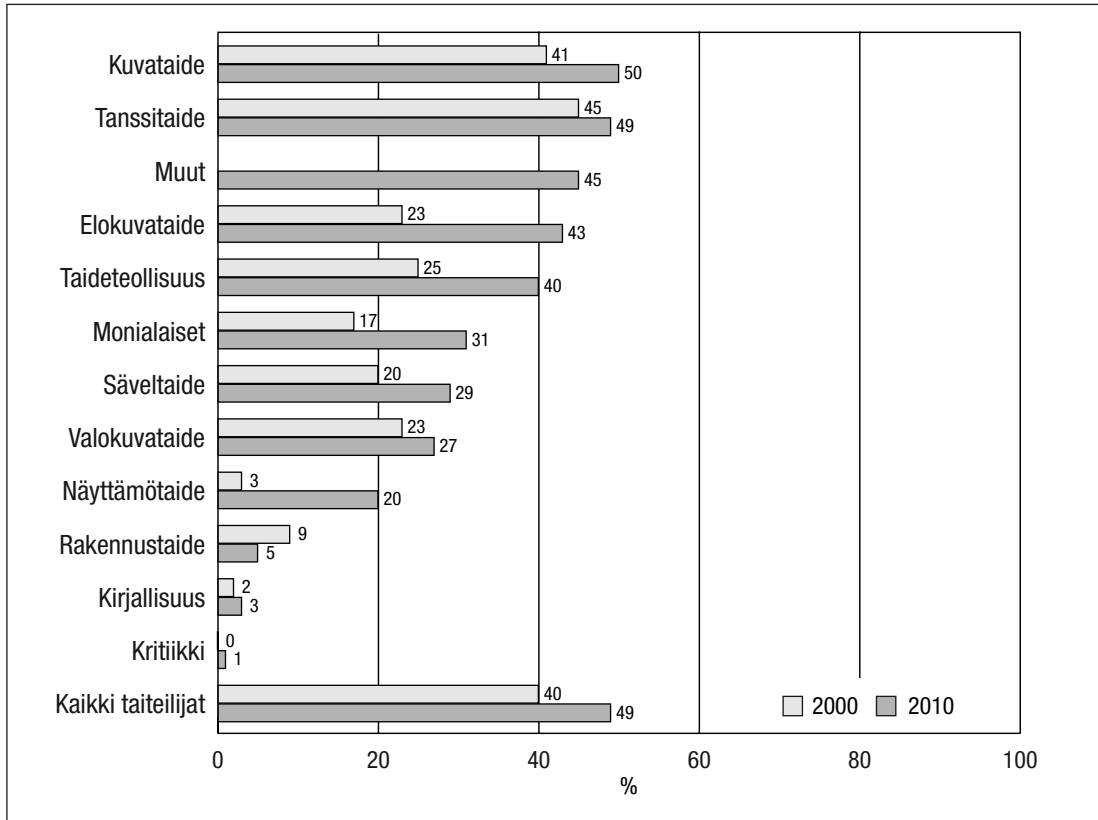
Kuvio 12. Taidealan korkeimman koulutuksen saaneiden taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

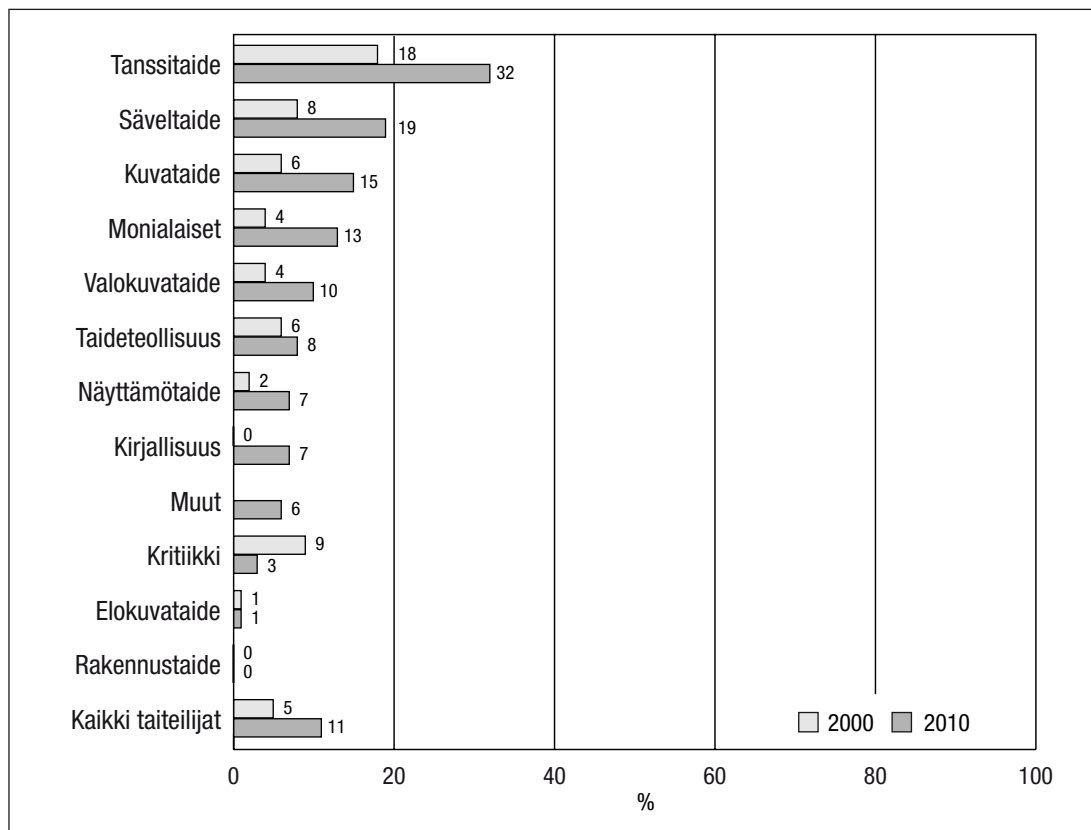
Taidealan muun ammatillisen koulutuksen suorittaneiden osuudet ovat kasvaneet erityisesti elokuvataiteen, monialaisten, näyttämötaiteen ja taideteollisuuden aloilla. Näiden taidealojen ammattilaisten joukossa ovat määrällisesti lisääntyneet erityisesti eri taiteenalojen ammattikorkeakoululinjoilta valmistuneet, esimerkiksi teatteri-ilmaisun ohjaajat ja medianomit. (Kuvio 13.)

Kuvio 13. Taidealan muun koulutuksen (amk, toinen aste jne.) suorittaneiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Pedagogisia opintoja suorittaneiden osuudet ovat kasvaneet huomattavan paljon kymmenen vuoden aikana. Esimerkiksi tanssitaiteen alalla pedagogisia opintoja suorittaneita oli vuonna 2000 vain noin viidesosa, vuonna 2010 jo lähes kolmannes alan toimijoista on hankkinut itselleen pätevyuden alan opetustöihin. Säveltaiteen alalla opetustyö on myös yleistä ja alalla toimivista taiteilijoista lähes joka viides oli vuonna 2010 suorittanut pedagogisia opintoja. Myös kuvataiteen, monialaisten ja valokuvataiteen piirissä yli kymmenen prosenttia taiteilijoista oli suorittanut pedagogisia opintoja. Ainoastaan arvostelijoiden joukossa oli pedagogisia opintoja useammalla vuonna 2000 kuin vuonna 2010. (Kuvio 14.)

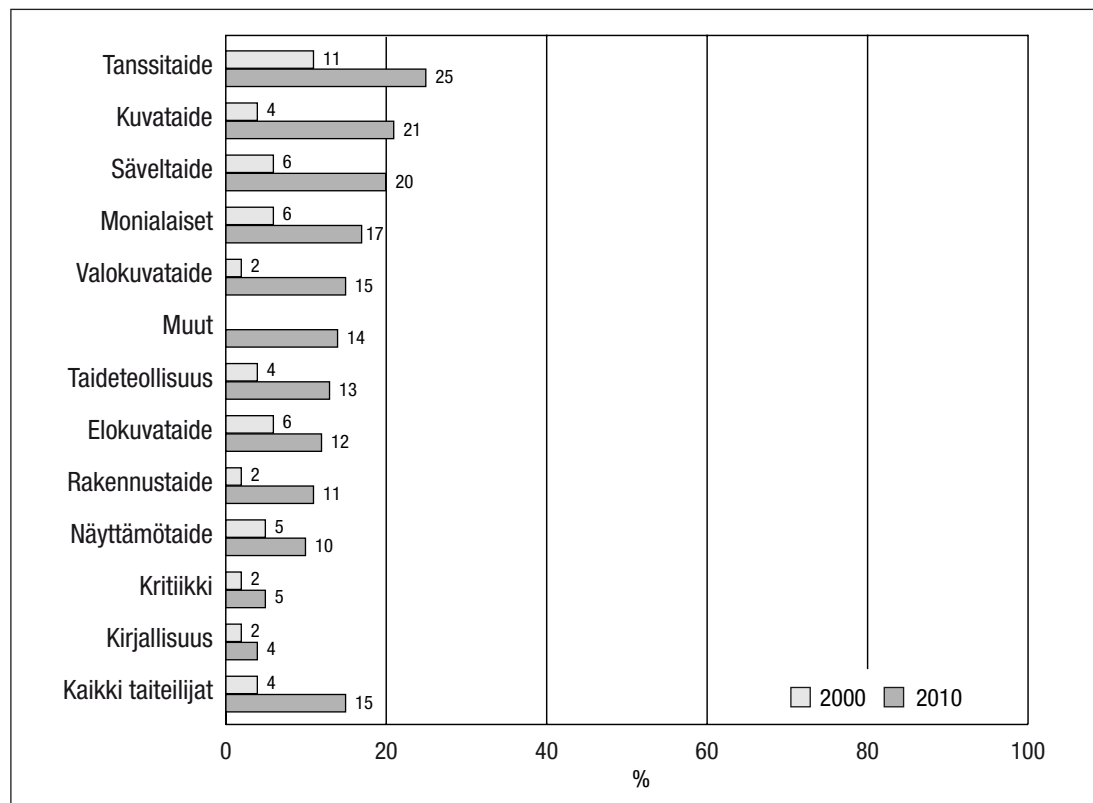
Kuvio 14. Pedagogisia opintoja suorittaneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Ulkomaisten taidealan koulutuksen saaneita oli vuonna 2010 huomattavasti suurempi osuus kuin vuonna 2000 (kuvio 15). Yhtenä syynä tähän on mahdollisesti se, etteivät kaikki halukkaat pääse opiskelemaan Suomessa toivomaansa taideammattia tai taidealaa. Varsinkin taideyliopistoihin on Suomessa keskimääräistä vaikeampaa päästä opiskelemaan. Vuonna 2010 vain 7,4 prosenttia hakeneista pääsi taideyliopistoihin opiskelemaan (ylemmät ja alemmat korkeakoulututkinnot), kun vastaava luku kaikissa yliopistoissa oli 26,1 prosenttia (Kulttuuritilasto 2011, 197). Toisena syynä on ulkomailla syntyneiden taiteilijoiden hienoinen kasvu. Vaikka heillä olisikin Suomessa hankittu taidealan koulutus, heillä on usein myös ulkomainen taidealan koulutus. Erilaiset taidealan opintovaihtoehdot ovat yleistyneet 2000-luvulla sekä Suomessa että ulkomailla, ja niistä on myös helpompaa saada tietoa riippumatta siitä missä maassa asuu. Valtioiden rajat eivät yleensä muodosta esteitä halutun opiskelupaikan saannille, erityisesti Euroopan Unionin sisällä opiskelu eri maissa ei yleensä aiheuta erityisen suurta vaivannäköä.

Kuvio 15. Taidealan koulutusta ulkomailla saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Kuvataidealalla on yleistä pitkä koulutusura ja monenkertainen koulutus (Karttunen 2006a, 55; Karttunen 2009, 53.) Kuvataiteilijat, ja usein myös muut taiteilijat, aloittavat toisinaan taiteenalalleensa perehtymisen jo lapsena tai nuorena ja jatkavat eri koulutusasteita käymällä maisteriopintoihin asti. Opinnot mahdollistavat hyvin taiteellisen työskentelyn ei-kaupallista taidetta tekeville taiteilijoille luoden ympäristön, jossa yhdessä muiden kanssa työskenteleminen on mahdollista, fasilitetit toimivat hyvin eikä kaikkea tarvitse huolehtia yksin. Muilla taiteenaloilla ei todennäköisesti ihan vastaavaa ilmiötä ole olemassa, mutta toisaalta siitä ei ole myöskään tutkimustietoa olemassa. Karttusen (2009, 203) haastattelemat nuoret kuvataiteilijat katsoivat taiteilijuuden olevan ensisijaisesti hankittu ominaisuus. Siihen on tarvittu koulutusta ja kovaa työtä, jossa yhdistyvät identiteetin työstäminen ja teosten tuottaminen. Useat heistä olivat kiinnostuneet tohtorin opinnoista. Heille koulutuksella oli merkitystä myös kotimaista ja ulkomaista verkottumista ajatellen.

Työmarkkina-asema

Työmarkkina-aseman arvioinnissa mukana ovat ammattiasema, työllistyminen ja työaika. Ammattiasema eli työmarkkina-asema merkitsee tässä ennen kaikkea työoikeudellista asemaa eli toimiiko taiteilija yrittäjänä, palkansaajana, freelancerina vai vapaana taiteilijana. Työoikeudellisen aseman lisäksi työmarkkina-asema liittyy myös sosiaalipoliittiseen ja sosiologiseen asemaan työmarkkinoilla. Sosiaaliturvan suhteen Suomessa on ammattiasemaan, vakuutuksiin ja ansaintaan perustuva järjestelmä, jossa tärkein ero tehdään perinteisesti sen välillä, onko henkilö palkansaaja vai yrittäjä. Muut työmarkkina-asemaa kuvaavat kategoriat ovat huomattavasti marginaalisempia ja tuottavat kokonaisuudessaan hankaluuksia sosiaaliturva-, työttömyys-, eläke- ja verotuskysymyksissä.

Taiteenala on keskeinen taiteilijoiden työmarkkina-asemaan vaikuttava tekijä. Erilaiset taiteen tekemisen tavat ja työmarkkinat vaikuttavat siihen, millaiset työmarkkina-asetat alalle ovat vakiintuneet. Myös jako esittäviin ja luoviin taiteilijoihin on perinteisesti määritelty asemaa työmarkkinoilla siten, että esittävät taiteilijat toimivat usein työsuhteessa ja/tai freelancereina ja luovat useammin vapaina taiteilijoina tai freelancereina. Tosiasiassa taiteilijoilla on yleensä useita eri työmarkkina-asemia yhden vuoden aikana ja ne ovat usein päällekkäisiä ja/tai vaihtuvia.

Tutkimuksessa taiteilijoita pyydettiin vastaamaan työmarkkina-asemaa koskevaan kysymykseen sekä taiteellisen työn että taiteelliseen työhön ja/ tai muun työn osalta. Vastausvaihtoehdoissa käytettiin seuraavia käsitteitä:

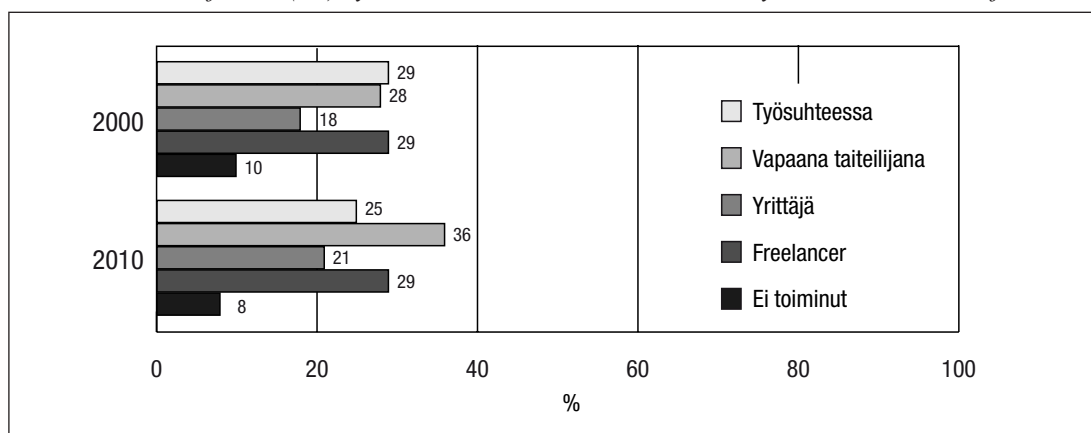
- Vakinainen työsuhde ja määräaikainen työsuhde – (taiteilija) toimii palkansaajana
- Vapaa taiteilija – taiteilija, jolla ei ole työsuhdetta eikä toimeksiantoja
- Yrittäjä – (taiteilija), jolla on rekisteröity yritys (avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö) tai toiminimi tai joka harjoittaa ammattiaan osuuskunnan jäsenenä. Toiminimi tarkoittaa itsenäistä ammatinharjoittajaa, joka on perustanut toiminimen ammatinharjoittamista varten

- Freelancer – työskentelee lyhytaikaisissa (usein päällekkäisissä) työsuhteissa tai toimeksiantosuhteissa

Toisin kuin kymmenen vuotta aiemmin vuoden 2010 tilanteesta on saatu vastaukset työmarkkina-asemasta sekä taiteellisessa työssä että taiteelliseen työhön liittyvässä työssä/muussa työssä. Tämä on oleellista, sillä useimmat taiteilijat olivat tehneet taiteellisen työn ohella taiteellista työtä sivuavaa työtä ja/tai muuta, ei-taiteellista, työtä.

Vuodesta 2000 vuoteen 2010 taiteellisessa työssä työsuhteessa toimivien taiteilijoiden osuus oli laskenut ja vapaina taiteilijoina toimivien osuus kasvanut, mikä liittyy osin apurahaa saaneiden taiteilijoiden osuuden nousuun 2000-luvun mittaan. Taiteellisesta työtään yrittäjinä tekevien osuus oli myös hieman noussut vuodesta 2000 vuoteen 2010, noin joka viides taiteilija oli toiminut yrittäjänä¹⁶. Työmarkkina-asemaa koskevat jakaumat ovat kytköksissä osin myös ikärakenteen muutokseen. Eläkeikäisten osuus on noussut kymmenessä vuodessa ja eläkkeellä ollessa toimitaan usein vapaina taiteilijoina silloin, kun taiteellista työtä tehdään¹⁷. Kolmannen kategorian tarve (ei-palkansaajat ja ei-yrittäjät) ammattiasemaa määrittävänä tekijänä on entistä ilmeisempää, sillä kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna vapaiden taiteilijoiden osuus on noussut ja freelancereiden osuus pysynyt edelleen suurena. (Kuvio 16.) Työsuhteessa toimineista taiteilijoista kaksi kolmasosaa toimi vakinaisessa työsuhteessa. Yhteenvedona työmarkkina-asemaan liittyvään jakaumaan voi todeta, että alle puolet kaikista taiteilijoista sopii työelämässä yleisimmin käytettyihin kategorioihin: palkansaajat ja yrittäjät.

Kuvio 16. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asetat taiteellisessa työssä vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

* Eläkkeellä, työttömänä, vanhempainlomalla yms.

Prosenttien yhteenlaskettu summa on yli 100, sillä taiteilijat toimivat useissa työmarkkina-asemissa vuoden aikana.

16 Yrittäjien osuus työllisistä oli keskimäärin 13,4 % Suomessa vuonna 2010. Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT). Työvoimatutkimus [Verkojulkaisu], Tilastokeskus.

17 Poikkeuksena ovat tanssijat, jotka usein tanssijan työstä eläkkeelle jäätyään toimivat tanssinopettajina.

Taulukossa 4 työmarkkina-asetat on eritelty taiteenaloittain. Taiteellisessa työssään työsuhteessa toimineiden taiteilijoiden osuudet olivat laskeneet erityisesti taideteollisuuden ja tanssitaiteen aloilla, kun taas näyttämötaiteen alalla osuus oli kasvanut 2000-luvulla.

Taulukko 4. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asetat taiteellisessa työssä taiteenaloittain vuonna 2010

	<i>Työsuhteessa*</i>	<i>Vapaana taiteilijana</i>	<i>Yrittäjänä</i>	<i>Freelancer**</i>	<i>Muussa tilanteessa***</i>	<i>Ei toiminut taiteilija-ammattissa</i>
Elokuvataide	28	22	24	44	56	11
Kirjallisuus	2	64	9	23	49	6
Kritiikki	5	18	8	65	35	11
Kuvataide	3	84	11	6	53	3
Monialaiset	19	51	20	42	48	4
Muu	10	52	27	44	52	10
Näyttämötaide	53	12	7	45	47	13
Rakennustaide	38	7	39	8	37	10
Säveltaide	42	25	17	43	32	5
Taideteollisuus	17	21	46	15	40	10
Tanssitaide	33	22	5	39	54	21
Valokuvataide	8	65	35	14	30	3
Kaikki taiteilijat	25	36	21	29	44	8

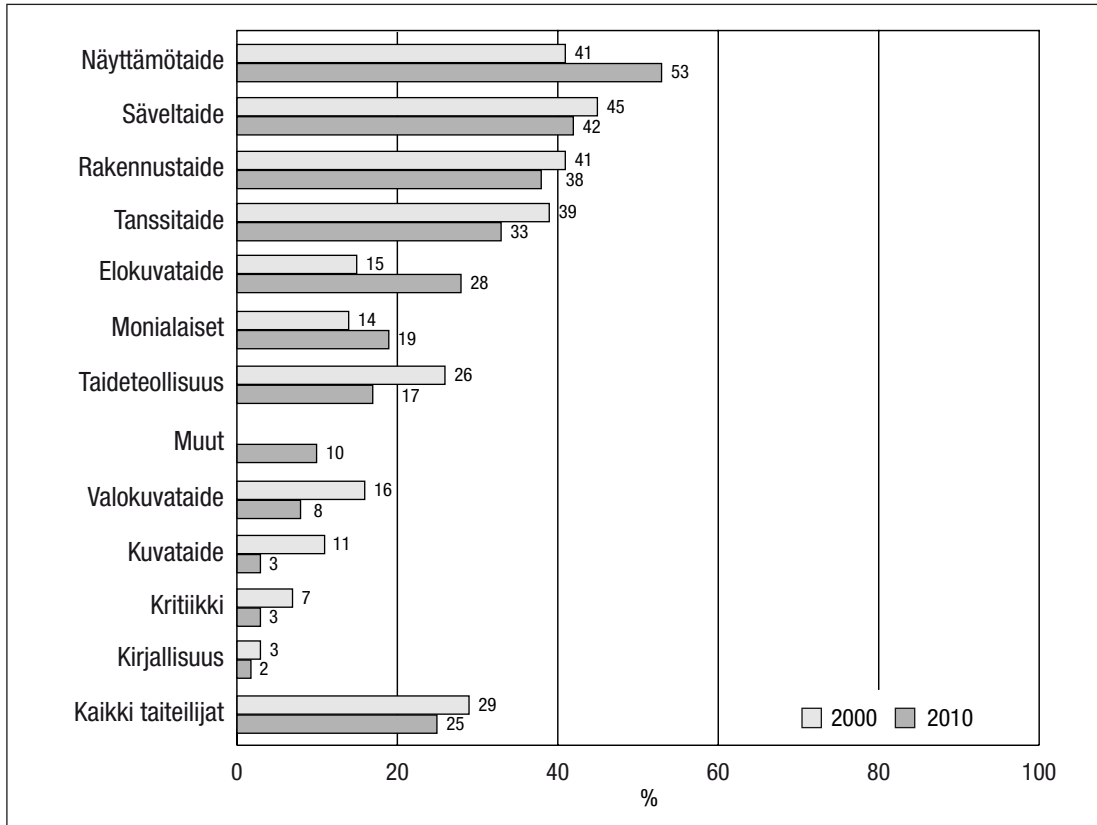
* Sis. vakinaiset ja määräaikaiset työsuhteet.

** Sis. työsuhteessa ja toimeksiantosuhteessa työtä.

*** Eläkeläiset, työttömät, opiskelijat, vanhempainvapaalla olevat yms. Osuus vaikuttaa suurelta, mutta esim. työttömyysjaksoja oli noin joka viidennellä ja myös eläkeläisten osuus oli melko suuri. Jakaumat on painotettu.

Säveltaiteessa ja rakennustaiteessa työsuhteessa toimineiden osuudet olivat pysyneet lähes ennallaan (kuvio 17). Elokuvataiteen alalla työsuhteessa toimineiden osuus oli noussut, mikä liittyy ehkä siihen, että taiteenalan sisällä oli aikaisempaa enemmän ammattikorkeakoulustaustaisia elokuvatyöntekijöitä taideyliopistostaustaisten elokuvaohjaajien sijaan. Työsuhteessa työskenteleminen ei elokuvataiteen alalla merkitse välttämättä turvallista asemaa, sillä suurin osa työsuhteista oli määräaikaisia ja työttömyysuhka alalla oli kasvanut vuoteen 2000 verrattuna (ks. kuvio 24). Kuvataiteen alalla työsuhteessa toimiminen näyttää loppuneen kokonaan 2000-luvun mittaan. Tanssitaiteen alalla taiteellista työtä tehneiden osuus oli laskusuunnassa, sillä joka viides ei ollut toiminut taiteilija-ammattissa lainkaan vuoden 2010 aikana. Opetustyöt olivat yhä tärkeämmässä asemassa tanssitaiteen alalla. (Taulukko 4; kuvio 26.)

Kuvio 17. Työsuhteessa toimineiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010 (taiteellinen työ)

Jakaumat on painotettu.

Näyttelijöiden toimenkuva tulee varmasti muuttumaan. Kiinnitykset vähenevät teattereissa. - - - 7775 (s.1947 n näyttelijä)

Vakituisena orkesterimuusikkona hyvässä orkesterissa asema on hyvä. Toki taiteellinen vapaus on vähäistä, ainakin tiukasti rajattua. Kolikolla on kaksi puolta, kun tulonsa tietää, osaa elämänsä järjestää paremmin. 7047 (s.1958 n muusikko)

Olen orkesterimuusikko: palkka, työpaikka, sosiaaliturva ja terveydenhuolto ovat periaatteessa todella hyvin meillä. 2097 (s.1958 n viulisti)

Som fast anställd har man ju en stabil inkomst som visserligen är ganska blygsam (vaatimaton) men säker. 7820 (s.1953 m skådespelare)

- - - Varsinkin vakituiselle tanssijalle työ on mielekästä. Kuukausipalkka takaa säännölliset tulot. Puitteet ovat muutenkin loistavat työnteolle. 11106 (s.1986 n tanssija)

Palkkaorjana oma luova työ on ollut ja on edelleen melko olematonta. Kiireen ja kovan paineen takia omalle tekemiselle ei jää jaksamista työajan ulkopuolella. Tämä aiheuttaa turhautumista. Rakennustaiteen tekeminen laadukkaasti kovassa kiireessä rakennusteollisuuden ikeessä on Fysiikan lakeja vastaan taistelemista. Nykypäivän tehokkuusajattelun tulos on, että tehdään 3 projektia siinä ajassa missä ennen tehtiin 1 ja puolet halvemmalla palkkakuopassa. 10775 (s.1976 m arkkitehti (kuvataiteilija))

Päätyö säännöllistä orkesterissa, jonka taso ja ohjelmistosuunnittelu ovat mielekästä ja sopivaa. Sivutyönä taiteellista toimintaa kamarimuusikkona. Työllistäjinä pienet ryhmät, konserttisarjat ja festivaalit. 1831 (s.1977 n orkesterimuusikko, kamarimuusikko)

Työskentelin määräaikaisissa työsuhteissa kuukausipalkkaisena. Se on ainoa mahdollisuus tulla toimeen. Omien projektien eteenpäin viemiseen ei ole mahdollisuutta ajan ja rahan puutteen vuoksi. 12761 (s.1964 n tv- ja elokuvakäsikirjoittaja)

- - - Satunnaisia töitä tuntuu löytyvän kunhan pysyy aktiivisena. Sen sijaan vakinaisen viran saaminen tuntuu olevan harvinaista ja vaikeaa. 7231 (s.1985 n muusikko, musiikkipedagogi)

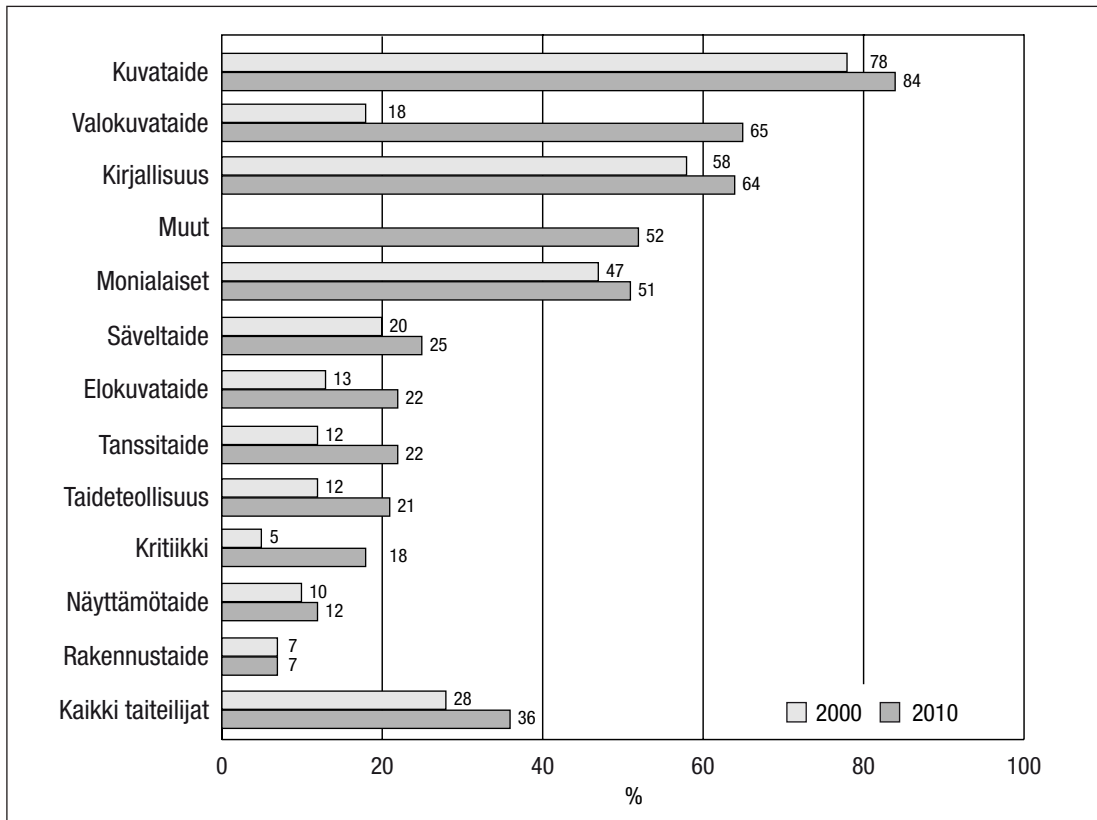
Työtä riitti koko vuodeksi hyvin (määräaikainen työsuhde). 4599 (s.1963 m teatteriohjaaja, näytelmäkirjailija)

Vapaina taiteilijoina toimineiden osuus oli noussut eniten valokuva-taiteilijoilla, mikä johtuu aikaisemmin mainitusta tutkimusjoukkoon tehdystä muutoksesta. Valokuvaajat, joita oli mukana vuoden 2000 tutkimuksessa, olivat usein valokuvausalan yrittäjiä ja liikkeenharjoittajia, kun taas valokuvataiteilijat ovat usein apurahaa saavia vapaita taiteilijoita ja freelancereita. Vapaiden taiteilijoiden osuuden kasvu osoittautui suurimmaksi elokuvataiteen, taideteollisuuden ja kritiikin aloilla. Myös kirjallisuuden ja kuvataiteen aloilla vapaiden taiteilijoiden osuudet olivat kasvaneet. (Kuvio 18.)

Ryhdyin vapaaksi taiteilijaksi 1.9.2010. Se oli epävarmuuteen hyppäämistä. Ratkaisu oli kuitenkin oikea, kirjailijan työ on sydämeni ammatti, työ jota todella haluan tehdä. - - - 220 (s.1961 m kirjailija)

- - - Ensimmäisen kerran vapaana taiteilijana 6 vuoteen (aiemmin palkkatyössä). Irrottautuminen työttömyydestä / TE-toimistosta ja työttömyyspäivärahoista, pyrkimyksenä tulla toimeen teosmyynneillä ja palkkioilla. - - - 533 (s.1973 m kuvataiteilija)

Kuvio 18. Vapaina taiteilijoina toimineet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

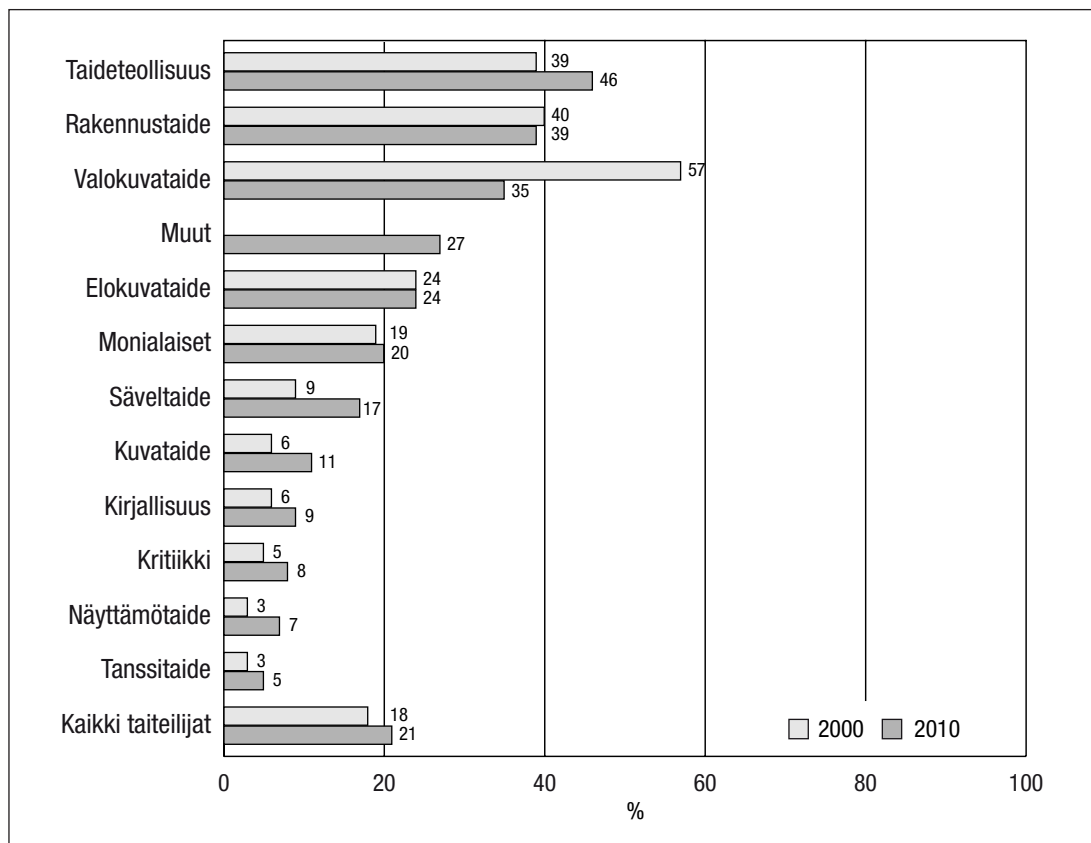
Jakaumat on painotettu.

Yrittäjien osuuden hienoinen kasvu on mitä ilmeisimmin yhteydessä yrittäjäyyskoulutuksen lisääntymiseen taidealojen oppilaitoksissa 1990- ja 2000-luvuilla (kuvio 19). Kulttuuri- ja taidealan yrittäjäyys on nähty yhä tärkeämpänä tapana toimia ja luoda työpaikkoja aloille, joilla yrityksiä on perinteisesti toiminut suhteellisen vähän. Taiteilijan ammatissa toimivat eivät useinkaan voi itse valita, pitävätkö eri viranomaiset häntä yrittäjänä. Vuonna 2010 itsensä työllistävä tuli YEL-velvolliseksi 6775,69 euron vuosituloilla silloin, kun työ jatkui vähintään neljän kuukauden ajan. Työttömyysturvalaissa pidetään yrittäjänä itsensä työllistävää henkilöä, joka on päätointaansa varten velvoitettu ottamaan YEL-vakuutuksen (Työttömyysturvalaki 2002/1290 6 §).

Yrittäjien osuuden kasvuun taiteilija-ammattaja harjoittavien joukossa on vaikuttanut Lampelan (2012) mielestä markkinallistumisilmiö, jonka edetessä taiteilijoita on alettu kannustamaan yrittäjäyteen talouspoliittisista syistä. Poliittista tahtoakin taiteilijoiden yrittäjämäisen toiminnan lisäämiseen on 2000-luvulla ollut, sillä vuonna 2003 kuvataiteilijoista tuli arvonlisäverovelvollisia ja heidän edellytettiin liittyvän ennakkoperintärekisteriin. (Lampela 2012, 25.) Nämä tekijät yhdessä erilaisten yrittäjäyyskannustimien kanssa ovat vaikuttaneet siihen, että yrittäjien osuudet eri taiteenaloilla ovat olleet hienoisessa nousus-

sa. Taidesektorin ulkopuolisilla aloilla edes tällaista pieneen nousuun viittaavaa ilmiötä ei ole nähtävissä samana ajankohtana Suomessa. Taiteilijoiden joukossa yrittäjien osuuden kasvu on 2000-luvulla ollut huomattavinta säveltaiteen ja taideteollisuuden aloilla (kuvio 19).

Kuvio 19. Yrittäjien (%) osuus taiteellisessa työssä taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Yritysmuodoista suosituimpia taiteilijoiden keskuudessa olivat toiminimi ja osakeyhtiö. Muiden yritysmuotojen osuus oli erittäin vähäinen. Taiteilijoiden yrittäjyys ei välttämättä ole kaikkein perinteisintä laatua. Useat taiteilijoiden yritykset vaikuttavat olevan voittoa tuottamattomia kulttuuritekoja. Yrityksiä käytetään ikään kuin työkaluina, jotta työtä voi tehdä ja taideteoksia toteuttaa. Yrityksen perustaminen voi olla taiteilijalle ainoa keino taiteellisen työn tekemiseen silloin, kun taiteenalalla ei ole minkäänlaisia rakenteita, joiden kautta voisi työllistyä palkalliseen työhön tai joiden kautta voisi saada toimeksiantoja.

- - - Perustin toiminimen ja heittäydyin turvaverkkojen ulkopuolelle oman onneni nojaan. Selviydyin nipin napin. Laajan verkostoni avulla sain leipää pöytään. - - - 10282 (s.1982 m kuvataiteilija)

Vaikka olen osakas (25%) oy:ssä en koe olevani yrittäjä, vaan normaali maata kiertävä muusikko. Yhtiö hoitaa palkanmaksun ja lähettää sopi-

mukset. Ei tuota voittoa. Ei ole tarkoitukseen.1566 (s.1951 m muusikko, pop-artisti)

Kyselyssä ei ollut otettu huomioon taiteilijaa, jolla on oma yritys, mutta epäkaupallinen yritys, ts. taidekirjakustantamo, jonka itse kokee osaksi omaa taiteilijuuttaan, mutta johon ei voi hakea tukea, koska se määritellään kaupalliseksi (vaikka se ei tuota).712 (s.1977 n kuvataiteilija, kuvittaja)

- - - Yhtiöni toimii lähinnä toimistona, joka hoitaa pikkukulut ettei tarvitse jokaista kynää laittaa verotukseen. On myös helppoa laskuttaa keikoista. Ei valittamista.5424 (s.1958 m huilutaiteilija, säveltäjä)

Yrittäjänä on aika rankkaa. Olet töissä 16/7. Ei vapaa-aikaa. Keho ei kestä ja kuitenkin haluaisin jatkaa jollain tasolla loppuelämäni työni tekemistä. 8275 (s.1952 n koreografi)

Aloittaminen on vaikeaa, ei se muillakaan aloilla helppoa ole. Onneksi aloitin yrityksen, nyt menee jo paremmin, vaikka paremminkin voisi mennä.11433 (s.1979 m muotoilija)

Oman yrityksen kautta olen pystynyt paremmin pääsemään haluamaani lopputulokseen ja näin parantamaan työni laatua ja lopputulosta. 9744 (s.1969 m värinmäärittäjä)

Vuosi 2010 oli siinä mielessä käänteen tekevä, että tilaustöitä riitti koko vuodeksi. Tästä huolimatta en saanut yritystoimintaani kannattavaksi, koska perheen taloudellisesti heikon tilanteen vuoksi en uskaltanut jättää muita palkkatöitä pois, vaan yritin luovia kolmen työn välillä. Liityin kuitenkin Yel:n piiriin, koska osa asiakkaistani edellyttää sitä. Tein kuitenkin päätöksen että vuodesta 2011 alkaen olen päätoiminen yrittäjä. Tällä hetkellä keskitynkin omiin tilaustöihini ja rahattomuudesta huolimatta olen jokseenkin tyytyväinen! 877 (s.1977 n tekstiilisuunnittelija)

Valmistuin maisteriksi, olin työttömänä ja perustin toiminimen. Työvoimatoimisto tokaisi, että tänne ei enää työttömiä taiteen maistereita kaivata, "hanki muu ammatti". Yrityksen perustamiseen ei myönnetty starttirahaa, koska "yritys ei tule koskaan olemaan kannattava." (-investointeja ei tarvinnut, riskit pienet/olemattomat, työtila ja verkostot valmiina.) 2435 (s.1972 n yrittäjä, taidekäsityöläinen, ohjaaja)

Osuuskuntien on oletettu madaltavan myös taiteilijoiden kynnystä ryhtyä yrittäjiksi. On väitetty, että luoville aloille on perustettu 2000-luvulla entistä enemmän osuuskuntia. (Cronberg 2010, 16.) Osuuskuntamaisesta yrittäjyydestä on toivottu pelastusta useilla taiteenaloilla, mutta edelleenkin merkittävää kasvua siltä osin ei varsinaisten taideammattien harjoittajien joukossa ole näkyvissä ainakaan tämän aikoneiston perusteella (kuvio 20). Se, mikä pätee luovilla aloilla yleensä, ei välttämättä päde samalla tavalla taideammattien ytimessä. Koska osuuskunnan on jäsentensä omistamana yhteisyrityksenä tarkoitus toimia ennen kaikkea jäsentensä talouden tukijana, sen arvellaan sopivan hyvin taiteilijoiden yritysmuodoksi. Osuuskunnan ei välttämättä tarvitse kasvaa eikä se edellytä yrittäjämäistä elämäntapaa, vaan se voisi tuottaa osakkaalleen esimerkiksi hänen tarvitsemiaan taloushallinnon palveluita (kirjanpito, laskutus jne.).

- - Taiteilijoiden yhdessä yrittäminen – osuuskunta on "rikas" ja samalla raskas yritysmuoto. Yksinpuurtajat saadaan toimimaan yhdessä. Vaatii varsinaista "säättöä" ja hiontaa. Toisaalta ympärillä on yhteisö josta saa aina tukea ammatillisiin asioiden ongelmiin. Yhdessä saa enemmän... Taloudellisia riskejä voi jakaa ja osallistua projekteihin joihin yksin ei olisi mahdollista. - - - 12839 (s.1966 n kuvataiteilija, taidegraafikko)

Arvoitukseksi jää edelleen se, miksi taiteilijat eivät suuremmassa määrin ole hyödyntäneet tämän yritysmuodon mahdollisuuksia etenkin erityisosaamista vaativissa talous-, markkinointi- ja verotussuunnittelun tehtävissä. Tämä yritysmuoto voisi kuitenkin vastata ideaalia kevyemmästä ja yhteisöllisemmästä yritysmuodosta, jota taiteilijoiden joukossa on kaivattu perinteisempien yritysmuotojen rinnalle.

Elokuva-alalla joutuu lähes väistämättä yrittäjäksi, mikäli haluaa työllistää itsensä. Tätä varten pitäisi kehittää jokin kevyempi yritysmalli, jossa jäisi aikaa ja voimia yrittämisen lisäksi taiteen tekemiseen. 5102 (s.1964 m dokumenttielokuvaohjaaja)

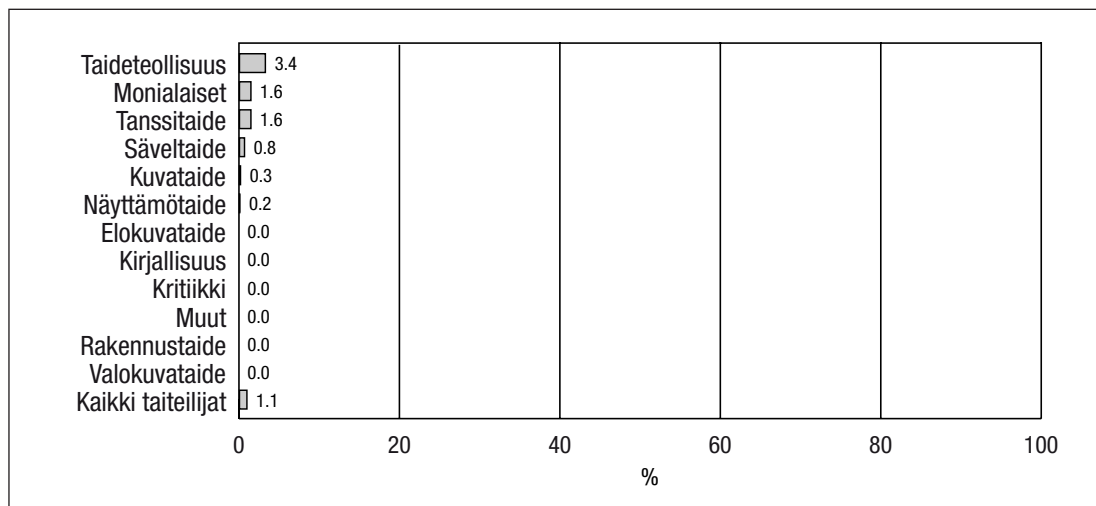
- - Toivon, että tämä tutkimus ei pakota taiteilijoita ryhtymään yksityisyrittäjiksi tms. Jos taiteesta tehdään taloudellisesti kannattavaa, niin taiteen merkitys katoaa. 9760 (s.1981 m mediataiteilija)

Kaupallisuus ja yrittäjyys ei voi olla ainoa ratkaisu kuvataiteilijoiden toimeentuloa ajatellen. - - - 8768 (s.1947 n kuvataiteilija)

Yhä useampi taiteilija on laillani pakotettu yrittäjäksi, mutta sosiaaliturvamme on retuperällä. Tehoton työttömyysturvajärjestelmä on korvattava kansalaispalkkajärjestelmällä. 9563 (s.1971 m kuvittaja, sarjakuvantekijä, animaattori)

Toivottavasti freelance-taiteilijoita kohdeltaisiin enemmän yrittäjinä ja näin myöskin samantapaiset vähennykset toimisivat myös verotuksessa. 8195 (s.1983 n tanssija, tanssinopettaja, koreografi)

Kuvio 20. Osuuskunta-yrittäjien osuudet taiteenaloittain vuonna 2010

Jakauma on painotettu.

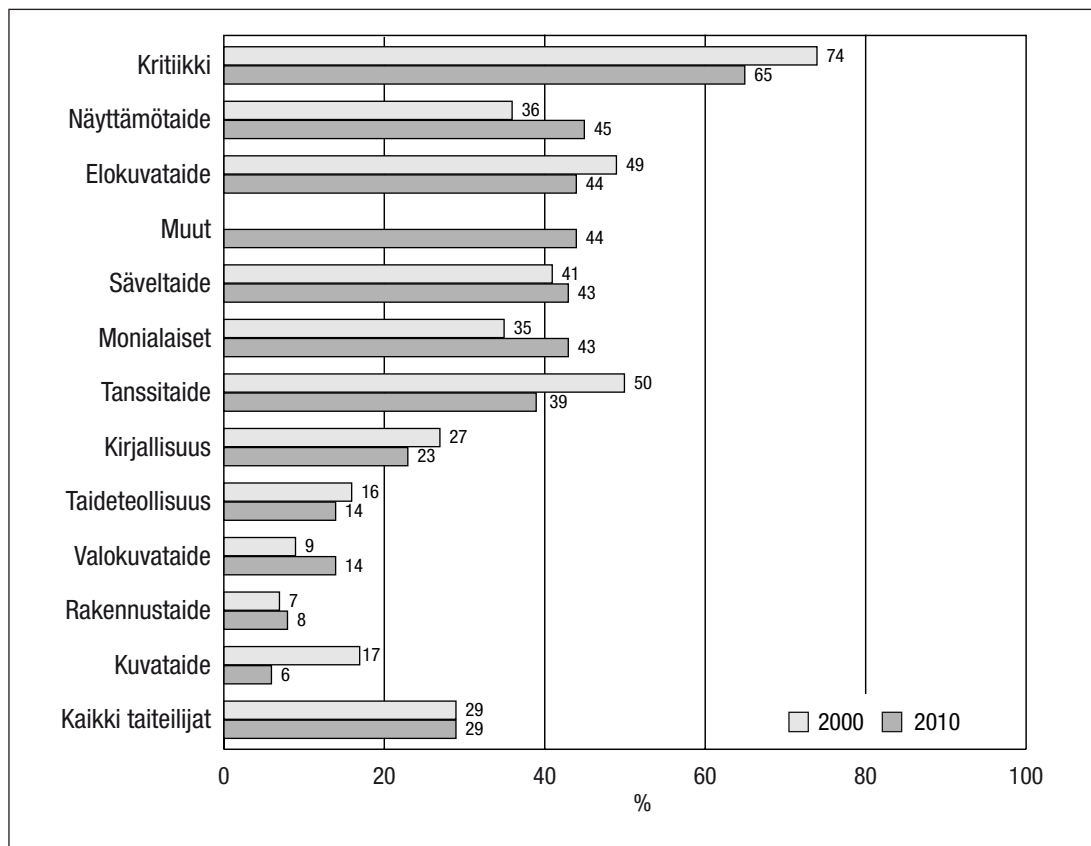
Freelancereiden osuus koko joukosta on pysynyt ennallaan vuodesta 2000 vuoteen 2010. Osuudet ovat nousseet hieman seuraavilla taiteenaloilla: näyttämötaide, monialaiset, valokuvataide, säveltaide, rakennustaide. Freelancereiden osuus taas oli laskenut eniten tanssitaiteilijoilla, joilla myös työsuhteessa toimivien osuus oli laskenut. Näyttääkin siltä, että tanssitaiteilijat tekivät taiteellista työtä enemmän vapaina taiteilijoina vuonna 2010 kuin vuonna 2000. (Kuvio 21; kuvio 18.)

Jos ajattelee pukusuunnittelijan työtä teattereissa, niin suurin osa työskentelee freelancereina. Toivoisin oman ammattikuntani näkökulmasta, että teatterit palkkaisivat ko. henkilöitä joko vakituisesti tai pitempiaikaisiin esim. 5 v. työsuhteisiin, sillä se vaikuttaa oleellisesti ammattialueeni kehittymiseen (käsiä!), arvostukseen ja näkyvyyteen. 9963 (s.1950 n teatteripukusuunnittelija)

Vuosi oli erittäin hyvä, ja tein rohkean päätöksen jättäytyä freelanceriksi, jolloin sain työhöni enemmän päätäntävaltaa.11630 (s.1977 n näyttelijä, esiintyjä, ohjaaja)

År 2010 var återligen ett år med stor mångfald och variation i mitt konstnärliga arbete. En del projekt blev gjorda pga bristande infrastruktur (utrymme, försäljningsmaskineri, försäljningstruktur). Om det fanns en möjlighet till grundmånadslön för freelancekonstnärer kunde fler långsiktiga projekt göras. Det faktum att man inga sjukledigheter har (betalda) leder till att man arbetar oberoende av om man är frisk eller sjuk. 2853 (s.1963 n sångerska, skådespelare, sång- och dramapedagog, regissör)

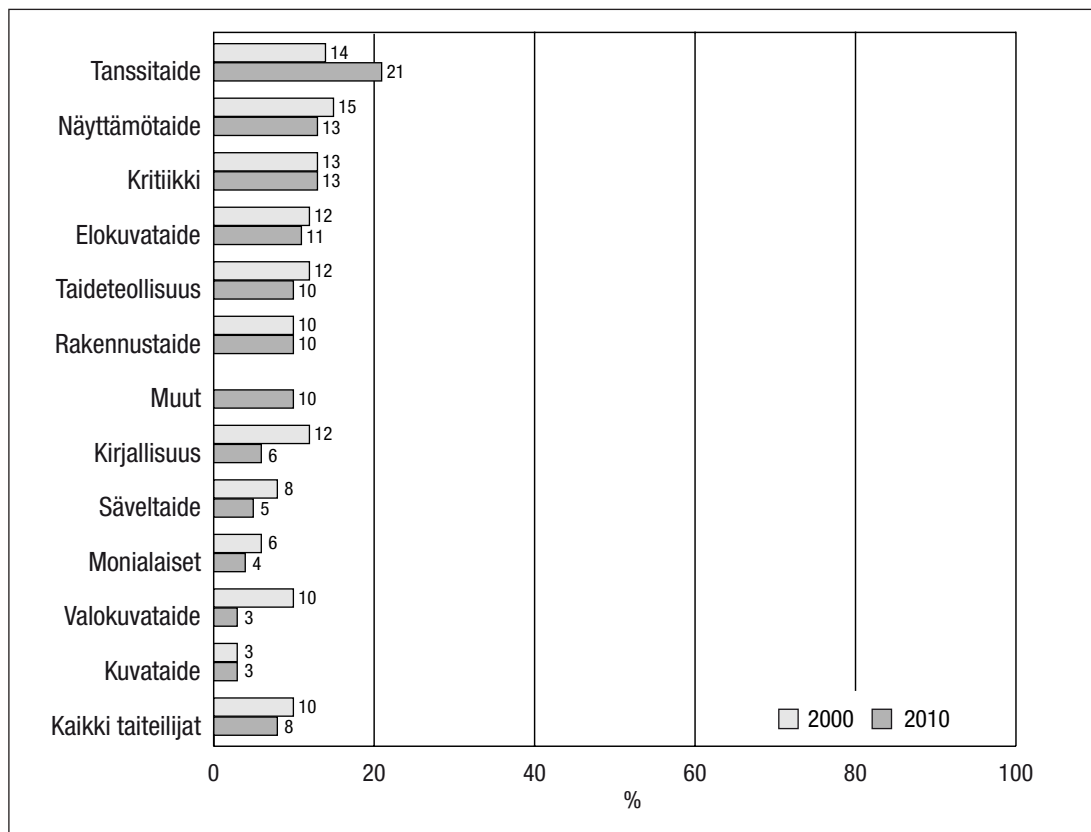
Kuvio 21. Freelancereina toimineiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010 (taiteellinen työ)

Jakaumat on painotettu.

Kaikki taiteilijat eivät tehneet taiteellista työtä vuonna 2010. Ne taiteilijat, jotka eivät tehneet taiteellista työtä, tekivät taiteelliseen työhön liittyvää työtä, muuta työtä, olivat vanhempainlomalla, työttömänä, viettivät eläkepäiviä, opiskelivat jne. Kuviossa 23 on niiden taiteilijoiden taiteenaloittainen jakauma, jotka eivät tehneet taiteellista työtä. Tulos tältä osin on hyvin samansuuntainen molempina tutkimusajankohtina. Tanssitaiteilijoiden suuri osuus tässä kategoriassa osoittaa, että taiteelliseen työhön liittyvästä työstä, eli opetuksesta, voi usein tulla myös päätoimi ja silloin aika ei aina riitä taiteellisen työn tekemiseen. Valokuvataiteen osalta muutos liittyy todennäköisesti määrittelyeroihin. Aikaisemmassa tutkimuksessa mukana olleet valokuvaajat ja mainosvalokuvaajat määrittivät työnsä osittain taiteelliseksi, osittain ei-taiteelliseksi.

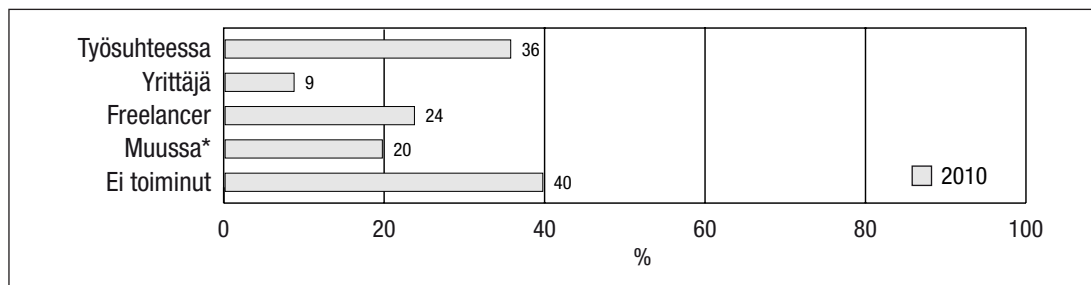
Kuvio 22. Taiteilijat (%), jotka eivät tehneet taiteellista työtä taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Taiteelliseen työhön liittyvää työtä sekä muuta työtä tehneet taiteilijat olivat useimmiten työsuhteessa ja työsuhde oli useimmiten määräaikainen. Yrittäjien osuus oli huomattavasti vähäisempi kuin taiteellista työtä tehneillä. Taiteellisen työn ulkopuolinen yrittäjäyys (9 %) on merkittävästi harvinaisempaa kuin yrittäjäyys taiteellisessa työssä (21 %). Vaikuttaakin siltä, että erityisesti taiteenalan opetustyötä tehneet työllistyivät tehtäväänsä usein määräaikaisissa työsuhteissa ja/tai saivat freelancereina toimeksiantoja. (Kuvio 17.)

Kuvio 23. Taiteilijoiden (%) työmarkkina-asetat taiteelliseen työhön liittyvässä ja ei-taiteellisessa työssä vuonna 2010

Jakaumat on painotettu.

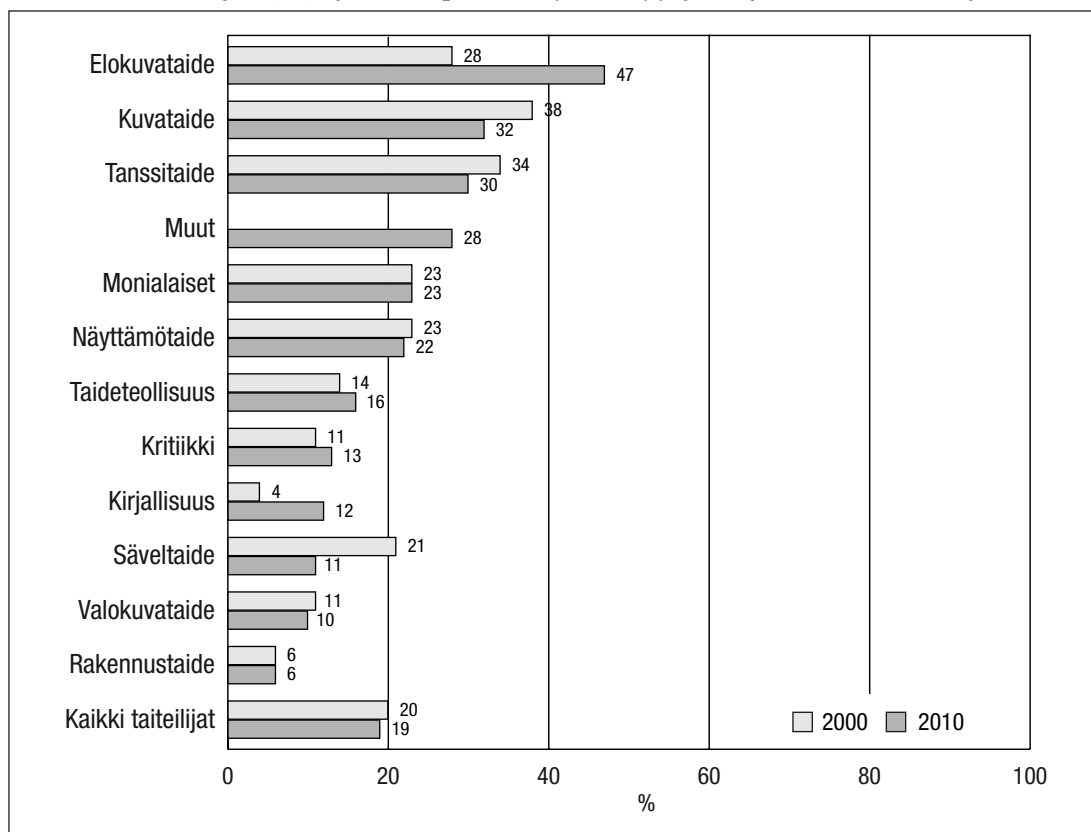
* Eläkkeellä, työttömänä, vanhempainlomalla yms.

Prosenttien yhteenlaskettu summa on yli 100, sillä taiteilijat toimivat useissa työmarkkina-asetissa vuoden aikana.

Työllistyminen

Kokonaisuudessaan taiteilijoiden työttömyys on pysynyt samalla tasolla kuin kymmenen vuotta aiemmin. Sen sijaan joillakin taiteenaloilla työllistymiseen liittyvät vaikeudet ovat lisääntyneet huomattavasti.

Kuvio 24. Taiteilijat (%), joilla eripituisia työttömyysjaksoja* vuosina 2000 ja 2010

* Työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon ilmoittautuneet.

Jakaumat painotettu.

Taiteilijana/yrittäjänä toimivan taiteilijan asema on surkea; jos töitä ei ole, on pitkä karenssi jos jää työttömäksi; jos työttömyys on kausiluontoista ja tilapäistä, ei ole helppo saada tukea siksi ajaksi. 2544 (s.1967 n koru- ja esinemuotoilija, kultaseppä, korutaiteilija)

Sama epävarma työllisyystilanne näyttää jatkuvan vuodesta toiseen. Liika koulutus alalle. Halpaa työvoimaa tuntuu olevan markkinoilla runsaasti. 4756 (s.1964 m valosuunnittelija)

Ensimmäistä kertaa 10-vuotisen urani aikana oli työttömyysjaksoja. 12554 (s. 1976 m elokuvaleikkaaja)

Pidin yllä ammattitaitoani ja harjoitin taiteellista toimintaa työttömän statuksella. 11150 (s.1964 n oopperalaulaja)

- - - Talouskriisin heijastevaikutukset näkyvät tilausteosten / toimeksiantojen vähenemisenä ja tilausten koon pienenemisenä. 771 (s.1977 m säveltäjä, laulaja)

Pitkiä työttömiä jaksoja, mutta työllistetyt jaksot vastaavasti mielekkäitä, opettavia ja hyvin palkattuja. 1530 (s.1979 m laulaja, näyttelijä, säveltäjä, soittaja)

Työtä oli hieman vähemmän kuin aikaisemmin, onneksi tämä vuosi (2011) näyttää paremmalta.6221 (s.1969 n graafinen suunnittelija)

Hiljaista, koska kysyntää ei ole. Se vaikuttaa myös omaan intoon yrittää ja tehdä asioita. Mieltä vaivaa jatkuvasti kysymys "miksi edes yrittää, pitäisi hankkia oikea työ". 5018 (s.1981 n kuvittaja, sarjakuvantekijä)

Ravintolamuusikon elämä vaikeutuu kokoajan, keikkamäärillä ei elä! Onneksi saan työeläkettä ja kansaneläkettä. 3735 (s.1946 m muusikko)

Tärkeä ja monella tavoin merkityksellinen vuosi sekä oman ammatillisen toiminnan että osaamisen laajentamisen kannalta. Taiteilija-tutkijuus on avannut kokonaan uuden näköalan taiteen ja taidepedagogiikan alueilla ja uskon tällä olevan suurta merkitystä omalla urallani sekä työllistymisen kannalta tulevaisuudessa. 4780 (s.1962 n valosuunnittelija)

Töitä on ollut vähemmän kuin aikaisempina vuosina. 3217 (s.1954 m graafikko)

Monipuolinen ja hetkittäin raskas. Ja toisaalta: kerrankin paljon töitä! 5389 (s.1966 m näyttelijä, teatteriopettaja)

Hyvä vuosi, ei työttömyyttä. Apurahat auttoivat tekemään palkatontakin työtä.5416 (s.1983 n näyttelijä)

- - - Keikkoja riittämättömästi. Tulot v.2010 nippanappa kohtuulliset, koska saan myös soviteltua pv-rahaa. Soitan useita eri kielisoittimia (näppäily), jonka ansiosta muutamia eri genreihin liittyviä työtilaisuuksia. 806 (s.1957 m freelancer- muusikko, kitaristi, säveltäjä, opettaja)

- - - Takaisin Suomeen muutettuani on ollut vaikeaa löytää työtilaisuuksia elokuva-alan kontaktien puutteessa. 3892 (s.1976 m elokuva- ja tv-ohjaaja, media-assistentti (videokuvaaja, editoija)

Merkitsevää ja poikkeavaa oli työsuhde laitosteatteeriin. Muutoin 2008–2009 taantuma tuntui yhä vaikuttavan hiljaisuuteen keikkarintamalla. 12976 (s.1976 m muusikko, tuntiopettaja)

Elokuvataiteen osalta vastauksissa ilmeni, että kotimaisten ohjelmatuotantojen väheneminen Yleisradiossa on ollut merkittävä syy töiden vähenemiseen. Palautteiden viestinä oli, että etenkin Yleisradiossa karsitaan menoja ja säästetään pitkälti kotimaisten tekijöiden kustannuksella. 2000-luvun alusta alkaen elokuva-alan työmarkkinat ovat olleet jollain lailla kriisissä. Paljon on keskusteltu myös esimerkiksi harjoittelijoiden perusteettomasta käytöstä sellaisissa tuotannoissa, joissa aiemmin olisi mitä todennäköisimmin käytetty ammattilaisia. Kasvaneet oppilasmäärät ammattikorkeakouluissa näkyvät muun muassa paineena kasvattaa harjoittelupaikkojen määrää, jolloin vastaavasti jo alalla toimivien ammattilaisten työllistyminen vaarantuu.

Yleisradion tilanne vaikuttaa uskomattoman moniin taiteilijoihin. Siis se, että ohjelmatuotantoa supistetaan, ja että YLEn oma rahoitus on vielä epävakaa pohjalla. 255 (s.1970 n näytelmäkirjailija, käsikirjoittaja, dramaturgi, suomentaja)

Ylen rahoitustilanne varsinkin dokumenttielokuvien independent-yhtiöille katastrofaalinen. - - Työtilaisuuksia oli entistä vähemmän. Ylen rahoituksen epävarmuus vähensi loppuvuodesta dokumenttielokuvahankkeeni mahdollisuuksia. 3981 (s.1963 m äänittäjä, käsikirjoittaja, leikkaaja, ohjaaja)

Vuoden alku oli normaali, mutta vuoden loppu muuttui katastrofiksi Yleisradion aloittaessa säästönsä freelancereista ja peruuttaessaan töitä. - - - 5547 (s. 1959 m ohjaaja, käsikirjoittaja)

Vuosi oli huonoin työtilanteiden vähyydellä mitattuna. Töitä vaan ei ole. Leffalle ei saa rahoitusta, kiitos ylen ostokiellon ja tuen loppumisen kotimaiselle elokuvalle! Mainosten teko on siirtynyt Liettuaan, Viroon, Thaimaaseen... EU sekään ei enää työllistä. Indie-puoli menee ja ammattilaiset siirtyy muihin töihin, kun oma ala ei työllistä. Myös itse etsin töitä muualta. 4604 (s.1969 n pukusuunnittelija, kuvittaja)

Omien arvojeni viljeleminen palkkatyöksi asti onnistui lopulta rimaa hiipoen. Yleisradio on ruuvannut hanoja kiinni jo kaksi vuotta – myös tuottajanani toiminut pikkufirma teki konkurssin. Itse onnistuin nousemaan peruspäivärahalta ansiosidonnaiselle. Ei näytä siltä että ne 500 päivää riittävät seuraavan tuotannon polkaisemiseen nykyisillä rahoitusvauhteilla ja varoilla. 3900 (s.1954 m elokuvantekijä, teatteriohjaaja)

Yllättävää työttömyyttä koskevassa jakaumassa on se, että kuvataide ja tanssitaide näyttävät taiteenaloina, joilla työtilanne on hieman parantunut. Nimenomaan kuvataiteilijoiden tilanteeseen pitäisi vaikuttaa vuonna 2009 voimaan tullut ohjeistus siitä, ettei kuvataiteilijoita pidä automaattisesti määritellä itse itsensä työllistäviksi, ja että varsinkin apurahajakson jälkeen heillä pitäisi olla mahdollisuus tarvittaessa ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi. Tutkittavaa kuvataiteilijoiden osalta tilanteessa siis on, jotta selitys tälle työttömyyteen liittyvälle ilmiölle löytyy. Uudistetun ohjeistuksen vaikutus vuonna 2010 ei tosin välttämättä ollut vielä kovin suuri, eikä jokaisella paikkakunnalla uudistuksen tuomiin ohjeistuksiin reagoitu nopeasti. (Kuvio 25.)

Kaikkein suurin muutos parempaan suuntaan on ollut säveltaiteen alalla. Vaikka työvoiman määrä alalla on kasvanut, työtilanne alalla on parantunut. Tätä asiaa vahvistaa myös opetus- ja kulttuuriministeriön politiikka-analyysi, jonka mukaan musiikin alan tutkinnon suorittaneilla on kulttuurialan paras työllisyystilanne ja työttömyysluvut ovat kaikilla koulutusasteilla lähellä kaikkien alojen keskiarvoa (Taidekasvatuksen ... 2010, 17). Säveltaiteen alalla koulutustason (korkein taidealan koulutus, muu taidealan koulutus) merkitys työllisyystilanteeseen ei ollut kovin merkittävä, ainoastaan alan koulutusta kokonaan vaille olevat työllistyivät heikommin kuin tutkinnon (kaikki asteet) suorittaneet.

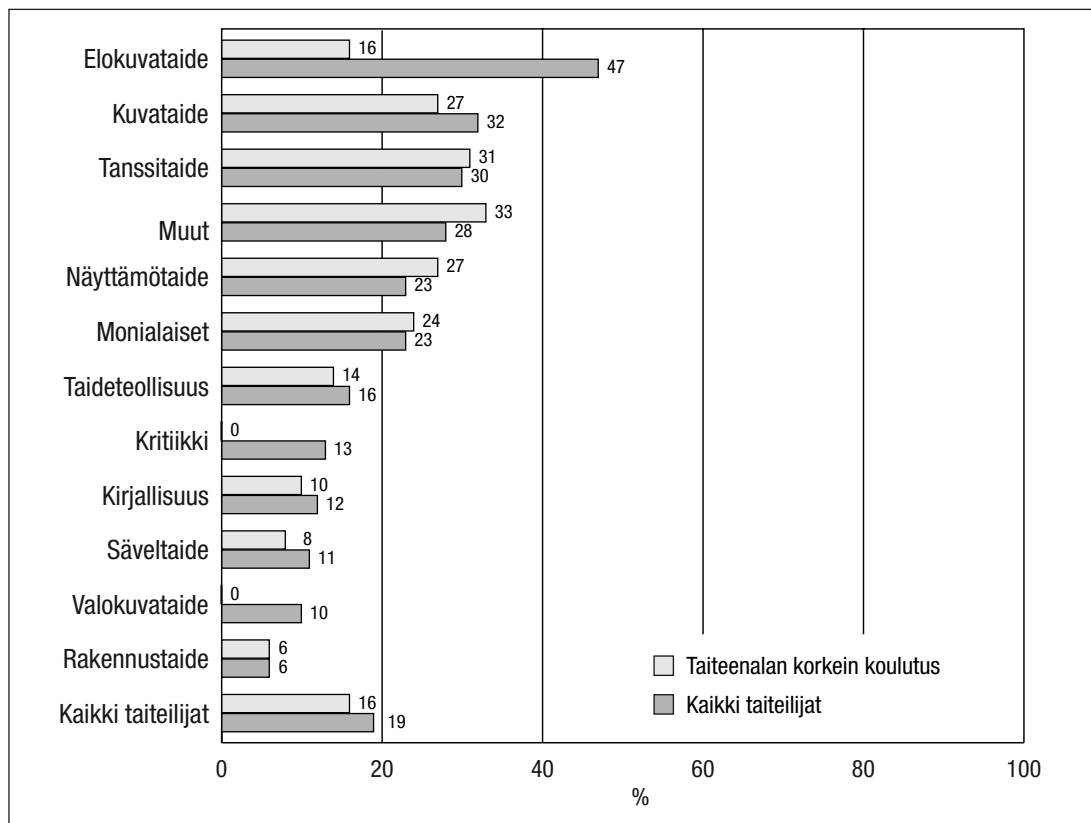
Vuosi oli aika hyvä työtilaisuuksien runsauden vuoksi. Tunnen, että minulla on nykyään enemmän aikaa ja energiaa satsata työhön -> ammattitaitoni on kohentunut.7117 (s.1958 n muusikko)

Päätyöni vielä 2004 oli studiomuusikon ja tuottajan tehtävät. Jo silloin näkyi että studiomuusikon työt romahtavat samoin koko äänilevyteollisuus. Näin loppuivat myös tuottajan työt. Tähän liittyy että keskeisin tulonlähde tuottajatöiden ohella olivat Teosto, Gramex ja rojaltiltulot. Ne romahtivat täysin. Joten oli pakko hakeutua muihin töihin. Olin onnekas, koska minulla oli loppututkinto. Monet kavereistani ajautuivat muusikon tehtäviin sattumuksen kautta lähinnä peruskoulun/lukion jälkeen ja opiskelut jäi tekemättä. Iso kysymys tulevaisuudessa onkin, mihin ja miten nämä +/- 45-v. muusikot työllistetään, kun muusikon työt ovat vähissä ja koulutusta ei ole. 3805 (s.1966 m muusikko, tuottaja (rytmimusiikki))

Pohjanoteeraus työllisyyden kannalta. Satsasin opiskeluun, että pääsisin edes sitä kautta eteenpäin. 6958 (s.1974 n oboisti, oopperalaulaja)

Koulutustason merkitys työllistymiseen on taidealoilla perinteisesti ollut vähäisemmässä asemassa kuin muilla aloilla. Myös tämän aineiston perusteella taidealan korkeimman koulutuksen vaikutus näkyy vain vähän työttömyysjaksoja kokeneiden osuuksissa eri taiteenaloilla. Vain elokuvataiteen ja valokuvataiteen aloilla koulutustason vaikutus työllistymiseen oli merkittävä.

Kuvio 25. Työttömien* osuus kaikista taiteilijoista (%) ja taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneista (%) taiteenaloittain vuonna 2010

* Eri pituisia jaksoja työttömänä (työtön työnhakija) vuonna 2010 olleet taiteilijat, kuten kuviossa 24. Jakaumat painotettu.

Taiteilijoiden työttömyys näyttää useimmilla taiteenaloilla merkittävästi suuremmalta ongelmalta kuin muilla aloilla toimivilla keskimäärin. Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen mukaan työttömyysaste Suomessa oli vuonna 2010 keskimäärin 8,2 prosenttia. Miesten työttömyysaste oli 9,1 ja naisten 7,6 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan työllisyyden heikkeneminen pysähtyi vuonna 2010 ja sekä miesten että vanhimpien ikäryhmien työllisyystilanne kääntyi lievään nousuun. Kaiken kaikkiaan muutokset tuolloin olivat vähäisiä. (Työvoimatutkimus 2011.) Myös Työ- ja elinkeinoministeriön Työllisyyskatsausten mukaan työttömien osuus työvoimasta vuonna 2010 (10,0 %) ¹⁸ oli merkittävästi pienempi kuin työttömyyttä kokeneiden taiteilijoiden osuudet useimmilla taiteenaloilla sekä työttömyyttä kokeneiden osuus koko taiteilijakunnassa (19 %). (Työllisyyskatsaus 2011).

18 Työllisyystilanne on laskettu Työllisyyskatsauksissa joka kuukauden lopussa ja tämä luku (10 %) on näiden lukujen keskiarvo vuonna 2010.

Moniammatillisuus

Taiteellinen työ, taiteelliseen työhön liittyvä työ ja muu työ

Lähes kolmenkymmenen vuoden ajan tutkijat ovat teoreettisesti ja empiirisesti tutkineet taiteilijoiden työelämän erityispiirteitä ja löytäneet siellä vallitsevia pysyviä rakenteellisia ominaispiirteitä, joista tärkeimpiä ovat tulonmuodostukseen liittyvät mekanismit. Vähäisten tulojen kompensoimiseksi monet taiteilijat hankkivat tuloja myös taiteelliseen työhön liittyvää ja muuta työtä tekemällä. Tätä kuvaa parhaiten se, että taiteilijat jakavat muita työntekijöitä merkittävästi useammin työaikansa kolmenlaisen työn kesken. Myös edeltävässä työmarkkina-asemaa käsittelevässä luvussa sivuttiin tätä jaottelua tarkasteltaessa työmarkkina-asemaa sekä taiteellisen työn että muiden töiden osalta. Taiteilijat toimivat siis kolmenlaisilla työmarkkinoilla: taiteellisen työn (creative work, arts work), taiteelliseen työhön liittyvän työn (arts-related work) ja muun työn (non-arts work) markkinoilla. (mm. Throsby & Zednik 2011, 9.) 2000-luvun mittaan moniammatillisuuteen viittaava ilmiö on vahvistunut entisestään ja koskee yhä useammin muitakin luovilla aloilla toimivia itsenäisen ammatin harjoittajia sekä myös tutkijoita ja liike-elämän palveluksessa olevia. Tavanomaisen urakehityksen sijaan on alettu puhua portfolio-urasta, joka kuvaa tätä työmarkkinoiden laajenemista. Ilmiö perustuu ajatukseen itsenäisistä toimijoista, jotka luovat itsestään erilaisia tuotteita, lähtevät markkinoille ja etsivät sopivia asiakkaita. (Ks. myös Throsby & Zednik 2011, 10.) Taiteilijana toimiminen edellyttää yhä useammin kokonaisvaltaista moniosaamista. Työmarkkinoilla tarpeen ovat laaja-alaisuus taiteellisessa työssä, omien vahvuuksien kehittäminen, markkinoiden luominen, taloussuunnittelu ja verotuskäytäntöjen tuntemus ainakin niissä tapauksissa, kun kyse on itse itsensä työllistävästä taiteilijasta. (Rensujeff 2004, 103.)

Moniammatillisuudesta ja -alaisuudesta on yhä useammalle taiteilijalle tullut todellinen elinehto, taiteilijana toimimiseen liittyviä riskejä, kuten matala tulotaso ja ajoittaiset työttömyysjaksot, tasataan tekemällä myös taidesektorin ulkopuolella olevia töitä (multiple job-holding). Suurin syy toimeentuloon liittyvien riskien lisääntymiseen on ollut taidesektorin kasvu ja sen aiheuttama taiteellisen työn tarjonnan lisääntyminen (Menger 2006, 766). Samaan kehitykseen voi liittyä osaltaan myös monialaisten taiteilijoiden osuuden kasvu, joka aikaisemmassa taiteilijakunnan rakennetta käsittelevässä luvussa jo mainittiin. Mitä enemmän taiteilijalla on monipuolista osaamista, sitä paremmin hän saa toimeentulonsa turvattua tekemällä kaikkea mahdollista usealla taiteenalalla ja myös taiteenalojen ulkopuolella. Moniosaamiseen liittyy olennaisesti myös koulutustason nousu.

Olen aina yhdistänyt taiteellisen työn muuhun työhön, koska toimeentulo muuten olisi ollut mahdotonta. En pidä sitä pahana, luovaa työtä voi tehdä opettajana, tutkijana ja järjestötyössä. Minusta taiteilijan nykyinen monialaisuus on tervetullutta. 3539 (s.1942 n kriitikko, opettaja, tutkija)

Koen vahvasti, että tanssitaiteilijan ammatti ei nykyään eikä tulevaisuudessa ole enää kovinkaan kapea-alainen. On oltava rohkeutta ja valmiutta tarttua erilaisiin tehtäviin, kohdata taiteilijana erilaisia elämäntilanteita ja ihmisiä ja viedä taidetta myös niiden ihmisten lähelle, jotka eivät syystä tai toisesta pysty itse tavoittamaan sitä. Taiteilijan asema on edelleen kantaa soihduttaa ja viedä toivoa, herättää ja havahduttaa. Sos.- ja terv. puolella toivon lämpimästi herätystä ja suuntaamista taidepalvelujen kasvattamiseen! 3313 (s. 1972 n, opettaja, tanssija, koreografi)

En kyllä erottele tanssin opetustyötä taiteellisesta työstä, koska ohjaan yhteisöjä taiteelliseen/esitykselliseen lopputulokseen. 3455 (s.1947 n koreografi, tanssija, tanssipedagogi)

Taiteilijat hoitavat (useimmiten?) kahta ammattia yhtä aikaa; kyselytkin lähtee yhden ammatin ideasta ikään kuin se olisi taiteilijalle mahdollista. Viikkoni siis jakautuu lähes kahtia taiteellisen työn ja kuvataideopetuksen kanssa (siis ajallisestikin). 2877(s.1952 m taidemaalari)

Vuosi oli täyteläinen, koska se ehti sisältää apurahatyöskentelyä, päätöistä opetustyötä ja äitiyslomaa. Taiteellinen työ kattoi n. puolet työresursseistani.10419 (s.1977 n säveltäjä)

Arkkitehtinä kunnan palveluksessa työtehtävät vaihtelevat laajalti koko seudun kysymyksistä pieniin detaljeihin. Aina työ ei ole niin luovaa kun haluaisi – toisinaan pelkää kadottavansa luovuuden.1409 (s.1973 n arkkitehti)

Teoreettisesti ja empiirisesti tätä asiaa on lähestynyt David Throsby (1994), joka on kehittänyt taiteilijoiden tulonmuodostukseen liittyvän mallin (work-preference model). Throsbyn havaintojen mukaan taiteilija tekee töitä sen verran kuin on pakko taiteellisen työn mahdollistamiseksi ja toimeentulon varmistamiseksi. Käytännössä se tarkoittaa niin sanotun minimitulovyöhykkeen saavuttamista eli tulotasoa, jonka jälkeen rahan ansaitseminen menettää merkityksensä päämääränä (survival constraint). Taiteen tekemisen kustannukset vaihtelevat taiteenaloittain, joten nämä minimiä koskevat rajat ovat erilaiset eri taiteenaloilla toimivilla taiteilijoilla. Throsbyn teoria on osoittautunut käyttökelpoiseksi etenkin niillä taiteenaloilla, joilla taiteellisesta työstä saatavat tulot jäävät mataliksi, kuten kuvataiteen, tanssitaiteen ja valokuvataiteen aloilla toimivilla. Unohtaa ei sovi sitäkään, että myös eläke- ja sosiaaliturvan puuttuminen taiteellisessa työssä, etenkin vapailla taiteilijoilla, voi johtaa siihen, että taiteellista työtä sivuavaa ja muuta työtä on tarpeen tehdä.

Käytännössä rahoitan taiteellisen toimintani palkkatyöllä opettajana. Niin ei tarvitsisi olla. 2470 (s.1969 n korumuotoilija, -taiteilija, alan opettaja)

Taiteilijan (kirjailijan) asema on vaikea. Opintojeni päättymisen takia olen jatkossa pakotettu ns. silpputöihin toimeentuloni takaamiseksi.5764 (s.1984 m runoilija, kriitikko)

Turhauttavaa. Koska tunnen olevani noidankehässä: pitää tehdä muita töitä että voin elättää 5-henkisen perheeni ja sen vuoksi en voi satsata taiteelliseen työhön, koska sillä ei elä, koska en ehdi tekemään sitä a) tarpeekseni ja b) riittävän hyvin (omasta mielestäni), ja niinpä joudun tekemään sitä mistä saa rahaa sen sijaan että tekisin taiteellista työtä. 4945 (s.1964 m säveltäjä, pianisti)

Taloudellisesti kannattamatonta, mutta tätä työtä haluan silti tehdä. Pakko hankkia rahoitus muualta, mikä toisaalta verottaa taiteelliseen työhön jäävää aikaa. 2950 (s.1965 n taidemaalari)

- - - Omaan taiteelliseen työhön keskittyminen ja syventyminen on haastavaa, sillä työn rinnalla haen aktiivisesti apurahoja, ylläpidän omaa toimeentuloani tehden tanssiopettajan tuntitöitä sekä toimin vapaaehtois-työperiaatteella eri alan ryhmittymissä ja yhdistyksissä. 5375 (s.1979 n, koreografi, tanssija, tanssinopettaja)

Liian vähän aikaa taiteelliseen työhön, sillä taiteelliseen toimintaan liittyvä työ on sitovaa ja vie suurimman osan työajasta. Siitä huolimatta tulot jäävät erittäin pieniksi. 2168 (s.1969 n muotoilija, taidekäsityöläinen)

Magert, eftersom den mesta tiden går till att sköta fast tjänst. Men jag hoppas kunna ändra livstil med tiden. 4294 (s.1954 m författare)

Apurahat, taiteelliseen työhön liittyvät työt ja muut työt turvasivat taiteellisen työn. Nämä resurssit riittivät juuri ja juuri: ne mahdollistivat syventymisen taiteelliseen työhön mutta toimeentulo oli niukkaa. - - - 5710 (s.1977 n kirjailija)

Olen joutunut elättämään kirjailijaa muulla kuin kirjailijantyöllä, sillä ilman "tukiammattia" olisin ollut sosiaaliluokun elätti. Runoilla ja kirjallisuudella työllä en olisi selvinnyt opintoveloista ja toimeentulokustannuksista täällä pohjoisilla ulottuvuuksilla. 10068 (s.1931 m kirjailija)

Elin vireää aikaa. Työt sujuivat ja näyttelytoimintaa oli runsaasti. Huonona puolena koin ennakoimattomuuden vuoden suunnittelussa. Epävarmana taloudellisesta tilanteesta tein paljon opetustyötä, kun sitä oli tarjolla. Ja jo sovittuja töitä ei voinut perua näyttelykiireiden takia vaan hommia tehtiin tukka putkella moneen suuntaan. 4315 (s.1968 n taidegraafikko, tuntiopettaja)

Taiteellinen työ pysyi ennallaan, kehitystä ja menestystä ei siis juurikaan tapahtunut. Tähän syynä ajan ja resurssien pula – aika menee muuhun työhön, jota joutuu tekemään elääkseen. 7301 (s.1980 n korumuotoilija)

- - - Olen motivoitunut taiteilija ja hyvä opettaja sekä osaan yhdistää nämä kaksi tehtävää: tarvitsisin enemmän tuloja myös taiteilijana. Tämän puute turhauttaa. Töitä on, mutta en saa niitä riittävästi esille. Myyntiä myös tarvitaan tai apurahoja. Perheellisenä on pakko ajatella tuloja ensisijaisesti. Mutta olen saanut mielestäni luotua aika hyvän tasapainon taiteellisen työn & opetuksen välille ½ ja ½. 13583 (s.1964 n kuvataiteilija)

Mahtavat mahdollisuudet mutta ei tarpeeksi aikaa. Omat taide/suunnitteluprojektit jäi tekemättä kun tekee muille niitä. Palkan takia. 3097 (s.1972 n graafinen ja tekstiilisuunnittelija)

Minulla on ideaalinen kirjoittaminen / yhteisötaide / opettaminen kolmio, jossa joka kulman pitäisi olla yhtä painava. Nyt yhteisö (tai soveltavan, mitä termiä käytetäänkin) on suhteessa liikaa. Jos kirjojen kirjoittaminen

lähtee enemmän vetämään, tilanne tietty voi muuttua.10062 (s.1980 m ru-noilija, yhteisötaiteilija, sanataideohjaaja)

En ole uskaltanut ryhtyä vapaaksi kirjailijaksi, urani kirjailijana on kes-tänyt 10 vuotta, minä aikana en ole saanut vielä ensimmäistäkään puoli-vuotista tai pidempää apurahaa. Tuotantoa on kertynyt (6 omaa kirjaa, 3 suomennosta). Mutta eläkettä ei ole kertynyt. Suoraan sanoen pelot-taa. Tuotantoa aion joka tapauksessa kartuttaa niin pitkään kuin kyke-nen.10104 (s.1964 m kirjailija)

Joka päivä muistelen aikaa, jolloin vielä sain kirjoittaa. Joka päivä haavei-lin ajasta, jolloin taas saisin itse kirjoittaa, enkä vain opettaa sitä muille aamusta iltaan. Olen edelleen ahdistunut siitä, ettei kirjailijantyöni kan-nattanut niin, että olisin voinut elättää sillä perheeni - - -. Hain silloin joka vuosi apurahaa, mutta en koskaan saanut pitempää kuin 1-vuotisen. Olin taiteellisesti urani huipulla, arvostelut olivat viimeisestä romaanista loist-avat, mutta pitkää apurahoitusta ei vain tullut. Silloin pääsin opettajak-si, mikä pelasti toimeentulon ja perheen, mutta riisti minulta taiteellisen työni, kirjoittamisen, identiteetin, sielun. Koulutyö on niin vaativaa, etten jaksa sen lisäksi kirjoittaa kuin pieniä kolumneja tai en mitään. Tilanne masentaa, elämä ja lahjat kuluvat hukkaan. Tunnen, että minua on koh-deltu epäoikeudenmukaisesti.10177 (s.1958 n kirjailija)

Kirjoittaisin enemmän, jos voisin. En voi, koska on saatava toimeentulo toisarvoisista työtehtävistä. Sain kuitenkin syksyllä tehtyä käsikirjoituk-sen valmiiksi.151 (s.1949 m kirjailija)

Vähiin on jäänyt taiteen tekeminen, kun on rahasta pulaa. Mies työtön ja 3 lasta 15–17 vuotta ja kovat menot.12123 (s.1957 n tanssija, koreografi, tanssinopettaja)

Hyvin tyypillinen. Sain tehdä taiteellista työtä mutta elätin itseni opetta-malla. 3410 (s.1965 n tanssija, koreografi, tanssinopettaja)

Olen iässä jossa minulla on mahdollisuus saada töitä jotka liittyvät taiteel-liseen työhön. Nuorempana esimerkiksi opetustöiden saaminen oli han-kalampaa, koska ammattitaitoa ei ollut tarpeeksi. Varsinaisen taiteellisen työn teko on myös ollut antoisampaa ammattitaidon kasvaessa ja oman identiteetin vahvistuessa sekä kontaktiverkoston kasvaessa. Työmäärä, jonka joutuu tekemään elättääkseen perheen, on vaan liikaa. 566 (s.1959 n taidemaalari)

Tekijänoikeuksien yleinen laskeminen tuntuu minunkin kohdallani -> pak-ko tehdä enemmän muuta -> vähemmän aikaa taiteelliseen työhön.12382 (s.1970 m muusikko, säveltäjä)

Kehittymistä ja rohkaistumista nähtävissä – silti jatkuva kituuttaminen taloudellisesti, riippuvuus yhä (melkein 30-vuotiaana) vanhempien ja yh-teiskunnan tuista aiheuttavat jatkuvaa stressiä ja hakeutumista muihin töi-hin.12751 (s.1984 n dramaturgi, näytelmäkirjailija)

Oman taiteilija-identiteetin kanssa painimista – haluaisi elättää itsensä kirjoittamalla, mutta pakko tehdä muita töitä elääkseen ja kuuluakseen yhteiskunnan "tuottavaksi" jäseneksi. Väsymystä palkkatyön jälkeen – voimattomuutta elää arkea ja yrittää olla luova = todellista luovimista! Ta-sapainoa ei löytynyt – palkkatyö vei voiton. 4200 (s.1969 n käsikirjoittaja)

Toimeentulo täysin riittämätön. Siksi joudun tekemään opetustyötä.6111 (s.1960 m säveltäjä, muusikko)

- - - Tyypillinen taloudellinen noidankehä: Ei voi kunnolla panostaa taiteelliseen työskentelyyn, kun aikaa ei jää riittävästi niiltä töiltä, joilla elää. Ja taiteilijan ura ei pääse kehittymään kun on taloudellisesti pakotettu muihin töihin. Jos ei tee riittävästi muita töitä, niin ei kykene rahoittamaan taiteen tekemistä ja elintaso laskee huomattavasti jne. 9075 (s.1956 m kuvataiteilija)

Vaikea vuosi. Toimeentulon hankinta estää taiteellisen työskentelyn. 8047 (s.1984 n graafinen suunnittelija)

- - - päivätyöllä JOUTUU rahoittamaan taiteen tekemisen joka ei ole valinta vaan elämäntapa.12094 (s.1958 m graafikko, animaattori, maalari)

Kuvataiteilija haluaisi tulla toimeen omalla taiteellisella toiminnalla. Toimeentulon hankkiminen muilla keinoilla syö aina omaa taiteelliseen työhön käytettävää aikaa. Kuitenkin olen käyttänyt omaan koulutukseeni 6 vuotta. 12833 (s.1952 m taidegraafikko, taidemaalari)

Taloudellisten vaatimusten takia kuvataiteilijana toiminen viime vuosina on ollut vähäistä. Ammatin harjoittaminen on palkalliselle työlle alisteista ja harrastuksenomaista. 9773 (s.1972 m kuvataiteilija)

Ammatillista toimintaa ja tulolähteitä koskevissa kysymyksissä taiteilijoita pyydettiin käyttämään seuraavia, jo edellä mainittuja, vaihtoehtoja kuvaamaan heidän toimintaansa eri sektoreilla:

- 'Taiteellinen työ' tarkoittaa ainoastaan taiteilijan taiteellista työtä.
- 'Taiteelliseen työhön liittyvä työ' tarkoittaa taiteilijan oman taiteenalan/-alojen tuntemusta vaativaa työtä, esimerkiksi opetus-työ.
- 'Muu työ' tarkoittaa taiteenalan/-alojen ulkopuolista, ei-taiteellista työtä.

Työtehtävien ja töiden luokittelu edellä mainittuihin kategorioihin ei ole aina helppoa. Joillakin taiteenaloilla hyvin monenlaiset työtehtävät liittyvät olennaisesti taiteelliseen työhön, eikä rajanvetoa ole helppo tehdä erityisesti siitä, mikä on taiteelliseen työhön liittyvää ja mikä taiteellista työtä.

Valokuvaajana minun on hieman vaikea määritellä, koska teen taidetta ja koska taiteelliseen työhön liittyvää työtä. Käytän kaupallisissa töissäni usein samaa tekniikkaa kuin taiteellisissa työssäni. 6308 (s.1975 m valokuvaaja)

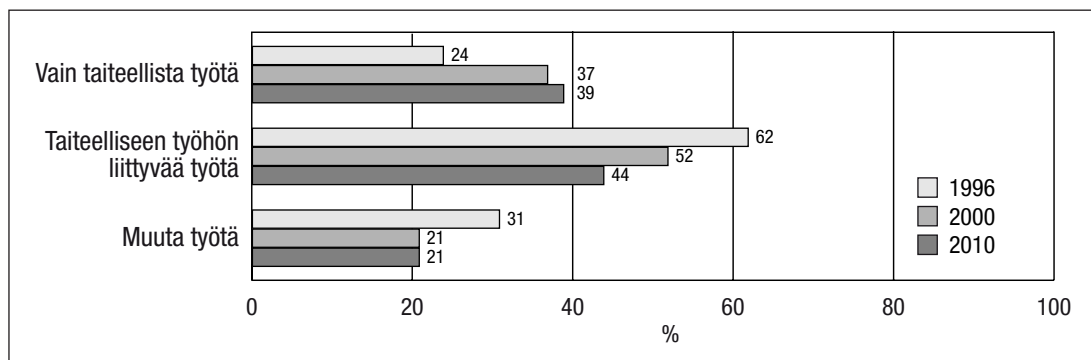
Elokuva-alan toimijana kysely ei kaikilta osin soveltunut tulkitsemaan alan taiteellisten töiden ja niihin liittyvien töiden mutkikkaita suhteita. 8724 (s.1976 m elokuvaaja, valokuvaaja, pyroteknikko)

En varsinaisesti tituleeraa itseäni "taiteilijaksi", toimin graafisena suunnittelijana. "Taiteilijan työn" ja "Taiteelliseen työhön liittyvän työn" erottaminen toisistaan tuntui keinotekoiselta rajanvedolta – työ on jatkuvasti luovaa ongelmanratkaisua, myös "taiteellista", riippumatta siitä, mihin mediaan tai julkaisualustaan työtä ollaan tekemässä. Voitaneenkin puhua "käyttötaiteesta". 3229 (s.1972 m graafinen suunnittelija)

Tilanne määrittelyn suhteen vaihtelee huomattavasti sen mukaan, mistä taiteenalasta on kyse. Edellä mainittua luokittelua on kuitenkin käytetty tutkimuksissa paljon ja jo senkin vuoksi työntekoa ja tulo muodostusta kannattaa tarkastella myös tästä näkökulmasta (ks. Wassall & Alper 1992, 2006; Throsby & Thompson 1994, 1995; Elstad & Røsvik Pedersen 1996; Minkkinen 1999; Kerr & Don & Van Aalst 2002; Rensujeff 2003; Throsby & Hollister 2003; Heian et al. 2008; Throsby & Zednik 2010).

Tilanne moniammatillisuuden suhteen ei ole Suomessa muuttunut merkittävästi kymmenessä vuodessa, kun tarkastelemme jakaumaa koko taiteilijakunnan osalta. Ainoastaan taiteellista työtä tehneiden taiteilijoiden osuus on pysynyt lähes ennallaan samoin kuin muuta, ei-taiteellista, työtä tehneiden osuus. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneiden osuus on sen sijaan hieman laskenut reilusta 50 prosentista vajaaseen 45 prosenttiin. Kaiken kaikkiaan niiden taiteilijoiden, jotka ovat tehneet ainoastaan taiteellista työtä, osuus on vähitellen noussut ja taiteellista työtä sivuavaa ja muuta työtä tehneiden osuudet laske- neet 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2010. (Kuvio 26.)

Kuvio 26. Taiteilijoiden (%) moniammatillisuus vuosina 1996*, 2000 ja 2010

Jakaumat (2000, 2010) on painotettu.

* Vuoden 1996 tilanne perustuu Virpi Minkkisen (1999) kyselytutkimukseen Taiteellinen työ ja apurahat, jossa tutkimusjoukon muodostivat vuonna 1996 valtion apurahaa saaneet taiteilijat.

Tilanne on erilainen jälleen, kun tarkastelemme jakaumia taiteenaloit- tain. Suurin ainoastaan taiteellista työtä tehneiden osuuden kasvu on arkkitehdeillä (rakennustaide) ja arvostelijoilla (kritiikki). Muilla tai- teenaloilla osuuden nousuun liittyvät muutokset ovat vähäisempiä. Arvostelijoilla taiteelliseen työhön liittyvää työtä osuuden nousuun syynä voi olla keskimääräisen iän nousu eli eläkkeellä olevat eivät niinkään tee enää ”muuta työtä” vaan enemmänkin taiteellista työtä eli kritiikkejä – lähes viidesosa arvostelijoista oli eläkeikäisiä vuonna 2010. Arkkitehtien työtilanteeseen saattaa vaikuttaa se, että alalla oli kymmenen vuotta aikaisemmin hiljaista 1990-luvun syvän taantumasta vaikutuksesta. 2000-luvun mittaan ala on toipunut taantumasta, mikä näkyy vuonna 2010 omalle alalle työllistyneiden osuuden kasvussa.

Päinvastainen kehityssuunta ainoastaan taiteellista työtä tehneiden osuudessa on tapahtunut tanssitaiteen alalla, tanssitaiteilijoista vain kymmenisen prosenttia on tehnyt ainoastaan taiteellista työtä vuonna 2010, kun osuus oli yli viidennes vuonna 2000. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että yhä suurempi osuus tanssitaiteen alalla toimivista on työskennellyt opetustehtävissä vuonna 2010 (ks. myös kuvio 28). Valokuvataiteen alalla toimivilla ainoastaan taiteellista työtä tehneiden osuus on muuttunut huomattavasti, mutta se johtuu jo edellä mainitusta tutkimusjoukkoon liittyvästä muutoksesta¹⁹. Lisäksi valokuva-taiteilijoiden taiteellisesta työstä saadut ansiot ovat matalia, he ovat usein vapaina taiteilijoina ja voivat myös koulutuksensa ja hankkimansa välineistön ansiosta tehdä taiteellista työtään sivuvaavaa työtä, eli toimia valokuvaustöissä lehtikuvaajina, mainosvalokuvaajina jne (ks. myös kuvio 28). (Kuvio 26.)

Tärkeimpänä pidän yhä mahdollisuutta tehdä pelkästään taiteellista työtä. Tekeminen ei uudistu jos joutuu "suorittamaan" työnsä. Perusturva on ehdoton edellytys ja kiinteisiin kuluihin täytyisi olla varma lähde. 416 (s.1961 n maalari)

Tuntuu, että muuta, ei-oman alan työtä tehdessä on liikaa kiinni myös toisenlaisena ajatteluna kuin mitä luovuus vaatii. On ikään kuin vaikeasti katkaistavassa kierteessä, missä esimerkiksi apurahan hakemiseen ja näyttelyiden/töiden ideoimiseen tarvittavaa aikaa ja "moodia", mielentilaa on vaikea saavuttaa, mikä taas lannistaa taiteen teossa eikä uskalla kokeilla heittäytymistä pelkälle taiteenteolle, josta kuitenkin tietäisi, että silloin vihdoinkin olisi aikaa, joka on kuitenkin kaiken luovan työn edellytys. Lie-nee ikiaikainen ja klassinen ongelma meillä! 2341(s.1980 n korumuotoilija, -taiteilija)

Omalla kohdallani taiteelliseen työhön liittyvä päivätyö oli erittäin vaativaa ja "söi" minua jatkuvasti taiteilijana. Kahden työn rinnakkaisuus on ajoittain kohtuuttoman kovaa ja voimia kuluttavaa. Tunne siitä, että ei jaksa tehdä kunnolla kumpaakaan tuttuakin tutumpi! Ns. "Kahden ammatin loukku". 11388 (s.1948 n taiteilija, taidemaalari, kuvataideopettaja)

Kuvataiteilijan asema on luvattoman huono. Leipätyö vie mahdollisuudet toimia taiteellisessa työssä täysipainoisesti = kierre, joka vie apurahat ja edelleen työskentelymahdollisuudet. 2914 (s.1964 n taidemaalari)

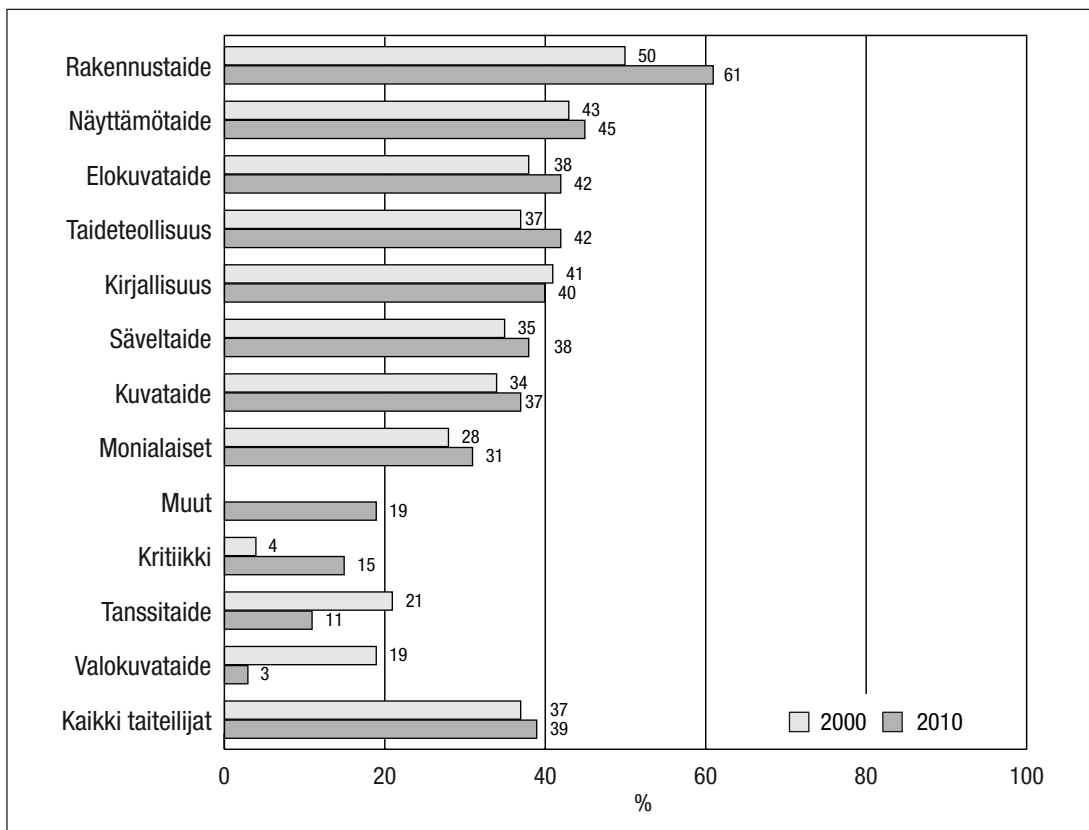
- - - Suomentajan työssä on juuri se ongelma, että sen ohella ei oikeastaan voi tehdä mitään – ei myöskään pitää lomaa – jos aikoo saada siitä edes niukan toimeentulon. - - - 4233 (s.1961 n kirjallisuuden suomentaja)

Paljon opetustöitä ja sen alan itsensä kehittämistä, mutta aika ei riittänyt itse oman tanssijuuden ylläpitämiseen. Tanssijana taidot laskivat treenin ja ajan puutteesta, mutta pedagogisesti vuosi oli kehittävä ja mielenkiintoinen.8163 (s.1983 n tanssija, tanssinopettaja)

Säännöllinen ansiotyö vie ajan taiteelliselta työltä. - - - 9127 (s.1970 n valokuvataiteilija)

19 Valokuvaajat ja valokuvataiteilijat voivat myös ymmärtää näiden käsitteiden merkitykset eri tavalla, mikä vaikuttaa tuloksiin.

Kuvio 27. Ainoastaan taiteellista työtä tehneiden taiteilijoiden (%) osuudet taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

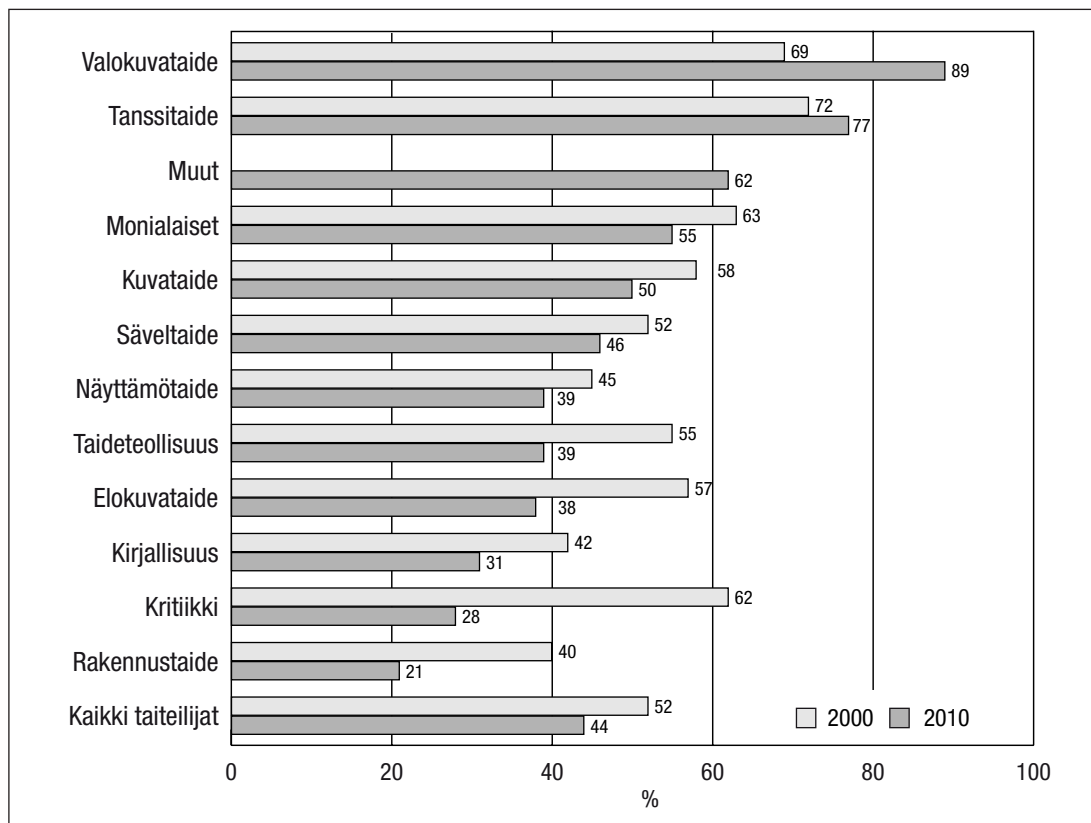
Jakaumat on painotettu.

Kuten edellä ilmeni, taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneiden osuus oli koko taiteilijakunnan osalta laskenut jonkin verran 1990-luvulta alkaen. Taiteenaloittaisesta jakaumasta voidaan havaita, että taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneiden osuus on noussut ainoastaan tanssitaiteen ja valokuvataiteen aloilla. Muilla aloilla osuus on laskenut, joillakin aloilla vielä huomattavan paljon. Näitä aloja olivat elokuvataide, kriitikki eli arvostelijat, rakennustaide ja taideteollisuus. (Kuvio 28.) Taiteelliseen työhön liittyvä työ tarkoittaa tanssitaiteen osalta ennen kaikkea opetustyötä, valokuvataiteen osalta usein lehtikuvauksia, mainoskuvauksia ja muita sen kaltaisia töitä, joita valokuvataiteilijana voi taiteellisen työn ohella tehdä.

Taideopetus on tärkeää työtä mutta oman toimeentulon kannalta vaatimatonta – epäkohta – jos opetustyö antaa toimeentulon – se ei anna mahdollisuutta omaan taidetyöhön. - - - 11892 (s.1930 m taidemaalari)

Koen tekevänä tanssitaiteilijana paljon ilmaista työtä. Tanssikeikoille olisi kyllä tilaajia, mutta ei maksajia. Missä on työn arvostus?? Taiteelliselle työlle ei ole tarpeeksi aikaa, kun on tehtävä muuta työtä, joka on taloudellisesti kannattavaa. Varsinkin nyt, kun perheessä on lapsi. Näen, että tulevaisuudessa voin esiintyä satunnaisesti, mutta varsinainen rahallinen työ on tehtävä muuten. 12183 (s.1979 n tanssitaiteilija)

Kuvio 28. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneiden taiteilijoiden osuudet(%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

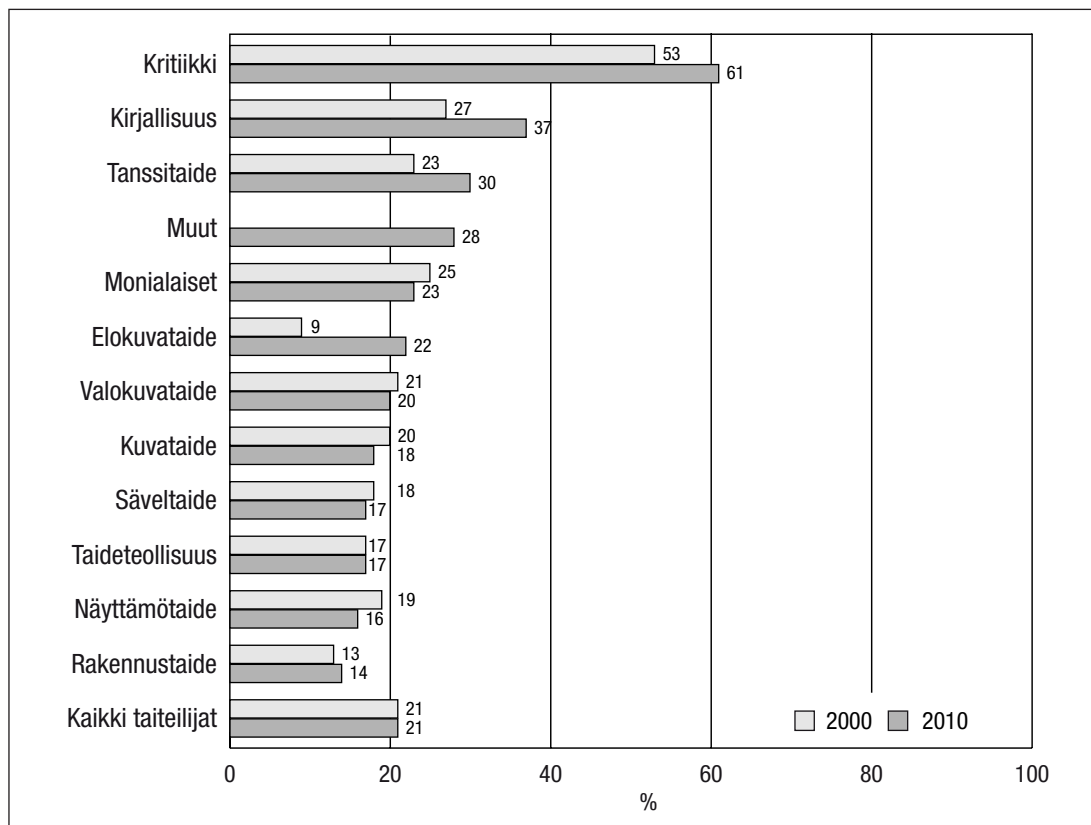
Jakaumat on painotettu.

Muuta työtä tehneiden taiteilijoiden osuudet vaihtelivat paljon taiteenaloittain, vaikka koko taiteilijakunnan osalta heidän osuutensa oli täsmälleen sama kuin kymmenen vuotta aiemmin. Muuta työtä tehneiden osuus oli noussut kymmenen vuoden aikana arvostelijoilla sekä elokuvataiteen alalla, kirjallisuuden alalla (kirjailijat, näytelmäkirjailijat, kaunokirjallisuuden kääntäjät) sekä tanssitaiteen alalla toimineiden joukossa. Muilla taiteenaloilla osuus oli vähentynyt tai pysynyt lähes ennallaan. (Kuvio 29.)

Muun työn osuus kasvaa kokoajan, mutta se tuntuu normaalilta ja odotetulta. 1845 (s.1963 n muusikko)

- - - Muu työ: perustoimeentulon hankkiminen suurin rasite, jopa este taiteelliselle työskentelylle. 8782 (s.1978 n performanssitaiteilija, kuvataiteilija)

Kuvio 29. Muuta työtä tehneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat painotettu.

Taiteelliseen työhön liittyvän työn ja muun työn tekemien on todettu olevan tärkeä toimeentuloon liittyvä asia taiteilijoille – myös välillisesti, sillä esimerkiksi opetustyöstä kertyy hyvin eläkettä ja sosiaaliturva toimii paremmin kuin vapaana taiteilijana toimiessa. Myös tässä kyselyssä ilmeni, että taiteilijoilla oli syytä tehdä taiteelliseen työhön liittyvää työtä tai kokonaan taidesektorin ulkopuolista työtä, sillä nämä asiat ovat jääneet taiteilijoilta, erityisesti vapailta taiteilijoilta, ns. yrittäjä-taiteilijoilta ja freelancerina toimivilta, hoitamatta kuntoon. Eläkkeen kertymistavoite ja sosiaaliturvan puolelta erityisesti työterveyshuolto olivat seikkoja, joita taiteilijat mainitsivat syiksi laajentaa toimintaansa myös taiteellisen työn ulkopuolelle.

Tärkeää on myös tiedostaa se, että taiteilijoiden moniammatillisuudesta hyötyvät muutkin, sillä mitä olisi esimerkiksi taiteilijakoulutus, taiteen tutkimus tai harrastajien opetus ilman kokeneita taiteilijoita. Osaavaa työvoimaa tarvitaan myös aloilla, joilla vaaditaan luovaa ajattelua ja riskinsietokykyä. Tämän aineiston perusteella voi kuitenkin päätellä, ettei taiteilijatyövoiman käyttö muilla sektoreilla ole ollut nou-

nessa 2000-luvun mittaan, ainakaan suhteellisesti²⁰. Aineisto tuotti tältä osin pettymyksen, sillä odotukset edellisen kaltaista kehitystä kohtaan ovat olleet korkealla 2000-luvulla. Niin sanottu luova talous on nostettu usein esiin mahdollisuutena taiteelliselle osaamiselle. Australiassa taiteilijoiden työskentely muun, ei-taiteellisen, mutta luovan sektorin työpaikoissa on lisääntynyt ja lisännyt myös taiteilijoiden kiinnostusta muilla sektoreilla olevia työpaikkoja kohtaan (Throsby & Zednik 2011, 21–22). Vaikuttaa myös siltä, että taideopetukseen tarvittavien opettajien määrän kasvu olisi taittunut Suomessa, eikä opetustyöhön ole enää vuonna 2010 ollut suurta tarvetta rekrytoida lisää väkeä taidesektorilta.

Taiteilijan osaamista hyödyntävää työtä ei ole – tai ei osata käyttää. 9071 (s.1972 m kuvataiteilija, kuvanveistäjä (muu työ: rakennusmaalarin työtä)

Työmäärä on valtava, taiteellisen osaamisen merkitys kasvaa koko ajan.1227(s.1954 m arkkitehti)

Taiteilijakunnan ikärakenteessa näkyvä eläkeikäisten osuuden kasvu heijastuu suoraan moniammatillisuuteen (taulukko 5). Taiteellisen työn tekeminen kun ei useinkaan pääty ikääntyessä, mutta opetustyöt, muut taiteelliseen työhön liittyvät työt ja muut työt sen sijaan usein päättyvät. Poikkeuksena tästä on tosin tanssitaide, jonka piirissä työskentelevät jäävät eläkkeelle fyysisistä syistä aikaisemmin ja jatkavat työelämässä usein opetustöiden parissa.

Taulukko 5. Taiteilijoiden (%) moniammatillisuus ikäluokittain vuonna 2010

	<i>Vain taiteellista työtä</i>	<i>Taiteelliseen työhön liittyvää työtä</i>	<i>Muuta työtä</i>	<i>Muu tilanne</i>
alle 35-vuotiaat	34	50	28	1
35–44-vuotiaat	34	51	23	1
45–54-vuotiaat	32	53	23	2
55–64-vuotiaat	48	35	19	2
yli 64-vuotiaat	51	20	9	22

Apurahoituksen laajuus ja määrä, erityisesti pitempiaikaiseen työskentelyyn tarkoitetut taiteilija-apurahat, eri taiteenaloilla on myös yksi tekijä, joka vaikuttaa moniammatillisuuteen. Elokuvataiteen osalta lisääntynyt vain taiteellista työtä tehneiden osuus voi tarkoittaa sitä, että apuraha on suunnattu alalla useammille kuin kymmenen vuotta aiemmin. Tanssitaiteen alalla samanlaista muutosta ei voi havaita, vaikka myös tanssitaiteen alalla apuraha saaneiden osuuden kasvu on 2000-luvulla ollut merkittävämpää kuin muilla taiteenaloilla.

20 Mahdollista on tietenkin sekin, että taiteilijat, jotka tekevät työtä muilla sektoreilla, ovat siirtyneet suoraan esimerkiksi oppilaitosten palvelukseen eivätkä ole liittyneet taiteilijajärjestöihin. Näin toimiessaan he eivät ole päätyneet tämän tutkimuksen pohjana olevaan taiteilijoista koostuvaan perusjoukkoon.

Syitä moniammatilliseen toimintaan

Taiteelliseen työhön liittyvää työtä ja muuta työtä tehneiltä kysyttiin myös 2000-luvun alun Taiteilijan asema -tutkimuksessa syitä, miksi he olivat laajentaneet toimintaansa taidesektorin ulkopuolelle. Silloin vastausvaihtoehtoina olivat taloudelliset syyt, kiinnostus ja muut syyt. Vastausten perusteella lopputuloksena kaikkien taiteilijoiden osalta oli se, että taloudelliset syyt ja kiinnostus olivat lähes yhtä tärkeitä syitä monialaiseen toimintaan. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehtiin ihan yhtä usein kiinnostuksen vuoksi kuin taloudellisistakin syistä, kun taas muuta, ei-taiteellista työtä, tehtiin useammin taloudellisista syistä. (Rensujeff 2003, 41.)

Mahdollisuus opettamiseen lisää tietoa ja näkemystä. Opettaja oppii jopa enemmän kuin oppilas. Mestari-kisälliperinne edelleen oiva koulutusmetodi. - - - 10005 (s.1939 m valokuvaaja, tv-kuvaaja (eläk.))

Taulukossa 6 vuoden 2010 jakaumat on esitetty sekä taiteelliseen työhön liittyvän työn että muun työn osalta vastausvaihtoehtoinen. Tärkeimpiä syitä moniammatillisuuteen olivat kiinnostuksen lisäksi taloudelliset syyt, eli toimeentulon varmistaminen, paremmat tulot, säännölliset tulot ja yleisesti se, että taiteellisesta työstä saadut tulot olivat riittämättömät.

*Taulukko 6. Syitä moniammatilliseen toimintaan vuonna 2010**

	<i>Taiteelliseen työhön liittyvä työ (%)</i>	<i>Muu työ (%)</i>
Kiinnostus	60	31
Paremmat tulot	34	30
Säännölliset tulot	31	40
Toimeentulon varmistaminen	51	55
Taiteellista työtä ei tarpeeksi saatavilla	19	23
Työ täydentää työtäni taiteilijana	46	17
Tauko taiteellisesta työstä meneillään	4	5
Taiteellisen työn tulot riittämättömät	38	37
Taiteellisen työn sesonkisuuteisuus ja ei-taiteellisten työmarkkinoiden joustamattomuus	8	7
En osaa sanoa	1	1
Muut syyt	17	19

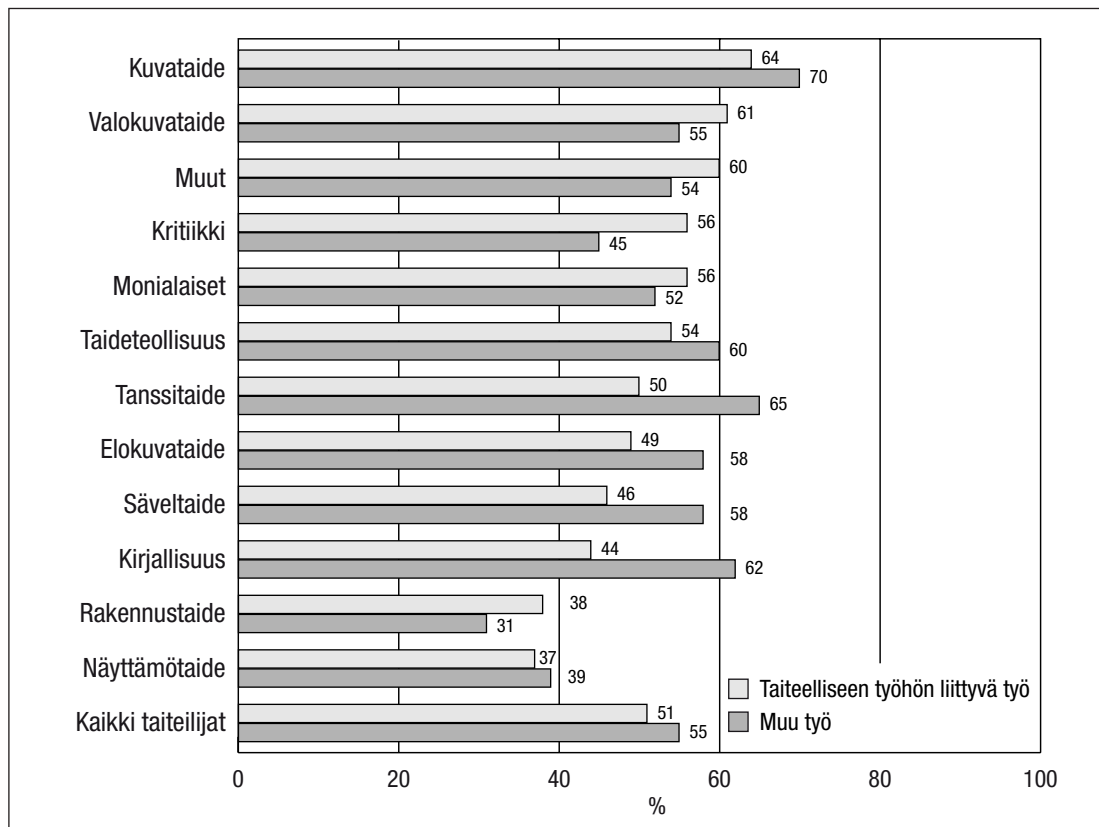
*Prosenttiosuudet koskevat niitä taiteilijoita, jotka olivat tehneet taiteelliseen työhön liittyvää työtä (44 %) ja/tai muuta työtä (21 %).

Koska lähes viidesosa taiteilijoista oli ilmoittanut muita syitä moniammatilliseen toimintaansa kuin valmiit vastausvaihtoehdot, muut

syyt on lueteltu erikseen sivuilla 87 ja 88 siinä järjestyksessä, että yleisimmät mainitaan ensin.

Vuoden 2010 tilannetta kartoitettiin antamalla enemmän vastausvaihtoehtoja kyselylomakkeessa kuin aikaisemmassa tutkimuksessa. Taloudelliset syyt jakaantuvat uudemmassa vuotta 2010 koskevassa aineistossa useampaan luokkaan, ne ovat päällekkäisiä, eikä niitä voi käsitellä täysin verrannollisena aiempiin vastauksiin, joissa kyse oli laajemmasta kirjosta taloudellisia syitä. Näiden taloudellisten vaikuttimien vertailua voi kuitenkin tehdä tarkastelemalla seuraavia vaihtoehtoja: 'toimeentulon varmistaminen' tai 'taiteellisen työn tulot riittämättömät'. Esimerkkinä voidaan tarkastella kuvataiteilijoita, joista 70 prosenttia mainitsi taiteellisen työn tulojen riittämättömyyden syyksi tehdä muuta taidesektorin ulkopuolista työtä, taloudellisten syiden osuus vuonna 2000 oli 33 prosenttia. (Kuvio 30.)

Kuvio 30. Niiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain, jotka tekivät taiteelliseen työhön liittyvää työtä tai muuta työtä sen vuoksi, että taiteellisen työn tulot olivat riittämättömät (2010)

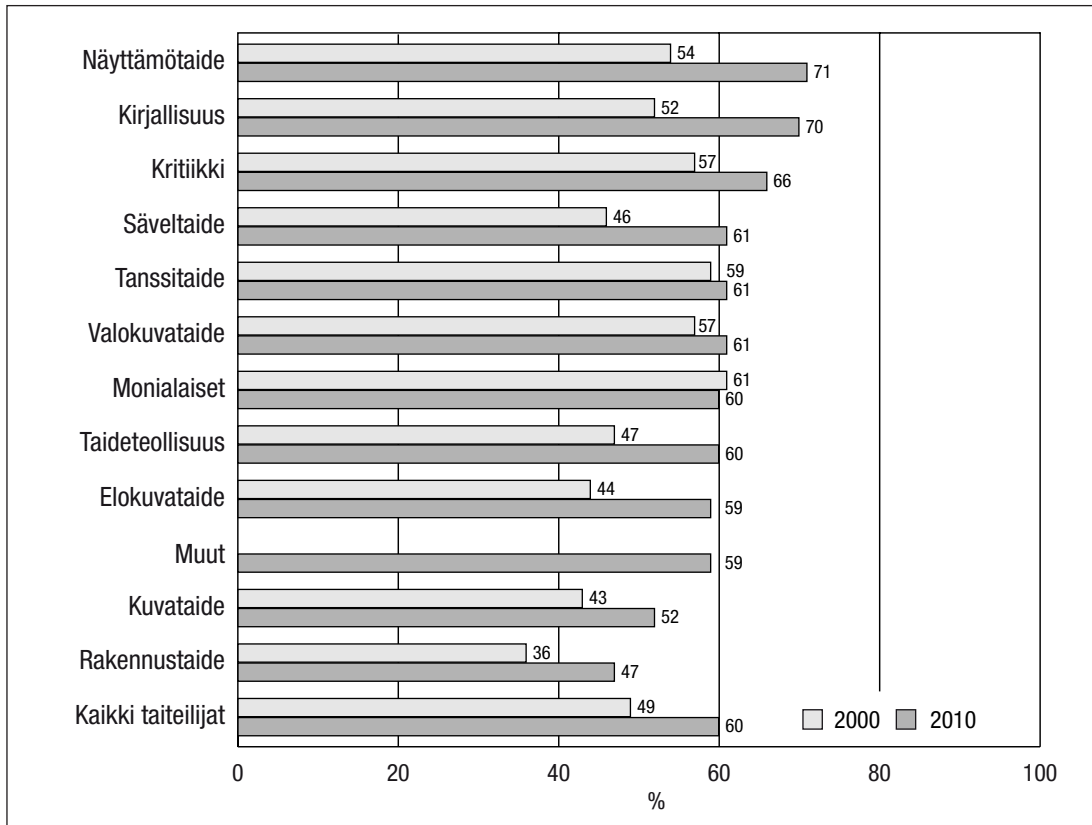

Jakaumat painotettu.

Vertailtaessa moniammatillisuuden syihin liittyviä jakaumia vuosina 2000 ja 2010 voidaan havaita, että kiinnostuksen vuoksi taiteelliseen työhön liittyvää työtä oli tehnyt suurempi osuus taiteilijoista

eri taiteenaloilla vuonna 2010 kuin kymmenen vuotta aiemmin. Ero aikaisempaan oli merkittävä ja ainoastaan monialaisilla taiteilijoilla kiinnostuksen osuus moniammatillisuuden syynä oli pysynyt lähes ennallaan. (Kuvio 31.)

Kuvio 31. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä kiinnostuksen vuoksi tehneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat painotettu.

Edellinen havainto pätee myös muuta, ei-taiteellista, työtä tehneisiin taiteilijoihin. Myös heidän osaltaan kiinnostuksen osuus vastauksissa on kasvanut merkittävästi kymmenessä vuodessa. (Kuvio 32.) Nämä jakaumat sekä taiteelliseen työhön liittyvän työn että muun työn osalta osoittavat, että taiteilijoiden tekemä työn laatu taidesektorin ulkopuolella (taiteelliseen työhön liittyvä työ ja muu työ) on muuttunut oleellisesti. Työtä tehdään enemmän omasta kiinnostuksesta kuin aiemmin, vaikka myös taloudelliset syyt edelleen painavat vaakakupissa. Taloudellisten syiden merkityksen vähenemistä taidesektorin ulkopuolella tapahtuvaan työntekoon on näillä aineistoilla sen sijaan vaikea todentaa. 'Taiteellisen työn tulojen riittämättömyys' ja 'toimeentulon varmistaminen' sekä 'paremmat tulot' ja 'säännölliset tulot' olivat myös vuonna 2010 merkittävässä määrin vastauksissa mukana. Nekin taiteilijat, jotka olivat kiinnostuneet tekemästään työstä, tekivät työtä

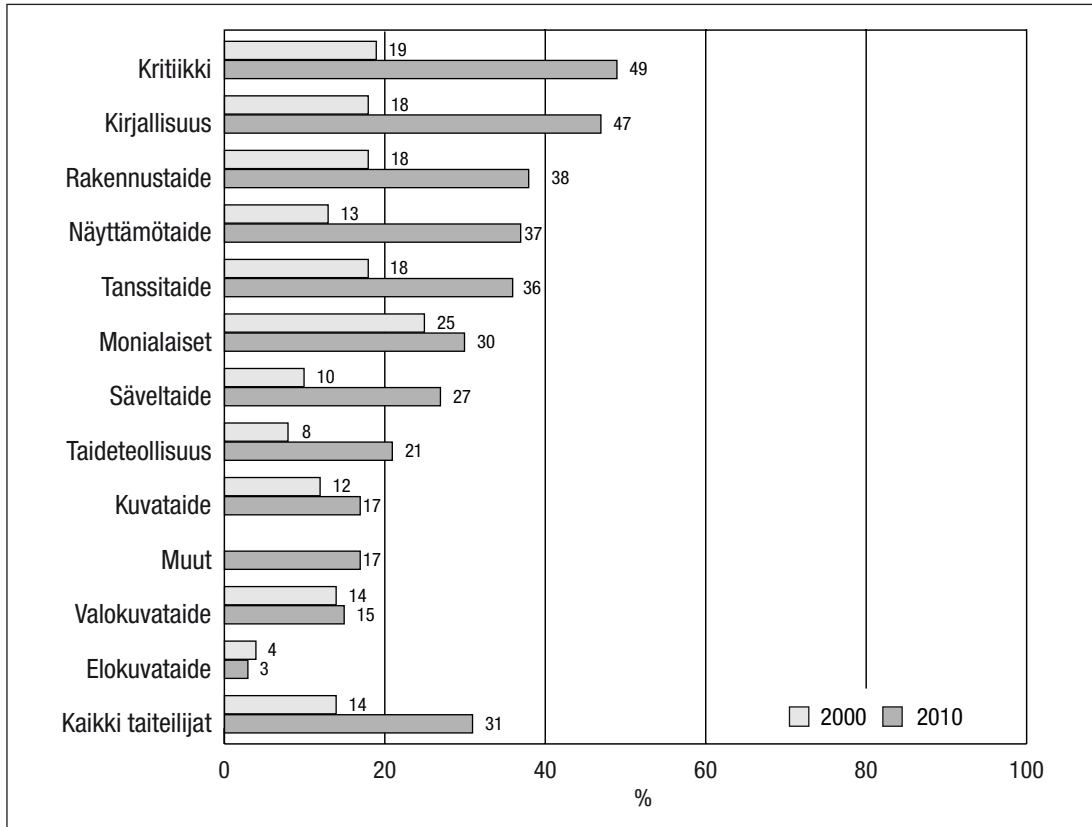
useimmiten myös taloudellisista syistä. Kiinnostus yksinomaisena syy-
nä moniammatillisuuteen, erityisesti muun työn tekemiseen, oli erit-
täin harvinainen vastauksissa. Mielenkiintoista on myös se, että työn
imago tai vaatimustasokaan ei vaikuttanut oleellisesti sen kiinnosta-
vuuteen taiteilijan näkökulmasta. Niin opettajat ja toimittajat (joita
muuta työtä tehneiden joukossa oli paljon), professorit ja lääkärit kuin
myös myyjät ja kausityöntekijätkin olivat nimenomaan kiinnostuksen
(ja melkein aina myös taloudellisten syiden) vuoksi muun kuin taidea-
lan alan töissä.

Vain ani harva pystyy elättämään itsensä taiteilijan tuotteillaan piskuises-
sa Suomessa. Puhumattakaan perheen elättämisestä.10538 (s.1951 m va-
lokuvaaja)

Sinnittelyä ja selviytymistä. Luovaan työhön (säveltäminen, biisinteko) ja
taiteellisten valmiuksien kehittämiseen ei tässä elämäntilanteessa (pienet,
alle kouluikäiset lapset, puoliso taiteilija/opiskelija) jäänyt riittävästi aikaa,
se kului perustoimeentulon hankkimiseen taiteellisessa ja muussa työssä.
8583 (s.1973 m freelance-muusikko)

Taiteilija Suomessa hyötyisi paljon siitä, että yhteiskunta pystyisi tarjoa-
maan enemmän osa-aikatyötä. Moni taiteilija kokee taloudellisen epävar-
muuden tukehduttavan taiteellista työskentelyä. Vakituinen osa-aikainen
työ toisi turvallisuutta ja jatkuvuutta taiteilijan elämään ja mahdollistaisi
myös ajan taiteelliselle työskentelylle. 2899 (s.1965 n kuvataiteilija, graafi-
nen suunnittelija)

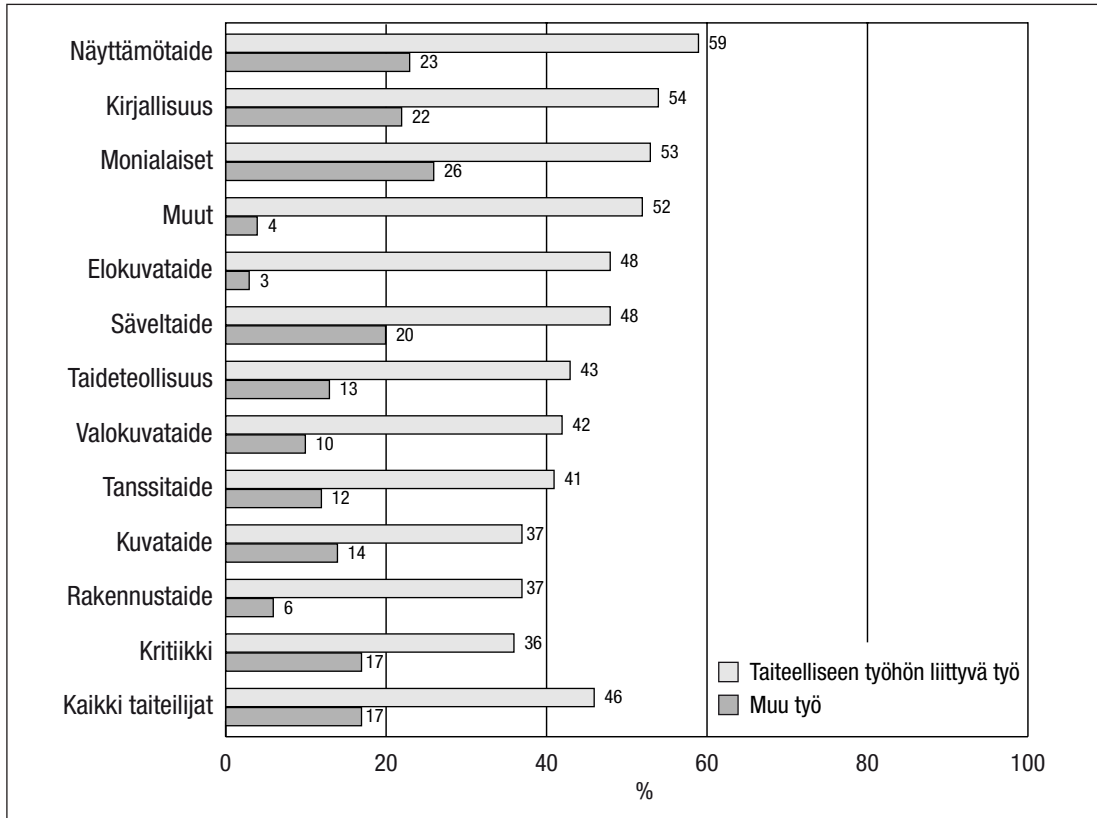
Kuvio 32. Muuta (ei-taiteellista) työtä kiinnostuksen vuoksi tehneiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Edellä käsiteltyyn liittyen voidaan tarkastella vastausvaihtoehdon 'taiteelliseen työhön liittyvä / muu työ täydentää työtäni taiteilijana' osuutta. Sen perusteella näyttää myös siltä, että etenkin taiteelliseen työhön liittyvä työ ei useinkaan ole pelkästään taloudellisista syistä tehty valinta, vaan enemmänkin tarkoituksenmukainen, toivottu ja ehkä myös taiteellisen työskentelyn parantamiseen tähtäävä lisä taiteilijan työssä. Kaikista taiteilijoista, jotka olivat taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneet, lähes puolet teki sitä muun muassa siksi, että se täydentää taiteellista työtä. Muun työn osalta vastaava osuus oli 17 prosenttia. (Kuvio 33.)

Kuvio 33. Niiden taiteilijoiden osuudet (%) taiteenaloittain, jotka tekivät taiteelliseen työhön liittyvää ja muuta työtä siksi, että ne täydentävät taiteellista työtä (2010)

Jakaumat on painotettu.

Kuten edellä ilmeni, moniammatillisuuden syyt hieman poikkesivat sen mukaan, oliko taiteilija tehnyt taiteelliseen työhön liittyvää työtä vai muuta työtä, vaikka yhteneväisyyksiäkin näiden välillä oli. Seuraavassa tarkastellaan niitä syitä, jotka tulivat esiin valmiiden vastausvaihtoehtojen ulkopuolelta. Myös niiden joukossa on sellaisia syitä, jotka useat taiteilijat mainitsivat. Merkittävässä roolissa sekä taiteelliseen työhön liittyvässä työssä että muussa työssä oli muun muassa kysyntä. Syynä tietynlaisen työn tekemiseen oli usein se, että juuri tietylle taiteilijan osaamiselle löytyi käyttöä lähipiirissä tai -yhteisössä. Taiteelliseen työhön liittyvässä työssä tämä oli yleistä erityisesti opetustyössä. Lisä- tai täydentävän koulutuksen hankkiminen (esim. pedagogiset tai ei-taiteellisen alan koulutus) helpotti ja edesauttoi työllistymistä taide-sektorin ulkopuolelle. Taiteilijan sosiaaliset tarpeet, eli esimerkiksi tarve kuulua työyhteisöön, näyttäytyivät myöskin yhtenä tärkeänä syynä hankkia työtä varsinaisen taidealan ulkopuolelta varsinkin yksin töitä tekeville luovilla taiteilijoilla.

Taiteelliseen työhön liittyvää työtä tekevät korostivat usein, että kyseessä oleva työ oli osa taiteellisen työn toimenkuvaa ja siksi hyödyllistä kokonaisuuden kannalta. Mainintoja tästä oli vähemmän muuta, ei-taiteellista työtä tehneiden joukossa. Muuta työtä tehneiden joukossa

painoarvoa oli opiskeluaikaan liittyvän lisätienestin hankkimisella ja perhesyillä. Seuraavat syyt taas liittyivät apurahoitukseen tai sen puuttumiseen: apurahan riittämättömyys, apurahan puute, työsuhteen ylläpitäminen apurahakauden aikana sekä apurahan saantiin liittyvien mahdollisuuksien vahvistaminen.

Syitä taiteelliseen työhön liittyvän työ tekemiseen vuonna 2010:

• kysyntä: yhteisössä ilmenevät tarpeet • taiteelliseen työhön liittyvä työ on osa toimenkuvaa / taiteellinen työ ja taiteelliseen työhön liittyvä työ kuuluvat yhteen • tarve kuulua työyhteisöön, sosiaalisuuteen liittyvät syyt • halu siirtää omaa osaamistaan/opettaa nuoremmille • koulutus esim. pedagogiksi • verkostoituminen, kontaktien etsiminen • oman osaamisen kehittäminen ja laajentaminen • työsuhteen ylläpitäminen apurahakauden aikana • eläkkeen myötä taiteellinen työ vaihtunut opetustyöksi, aktiviteettien jatkaminen ikääntyneenä • vaihtelun tarve • velkaantuminen • apurahan riittämättömyys • ammattitaidon ylläpitäminen • omaan työhön uusi näkökulma – etäännyttäminen • oman taiteellisen toiminnan rahoittaminen • velvollisuuden tunto • oman taiteenalan kehittäminen/tunnetuksi tekeminen/tutkiminen • työtilaisuuksien luominen itse toimimalla kuraattorina tai tuottajana • ajan tasalla pysyminen • apurahan puute • paikallisen taide- ja kulttuurielämän edistäminen • tulevien ammattilaisten ammattitaidon uudistaminen • hupi • ikä	• vaikutusmahdollisuuksien lisääminen • työn säännöllisyys ja tasaisuus • ristiriidat taiteelliseen työhön liittyvissä palkkausasioissa • Ylen ostokielto on vienyt töitä elokuva-alalta (indie-yhtiöiltä) • eloonjäämisvaisto, ylpeys siitä, että tulee omillaan toimeen • halu viedä tanssitaidetta hoitolaitoksiin, tanssittaa ihmisiä • työyhteisön suhteellinen pysyvyys • raskausaika (tanssiproduktiossa mukanaolo mahdotonta) • oman kuvataidekasvatukseen liittyvän metodin kehittäminen ja kirjan kirjoittaminen siitä • kehoisuus • uteliaisuus • apurahan saantiin liittyvien mahdollisuuksien vahvistaminen • sitä otetaan mitä saadaan ja tehdään niin hyvin kuin osataan, jokapaikanhöylä • eläkekertymän kasvattaminen • sosiaaliturvan parantaminen (sis. terveydenhuolto) • keskeneräiset opinnot • osoitettu luottamus • terveydelliset syyt • säästöjen tarve • monipuolisen työkokemuksen tarve • opetustyön arvostuksen lisääminen taiteen kentällä • uusien palvelumuotojen kehittäminen • intohimo tapahtumien järjestämiseen • Työvoima- ja elonkeinokeskuksen painostus • luova pakko • kielitaidon parantaminen

Syitä muun työn tekemiseen vuonna 2010:

• muun alan koulutus esim. hoitoalalle• opiskelu (lisätienestien tarve, harjoittelu jne.)• taiteellisen työn rahoittaminen/mahdollistaminen• kysyntä: yhteisössä ilmenevä tarve• vaihtelun tarve• perhesyyt• apurahan puute• vakinainen kokopäivätyö välttämätön, koska tulevaisuus epävarma• tarve kuulua työyhteisöön, sosiaalisuuteen liittyvät tarpeet• itsensä kehittäminen• oman yrityksen toimintaan liittyvät velvoitteet• henki• tiedon tuottamisen tarve• rakkaus/intohimo	• uteliaisuus• terveydelliset syyt• opintojen keskeytyminen• työhuoneen rakentaminen• ammattitaidon ylläpitäminen ("vanhan ammatin")• säästöjen tarve• kevyemmät työskentelyolosuhteet• säännöllisen työn testaaminen• työympäristö• fyysisen kunnon ylläpitäminen• muu työ liittyy osittain taiteelliseen työhön• muu työ on pääasiallinen työ, taiteellinen sivutyö• inspiraation saaminen• työterveyshuollon piiriin pääseminen• "jonkun pitää tehdä paskaduunitkin"• tanssiteatterin kokonaisvaltainen kehittäminen

Taiteellisen toiminnan rahoittaminen ja työskentelyn mahdollistaminen mainittiin myös yhtenä syynä työn tekoon muilla sektoreilla. Näin myös teoria taiteellisen toiminnan rahoittamisesta taidesektorin ulkopuolista työtä tekemällä (work-preference model) saa todellisuuspohjaa taiteilijoiden itsensä kertomana. Työskentelyn mahdollistamiseen liittyviä syitä oli muillakin kuin kuvataiteilijoilla, joiden intressissä on yleensä todettu olevan taiteen tekemiseen liittyvän välineistön ja työtilan hankkiminen ja ylläpitäminen. Taiteellista toimintaa rahoitetaan ja mahdollistetaan useilla taiteenaloilla tekemällä taiteelliseen työhön liittyvää työtä ja muuta työtä myös siten, että hankitaan esiintymistilaisuuksia toimimalla tuottajana tai näyttelytilaisuuksia toimimalla kuraattorina.

Muulla taiteelliseen työhön liittyvällä työllä rahoitetaan omaa taiteellista ydintoimintaa. 8521 (s.1976 m säveltäjä, muusikko, tuottaja)

Taiteellista työtä muuten vaikea, mahdotonta päästä tekemään. 10443 (s.1964 m muusikko, säveltäjä (jazz))

Taiteelliseen työhön liittyvä työ mahdollistaa taiteen teon (omien elokuvien tuottaminen). 13443 (s.1963 m elokuvaaja)

Halusin pystyä hankkimaan välineitä, jotka mahdollistaisivat taiteellisen työni. 9025 (s.1973 m kuvataiteilija (taidegraafikka))

Takaamaan työhuoneen ja materiaalit. 5014 (s.1947 n taidegraafikko, taidemaalari)

Pidin kaksi yksityisnäyttelyä ja oli pakko saada lisää rahaa. Galleriavuokrat on kalliita, teosten valmistaminen on kallista. 6319 (s.1977 n valokuvaaja TaM)

- - - Paljon joutuu tekemään palkatonta työtä tai muuta työtä, jotta voisi tehdä sitä työtä, johon on kouluttautunut. 9140 (s.1972 n valokuvataiteilija, valokuvaaja)

Tämän aineiston osalta edellä mainittuun teoriaan kuuluvan minimitulovyöhykkeen (Throsby 1994) määrittelyminen on hankalaa, koska sen edellyttämä kysymyspatteristo puuttui kyselylomakkeesta. Kiinnostavaa olisi joka tapauksessa tietää, kuinka usein moniammatillisen toiminnan motiivina on työtilaisuuksien luominen / työvälineiden hankkiminen ja kuinka usein taidesektorin ulkopuolella tehtävän työn seurauksena syntyneet lisätulot ohjataan elinkustannuksiin ja kuinka usein taiteelliseen työprosessiin.

Työaika

Taiteilijoiden palautteen mukaan työaika koskeva kysymys oli kyselyn vaikeimpia vastattavia molempina ajankohtina. Vuonna 2010 kysymykseen jätti vastaamatta vielä suurempi joukko kuin vuonna 2000. Useat taiteilijat eivät osanneet vastata kysymykseen, koska jo pelkkä työajan määrittely tuotti heille vaikeuksia. Hankalaa oli myös se, että työaika ei useissa tapauksissa jakautunut tasaisesti koko vuodelle. Koska työ oli useilla taiteilijoilla sesonkiluonteista, työtuntien jakaminen koko vuodelle oli hankalaa.

TYÖAIKAA koskeva kysymys: Tämä on liian vaikea. Koko elämä on minulle taiteilijana olemista jopa loma suo sisään asioita jotka lauluiksi muuttuvat. Ajan keikka-ajoja 140 työpäivää vuodessa, en osaa määritellä tunteja. Ovatko vain esiintymistunnit ja sävellysaika tuota aikaa? Minusta ei. 3770 (s.1956 m lauluntekijä, laulaja, näyttelijä)

Minusta viikkotuntien määrittelyminen on hankalaa kun työnkuva ja tilanne voi muuttua vuoden aikana montakin kertaa. Toisaalta lasketaanko esim. oma harjoittelu taiteelliseen työhön, vain ainoastaan jos se on keikkaa/konserttia varten? Myös keikat saattavat venyä pitkiksi eikä tunteja yleensä lasketa, ainoastaan varsinaiseen esiintymiseen menevä aika. 7039 (s.1973 n)

- - Taiteilija tekee työtä sekä valveilla että nukkuessaan. Taiteilija elää taide eli taide = elämä. Näihin kysymyksiin [työajasta] on aika mahdotonta vastata. - - - 515 (s.1979 n kuvataiteilija)

Ammatissani on hyvin vaikeaa arvioida työhön käytettyä aikaa. Omasta mielestäni, kun olen ohjaaja ja käsikirjoittaja aikalailla 24/7. 13514 (s.1976 n elokuvaohjaaja, -käsikirjoittaja)

Frågorna 22 & 23 omöjliga att svara på – I alla fall det konstnärliga arbetet är ju ständigt pågående, inte riktigt möjligt att definiera i timmar. 1112 (s.1974 n författare)

Taiteellisen työn viikkotuntimäärän laskeminen on vaikeaa. Onko esim. asioiden kypsyttäminen päässä työtä? - - - 1571 (s.1976 m muusikko, säveltäjä, äänisuunnittelija)

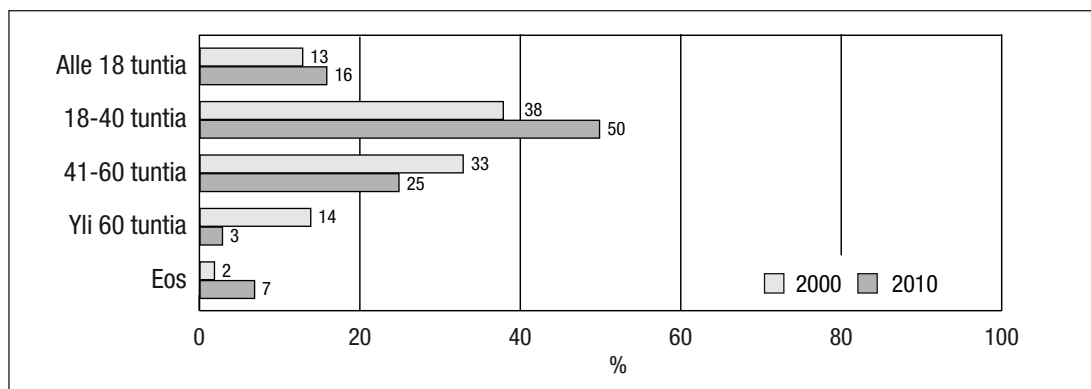
Vaikka henkilökohtaisista syistä luova taiteellinen toiminta pysähtyy niin omat kokemukset ja elämän muutokset kypsyttävät uusia ajatuksia ja ideoita mahdollisista produktioista. Taiteellinen työstäminen on myös hiljais-työstämistä. 5191 (s.1975 n joikkaaja, taidekasvattaja)

Liian kiire. Apurahoituksen päätösten myöhäiset ajankohdat vaikeuttavat töiden suunnittelua. Esim. teatterit suunnittelevat nyt ohjelmiston vuodelle 2013–14. Minä en kuitenkaan tiedä ensi vuoden taiteilija-apurahapäätöksiä kuin syksyllä. Toimeentulon turvaaminen johtaa päällekkäisiin töihin. Elokuva-alalla ennustettavuus on vielä huonompi, työt kasautuvat ja jos (kun) terveys reistailee (oma tai perheen) välillä on huomattavia vaikeuksia jaksottaa työtä/säännellä työpäivän pituutta perhe-elämään sopivaksi. Välillä harkitsen vakavasti siirtymistä alalle jossa työehdot olisivat siedettävämmät. 636 (s.1972 m näytelmäkirjailija, elokuvakäsikirjoittaja)

Aikaisemmassa tutkimuksessa kysymykseen vastattiin valmiiksi luokitelluin vastausvaihtoehdoin, eli luokittelu viikkotyötunteihin oli sama kuin kuvioissa 34, 35 ja 36. Vuoden 2010 kyselyssä taiteilijoita pyydettiin vastaamaan kysymykseen tarkkoina viikoittaisina työtunteina, joita ei luokiteltu valmiiksi. Kysymyksen muotoa muutettiin siksi, että jälkimmäinen vastausmuoto mahdollistaa muun muassa taiteelliseen työhön käytettyjen viikoittaisten työtuntien määrän osuuden (%) laskemisen viikoittaisesta kokonaistyöajasta (taulukko 7). Eri tyyppiseen työhön käytettyä aikaa on moniammatillisen toiminnan laajuuden ja merkityksen arvioinnissa käytetty yleisesti muun muassa Australiassa tehdyissä taiteilijatutkimuksissa. Sen sijaan, että tarkasteltaisiin pelkästään taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuutta kokonaistuloista, voidaan nyt tarkastella myös taiteelliseen työhön käytetyn ajan osuutta kokonaistyöajasta.

Taiteilijoiden tekemien viikoittaisten työtuntien määrä on laskenut huomattavasti vuodesta 2000 vuoteen 2010 (kuviot 34, 35, 36). Vaikka 18–40 tuntia viikoittain työskennelleitä taiteilijoiden osuus onkin puolet kaikista taiteilijoista, on tätä enemmän tunteja työskennelleiden osuudet laskeneet. Kaiken kaikkiaan 41–60 viikkotyötuntia tehneiden taiteilijoiden osuus oli laskenut kolmasosasta neljäsosaan. (kuvio 34.) On todennäköistä, että todellinen muutos viikkotyöajoissa ei ole kuitenkaan ollut näin dramaattinen. Kysymysmuodon muuttaminen valmiiksi luokitelluista vaihtoehdoista tarkkaan viikkotuntimäärään on todennäköisesti syynä näin suureen muutokseen tuloksissa.

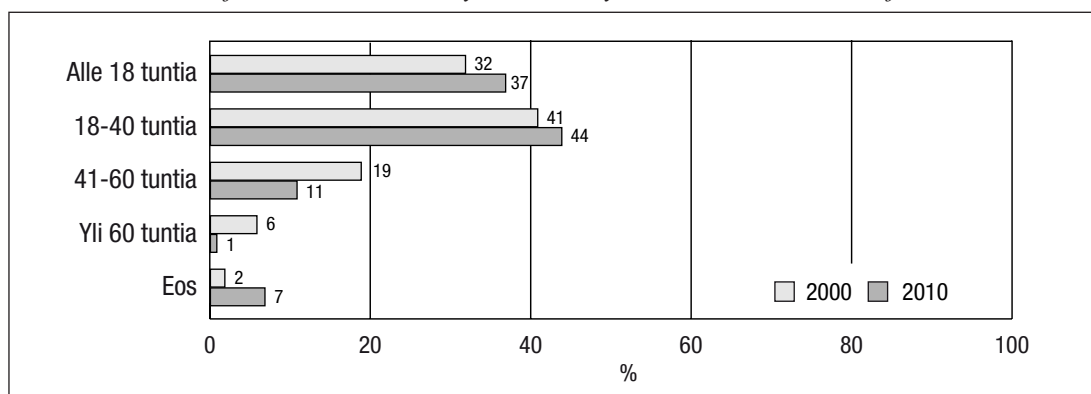
Kuvio 34. Taiteilijoiden (%) viikkotyötunnit vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Sama kuin edellä koskee myös taiteelliseen työhön käytettyä työaika. Myös sen suhteen tapahtuneet muutokset olivat samansuuntaisia. Yli 40 viikkotyötuntia tehneiden osuudet olivat laskeneet huomattavasti ja alle 40 viikkotyötuntia tehneiden osuudet nousseet. (Kuvio 35.)

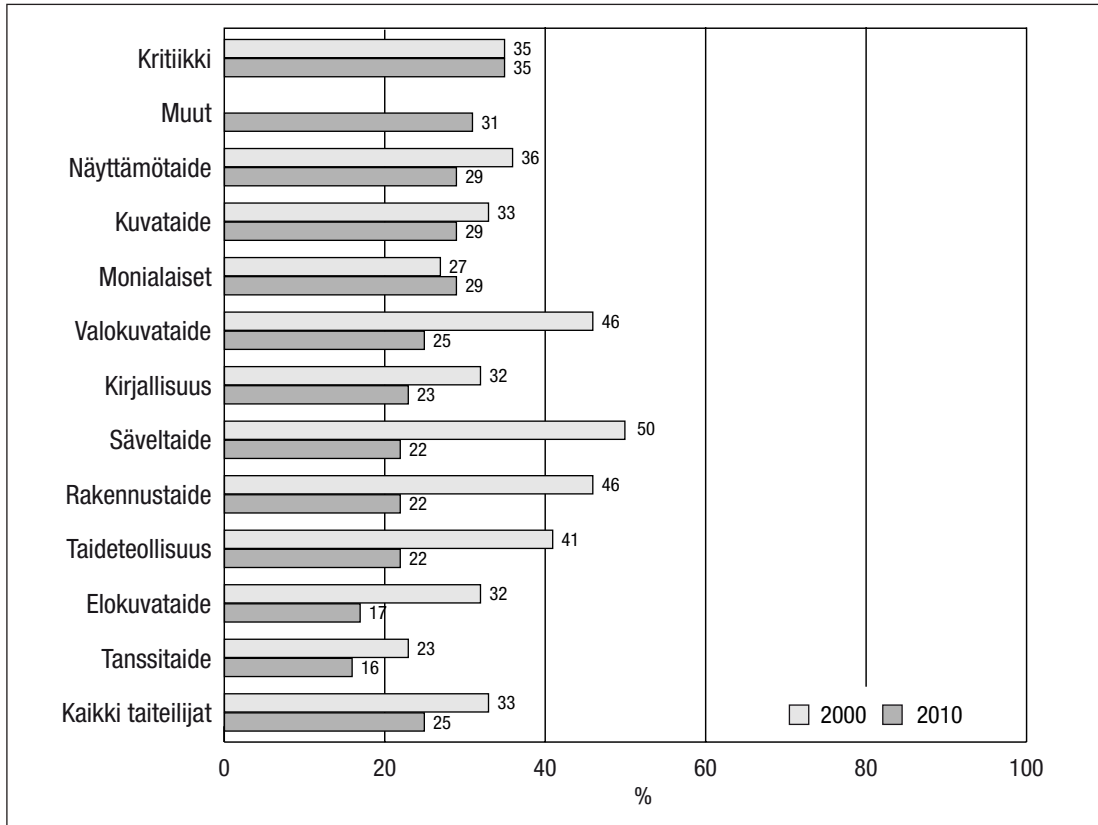
Kuvio 35. Taiteilijoiden taiteellisen työn viikkotyötunnit vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Taiteenaloittaiset erot ja muutokset viikottaisissa työtunneissa ovat huomattavat. Työaika koskeva muutos koskee johdonmukaisesti lähes kaikkia taiteenaloja. Esimerkiksi 41–60 viikkotyötuntia työskennelleiden osuus vuonna 2010 on useimmilla taiteenaloilla merkittävästi pienempi kuin vuonna 2000. Ainoastaan arvostelijoiden ja monialaisten taiteilijoiden osuudet tässä luokassa eivät olleet laskeneet 2000-luvun alun mittaan.

Kuvio 36. Taiteilijat (%), joiden viikoittainen kokonaistyöaika oli 41–60 tuntia taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Vuonna 2010 taiteilijoiden kokonaistyöaika oli keskimäärin noin 35 tuntia viikossa. Taiteelliseen työhön aikaa käytettiin noin 24 tuntia viikossa eli 70 prosenttia kokonaistyöajasta. Taiteelliseen työhön käytetyn ajan osuus oli suurin näyttämötaiteen alalla toimivilla (81 %) ja arkkitehteillä (81 %) ja pienin arvostelijoilla (25 %) ja tanssitaiteen alalla toimivilla (52 %). (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Taiteilijoiden kokonaistyöaika (h/vko) ja taiteelliseen työhön käytetty aika (h/vko) sekä taiteellisen työn osuus (%) kokonaistyöajasta

<i>Taiteenala</i>	<i>Taiteellisen työn tunnit (vko)</i>	<i>Kokonaistyöaika (h/vko)</i>	<i>Taiteellisen työn tuntien osuus kokonaistyöajasta (%)</i>
Elokuvataide	24,4	34,6	71
Kirjallisuus	23,7	34,6	68
Kritiikki	8,7	35,3	25
Kuvataide	26,0	36,9	70
Monialaiset	25,1	37,6	67
Näyttämötaide	25,9	32,1	81
Rakennustaide	27,7	34,3	81
Säveltaide	24,6	34,0	72
Taideteollisuus	23,1	34,9	66
Tanssitaide	14,8	28,6	52
Valokuvataide	24,8	44,1	56
Muut	22,3	34,5	65
Kaikki taiteilijat	24,3	34,9	70

Naiset tekivät vain hieman lyhyempää (naisten keskimääräinen työaika 92 % miesten keskimääräisestä työajasta) työviikkoa kuin miehet vuonna 2010. Naisten viikkotyötuntien keskiarvo oli noin 34 tuntia ja miesten noin 36 tuntia. Taiteelliseen työhön käytettyjen viikkotyötuntien määrässä naisten ja miesten välinen ero oli sen sijaan suurempi (82 %). Naiset tekivät taiteellista työtä keskimäärin noin 22 tuntia ja miehet noin 27 tuntia viikossa. Miesten taiteellisen työn tuntien osuus kokonaistyöajasta (74 %) oli suurempi kuin naisten (66 %). Työntekoon eri työtehtävissä käytetyn ajan perusteella naisten moniammatillisuus oli yleisempää kuin miesten.

Tuloni olivat kohtuulliset, mutta epäsuhta muusikon/säveltäjän roolissa tulojen suhteen on suuri! Sävellyksestä saatu raha = ehkä 1/4 palkasta mutta väh. 50 % ajasta. Tilaukset edelleen liian matalaan hintaan, mutta pakko tehdä, että saa edes sen. 13541 (s.1958 m säveltäjä, muusikko)

Vuonna 2010 olin niin paljon kuvauksissa (elokuvien ja tv-sarjojen), joissa työpäivät on pitkät ja vastuu suuri, että lokakuusta alkaen olin loppuvuoden loppuun palanut. Se on normaalia. Keikkatyöläiselle. Freelancerille. Kun ei ole tietoa tulevista töistä, ottaa aina lisää vielä yhden keikan, koska ei uskalla uskoa siihen, että voisi pitää pari viikkoa lomaa. Entä jos keikkoja ei tulekaan seuraavaan puoleen vuoteen? 12556 (s.1976 n elokuvaleikkaaja, kuvaussihteeri, apulaisohjaaja, still-valokuvaaja, valokuvaaja)

Normaali työntäyteinen vuosi jolloin kuitenkin tehtiin normaalia vähemmän ylitöitä. Yleensä ylitöitä tehdään niin että kuukaudessa kertyy yht. 220 työtuntia. 1356 (s.1972 n arkkitehti)

- - - Näyttelypyyntöjä tuli runsaasti. Ajankäytön suunnittelu oli vaikeaa. Taiteellisen työhön jäi vähemmän aikaa kun organisointi, tiedotus yms. vievät aikaa. Ulkomailla olo antaa rauhan suunnittelulle, tämä oli uusi löytö minulle. 883 (s.1955 n tekstiilitaiteilija)

Antoisa, mutta kiireinen. Kahden työn (vakinainen työ ja produktio) yhdistäminen tuottaa usein pitkiä päiviä. Taloudellisesti en olisi tullut toimeen pelkällä taiteellisella työllä. 3298 (s.1985 n tanssija, koreografi, tanssinopettaja)

Tulonmuodostus ja apurahat

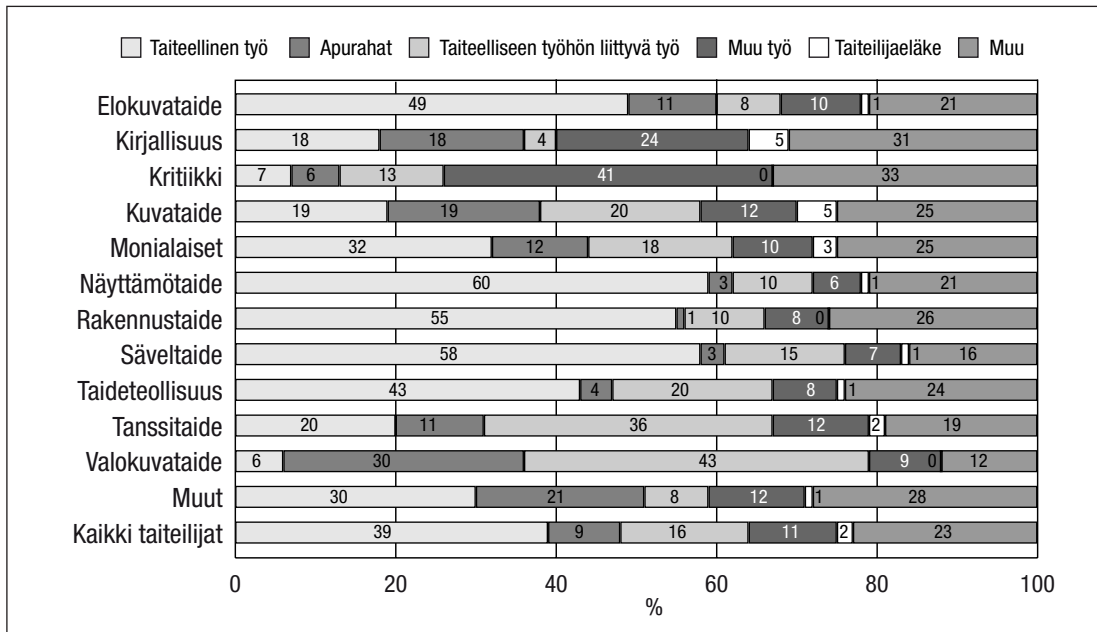
Tärkeimmät toimeentulolähteet

Moniammatillisuus yksistään ei kerro mitään tärkeimmistä toimeentulolähteistä. Taiteilijat saavat pääsääntöisesti toimeentulonsa useista eri lähteistä, ja taiteellista työtä tehdään myös ilman, että siitä saadaan tuloja. Taiteellinen työ ja taiteellisesta työstä saadut tulot eivät välttämättä osu samalle kalenterivuodelle (tekijänoikeustulot, teosmyyntitulot, rojaltit). Tämän vuoksi on mahdollista saada tuloja taiteellisesta työstä tietyn vuoden aikana, vaikka ei olisi tehnyt taiteellista työtä lainkaan juuri sen vuoden aikana, samoin on mahdollista tehdä taiteellista työtä ilman, että on etukäteen tietoa siitä, saako työstä tuloja saman vuoden aikana.

Vuoden 2010 tuloksia ei voi verrata edelliseen vuoteen 2000 koskevaan tutkimukseen, koska edellisellä kerralla kyselyssä saatiin selville vain kunkin taiteilijan kolme tärkeintä toimeentulolähdettä. Aikaisemmassa vuonna 2000 koskevassa kyselyssä vastaajia pyydettiin numeroimaan kolme tärkeintä toimeentulolähdettä tärkeysjärjestyksessä, mutta useimmilla numerointi jäi tekemättä ja sen vuoksi selville saatiin vain kolme tärkeintä toimeentulolähdettä, mikä tässä tapauksessa on triviaali tieto, koska useimmilla niitä ei edes ole enempää. Vuoden 2010 tilanteesta kyselylomakkeessa pyydettiin ilmoittamaan vain kaikkein tärkein toimeentulolähde.

Vuonna 2010 taiteellinen työ oli tärkein toimeentulolähde 39 prosentille taiteilijoita. Tärkeimmässä asemassa olivat taiteellisesta työstä saadut palkat ja palkkiot (35 %). Muut taiteellisen työn lähteet olivat hyvin harvoin tärkeimpänä toimeentulolähteenä. Taiteilijoista 3 prosenttia mainitsi teosmyynnit ja -tilaukset, 1 prosentti tekijänoikeudet ja 0,2 prosenttia rojaltit. Taiteellinen työ kaikkien näiden osioiden osalta oli tärkein toimeentulolähde niillä taiteenaloilla, joilla perinteisesti on ollut vakaampi työmarkkina-asema: näyttämötaide, säveltaide ja rakennustaide. Taiteenaloilla, joilla vapaiden taiteilijoiden osuus on perinteisesti ollut suuri, taiteellinen työ oli harvemmin tärkein toimeentuloon vaikuttava tekijä. Näillä taiteenaloilla apurahojen asema tärkeimpänä toimeentulolähteenä oli yhtä merkittävä kuin taiteellinen työ, sen osoittaa kirjallisuus ja kuvataide. (Kuvio 37.)

Kuvio 37. Taiteilijoiden tärkeimmät toimeentulolähteet (%) taiteenaloittain vuonna 2010

Apurahat on tutkimuksessa luokiteltu omaksi kategoriakseen, vaikka niiden voisi ajatella olevan tuloa taiteellisesta työstä. Apurahat poikkeavat kuitenkin muista toimeentulolähteistä merkittävästi, sillä ne ovat verotonta tuloa toisin kuin muut toimeentulolähteet. Apurahat olivat kaiken kaikkiaan tärkein toimeentulolähde 9 prosentille taiteilijoita. Ne olivat tärkein toimeentulolähde lähes kolmasosalle valokuvataiteilijoita ja noin viidesosalle ryhmään muu kuuluvia taiteilijoita, kuvataiteilijoita ja kirjallisuuden alalla toimivia. Vähiten apurahat vaikuttivat toimeentuloon arkkitehteillä sekä näyttämötaiteen, säveltaiteen ja taideteollisuuden aloilla työskentelevillä. (Kuvio 37.)

Taiteelliseen työhön liittyvä työ oli tärkein toimeentulolähde 16 prosentille taiteilijoita. Se oli tärkein toimeentulon lähde erityisesti valokuvataiteilijoille (43 %) ja tanssitaiteilijoille (37 %). Myös viidesosa kuvataiteilijoista piti taiteelliseen työhön liittyvää työtä tärkeimpänä toimeentulolähteenään. Käytännössä edellä mainitut taiteilijat toimivat suureksi osaksi oman taiteenalan opettajina tai esimerkiksi valokuvataiteilijat valokuvaajina, lehtikuvaajina tai mainosvalokuvaajina oman taiteellisen työnsä ohessa. Kirjallisuuden alalla taiteelliseen työhön liittyvä työ oli tärkein toimeentulolähde vain erittäin harvoin. (Kuvio 37.)

Muu työ oli tärkein toimeentulolähde 11 prosentille taiteilijoita. Muu, ei-taiteellinen, työ oli tärkeä toimeentulolähde erityisesti arvostelijoille (41 %) ja kirjallisuuden alalla toimiville (24 %). Näillä molemmilla aloilla taiteellisen työn tulot ovat perinteisesti olleet vaatimattomat ja toimeentulo on ollut useimmiten taidesektorin ulkopuolisten

töiden varassa. Usein näillä aloilla toimivilla on ylempi korkeakoulututkinto joltain muulta kuin varsinaiselta taidealalta. Muu työ on harvoin tärkein toimeentulolähde niillä taiteenaloilla, joilla on paljon taiteelliseen työhön työllistäviä taidelaitoksia, eli näyttämötaiteen ja säveltaiteen aloilla. (Kuvio 37.)

Muut tulot kuin edellä mainitut eli eläkkeet, työttömyyspäivärahat, työmarkkinatuki, vanhempainraha, opintotuki ja muut vastaavat olivat tärkein toimeentulolähde 23 prosentille taiteilijoita. Osuus vaikuttaa melko suurelta, mutta selittävänä tekijänä on se, että esimerkiksi eläkeikäisten osuus kasvattaa muiden tulojen merkittävyyttä toimeentulolähteenä. Kirjallisuuden alalla toimivien ikärakenne vaikuttaa oleellisesti siihen, että jopa kolmasosa alalla toimivista piti muita tuloja tärkeimpänä toimeentulolähteenään. Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke oli tärkein toimeentulolähde 2 prosentille taiteilijoita²¹. Taiteilijaeläkkeen merkitys toimeentulolähteenä oli suurin kuvataiteilijoille sekä kirjallisuuden alalla toimiville (5 %). (Kuvio 37.) Muiden tulojen merkitys tärkeimpänä toimeentulolähteenä on suurin silloin kun ikäluokissa painottuvat joko suurimmat tai pienimmät ikäluokat, sillä silloin erilaisten tulonsiirtojen kuten eläkkeiden, opintotuen, vanhempainrahan ja työttömyyspäivärahan tarpeet ovat suurimmillaan.

Mainetta ja kunniaa tuli paljon ja työtä, mutta se ei vaikuta toimeentuloon positiivisesti. 5550 (s.1952 m mediataiteilija)

Oman ammatin harjoittamiseen vähäistä koska ansiotulojen hankkiminen ollut suurin työ. Olen kuitenkin tehnyt merkittäviä paikallisia ja kansainvälisiä hankkeita mitättömien korvauksin, niinhän tämä ammattikunta on aina tehnyt. 2922 (s.1956 m kuvataiteilija)

Mielenkiintoinen ja antoisa vuosi. Mahdollisuus kokeilla poikkitaiteellisesti asioita. mm. näytellä, ohjata ryhmiä jne. Harmi kuitenkin etten pysty elättämään itseäni taiteellisella työllä. Ongelmani on lähinnä se, että jos tehtävä on lähellä sydäntäni paneudun siihen vaikka ilman palkkaa. 4839 (s. 1950 n medianomi, graafinen suunnittelija)

Alituinen huoli toimeentulosta stressaa. Niin paljon että terveys kärsii, jolloin kärsii työskentely. Kuitenkin on pakko tehdä taiteelliseen työhön liittyvää työtä, ettei kuole nälkään. 4022 (s.1964 n taidegraafikko)

En edelleenkään pysty elättämään itseäni taiteellisella työllä. 3505 (s.1966 n kriitikko)

Oli mukavaa saada myyntituloja ja teoksia uusiin kokoelmiin. Näyttöapuraha, jolloin pystyin heti jatkamaan taiteen tekemistä. (Ison näyttelyn jälkeen). Taideala on kuitenkin niin epävarma, että huoli toimeentulosta on jatkuvaa. Hyvä palaute (ja myynti) auttaa jaksamaan. Ja perheen tuki.10550 (s.1964 m valokuvataiteilija)

21 Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke (Valtioneuvoston päätös ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä 75/1974, muut.929/1984 ja 974/1992) on veronalaista tuloa ja se voidaan myöntää täytenä eläkkeenä tai osaeläkkeenä. Vuonna 2013 täysi eläke on 1 301,36 euroa ja osaeläke siitä puolet. Eläkettä myönnettäessä otetaan huomioon hakijan varallisuusasema sekä hänen toimeentulomahdollisuutensa. Eläke *myönnetään tunnustukseksi ansiokkaasta toiminnasta luovana tai esittävästä taiteilijana taiteilijalle, joka asuu tai on asunut pysyvästi Suomessa.*

- - - Olin mukana yhdessä kotimaisessa ja ulkomaisessa yhteisnäyttelyssä (kutsu). Toimin kokopäiväisesti ammatissani, ilman toimeentuloa. Vuosi oli todella raskas, osin elämäntilanteen, osin rahattomuuden vuoksi. 10240 (s.1974 n taidemaalari, kuvataidekoulun opettaja)

Tulokäsitteet

Taiteilijoiden tulotasoa tarkastellaan tässä tutkimuksessa pääasiassa veronalaisten kokonaistulojen, apurahojen sekä niin sanotun konstruoidun kokonaistulon avulla. Konstruoidulla kokonaistulolla tarkoitetaan veronalaisten kokonaistulojen ja apurahojen yhteen laskemista siten, että apurahojen verottomuudesta saatu etu huomioidaan laskennallisesti tuloksessa.

Asetelma 3. Tutkimuksessa käytetyt tuloihin liittyvät käsitteet

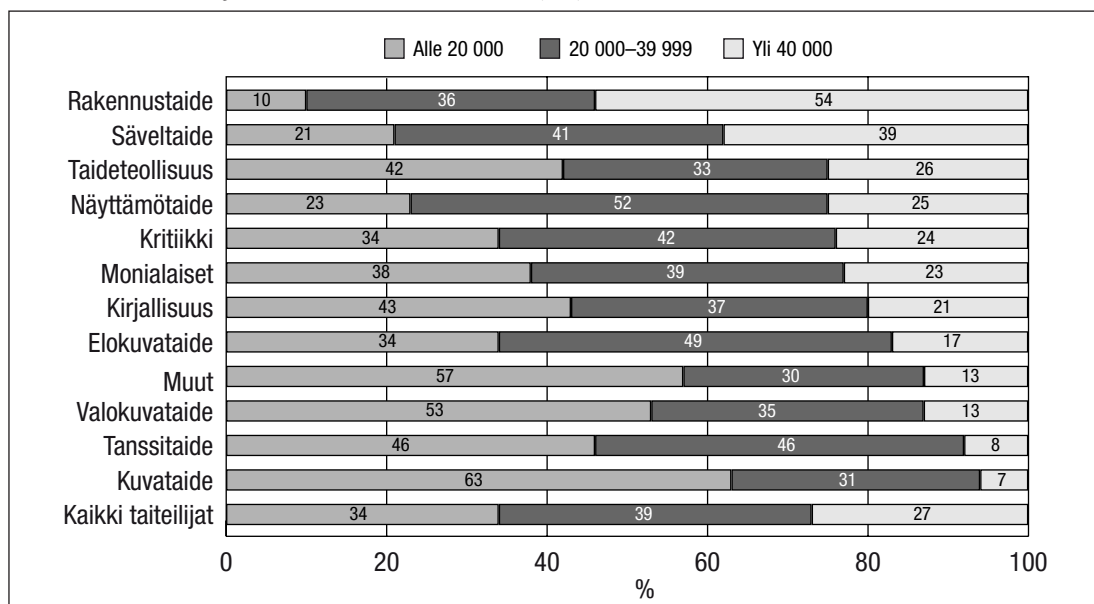
- Veronalaiset kokonaistulot – Yhteenlasketut veronalaiset kokonaistulot (brutto)
- Tulot taiteellisesta työstä – Taiteellisesta työstä saadut veronalaiset tulot (brutto)
- Apurahat – Verovapaat apurahat
- Konstruoidut kokonaistulot – Veronalaiset kokonaistulot ja verovapaat apurahat laskettuna yhteen siten, että apurahojen verottomuudesta saatu etu huomioidaan (laskennallinen brutto)

Kokonaistulotason lisäksi tarkastellaan myös eri tulolähteistä peräisin olevia veronalaisia tuloja. Tuloja koskevaan kysymykseen vastanneiden taiteilijoiden osuus oli melko hyvä – 15 prosenttia jätti vastaamatta kokonaan tuloja koskevaan kysymykseen ja sen lisäksi 6 prosenttia ei erotellut veronalaisten tulojen lähteitä. Edellisellä kerralla, kymmenen vuotta aikaisemmin, tulotiedot jätti ilmoittamatta kuitenkin vain 8 prosenttia. Erityisesti sähköisellä lomakkeella vastanneet taiteilijat eivät olleet halukkaita ilmoittamaan tulojaan, tuloja koskevaan kysymykseen jätti vastaamatta 63 prosenttia netissä kyselylomakkeen täyttäneistä. Tämä johtuu todennäköisesti muun muassa tietoturvakysymyksiin liittyvistä epävarmuustekijöistä. Sen vuoksi sähköisesti vastanneiden osuuden jääminen vähäiseksi osoittautui tulotietojen kattavuuden kannalta hyväksi. Verojen osuutta tuloista ei ole kysytty kumpanakaan tutkimusajankohtana, ja näin ollen tietoja nettotuloista ei ole käytettävissä. Vertailu kahden eri tutkimusajankohdan välillä on mahdollista, sillä vuoden 2000 luvut on muunnettu vuoden 2010 rahanarvoon Tilastokeskuksen elinkustannusindeksin mukaan.

Veronalaiset tulot

Veronalaisten kokonaistulojen mukaista tulotasoa voidaan havainnollistaa kuviolla, jossa tarkastellaan taiteilijoiden osuuksia eri tuloluokissa taiteenaloittain. Eri taiteenaloilla toimivien taiteilijoiden väliset erot tulotasossa olivat suuria. Kaikkien taiteilijoiden osalta osuudet jakaantuivat lähes tasaisesti kolmeen tuloluokkaan. Taiteenaloittain tarkasteltuna osuudet jakaantuivat yleensä niin, että hallitsevana oli joko pienin tai suurin tuloluokka. Poikkeuksena tästä olivat näyttämötaiteen ja elokuvataiteen aloilla toimivat, joista enemmistö sijoitui keskimmaiseen tuloluokkaan ja monialaiset taiteilijat, joilla sekä pienin että keskimäinen tuloluokka olivat yhtä hyvin edustettuina. Ainoastaan rakennustaiteen ja säveltaiteen aloilla enemmistö oli suurimmassa tuloluokassa. (Kuvio 38.) Tuloluokittaiset muutokset ovat melko pieniä vuoden 2000 tuloksiin verrattaessa. Ainoastaan rakennustaiteen ja säveltaiteen aloilla toimivien tulotaso näyttäisi hieman parantuneen 2000-luvulla. Muilla taiteenaloilla tilanne on pysynyt suurin piirtein samanlaisena tai muuttunut huonompaan suuntaan.

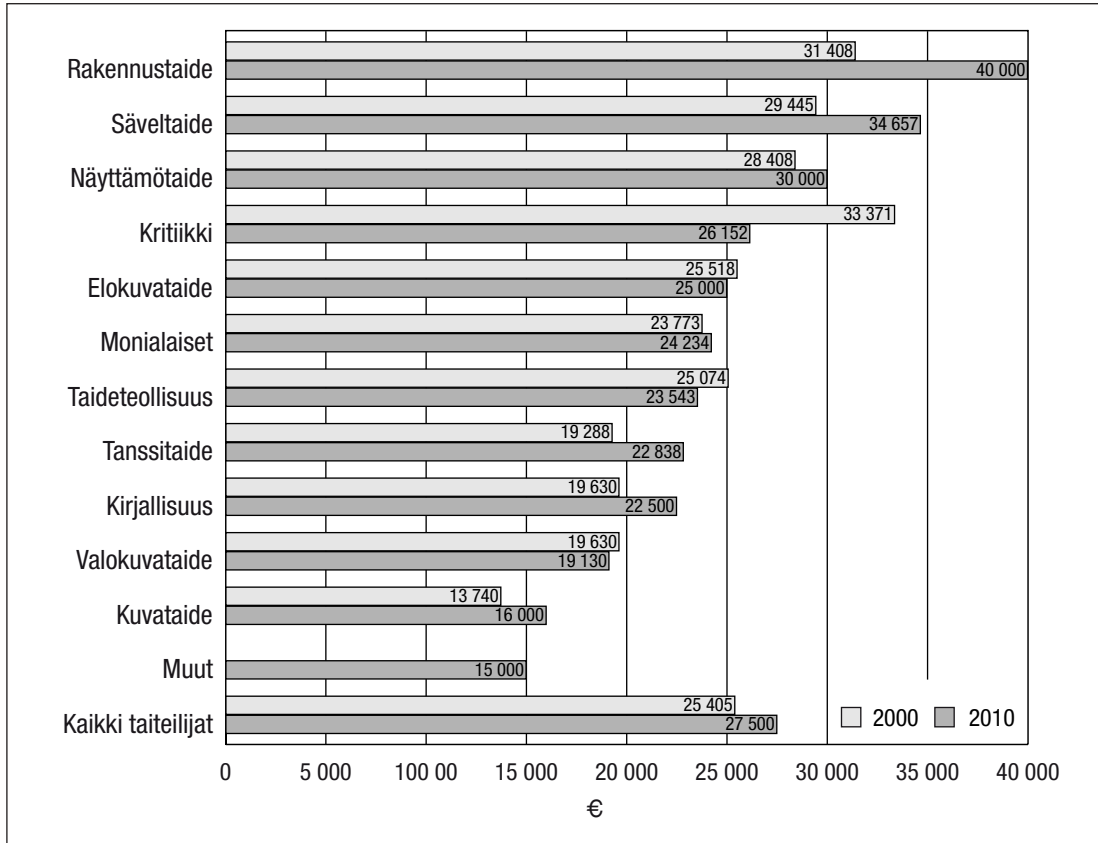
Kuvio 38. Taiteilijoiden veronalaiset tulot (%) tuloluokittain vuonna 2010

Jakaumat on painotettu.

Veronalaisten kokonaistulojen mediaaneja (€) verrattaessa matalin tulotaso on ryhmässä muut ja kuvataiteilijoilla. Kuvataiteilijoiden tilanne ei juurikaan näytä muuttuneen edelliseen tutkimusajankohtaan verrattuna. Tulohierarkian yläpäässä muutoksia on tapahtunut enemmän. Arvostelijoiden tulotaso on pudonnut eniten ja arkkitehtien nousut eniten 2000-luvulla. Muilla taiteenaloilla ei yhtä suuria muutoksia ole tapahtunut. (Kuvio 39.)

Kuvio 39. Veronalaisten kokonaistulojen mediaani* (€) vuosina 2000 ja 2010

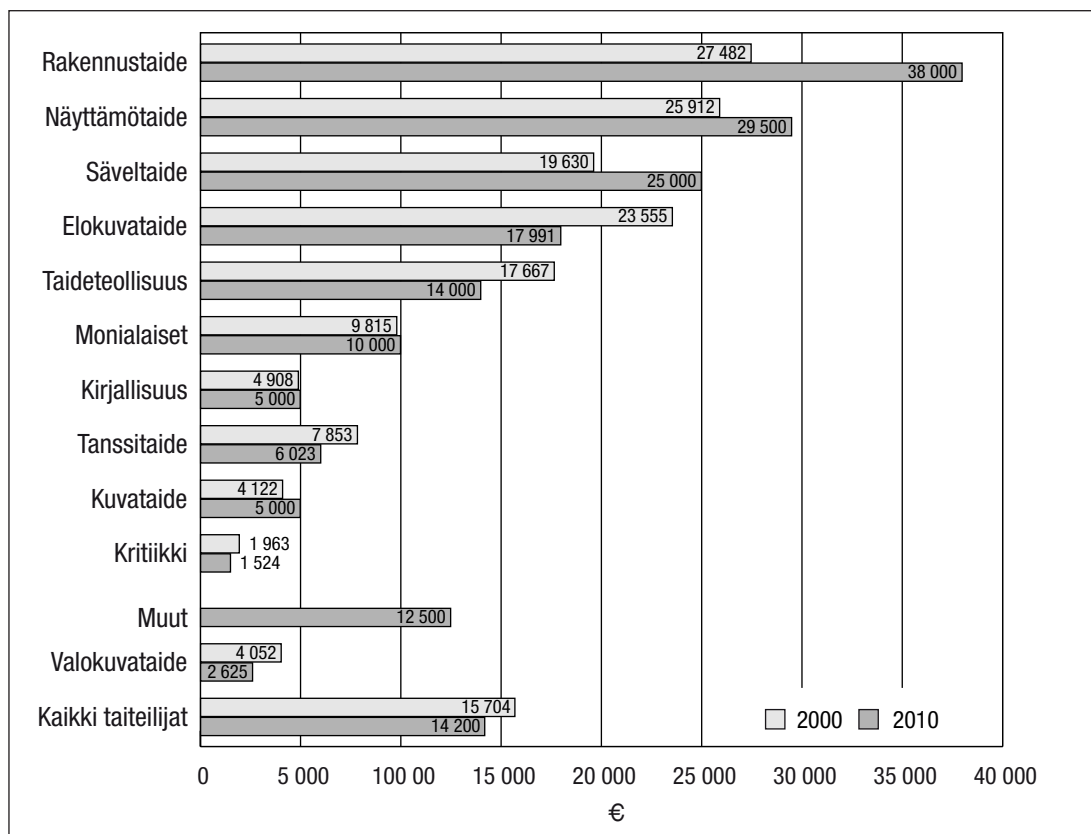

Keskitunnusluvut painotettu.

* Vuoden 2000 eurot muunnettu vuoden 2010 rahanarvoon elinkustannusindeksiä käyttämällä.

Taiteilijoista 67 prosenttia oli saanut tuloja taiteellisesta työstä (veronalaisia) vuonna 2010. Tässä suhteessa mitään muutosta ei ollut tapahtunut vuoteen 2000 (67 %) verrattuna. Sen sijaan tulojen määrässä oli tapahtunut suurempia muutoksia. Tulot taiteellisesta työstä olivat laskeneet seuraavilla taiteenaloilla: elokuvataide, taideteollisuus, tanssitaide, kriitikki ja valokuvataide. Myös kaikkien taiteilijoiden taiteellisesta työstä saatujen tulojen mediaani oli pienempi vuonna 2010 kuin vuonna 2000. (Kuvio 40.)

Kuvio 40. Tulot taiteellisesta työstä (mediaani) taiteenaloittain vuosina 2000* ja 2010

Keskitunnusluvut painotettu.

* Vuoden 2000 eurot muunneltu vuoden 2010 rahanarvoon elinkustannusindeksiä käyttämällä (Tilastokeskus).

Taiteellisesta työstä saatavien tulojen väheneminen johtui taiteilijoiden mukaan siitä, että palkkiotason kehitys on pysähtynyt, eikä tulotaso vastaa enää työhön käytettyä aikaa. Tulotason heikko kehitys vaikutti koskevan taiteilijoita useilla eri taiteenaloilla. Tulotason huononemiseen viittasivat ainakin seuraavilla taiteenaloilla toimivat taiteilijat: kirjallisuus (kääntäminen/suomentaminen), elokuvataide, taideteollisuus, tanssitaide, näyttämötaide, rakennustaide ja säveltaide. Erityisesti kaunokirjallisuuden kääntäjät ja suomentajat olivat havainneet palkkiotasossaan selkeää heikkenemistä 2000-luvulla.

Töitä oli paljon (olisi ollut tarjolla enemmänkin kuin pystyin tekemään) mutta pienten palkkioiden vuoksi tulotaso jäi taas hyvin matalaksi. Vuosi oli turhauttava ja pani miettimään onko järkeä pitää kiinni unelma-ammattistaan, kun tulot ovat kehnot ja töitä joutuu pientenkin tulojen eteen tekemään niin paljon että terveys kärsii (jatkuva stressi, verenpaine koholla, niska/hartia/selkäongelmat). 8944 (s.1966 n suomentaja)

Hyvin työllistetty, mutta kiireinen, stressaava, uuvuttava. Tulen toimeen, perheeni pysyy leivässä, mutta työtunteihin ja ammattitaitooni nähden (kuten myös koulutukseeni ja ikääni nähden) koen olevani hyvin alipalkattu enkä koe taiteellisen työn tuovan muutakaan tyydytystä, joka olisi

missään kohtuullisessa suhteessa tekemääni työmäärään. 13362 (s.1965 m ohjaaja, käsikirjoittaja)

Erittäin heikosti mennyt vuosi, mutta opettavainen, ehkä. Tekstiilitaiteilija on nälkätaiteilija, niin koulussakin jo sanottiin. Ja vaatetusala on ihan toivoton, ei mitenkään pysty kilpailemaan joka puolelta tulvivan halpautuotannon kanssa. Jatkuva toisen varassa eläminen lannistaa. Itsetunto ihan nollassa. Huonommin tuskin enää voi mennä. 11567 (s.1970 n tekstiilisuunnittelija ym.)

Tessiä ei edelleenkaan noudateta – suuri puutos. 3307 (s.1986 n tanssija)

Kääntäjien (suomentajien) palkkiotaso ei ole noussut yli 10 vuoteen, ts. ei ole seurannut yleistä palkkakehitystä. Niinpä elämme köyhyysrajalla tai jopa sen alapuolella. Jos olisin nuorempi, hakeutuisin muihin tehtäviin. Myös kustantajien asenne esim. e-kirjapalkkioissa on törkeän ylimielinen, ja aikatauluja (deadlineja) kiristetään koko ajan. Kutsumustyö (pitkän koulutuksen jälkeen) on muuttunut PASKADUUNIKSI. 114 (s.1952 m suomentaja)

Suomentajia vaivaa heikko palkkiokehitys tai jopa palkkioiden taantuminen rahan arvon muutoksiin nähden. Neuvotteluasema kustantajien kanssa on hyvin epätasapainoinen. 126 (s.1962 m kirjallisuuden suomentaja)

- - - Repertuaariteattereissa saa tehdä monenlaista tyylilajia laidasta laitaan, on haastetta ja mukavaa, mutta palkka on järjettömän pieni verrattuna työmäärään, vastuuseen ja taiteellisiin haasteisiin. Tv-työ ja kuvaukset tuovat vaihtelua, palkka parempi ja panostus pienempi teatterityöhön verrattuna. 11772 (s.1970 n näyttelijä FIA)

Tulotasoltaan huonompi kuin edellisvuosina. Pitkän teatterielokuvan puoleen siirtyminen tv-draamasta pienensi huomattavasti tuloja. Pitkän elokuvan palkkio jakautuu usealle vuodelle eikä ole ohjaajan näkökulmasta tarpeeksi suuri. Ulkomailta työskentely näkyy tulotasossa, eikä se kartuta eläkettä eikä sosiaaliturvaa, muuten se antoi uusia mahdollisuuksia. 13355 (s.1971 n elokuvaohjaaja, käsikirjoittaja, leikkaaja)

Töitä oli kohtalaisesti mutta ne olivat aikaa vieviä ja palkkio maksetaan suomentajalle lyöntimerkkien perusteella. Eli ns. tuntipalkka työstä oli todella pieni. Apuraha olisi parantanut vuoden taloudellista tilannetta. 288 (s.1970 m suomentaja)

Toimeksiannossa saa tehdä paljon työtä, josta palkkio korvaa vain pienen osan. 6518 (s.1943 m arkkitehti)

Monipuolinen, mutta liian kiireinen. Sain tehtyä omia projektejani, mutta palkalliseen työhön kuluva aika & energia vs. matala tulotaso tekivät vuodesta henkisesti ja fyysisesti raskaan. 607 (s.1973 m skenografi)

Aktiivinen, työteliäs, suuria projekteja päällekkäin. Tulotaso ei vastannut lähellekään työmäärää. Taiteellinen vapaus tuntui olevan sidoksissa palkkaan, mitä enemmän tulosvastuuta sitä parempi palkka, mutta samalla taiteellisen vapauden menettämisestä. 4627 (s.1978 n skenografi, tilataiteilija, kuvanveistäjä, esitystaiteilija)

Vuosi oli taiteellisesti tuottoisa, mutta taloudellinen tulos jäi hyvin laihaaksi. Puolison hyvät kuukausitulot kuitenkin estivät vajoamiseni köyhyyteen. 357 (s.1976 m kirjailija)

2010 oli taloudellisesti tiukka vuosi. Työskentelykuluihin nähden tulot olivat liian pienet. Rahoituksen hankkiminen oli työlästä ja sen vuoksi aikaa jäi vähän taiteelliseen työskentelyyn. 6230 (s.1974 m muotoilija)

Toimeksiannot olivat tiukassa ja niitä piti osin ottaa normaalitasoa matalammilla palkkioilla. - - - 1355 (s.1977 m arkkitehti)

Työskentelen lehdistölle. Onnekseni pystyin jatkamaan useimpien yhteistyökumppaneiden kanssa, mutta palkkiot heikkenivät hiukan. Sarjakuvilla ja kuvituksilla oli kysyntää, mutta markkinointi on hidasta ja raskasta. Jos satsaa myymiseen, ei jää aikaa tehdä tuotetta kunnolla. 13279 (s.1961 m sarjakuvantekijä, kuvittaja ym.)

Tekijänoikeuksien tulee pysyä tekijöillä, taiteilijoiden asema on palkkatyössä huono, teatterialalla maksetaan freelancerille huonosti. 4548 (s.1955 n ohjaaja-laulaja)

Elokuva-alalla palkanmaksu elokuvaohjaajille ei vastaa todellista työmäärää ja palkanmaksu voi myös viivästyä rahoittajien taholta kuten nyt esimerkiksi Ylen rahoituskriisin aikaan. 5105 (s.1970 n elokuvaohjaaja)

- - - Palkkiot ovat työmäärään nähden riittämättömät, aikataulut ovat kiristyneet. 147 (s.1974 n suomentaja)

Paljon työtä, vähän rahaa. 686 (s.1948 m kirjailija)

Taiteilija maksaa – yhteiskunta hyötyy! 2914 (s.1964 n taidemaalari)

Vaativasta ja harjoittelua vaativasta työstä saa huonoimman palkan (esim. uuden luomisesta, vaikean ohjelmiston harjoittelemisesta) ja rutiinistyöstä (tanssi, viihde yms.) parhaimman palkan. 827 (s.1962 m muusikko, soitonopettaja)

Kun ei kuuseen kurkota, ei katajaan kapsahda. Normaali eli köyhyysrajan reippaasti alittava ja siihen on tottunut. Tuotan tappiota kustantajalle. 339 (s.1948 n runoilija-kirjailija, taidemaalari, kuvantekijä)

Työtä oli erittäin paljon, mutta palkka ei ole missään suhteessa työn määrään ja vaativuuteen nähden. - - - 6957 (s.1957 m muusikko, näyttelijä, kouluttaja)

Hyvä vuosi. Paljon mielenkiintoisia haastavia töitä. Toimeentulon kohdalta riittämätön. Palkkiot/palkat eivät kohtaa nykytodellisuutta eli eivät riitä edes kohtuulliseen toimeentuloon varsinkin perheelliselle, siitä johtuen vaikuttaa terveyteen (stressi jne). Olen tunnustettu taiteilija, mutta se ei näy toimeentulossa positiivisesti. 8579 (s.1955 m muusikko, näyttelijä, säveltäjä, opettaja)

Taiteellisesta työstä saatavien tulojen tasoon vaikutti erityisesti kuvataiteilijoilla ja muilla visuaalisilla aloilla toimivilla se, että teosmyyntitulot jäivät usein vaatimattomiksi, vaikka näyttelyitä olisi ollut useitakin. Tulotasoa taiteellisessa työssä ei nostonut usein edes menestymisen omalla taiteenalalla.

Rahoitus oli riittävä useiden uusien teosten tekemiseksi ja esittämiseksi. Silti minulla ei ollut juuri lainkaan myyntituloja. Yhtälö turhauttaa. 373 (s.1970 n kuvataiteilija, mediataiteilija)

- - - Näyttelyyn meni paljon energiaa, mutta en saanut siitä juurikaan tuottoa, eikä ne poikineet muutakaan jatkoa. Taiteellisten prosessien kannalta vuosi oli hyvä. 5374 (s.1985 n esitystaiteilija ym.)

Kiireinen. Paljon näyttelykutsuja ym. Apuraha on taloudellisesti helpottanut työskentelyä taiteilijana. Kiire eli lukuisat näyttelyt eivät ole poikineet tuloja. 917 (s.1961 n kuva- ja tekstiilitaiteilija, taideopettaja)

Vuosi oli tyypillisen aktiivinen. Järjestin yhden yksityisnäyttelyn ja osallistuin useisiin yhteis- ja ryhmänäyttelyihin sekä kotimaassa että ulkomailla. Teosmyynti vähäistä; myin yhden teoksen. 437 (s.1959 n kuvanveistäjä, ympäristötaiteilija)

Se oli hyvin täynnä toimintaa: alkuvuosi kesään asti vielä apurahalla ja näyttelykokonaisuuden valmistusta, opiskelua. Syksyllä palasin opetukseen, purin työhuoneen (hädän yhteydessä), jonka jälkeen onkin ollut voimat (ja rahat) lopussa. Näyttely huomattiin hyvin ja sai kiitosta. Vuosi sisälsi kaikkea, mitä voi olla, paitsi myyntiä. 4346 (s.1968 n kuvataiteilija)

Monta yksityisnäyttelyä, näyttelyistä ei ostettu yhtään teosta. Teosmyynti tapahtunut pääasiassa taidelainaamon kautta kaikki vuodet, jotka olen ollut taiteilijana. 490 (s.1964 n taidemaalari)

Tein parhaimmat ja näkyvimmat työni 2010. En kuitenkaan myynyt mitään. Sain loistavaa palautetta katsojilta. 593 (s.1977 m mediataiteilija)

Taiteilijoilla vuosittaiset tulotason vaihtelut ovat suuria. Tilaustyö yhtenä vuonna voi olla suuritöinen ja tuottoisa, mutta ei takaa sitä, että myös tulevina vuosina töitä riittäisi. Huomattavat tulotason vaihtelut aiheuttavat toimeentuloon liittyvien ongelmien lisäksi myös verotukseen liittyviä ongelmia. Taiteen markkinoilla teosten myyntiä tai taiteellisen työn kysyntää tai tarjontaa on vaikea ennakoida etukäteen.

Suuri tilaustyö on harvinainen ja kertaluontoinen taloudellinen onnenpotku, joka ei kuitenkaan tuo tuloja jatkossa. 5990 (s.1969 n taidemaalari, sarjakuvataiteilija)

- - - Lukuisista yhteisnäyttelyistä (Suomessa ja ulkomailla) huolimatta teosmyynti jäi vähäiseksi. Taiteellisen toiminnan tulos oli tappiollinen, mikä ei ole ihan tavallista. Ei tosin tavatontakaan, vuosittaiset vaihtelut voivat olla suuret. 13645 (s.1960 n kuvataiteilija)

- - - Noin 5–6v tilanne ollut vakaa. Mutta näen tilanteen eteenpäin toisaalta erittäinkin epävarmana. Tällä alalla tilanne saattaa heilahtaa erittäin nopeasti. 3760 (s.1960 m säveltäjä, sanoittaja)

Jos kysely koskisi muutamaa vuotta, olisi otos parempi omalta kohdaltani. Vuodet ovat erilaisia, juuri 2010 oli nyt tällainen. - - - Kysymykset sinänsä ovelia, sillä mistä talous todella koostuu paljastuu tässä. 12928 (s.1958 n taiteilija, lehtori (valokuvataide, kuvataide))

Useissa taiteilijoiden kommentoissa kerrottiin ilmaisen työn osuuden kasvusta. Yhä useammin taiteilijalta vaaditaan talkootyötä sen lisäksi, että palkkiotaso on jäänyt jälkeen kustannustason noustessa.

- - - Taiteellisesti päävastuulliselle pukusuunnittelijalle ei juurikaan makseta ennakkosuunnittelusta tai suunnittelutyöstä. Siihen pitäisi saada apurahaa noin 1–2 kk ajalta. Sillä tuottajat yleensä maksavat ainoastaan

toteutusvaiheelta palkkaa. Olemme ns. "ajattelutyön ulkopuolella" oleva ryhmä. 4604 (s.1969 n pukusuunnittelija, kuvittaja)

Milloin loppuu taiteilijan työn ilmainen hyväksikäyttö? Milloin päästään skandinaaviselle tasolle "taiteilijapalkassa"? Olen koko 30 taiteilijavuottani tehnyt sen rinnalla kahta ansiotyötä pysyäkseen riippumattomana taiteen tekemisessä. Miksi taiteilija tekee niin hirveän paljon työtä ja hyöttyy siitä niin vähän? 5431(s.1941 n taidemaalari, taidegraafikko, paperitaiteilija, kuraattori)

Tein paljon palkatonta työtä viimeistellessäni edellisenä vuonna valmiiksi saamaani isoa klassikkokäännöstä. - - - Rahasta teki koko ajan tiukkaa. 225 (s.1952 n suomentaja)

Pohjanoteeraus, alkaa olla aika etsiä jokin toinen ammatti, tällä ei ole elänyt enää vuosiin! Töitä ei saa, eikä niistä haluta maksaa mitään – sain 25 v. sitten huomattavasti paremman palkan kuin tänään ja töitä riitti 7 päivää viikossa! Kaltaiseni freelancerit ovat kuolemassa (jo kuolleet?) sukupuuttoon. 5041 (s.1983 n sarjakuvapiirtäjä, kuvittaja)

Tein paljon työtä. Sain hyvää palkkaakin, mutta mikään teoksista (elokuva), jonka puolesta kamppailin, ei toteutunut. Työstä ei jäänyt mitään näkyvää yleisölle katsottavaksi. Suurin osa työstäni oli palkatonta. 5125 (s.1968 m ohjaaja, käsikirjoittaja)

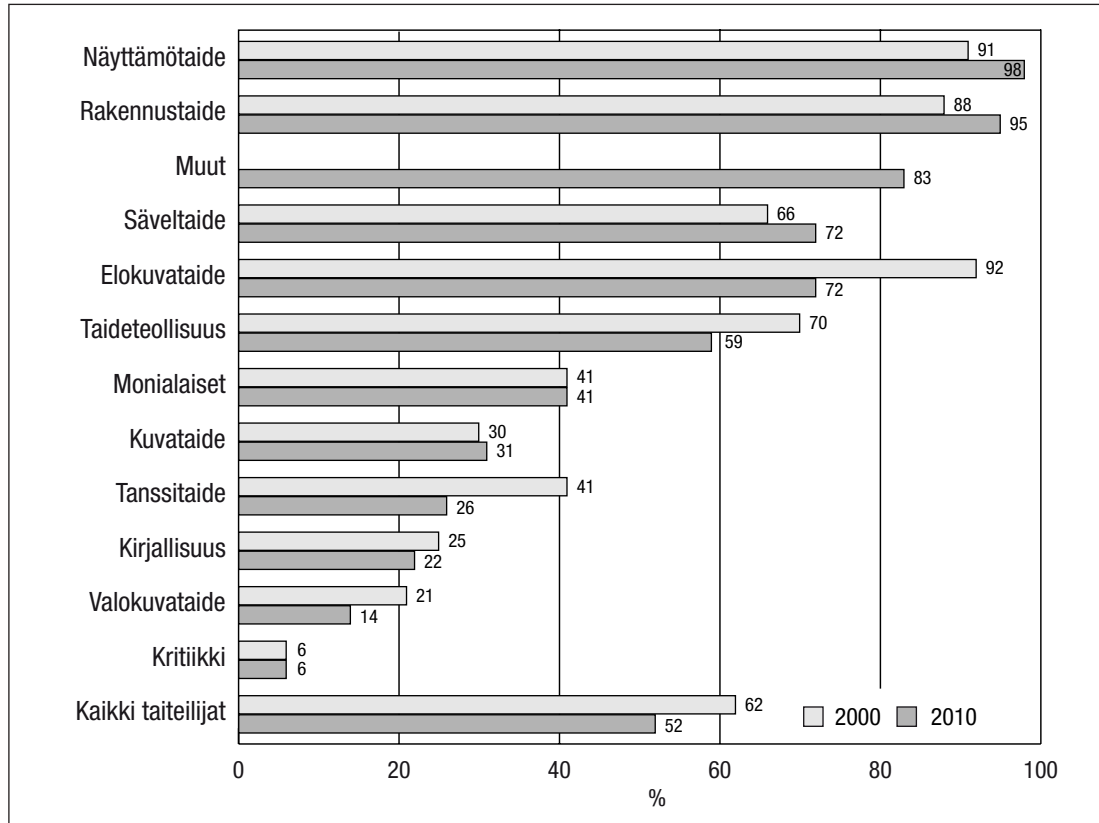
Taidetta on syntynyt mutta rahaa ei ole tullut penniäkään. 5535 (s.1978 n koruseppä, lasi- ja keramiikkataiteilija, teollinen muotoilija, arkkitehti)

Toivoisin, että taiteen luonnolliseen käyttöön joka puolella yhteiskunnassa eli ihmisten elämässä panostettaisiin. Eli että ei tarvitsisi tehdä tätä työtä ilmaiseksi. Jos taiteilijoille maksettaisiin, meidän rohkeutemme myös kasvaisi tarjota taitojamme, koska ne tuntuisivat halutuilta. 504 (s.1968 n multimediatäiteilija, kuvataiteilija)

En voi harjoittaa enää ammattiani. Rahallinen korvaus riittää vain matkakuluihin. 7027 (s.1949 n laulaja)

Taiteellisesta työstä saatujen veronalaisten tulojen mediaanit olivat laskeneet useilla taiteenaloilla. Niillä taiteenaloilla, joilla taiteellisesta työstä saatujen veronalaisten tulojen mediaani oli noussut, oli myös taiteellisen työn tulojen osuus veronalaisista tuloista noussut 2000-luvulla. Näitä taiteenaloja olivat ennen kaikkea näyttämötaide, rakennustaide ja säveltaide, mutta myös kuvataide kuuluu tähän ryhmään. (Kuvio 41.)

Kuvio 41. Taiteellisen työn tulojen (mediaani) osuus veronalaisista kokonaistuloista (mediaani) vuosina 2000 ja 2010

Apurahat

Suomessa ja muissa pohjoismaissa taiteilijapolitiikalla on erittäin keskeinen rooli taiteellisen työn taloudellisten ja sosiaalisten edellytysten vahvistamisessa (ks. Heikkinen 2003). Suora tuki taiteilijoille apurahojen muodossa on merkittävä osa suomalaista taiteilijapolitiikkaa²². Suomessa valtion tuet on aina jaettu laadullisen kriteerein vertaisryhmäarvioinnin perusteella, kun taas muissa Pohjoismaissa myös sosiaaliset kriteerit ovat olleet käytössä. Suurin osa valtion tuesta taiteelle kuitenkin suuntautuu erilaisille taideinstituutioille: teattereille, orkestereille, museoille jne. Taideinstituutioiden tukeminen on erilaisessa roolissa taiteilijoiden työskentelyedellytysten luomisessa eri taiteenaloilla. Perustoimeentulon turvaamisessa toiset taiteenalat ovat riippuvaisempia taidelaitoksista, toiset apurahajärjestelmästä. Kaupallisten markkinoiden vaihtelut, tai niiden puuttuminen, ja muun muassa kieli-alueen koko vaikuttavat taiteilijoiden toimintaympäristöön ja mahdollisuuksiin selviytyä ilman julkista tai yksityistä tukea. Talousteoriassa julkisen rahoituksen perusteeksi on esitetty muun muassa tulontasaus-

22 Liitteessä 7 tietoa taiteilijoiden apurahoista.

vaikutusta, taiteen kysynnän riippuvuutta tarjonnasta, taiteen julkis-hyödykeominaisuuksia ja taiteen meriittihyödykeominaisuuksia. Myös yhteiskuntapoliittiset ja esteettiset perusteet taiteen julkiselle rahoitukselle ovat yleisiä. (Rautiainen 2008, 12). 2000-luvulla taiteen saatavuus ja saavutettavuus ovat osa tasa-arvoon tähtäävää argumentointia. Taiteen halutaan olevan kaikkien saatavilla asuinpaikastaan ja varallisuudestaan riippumatta. Suomessa on julkisen tuen mahdollistamana kattava taidelaitosverkosto, jonka palvelut ovat kaikkien saavutettavissa myös hinnoittelun puolesta. Myös taiteen talousvaikutusten korostaminen julkisen tuen perusteena on lisääntynyt erilaisten suurten hankkeiden vanavedessä. Luotettavaa tutkimustietoa edellisen tueksi usein tarvittaisiin, sillä nimenomaan suurissa hankkeissa julkisen tuen myöntämistä pelätään suurten taloudellisten riskien vuoksi.²³

Yksittäisen taiteilijan näkökulmasta tarkasteltuna julkinen tuki suuntautuu eri taiteenaloille niille tyypillisten tulonmuodostukseen liittyvien ominaisuuksien mukaisesti joko suorana taiteilijatukena, tuettujen valtionosuusrahoituksen (vos) piirissä olevien taidelaitosten kautta tai muiden taideyhteisöjen välityksellä. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi näyttämötaiteessa ja säveltaiteessa taiteilijat saavat palkkatuloja niin valtionosuuslainsäädännön piiriin kuuluvilta taidelaitoksilta kuin vapaan kentän yhteisöiltä ja voivat saada myös taiteilijoille tarkoitettuja apurahoja. Kirjallisuudessa ja kuvataiteessa palkkatuloja ei juurikaan taiteellisesta työstä saada ja niin julkisen tuen muotona ovat pääasiassa apurahat. (Rautiainen 2008, 19.)

Taiteilijat voivat hakea apurahaa ja muuta tukea useista eri lähteistä, joista tärkeimmät ovat valtion tuen osalta valtion taidetoimikuntalaitos valtakunnallisine ja alueellisine taidetoimikuntineen ja yksityisten säätiöiden ja rahastojen osalta Suomen Kulttuurirahasto ja sen maakunnalliset rahastot. (Liite 7.) Myös kunnat ja kaupungit myöntävät tukea taiteelliseen työskentelyyn ja erilaisiin hankkeisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluvussa taiteen ja kulttuurin rahoitus on noussut vuodesta 2000 vuoteen 2010 32 prosenttia, minkä todetaan korjaavan edellisen laman aiheuttaman rahoituksen notkahduksen ja heijastavan kulttuuri-intensiivisen yhteiskunnan kehittymistä. (Valtioneuvoston 2010, 19.)

Apurahan saajille myönteisiä uudistuksiakin on tapahtunut 2000-luvulla, sillä apurahansaajien eläkevakuuttaminen on toteutettu vuoden 2009 alusta maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesti. Eläkelaki edellyttää työskentelyyn tarkoitettujen apurahojen saajien maksavan vakuutusmaksua Maatalousyrittäjien eläkelaitokselle (Mela). Sen vuoksi

23 Tässä viitataan Helsingissä pitkään puhuttaneeseen amerikkalaisen Guggenheim-säätiön aloitteeseen museon perustamisesta Helsinkiin. Säätiö toivoo Helsingin kaupungilta ja Suomen valtiolta huomattavaa tukea museon perustamiseen ja ylläpitämiseen. Säätiön tekemien selvitysten mukaan matkailullinen ja siten taloudellinen vaikutus Helsingin kaupungille olisi huomattava lisääntyneiden turistivirtojen myötä. Hankkeen vastustajat eivät luota selvitysten tuloksiin ja pelkäävät julkisen tuen loppuvan muilta kuvataidehankkeilta, jos Guggenheim-säätiön museon ylläpito jää yksinomaan kaupungin ja valtion rahoituksen varaan.

apurahojen myöntäjät ovat pääsääntöisesti korottaneet myöntämiään apurahasummia, erityisesti työskentelyyn tarkoitettuja, niin sanottuja vuosiapurahoja (½–5-vuotisia). Tämän muutoksen vuoksi apurahasummien vertailussa on otettava huomioon se, että vuonna 2000 tämän kaltaista maksua eikä sosiaaliturvaa ollut ja, että vuonna 2010 arviolta 14 prosenttia myönnetystä apurahan määrästä kului välittömästi pakollisen eläke- ja sosiaaliturvan maksamiseen.

Tärkeimpänä taiteilijoihin kohdistuvana sosiaalipoliittisena uudistuksena 2000-luvulla on pidetty apurahaa saavien taiteilijoiden liittämistä sosiaali- ja eläketurvajärjestelmään Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Melan) kautta. Maatalousyrittäjien eläkevakuutus (MYEL) koskee apurahansaajia, joille on myönnetty Suomesta taiteelliseen tai tieteelliseen toimintaan tarkoitettua apurahaa. Ainoastaan kulujen kattamiseen tarkoitettut apurahat, kuten matka-apurahat tai kohdeapurahat, eivät kuulu vakuutuksen piiriin. Työryhmille myönnettyjen työskentelyapurahojen saajat ovat yksittäisten taiteilijoiden kanssa samassa asemassa vakuutusmaksujen suhteen.

Lakiuudistuksen myötä MYEL-vakuutus on pakollinen, jos apurahansaajan vuotuisen työpanoksen arvo ylittää 3388 euroa²⁴ vuodessa ja työskentely jatkuu yli 4 kuukautta. Tutkimusajankohtana taiteilijat olivat Melan asiakkaina toista vuotta ja apurahansaajien hakemusten määrä oli noussut neljänneksellä edellisestä vuodesta. Vuoden lopussa Melan asiakkaina oli 2350 apurahansaajaa, joista 752 oli taiteilijoita (32 %), kolmannes enemmän kuin edellisenä vuonna. Taiteilijoiden määrä MYEL-vakuutettujen joukossa on edelleen nousussa vuonna 2013²⁵. Apurahansaajien keskimääräinen MYEL-työtulo oli vuoden 2010 lopussa 19 427 euroa. (Melan vuosikertomus 2010; Melan hallituksen vuosikertomus 2010.)

MYEL-vakuutusmaksuihin pakollisena kuuluvat varsinaisen eläkemaksun lisäksi työtaturmavakuutusmaksu sekä ryhmähenkivakuutusmaksu. Maksun määrään vaikuttaa ikä ja työtulon määrä, yli 53-vuotiailla maksut ovat hieman suurempia ja 23 000–24 000 euron ylittävät työtulot nostavat vakuutusmaksua. Arviolta 14 prosenttia taiteilijoiden apurahasummasta menee näihin pakollisiin vakuutusmaksuihin. Uudistuksen ensimmäiseksi vuodeksi useimmat apurahanmyöntäjät nostivat taiteilijoille myönnettävien työskentelyyn tarkoitettujen apurahasummien määrää, mutta kaikki eivät kuitenkaan yhtä paljon kuin maksut olisivat täysimääräisinä edellyttäneet.

Apurahaa saaneiden taiteilijoiden osuus oli noin kolmannes kaikista taiteilijoista vuonna 2010²⁶. Osuus oli noussut hieman vuodesta

24 Lukua korotetaan vuosittain palkkakertoimella.

25 Puhelinsoitto 23.7.2013 Henri Virtanen, Mela.

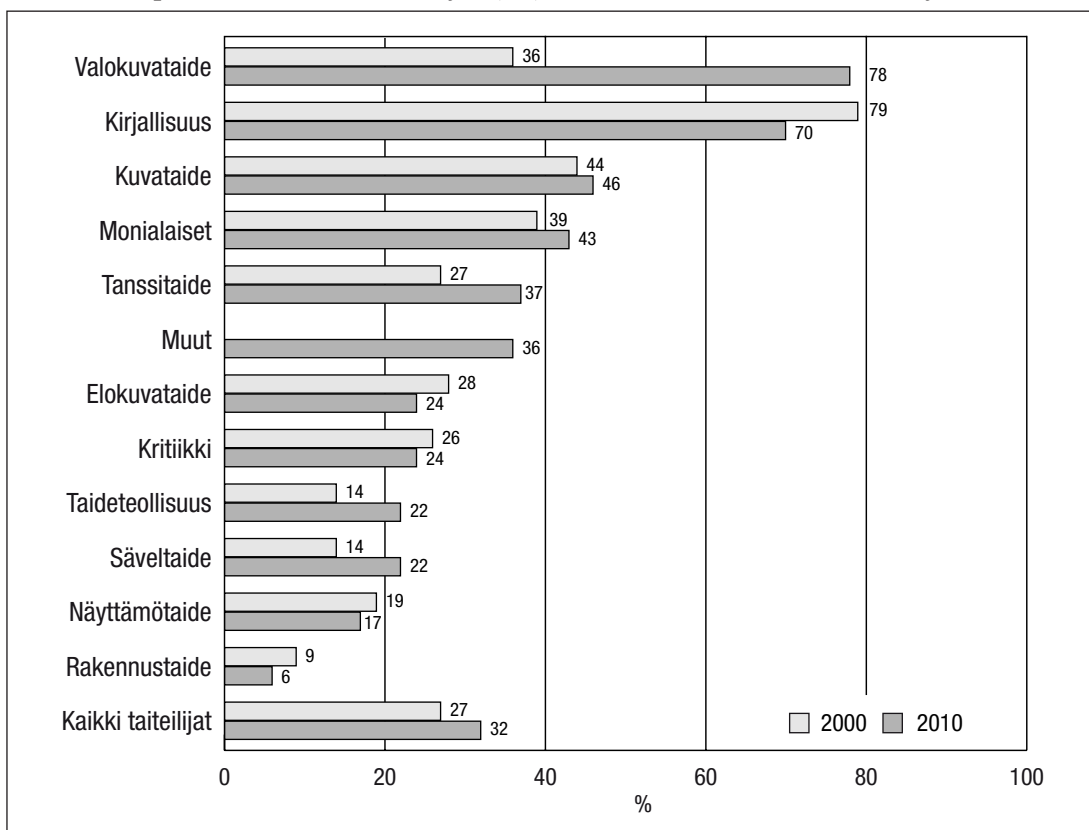
26 Apurahalla tarkoitetaan tässä kaikkia taiteilijoille myönnettäviä apurahoja: työskentelyapurahat, kohdeapurahat, matka-apurahat. Apurahalla tarkoitetaan myös kaikkien eri tahojen (valtio, säätiöt, rahastot, kunnat ym.) taiteilijoille tarkoitettuja apurahoja.

2000. Eniten apurahaa saaneita taiteilijoita oli valokuvataiteen (78 %), kirjallisuuden (70 %) ja kuvataiteen (46 %) aloilla sekä monialaisissa taiteilijoissa (43 %). Apurahaa saaneiden osuus oli pienin rakennustaiteen (6 %) ja näyttämötaiteen (17 %) aloilla. (Kuvio 40.)

Suurimmat muutokset apurahaa saaneiden osuuksissa oli tapahtunut valokuvataiteen, kirjallisuuden, tanssitaiteen, taideteollisuuden ja säveltaiteen aloilla. Valokuvataiteen alalla apurahaa saaneiden osuus johtuu jo aikaisemmin todetusta tutkimusjoukon muutoksesta taiteilijapainotteisemmaksi. Muiden muutosten taustalla on erilaisia rahoittajien painotuksiin liittyviä muutoksia.

Valtion taiteilijatuen osalta muutokseen säveltaiteen ja taideteollisuuden kohdalla liittyy osittain kirjastoapurahojen laajeneminen näille aloille 2000-luvun vaihteessa ja alussa. Säveltaiteen kirjastoapurahojen jakaminen pääsi käyntiin jo 1999–2000, mutta kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden (taideteollisuuden alalla toimivia ammatteja) kirjasto-apurahalautakunta aloitti vasta vuonna 2003, joten sen jakamat apurahat eivät ole mukana vuoden 2000 osuuksissa.

Kuvio 42. Apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Taiteilija-apurahan (työskentelyapurahan) tehtävä on mahdollistaa taiteelliseen työhön keskittyminen tietyksi ajaksi ilman toimeentulo-

huolia. Apurahoilla voi toteuttaa sellaisia taiteellisia teoksia ja produktioita, joita ei kaupallisilla markkinoilla ole mahdollista tehdä joko taloudellisten tai ajankäyttöön liittyvien syiden vuoksi.

- - Yleisesti ottaen apurahat mahdollistavat mielenkiintoisia töitä ja produktioita, jotka olisivat vaikeasti (jos ollenkaan) toteutettavissa puhtaasti markkinavoimien säännöillä. 5366 (s.1965 m taikuri, näyttelijä)

Ilman tukijärjestelmiä suomalaisen taiteen monipuolisuus kuihtuu. Tukijärjestelmät ovat elinehto näin pienen maan taidekentän elinvoimaisuuden ylläpitäjänä. Eläköön suomalaisen kulttuurin tukijärjestelmät! 779 (s.1968 m muusikko)

Apurahalla on erittäin positiivinen vaikutus taiteen laatuun; parhaimmillaan taiteilija kuin taiteilija työskentelee, kun ei ole huolta toimeentulosta. Kun toimeentulo on turvattu, voi keskittyä projekteihin, joilla on itselle merkitystä, kun ei tarvitse vastaanottaa jokaista hommaa rahanpuutteen takia. "Läpimurron" tekeminen, tai sen yrittäminen, helpottuu huomattavasti. 1571 (s.1976 m muusikko, säveltäjä, äänisuunnittelija)

Taloudellisesti ja taiteellisesti edellisiin verrattuna erittäin hyvä vuosi. Henkilökohtainen apuraha mahdollisti täysipainoisen taiteellisen työskentelyn. 13486 (s.1982 m sirkustaiteilija, kuvataiteilija, esitystaiteilija)

Vuosi oli hedelmällinen. Apurahan turvin pystyin tekemään projekteja, jotka kantavat kauas tulevaisuuteen. 10341 (s.1966 m näytelmäkirjailija, ohjaaja, käsikirjoittaja)

Apuraha turvasi työrauhan. Sain toteutettua työsuunnitelmani ilman taloushuolia. 180 (s.1950 n kirjailija)

Året har varit bra. Inkomsterna tillfredställande (stipendiet + extra inkomster), och det konstnärliga arbetet har också framskridit väl. - - - 1096 (s.1955 m författare)

OK – tackvare arbetspension. - - - 3808 (s.1938 m författare, kompositör)

Apurahat mahdollistivat projektien eteenpäin viemisen omalla riskillä, eli ilman palkkaa. Tällaisia vuosia olisi vaikea epävarmuuden takia kestää monia peräkkäin. Apurahat ja niiden jatkuva hakeminen ovat tärkeitä, mutta raskaita. Siksi toivon, että jatkossa tuloni muodostuvat enemmän myös palkkioista, mikä tänä vuonna on toteutunut. 5653 (s.1982 n käsikirjoittaja)

Olen ollut etuoikeutettu, sillä nautin valtion 5-vuotista ja olen saanut tehdä rakastamaani taiteellista työtä sekä saanut hyvää palautetta!! Näilläkin ehdoilla (siis Suomessa moniin kollegoihin verrattuna hyvillä) työ on ollut henkisesti ja fyysisesti rankkaa, tosin myös erittäin palkitsevaa. 148 (s.1962 n kirjallisuuden suomentaja)

Hyvä työtilanne ja mielenkiintoisia töitä. Vuosiapurahan ansiosta myös parempi taloudellinen tilanne kuin aikaisempina vuosina. 125 (s.1958 n kaunokirjallisuuden suomentaja)

- - - 5-vuotinen työskentelyapuraha on mahdollistanut laajan sarjakuvateokseni etenemisen. 5042 (s.1951 m sarjakuvapiirtäjä, kuvittaja)

Hieno ja kuitenkin hankala. 3 hyvää näyttelyä, kuitenkin näyttöapurahalla koko vuoden eläminen teki tiukkaa. Toisaalta näyttöapuraha mahdollisti näyttelyiden järjestämisen. 417 (s.1975 n)

- - - Sain tehtyä hyvin töitä, koska olin isolla apurahalla. Oli mukava tehdä töitä hyviin näyttelytiloihin. 514 (s.1977 n kuvataiteilija)

- - - Katson vakituisen tulon mahdollistaneen ryhtymiseni hankkeisiin, joilla ei ole suoraa kaupallista merkitystä, mutta jotka tukevat taiteilijuuttani suuresti ja ovat herättäneet kiinnostusta niin lehdistössä kuin toimeksiantajien kesken. 918 (s.1971 n korumuotoilija, -taiteilija)

- - - Jag hade två betydande arbetsstipendier, kunde skära ner på annat och ägna mig åt författarskapet samt fick två böcker publicerade. - - - 4277 (s.1953 m författare, frilans kulturskribent, kritiker)

Vuoden mittainen työskentelyapuraha mahdollisti haastavan pitkän elokuvan käsikirjoitustyön. Vuosi oli erittäin hedelmällinen ja apuraha oli oleellisen tärkeä. 3817(s.1980 n elokuvaohjaaja, käsikirjoittaja)

SKR:n apuraha antoi mahdollisuuden keskittyä enemmän taiteelliseen työhön. - - - 1796 (s. 1965 m kuoronjohtaja, sovittaja, muusikko, musiikkikriitikko)

Vuosiapurahan turvin työskentely oli poikkeuksellisen keskeytymätöntä. Ja oli entistä helpompi keskittyä kirjoittamiseen.160 (s.1962 m runoilija)

- - - Uuden esityksen harjoittaminen ilman työskentelyapurahaa oli myös talouden kannalta vaikeaa. 673 (s.1974 m esiintyjä)

Saatoin apurahan turvin ottaa riskejä: toteutin pienen budjetin elokuvan, josta saamallani palkalla en siis ilman apurahaa olisi tullut toimeen. 5090 (s.1977 n elokuvaohjaaja, käsikirjoittaja)

- - - Apurahat voidaan kokea tulosvastuullisena kannustinpalkkana. 4527 (s.1977 n valokuvataiteilija)

Apurahan ansiosta (1-v. työskentely) vuosi sujui suunnitelmien mukaan, meneillään olevat projektit aikataulussaan. 529 (s.1976 m kuvataiteilija)

Vuosi oli tähänastisen urani kokokohta; koko vuosi työskentelyapurahalla oli järjestyttävä kokemus! Että saa täysin keskittyä omaan työhön niinkin pitkän ajan talous turvattuna on sekä fyysisesti että etenkin psyykkisesti hyvin merkittävää. Työn sisällön ja tuloksellisuuden kannalta koen myös saaneeni tähän asti parhaan työvuoteni, eli pystyin todellakin saamaan kaiken mahdollisen irti apurahavuodestani. 477 (s.1970 n kuvataiteilija, taidemaalari)

- - - Työskentelyapurahalla oli ratkaiseva merkitys motivaatioon sekä toimeentuloon. 517 (s.1971 m kuvataiteilija)

- - - Apuraha mahdollisti sooloprojektiin keskittymisen ja opintoja ulkomailla. 9855 (s.1964 m muusikko)

Työskentelyapurahan ansiosta pystyin keskittymään työn tekemiseen. Produktiivinen vuosi. 9163 (s.1970 m)

Puolen vuoden apuraha mahdollisti ensimmäistä kertaa jättäytymisen muista töistä (opetustyö) pois ja turvaamaan toimeentuloni. 6130 (s.1974 m säveltäjä, muusikko)

Koska vuoteen 2010 mahtui sekä täysmittainen apuraha että keskikokoisien tilaustyön tekemistä, keskittyminen taiteelliseen työskentelyyn oli suhteellisen helppoa. 9089 (s.1970 m kuvanveistäjä)

Apurahavuosi mahdollisti sen, että koin pystyväni tekemään taiteellista työtä omilla ehdoillani, oman aikataulusuunnitelman mukaisesti. Säännöllinen tulo rauhoitti elämistä ja sillä oli henkisesti tasapainottava vaikutus. 689 (s.1966 n nukketeatteritaiteilija, lavastaja, puvustaja)

- - - turha poukkoilu jäi pois ja pystyin keskittymään ja sain paljon uutta aikaiseksi .- - - 6203 (s.1966 n tekstiilitaiteilija)

Hyvä taloudellinen tilanne lisäsi työrauhaa eikä kaikkia työtarjouksia ollut pakko ottaa vastaan. 9572 (s.1978 m sarjakuvataiteilija, pilapiirtäjä)

Heikkoa: jouduin peruuttamaan mm. yksityisnäyttelyn ja kieltäytymään yhteisnäyttelykutsusta (myös ulkomailla) koska en saanut mitään monista anomistani apurahoista. 8768 (s.1947 n kuvataiteilija)

- - - Nautin parhaillaan valtion 5-vuotisesta apurahasta, joka on mahdollistanut pitkän luovan kauden. Teen kokeilevaa taidetta ja en pystyisi tekemään sitä ilman apurahaa. 5502 (s.1954 m kuvataiteilija)

Erittäin hyvä vuosi, apuraha turvasi toimeentuloani ja sai rauhassa keskittyä työhön. Apurahani auttoi myös muita yhteisössäni toimivia taiteilijoita, koska minulla jo oli tulot turvattu. 7674 (s.1972 n näyttelijä, kouluttaja)

Tein hirveästi töitä. Puolivuotinen taiteilija-apurahakausi oli ensimmäinen kerta elämässäni, kun minulla oli säännöllistä tuloa, mikä helpotti olemista huomattavasti. 5776 (s.1973 m kirjallisuuden suomentaja)

Menestyksekkäs vuosi (apurahan ansiosta). Paljon näyttelyitä, rauha työkennellä. 7393 (s.1952 n korutaiteilija)

Vuosi 2010 oli siinä suhteessa poikkeuksellinen että pystyin työskentelemään vuoden yhtäjaksoisesti vuosiapurahan turvin. Tämä vaikutti työskentelyyn, siten että siihen oli helpompi keskittyä eikä tarvinnut stressata talousasioista. Työn tekemiseen tuki enemmän aikaa koska ei tarvinnut hankkia muuta ansiotyötä, jolla turvata taiteellisen työskentelyn kulut. 381 (s.1979 m kuvanveistäjä)

1-vuotisen apurahan turvin sain mahdollisuuden kokopäiväiseen työskentelyyn grafiikan alueella. Näyttelytoiminta sai myös vauhtia ja tarjoutui uusia mahdollisuuksia. - - - 5926 (s.1976 n taidegraafikko)

- - - Koen, että kaksi vuosiapurahaa peräkkäin (2009 E-S:n taidetmkn apuraha) on tuonut työskentelyyn mahdollisuuden myös kyseenalaistaa ja löytää uutta suuntaa työskentelyyn, mistä iloitsen. 7916 (s.1964 n kuvataiteilija)

Poikkeuksellisen positiivinen vuosi apurahan vuoksi. Pystyin panostamaan taiteelliseen toimintaan. Pystyin myös kehittämään ja laajentamaan omaa ammatillista toimintaa osallistumalla koulutukseen - - - . 10238 (s.1961 m kuvataiteilija)

Vuosi oli hyvä, koska voin keskittyä taiteelliseen työhön edes osittain. Taiteilija-apurahan puuttuminen pakotti takaisin opetustyöhön. Se oli taas miinusta. 10235 (s.1953 n taidegraafikko)

Apurahojen turvin kykenin käynnistämään useampia hankkeita, jotka nyt "kantavat hedelmää" ja tuovat työtä paitsi itselleni myös muille: tuottaja, kuvaaja, äänittäjä, säveltäjä, leikkaaja ym. Työssäni apurahat ovat keskeisiä työn alkuvaiheessa ja käynnistämisessä. 10046 (s.1967 n dokumenttielokuvakäsikirjoittaja, ohjaaja)

Osallistuin kaikkiaan kymmeneen kutsu- ja yhteisnäyttelyyn kotimaassa ja ulkomailla. Vuosi oli erittäin työntäyteinen ja kiireinen. Suuresta työpanoksestani huolimatta en olisi tullut toimeen ilman apurahaa. Apuraha mahdollisti lukuisat näyttelyt, uusien teosten suunnittelun ja uniikkien teosten toteutuksen. 6234 (s.1975 n taidekäsityöläinen (hienopuuseppä, muotoilija)

- - - Apurahan turvin toteutin uusia ja haastavampia ideoita ja kehityin taiteilijana. Ja muuten käytin kertynyttä ammattitaitoa tilaustöiden tekemiseen. - - - 10412 (s.1973 m säveltäjä)

Osallistuin yli 20 näyttelyyn joista lähes puolet oli ulkomailla. Resurssit kansainvälistymiseen ei vain ole vielä mahdollisia. Apuraha on ollut kaiken toiminnan edellytys. Toimin hieman myös taidevedostajana jolloin kontakti muihin taitelijoihin säilyy ja vuorovaikutus on antoisaa. Näyttelytoiminta vuokrineen ja kehystyksineen vie kaikki voimat ja rahat. Apurahani siirtyy suoraan galleristeille ja yrittäjille. 10248 (s.1970 m kuvataiteilija, taidevedostaja)

Apuraha mahdollisti minulle keskittymisen kirjoittamiseen. Sain sen näytelmän kirjoittamista varten, kirjoittamisesta muutoin on vaikea saada toimeentuloa. Sain keskittyä enemmän myös teatteriohjaajan työhön, teen sitä harrastajateatterissa. Opetustyötä oli huomattavasti vähemmän, niistä olin iloinen. 641 (s.1971n teatteriohjaaja)

- - - Sooloprojekti oli antoisa; monta kuukautta yksilönohjausta – elintärkeätä oman kehittymisen kannalta ja mahdotonta ilman taiteilija-apurahaa! 3444 (s.1965 n tanssija, tanssinopettaja)

- - - Saamieni apurahojen (erit. SKR:n vuosiapuraha) vuoksi pystyi keskittymään taiteelliseen työhöni täysipainoisesti 7 kk:n ajan ja toteuttamaan näyttelyitäni parhaalla mahdollisella tavalla. 559 (s.1975 m kuvataiteilija)

Taiteilija-apurahani turvasi minulle työ- ja ennen kaikkea ajattelurauhan. Vuoden aikana tapahtui paljon yllättäviä muutoksia, lähinnä henkisellä puolella. Suhtautumiseni taiteen tekemiseen syveni kaivatulla tavalla, ja toivon sen kantavan hedelmää lähivuosina. Perusarjesta selviytymisen sijaan pystyin toimimaan tinkimättömästi, kriittisesti sekä tulosvastuuttomasti. 778 (s.1971 m muusikko, säveltäjä, sanoittaja)

Taiteellisesta työstä saatavat palkkiot ovat riittämättömät perheen elättämiseen ilman työskentelyapurahaa. Apurahoituksen turvin pystyin keskittymään teosteni kvaliteetin ylläpitämiseen ja parantamiseen sekä ammattitaidon kehittämiseen. - - - 771 (s.1977 m säveltäjä, laulaja)

Minulla oli suuri näyttely syksyllä. Tein todella paljon töitä siihen. Myynti kattoi juuri ja juuri juoksevat kulut. Muuten kokonaisuutena tuli rajusti tappiota. Ilman vuosiapurahaa näyttelyn tekeminen olisi ollut mahdotonta. 510 (s.1965 n)

- - - Saamani apuraha mahdollisti pitkäaikaisen taiteellisen tavoitteen toteutumisen. Apuraha mahdollisti yhteistyön suuremman organisaation kanssa, joka puolestaan toi suuremman näkyvyyden työlleni. - - - 659 (s.1970 n freelance-näyttelijä (TeM, FIA), nukketeatteritaiteilija, teatteri-ilmaisun ohjaaja)

Työskentelin pääasiassa työskentelyapurahan turvin, mikä mahdollisti keskittymisen, pitkäjänteisyyden ja monet kokeilut, joihin ei muuten olisi riittänyt aika / resurssit. - - - 472 (s.1978 n kuvataiteilija)

- - - Työskentelyapurahalla on valtava merkitys myös työn laatuun, joka paranee olosuhteiden myötä. 484 (s.1979 m kuvanveistäjä)

Sain rahoitettua teokseni ja näyttelyni projektiapurahoilla. Taiteilija-apuraha ja taiteeseen liittyvät tulot eivät kunnolla riittäneet elämiseen. Taiteellisesti vuosi oli erittäin hyvä, koska pystyin kuitenkin pääsääntöisesti keskittymään työhöni apurahan turvin. 499 (s.1968 n kuvataiteilija, video-taiteilija)

- - - Sain apurahan turvin keskittyä omaan työhön ja pystyin vähentämään opetustyötä. 385 (s.1973 n kuvataiteilija, kuvanveistäjä)

Työntäyteinen onnellinen vuosi. Oli työprojekti menossa ja taiteilija-apuraha turvana. 5126 (s.1951 n elokuvaohjaaja)

Produktiivinen, positiivinen, hedelmällinen, valoisa, avartava, opettava ja ehjä. Kiitos apurahan. 4412 (s.1968 n kuvanveistäjä, kuvataiteilija)

Vuosi oli kiireinen, hyvä ja tuottoisa ja loi paljon monia, erilaisia työtilaisuuksia tuleville vuosille. Taloudellinen turva apurahasta mahdollisti täysipäiväisen työskentelyn. 4385 (s.1979 n kuvanveistäjä, kuvataiteilija)

Menestyksenkäs. Taloudellisesti turvattu apurahan ansiosta. 796 (s.1986 m säveltäjä, pianisti, kapellimestari, laulaja)

Sain toteutettua taiteellisesti tärkeitä produktioita ja niihin oli riittävästi aikaa. Sain tehdä töitä myös laitoksissa sekä muutamia pienempiä keikkoja. 1-vuotinen taiteilija-apuraha antoi enemmän mahdollisuuksia taiteelliseen työskentelyyn. 665 (s.1976 m näyttelijä)

Erittäin hyvä vuosi apurahan ansiosta. Myyntikin sen myötä kohtuullista – näyttelyitä, kehystysmahdollisuus ym. 5898 (s.1976 n kuvataiteilija, taidegraafikko)

- - - Taiteilija-apurahan merkitys suuri, mahdollisti mm. jatko-opiskelun Saksassa. 12971 (s.1949 n ohjaaja)

Apuraha mahdollisti väljyyden työsuhteissa ja antoi aikaa uusille ideoille ja omaehtoisemmalle produktiolle. 10351 (s.1969 m teatteriohjaaja, dramaturgi)

Sain eniten apurahoja kuin koskaan ja palkinnon, josta seurasi seuraavana vuonna (2011) toinen palkinto, jonka perusteluna viitattiin saamiini apurahoihin ja palkintoon. Sain hyvän vastaanoton näyttelyilleni ja tunsin saavuttaneeni stabiilia tilaa tunnustettuna taiteilijana. 371 (s.1966 n taidegraafikko, kuvanveistäjä)

Taiteellisen työni kannalta vuosi 2010 oli elämäni paras vuosi tähän mennessä, sillä apurahan saatuani saatoin keskittyä kirjoittamiseen eikä minun tarvinnut mennä kesätöihin tai työskennellä opiskelun ohella. 55 (s.1987 n kirjailija)

Oli runsaasti mielenkiintoisia, erilaisia työtilaisuuksia. Pystyin myös työllistämään muita ihmisiä saamallani apurahalla. En tarvinnut työttömyysturvaa ja tulot olivat normaalia paremmat. Vuosi 2010 oli erittäin kehittävä ja haasteellinen. 11677 (s.1970 n näyttelijä, käsikirjoittaja)

- - - Moni projekti ja oma näyttely jäivät pitämättä rahan puutteen vuoksi (en saanut apurahaa eikä oma rahoitus ollut riittävä). - - - 6246 (s.1969 n tekstiili- ja kuvataiteilija)

SKR:n työskentelyapuraha mahdollisti näyttelyn pitämisen ja muutenkin työskentelyä ilman sitä olisin perunut näyttelyyn. Näyttely oli menestys ja auttoi uraani mahdollistaen uusia näyttelyitä. 587 (s.1978 m kuvataiteilija)

Erinomainen, oli työrauhaa, koska oli apuraha, oli hyvä työhuone. Ei tarvinnut tehdä keikkoja taloudellisen tilanteen takia. - - - 656 (s.1978 n kirjailija, ohjaaja)

Ilman apurahoitusta pieniin teattereihin ei voi tehdä kantaesityksiä. 636 (s.1972 m näytelmäkirjailija, elokuvakäsikirjoittaja)

Eftersom jag blev arbetslös hösten 2009, hann jag söka både stipendier och arbetstillfällen. Eftersom jag fick alla arbetstillfällen jag sökte, inledes hela våren 2010 praktiskt taget i arbetstecken d.v.s. ekonomiska arbeten som lärare m. m. Jag erhöll även bra med stipendier. Stipendierna kom jag åt att avnjuta först from juni månad 2010 och framåt. 1119 (s.1968 n fri konstnär)

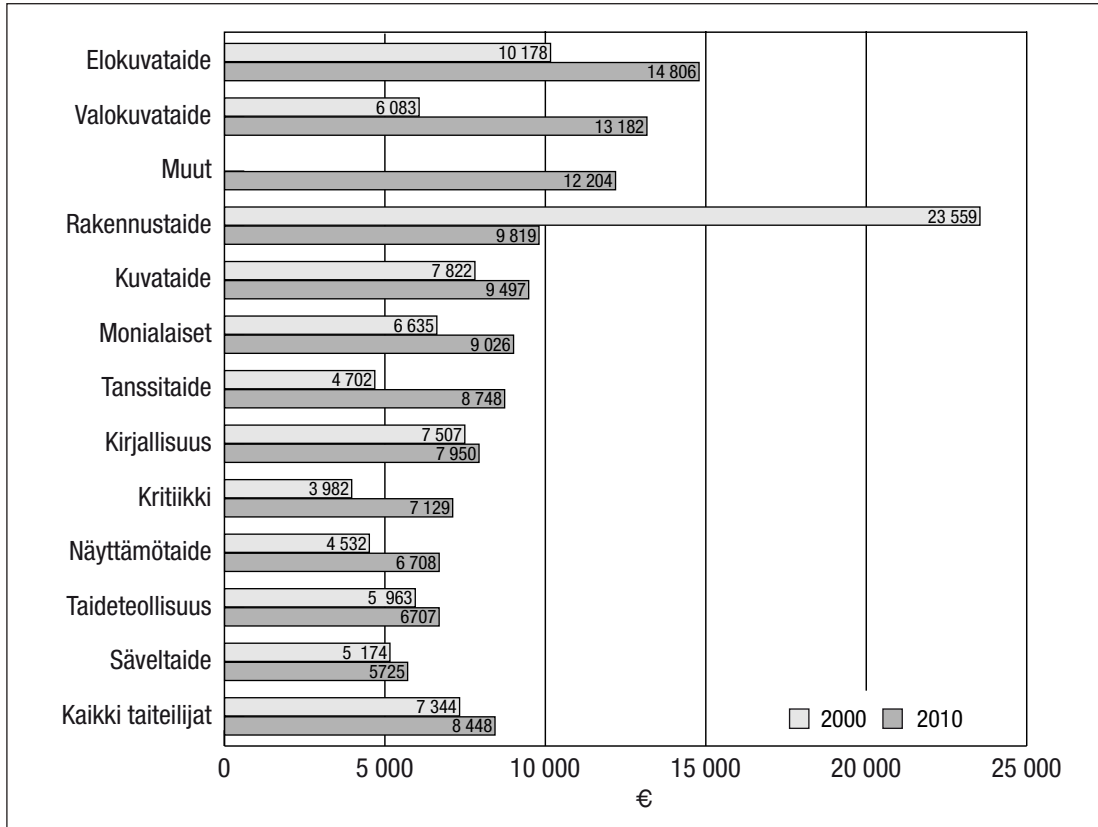
2010 vuosi oli merkittävä sillä sain useamman apurahan. Sain apurahan jatko-opintoihin (en mitenkään olisi voinut opiskella ilman tuota apuraha!) Sain myös omaan taiteelliseen työhön apurahan, joka mahdollisti keskittymisen päätyönä (3 kk ajan) pelkästään tähän työhön. Motivaatio apurahojen hakemiseen kasvoi, sain luovia ideoita uusista projekteista. Taiteilija-identiteettini vahvistui! 10521 (s.1980 n freelance-tanssija, tanssinopettaja, tanssitaiteilija)

Paljon töitä, apurahan turvin tulotaso riittävä. Ei aikaa lomiin. 10121 (s.1973 n kirjallisuuden suomentaja)

Apurahan rahallisen arvon kehityksessä ei suuria muutoksia ole tapahtunut, kun tarkastellaan kaikkien taiteilijoiden apurahan keskiarvoa²⁷. Keskimääräisen apurahan reaalin arvo on noussut vain vähän. Taiteenaloittaisista muutoksista suurimmat ovat tapahtuneet valokuvataiteen ja rakennustaiteen aloilla. Valokuvataiteilijoiden tilanteeseen pätee edelleen aikaisemmin todettu muutos tutkimusjoukossa. Arkkitehtien apurahatilanteen muutokseen liittyy yksittäisten apurahan saajien saamien apurahojen arvojen vaihtelut, sillä alalla on pieni apurahan saajien osuus, jonka suhteen pienetkin vaihtelut voivat saada aikaan suurelta näyttävän muutoksen. Kokonaisuudessaan näyttää siltä, että apurahan arvo on kautta linjan noussut erittäin vähän kymmenessä vuodessa. (Kuvio 42.)

27 Apurahan mediaanit taiteenaloittain liitteessä 8.

Kuvio 43. Apurahan keskiarvo (€)* taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Keskitunnusluvut on painotettu.

* Vuoden 2000 eurot muunnettu vuoden 2010 rahanarvoon elinkustannusindeksiä käyttämällä.

Taiteilijoiden vastauksissa oli runsaasti apurahojen arvoon ja sen kehitykseen liittyvää palautetta. Palautteet olivat hyvin ristiriitaisia, sillä apurahaan tyytyväisiä taiteilijoita oli paljon, kuten edellä ilmeni samalla, kun osa taiteilijoista oli tyytymättömiä apurahan määrään. Kritiikkiä tuli ensinnäkin siitä, että työskentelyyn tarkoitetut taiteilija-apurahat eivät riitä elämiseen ja aiheuttavat toimeentulo-ongelmia erityisesti perheellisille taiteilijoille.²⁸ Kohdeapurahan määrä taas ei kaikkien taiteilijoiden mielestä ole yleensä riittävä projektien toteuttamiseen sellaisina kuin ne alun perin suunniteltiin.

Työskentelyapuraha on liian pieni suhteessa elinkustannuksiin, on pakko tehdä, edes vähän opetustyötä, jos sitä on tarjolla. 2935 (s.1972 n taide-maalari)

Toivoisin apurahiin tasokorotusta. esim. Kahden taiteilijavanhemman mahdollisuus riittävään toimeentuloon on erittäin huono (ikälisä?). Lapsiperheet ovat huonossa asemassa. - - - 499 (s.1968 n kuvataiteilija, video-taiteilija)

Lähimpiin tanssitaiteilijat ja kuvataiteilijat tuskastelevat tilanteen mahdottomuutta, että vaikka parhaat koulut on käyty ja taiteellinen osaaminen ja työn jatkuvuus julkisesti osoitettu, niin apurahat eivät riitä suunniteltujen

28 Valtion taiteilija-apurahan arvon kehitys vuodesta 1970 vuoteen 2012 liitteessä 9.

projektien toteuttamiseen. Vapaat ryhmät työskentelevät siis usein 1/3 palkalla pakon edessä. 4627 (s.1978 n skenografi, tilataiteilija, kuvanveistäjä, esitystaiteilija)

- - - Taiteilija-apurahan suuruus liian pieni nykyiseen opettajan tulotasoon nähden. - - - 6317 (s.1963 m valokuvataiteilija)

Olisipa mukavaa, jos apurahasaajia ei julkisuudessa syyllistettäisi. Lehtien "ilmiantolistat" tuntuvat pahoilta - kyse on 1300 e/kk -tuloista! Kuka näitä kadehtii? 134 (s.1968 n kirjailija, runoilija)

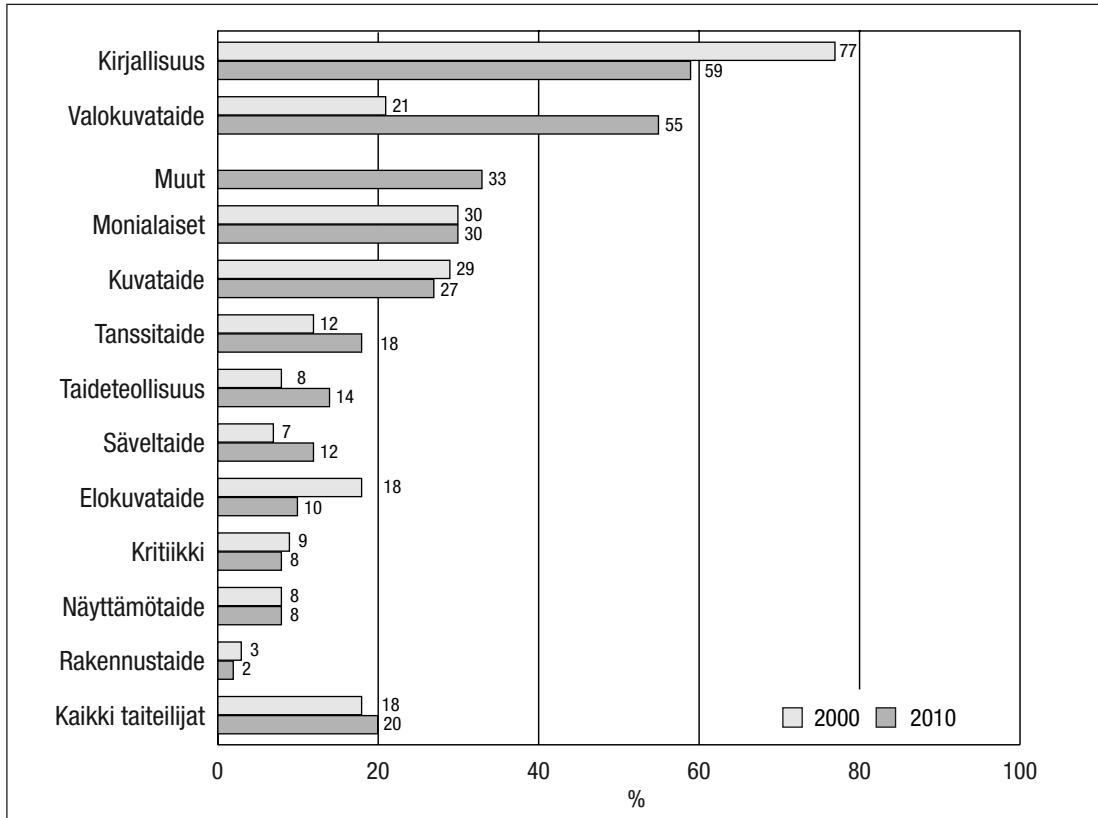
Samanlainen kuin muutkin vuodet. Menot ylittävät tulot. Jos saa apurahaa, se menee materiaaleihin ja näyttelytilojen vuokriin. 7902 (s.1971 n kuvataiteilija)

Tyypillinen. Oli projekti (yksityisnäyttely) työn alla. Videon kuvaus. Koska ei ollut työskentelyapurahaa, oli pakko olla opetustyötä. Opetustyötä oli liikaa, en ehtinyt tehdä videota. Kohdeapurahat eivät riittäneet, omaa kustannettavaa jäi monta tuhatta ja ei ehtinyt tehdä työtä kunnolla. 12704 (s.1966 n kuvataiteilija)

Apurahan myöntäjätahot

Valtion apurahaa saaneiden osuus kokonaisuudessaan on pysynyt lähes ennallaan vuoteen 2000 verrattuna. Valtiolta apurahaa saaneiden osuus on laskenut kirjallisuuden ja kuvataiteen aloilla. Osittain muutokseen vaikuttaa taiteilijoiden määrän kasvu – jaettavan valtion tuen määrä ei ole kasvanut samassa suhteessa taiteilijakentän laajenemisen kanssa. Valokuvataiteen alalla valtion tukea saaneiden osuus näyttäisi kasvaneen räjähdysmäisesti, mutta muutos liittyy osin aiemmin mainittuun tutkimusjoukkoon tehtyyn muutokseen eikä muutos ole ihan niin huomattava kuin tuloksesta voisi päätellä. Valtion apurahaa saaneiden osuuksissa suurimmat muutokset ovat tapahtuneet tanssitaiteen, taideoollisuuden ja elokuvataiteen aloilla. Kahdella ensiksi mainitulla taiteenalalla apurahan saajien osuudet ovat kasvaneet melko paljon ja viimeksi mainitulla taiteenalalla valtion apurahaa saaneiden osuus on laskenut. Elokuvataiteen alalla taiteilijoiden määrä oli kasvanut enemmän kuin muilla taiteenaloilla ja siksi tuloksena on apurahan saajien osuuden lasku varsinkin, kun alalle ei suurta määrää uusia tukimuotoja ole perustettu 2000-luvun mittaan, eikä elokuvataiteen alan tukemiseen tarkoitettuihin määrärahoihin ole suuria korotuksia tehty. (Kuvio 44.)

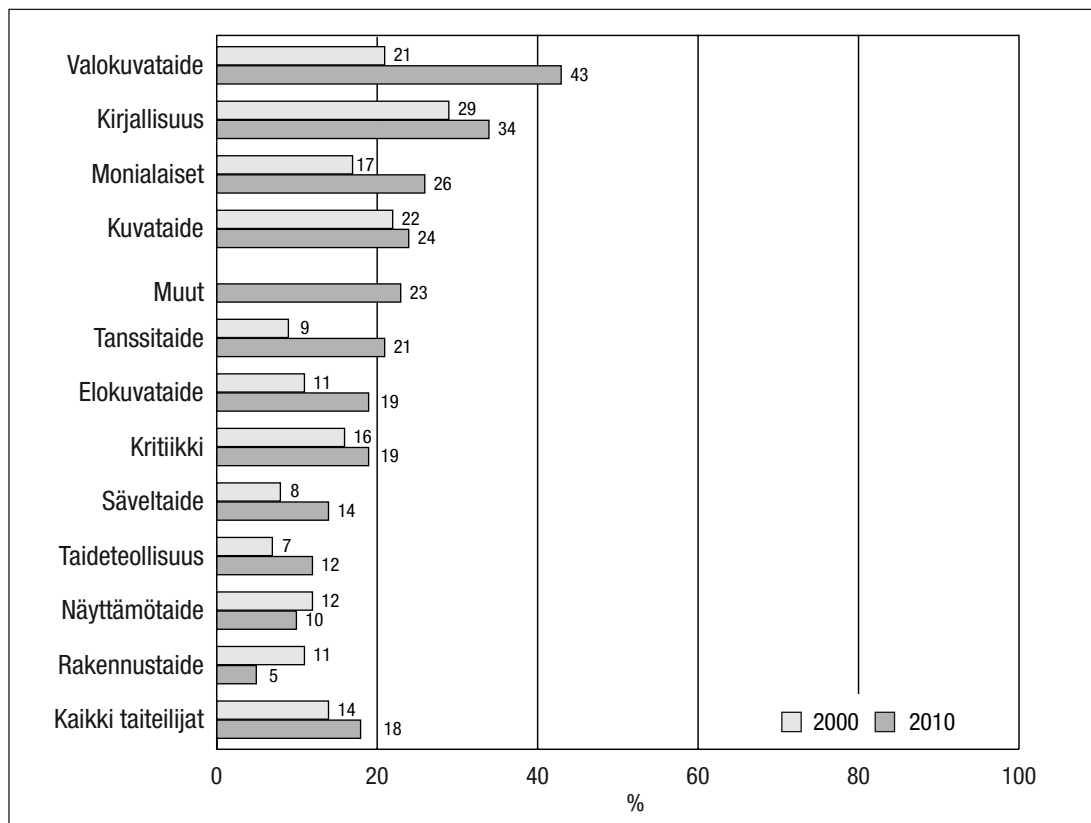
Kuvio 44. Valtion apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Säätiöiden ja rahastojen apurahoja saaneiden osuus on kasvanut kokonaisuudessaan ja monilla perinteisillä taiteenaloilla sekä erityisesti elokuvataiteessa, valokuvataiteessa ja tanssitaiteessa. Myös monialaisten taiteilijoiden joukossa on kasvanut säätiöiden ja rahastojen apurahoja saaneiden osuus. Elokuvataiteen alalla säätiöiden ja rahastojen myöntämien apurahojen saajien osuuden kasvu kompensoi hieman valtion apurahan saajien osuudessa tapahtunutta laskua. (Kuvio 45.)

Kuvio 45. Säätiöiden, rahastojen ym. apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

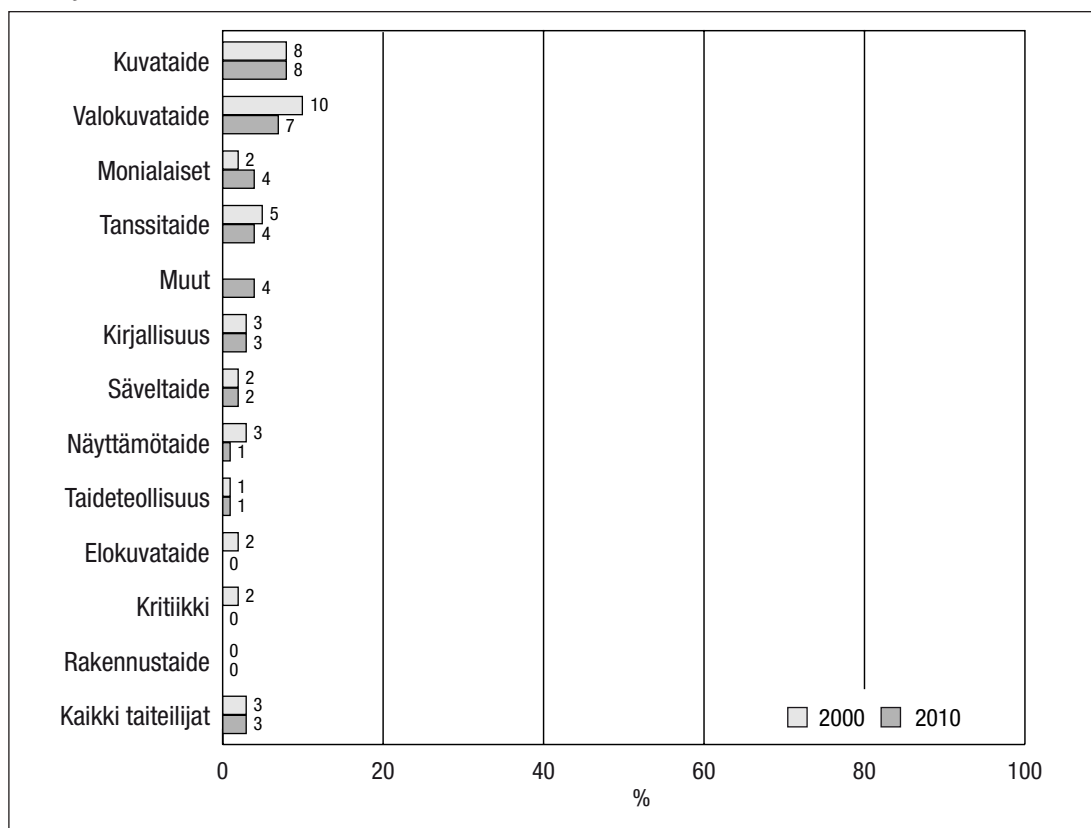

Jakaumat on painotettu.

Yksityisten säätiöiden ja rahastojen tuki on kasvanut huomattavasti valtion tukea nopeammin 2000-luvulla. Taiteilijatukea jakavat säätiöt ovat enimmäkseen sijoitussäätiötä ja niiden jakaman tuen määrä on seurannut kansantalouden muutoksia ja osakemarkkinoiden hintakehitystä. Silloin kun sijoitukset ovat tuottaneet hyvin, ne ovat jakaneet tukea enemmän. Kulttuurin ja taiteen yksityinen rahoitus on kuitenkin varsin kapealla pohjalla, sillä se on hyvin riippuvainen muutaman säätiön ja säätiöluonteisen yhdistyksen tavoitteista (mm. apurahojen käyttötarkoitus) sekä suhdanteiden kehityksestä. (Rautiainen 2008, 195.) Esimerkiksi tuen jakautuminen eri taiteenaloille perustuu yksityisten tukijoiden jo aikaisemmin tekemiin päätöksiin, joita ei jälkikäteen voi muuttaa sen mukaan, missä tarvetta ilmenee. Säätiöiden tuki on usein myös erittäin lyhytaikaista eli ne tukevat yleensä vain lyhytkestoisia projekteja, koska ne eivät halua sitoa rahoitusta pitkäksi aikaa edellä mainituista syistä johtuen. Edellä olevista rajoitteista huolimatta, yksityiset rahastot ja säätiöt voivat halutessaan painottaa erilaisia seikkoja tukea jakaessaan ja näin on varmasti myös 2000-luvulla tehty. Eri aikoina erilaiset painotukset valtaavat alaa ja samalla tuen jakautuminen esimerkiksi taiteenaloittain muuttuu.

Kuntien/kaupunkien jakamia apurahoja saaneiden taiteilijoiden osuus on pysynyt ennallaan. Taiteenaloittaiset muutokset ovat hyvin pieniä eikä apurahoja saaneiden osuus ole millään taiteenalalla huomattava. Kaupungit/kunnat tukevat mielellään visuaalisten alojen taiteilijoita ja tanssitaiteen asema kaupunkien/kuntien apurahojen jaossa näyttää vahvalta taiteenalan kokoon nähden. (Kuvio 46.)

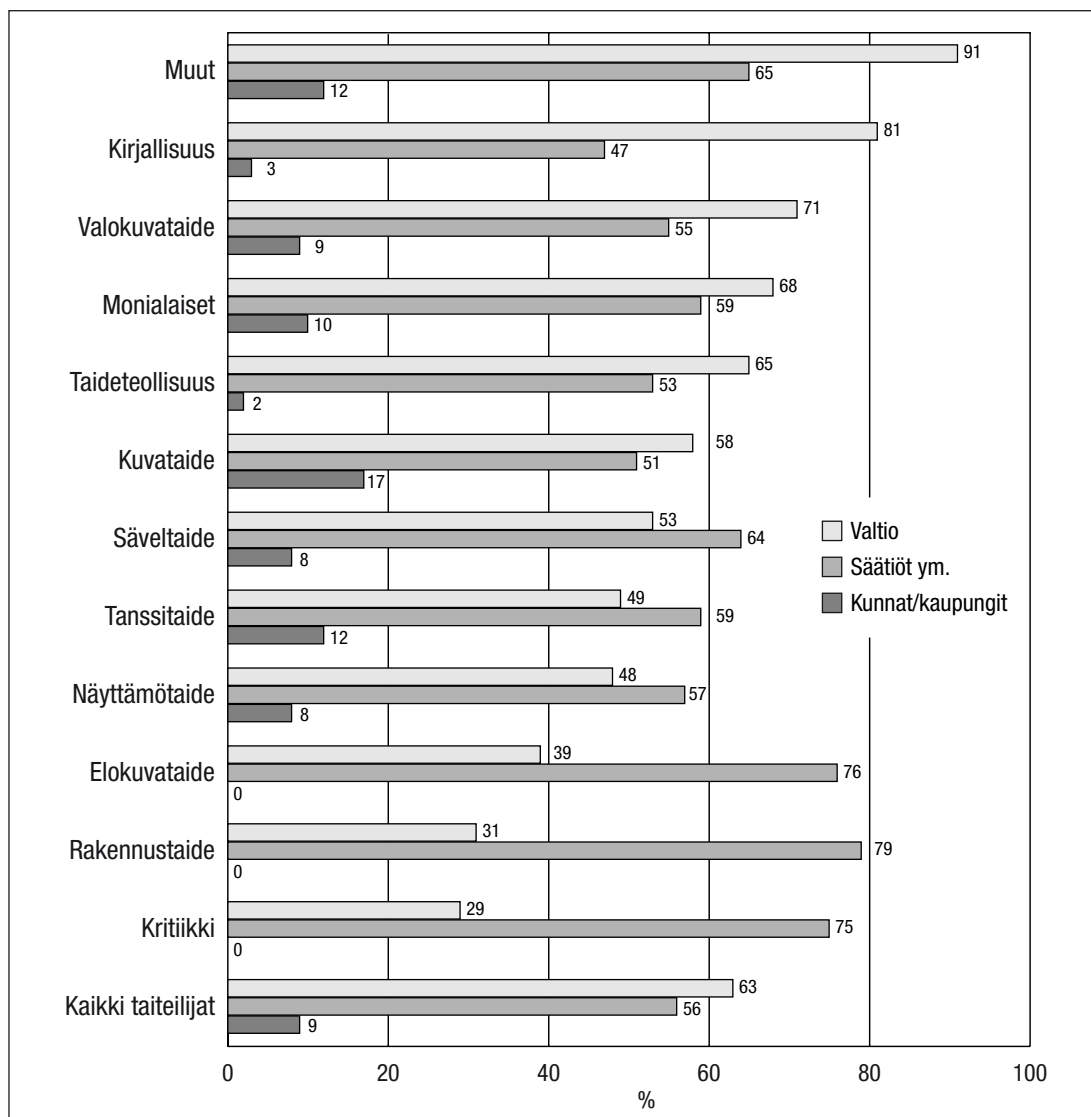
Kuvio 46. Kuntien/kaupunkien apurahaa saaneet taiteilijat (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat on painotettu.

Kun tarkastelemme apurahaa saaneiden taiteilijoiden apurahan lähteitä taiteenaloittain, voimme todeta valtion merkittävimäksi apurahojen myöntäjäksi vuonna 2010. Apurahan saajista 63 prosenttia oli saanut valtion, 56 prosenttia säätiön tai rahaston ja 9 prosenttia kunnan/kaupungin apurahan. Ryhmässä Muut yli 90 prosenttia ja kirjallisuuden alalla toimivista yli 80 prosenttia oli saanut apurahaa valtiolta. Apurahaa saaneista taiteilijoista suurempi osuus sai apurahaa valtiolta kuin säätiöiltä/rahastoilta seuraavilla aloilla: muut, kirjallisuus, valokuvataide, monialaiset, taideteollisuus ja kuvataide. Apurahaa saaneista taiteilijoista suurempi osuus sai apurahaa säätiöiltä ja rahastoilta kuin valtiolta seuraavilla aloilla: säveltaide, tanssitaide, näyttämötaide, elokuvataide, rakennustaide ja kritiikki. (Kuvio 47.)

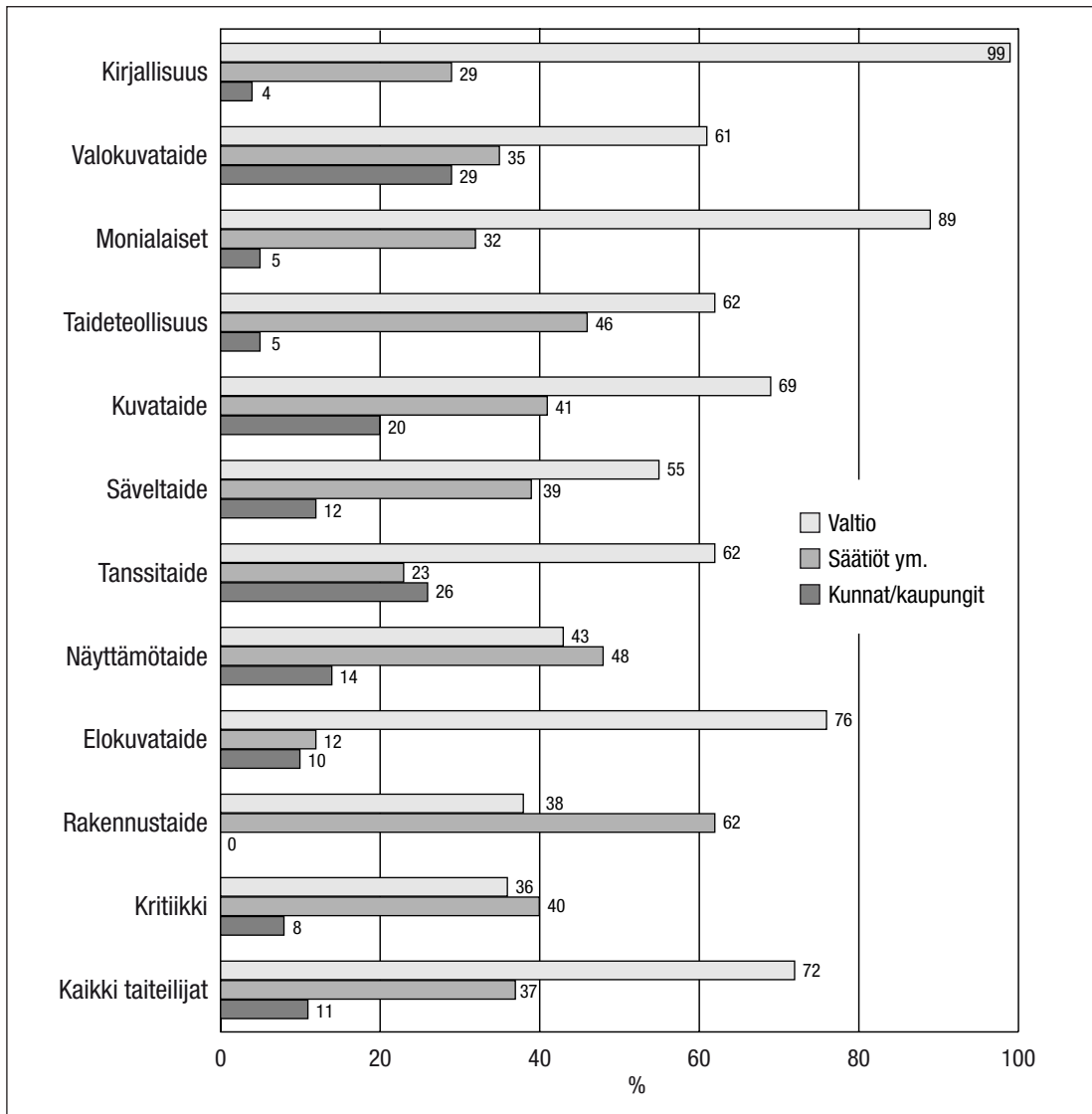
Kuvio 47. Apurahaa saaneiden taiteilijoiden (%) apurahan lähteet vuonna 2010

Jakaumat on painotettu.

Vuonna 2000 ero apurahaa saaneiden taiteilijoiden apurahan lähteiden osalta oli suurempi valtion hyväksi eli valtion apurahaa saaneiden osuus oli huomattavasti suurempi kuin säätiöiden/rahastojen. Kuntien/kaupunkien apurahaa saaneiden osuus on pysynyt lähes ennallaan. Säätiöiden/rahastojen apurahaa saaneiden taiteilijoiden osuuden kasvu osoittautuu vielä merkittävämmäksi, kun huomioimme samaan aikaan tapahtuneen taiteilijoiden määrän kasvun. Säätiöiden/rahastojen apurahaa saaneiden taiteilijoiden osuus on noussut 37 prosentista 56 prosenttiin samaan aikaan kun taiteilijoiden lukumäärä on noussut noin 20 prosenttia. (Kuviot 47 ja 48.)

Kuvio 48. Apurahaa saaneiden taiteilijoiden (%) apurahan lähteet vuonna 2000

Jakaumat on painotettu.

Konstruoidut kokonaistulot

Apurahat eivät ole Suomessa yleensä veronalaista tuloa, joten niitä ei sellaisenaan voi yhdistää veronalaisiin kokonaistuloihin²⁹. Apurahojen huomioiminen tulonmuodostuksessa on kuitenkin erityisen tärkeää

²⁹ Tuloverolain 1535/92 pykälän 82 mukaan apuraha, joka on saatu opintoja, tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten ei ole veronalaista tuloa. Apurahan määrällä ja myöntäjätaholla on kuitenkin vaikutusta verotukseen: Muualta kuin valtiolta, kunnalta tai muulta julkisyhteisöltä taikka Pohjoismaiden neuvostolta saadut stipendit, opintorahat ja muut apurahat sekä palkinnot ovat kuitenkin veronalaista tuloa siltä osin kuin niiden sekä julkisyhteisöiltä ja Pohjoismaiden neuvostolta saatujen stipendien, muiden apurahojen opintorahojen ja palkintojen yhteenlaskettu määrä tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneiden menojen vähentämisen jälkeen verovuonna ylittää valtion taiteilija-apurahan vuosittaisen määrän. (Valtion taiteilija-apuraha vuonna 2010 oli 18788,30 €.)

siksi, että erityisesti taiteellista työskentelyä varten myönnettyjen ½–5-vuotisten taiteilija-apurahojen tarkoitus on toimia saajansa pääasiallisena tulonlähteenä apurahakauden ajan, samaan aikaan veronalaisen tulon määrää jätetään usein erittäin vähäiseksi³⁰. Ajatuksena on, että taiteilijalla on apurahakauden aikana mahdollisuus keskittyä taiteelliseen työhön ilman toimeentuloon liittyviä paineita. Toki kohdeapurahojenkin osuus voi tulonmuodostuksessa nousta merkittäväksi etenkin silloin, kun taiteilija on saanut yhden suuren tai useita pienempiä kohdeapurahoja. Apurahan myöntänyt taidetoimikunta voi taiteilija-apurahalain nojalla määrätä, ettei apurahan saaja voi tehdä apurahakautensa aikana palkkatyötä. Useimmat taidetoimikunnat edellyttävät tätä 3–5-vuotisten taiteilija-apuraha saavilta, mutta erillisestä pyynnöstä sallivat palkallisen työnteon lyhyemmän apurahakauden ohessa. Yleensä kuitenkin rajoituksen kohteena on viran- tai toimenhoitaminen, eivät yksittäiset keikat, tehtävät tai toimeksiannot.

Menetelmä, jota tässä tutkimuksessa käytettiin veronalaisten ja verovapaisten tulosten yhdistämiseksi on sama kuin aikaisemmissa Taiteilijan asema -tutkimuksissa. Aikaisemmissa tutkimushankkeissa on kehitetty menetelmä, jonka avulla ”kokonaistulon” käsite olisi taiteilijoiden osalta mahdollisimman vertailukelpoinen suhteessa muiden tulonsaajien kokonaistulotasoon. Apuraha saaneiden taiteilijoiden konstruoitu kokonaistulo on siis arvio ja perustuu osittain keskimääräiseen tuloluokittaiseen verotukseen. Kuten edellä tuli ilmi, arvio on kuitenkin tarpeen, sillä muuten apurahojen osuus tulonmuodostuksessa ei tule huomioiduksi oikeassa suhteessa sen taloudelliseen kokonaismerkitykseen.

Konstruoitu kokonaistulo on muodostettu seuraavalla tavalla: Veronalaiset tulot muunnettiin nettotuloiksi vähentämällä niistä tuloverotaulukon mukainen tuloluokittain määräytyvä veron osuus³¹. Näin saatuun lukuun lisättiin verovapaat apurahat sellaisenaan, jolloin saatiin eräänlainen ”uusi nettotulo”. Tähän yhteissummaan lisättiin erikseen muodostettuihin nettotuloluokkiin perustuvan veron osuus, jolloin lopputuloksena oli konstruoitu kokonaistulo. Tällä tavalla taiteilijoiden apurahojen verottomuudesta saama etu on mukana ja tuloksena on arvio kokonaistuloista, joka on vertailukelpoisempi muiden tulonsaajien ja muissa ammateissa toimivien tuloihin nähden. Konstruoidun kokonaistulon käsite kuvaa siis taiteilijoiden tuloja kokonaisuudessaan siten, että saadut apurahat lasketaan yhteen veronalaisten tulosten kanssa niin, että apurahaan lasketaan mukaan se osa,

30 Vuonna 2012 Lakia valtion taiteilija-apurahoista (734/1969) on muutettu siten, että taiteilijaprofessorien virat muutettiin taiteilija-apurahoiksi. Kyseiset apurahat voidaan myöntää erittäin ansioituneille taiteenharjoittajille ja apurahat ovat samansuuruisia ja verovapaita kuten muutkin valtion taiteilija-apurahat. Apurahakausi on 10 vuotta ja apurahansaajalla on oikeus käyttää apurahakauden ajan taiteilijaprofessori-nimikettä.

31 Lähde: Tilastokeskus.

joka muuntaa sen tavanomaiseksi veronalaiseksi tuloksi³². Konstruoitu kokonaistulo on laskennallinen vain niiden taiteilijoiden osalta, jotka saivat apurahaa vuonna 2010. Muiden taiteilijoiden osalta konstruoidut kokonaistulot ovat samat kuin veronalaiset kokonaistulot. Ongelmana tässä laskennallisessa tulokategoriassa on luonnollisesti se, että useilla taiteenaloilla verovähennyksiksi kelpaavat työn tekemiseen liittyvät menot ovat huomattavasti suuremmat kuin muilla sektoreilla toimivilla tulonsaajilla eli tuloverotaulukon mukainen veron osuus on tässä todennäköisesti hieman ylimitoitettu.

Taulukko 8. Taiteilijoiden veronalaiset tulot, apurahat ja konstruoitu kokonaistulo taiteenaloittain, keskiarvo (€) ja mediaani (€) vuonna 2010

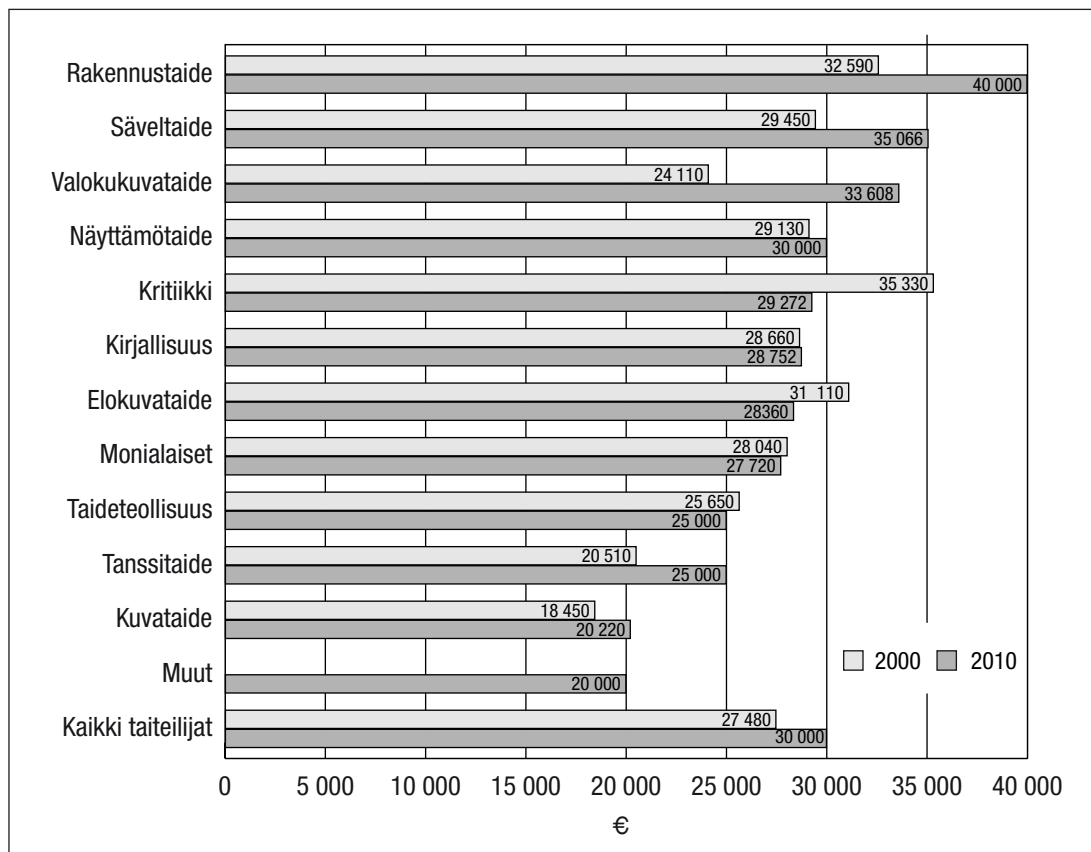
Taiteenala	Veronalaiset tulot €		Apurahat €		Konstruoitu kokonaistulo €	
	ka	med	ka	med	ka	med
Elokuvataide	27 162	25 000	14 620	6 000	31 333	28 359
Kirjallisuus	27 000	22 500	8 228	6 000	32 158	28 752
Kritiikki	29 752	26 152	8 025	6 000	32 388	29 272
Kuvataide	19 878	16 000	9 509	8 000	23 784	20 220
Monialaiset	28 124	24 235	9 155	6 000	31 059	27 717
Näyttämötaide	32 965	30 000	6 279	3 000	33 745	30 000
Rakennustaide	45 945	40 000	8 808	4 000	46 534	40 000
Säveltaide	34 962	34 657	5 868	3 000	35 876	35 066
Taideteollisuus	27 980	23 543	6 760	3 304	29 072	25 000
Tanssitaide	21 854	22 838	8 641	5 500	24 983	25 000
Valokuvataide	24 945	19 130	13 358	13 834	34 242	33 608
Kaikki taiteilijat	30 632	27 500	8 481	5 000	32 822	30 000

Keskitunnusluvut on painotettu.

Konstruoiduista kokonaistuloista taiteenaloittain lasketut keskitunnusluvut havainnollistavat apurahan taloudellista merkitystä tulolähteenä eri taiteenaloilla (Taulukko 8). Apurahojen yhdistäminen veronalaisiin tuloihin ei kuitenkaan johda kovin suuriin muutoksiin taiteenalojen keskinäisessä järjestyksessä silloin, kun tarkastellaan tulosotaa kuvaavia tunnuslukuja (ks. liite 8).

32 Saman menetelmän kuvaus löytyy myös Rensujeff 2003, Heikkinen 1996 ja Karttunen 1993.

Kuvio 49. Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot (med €*) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

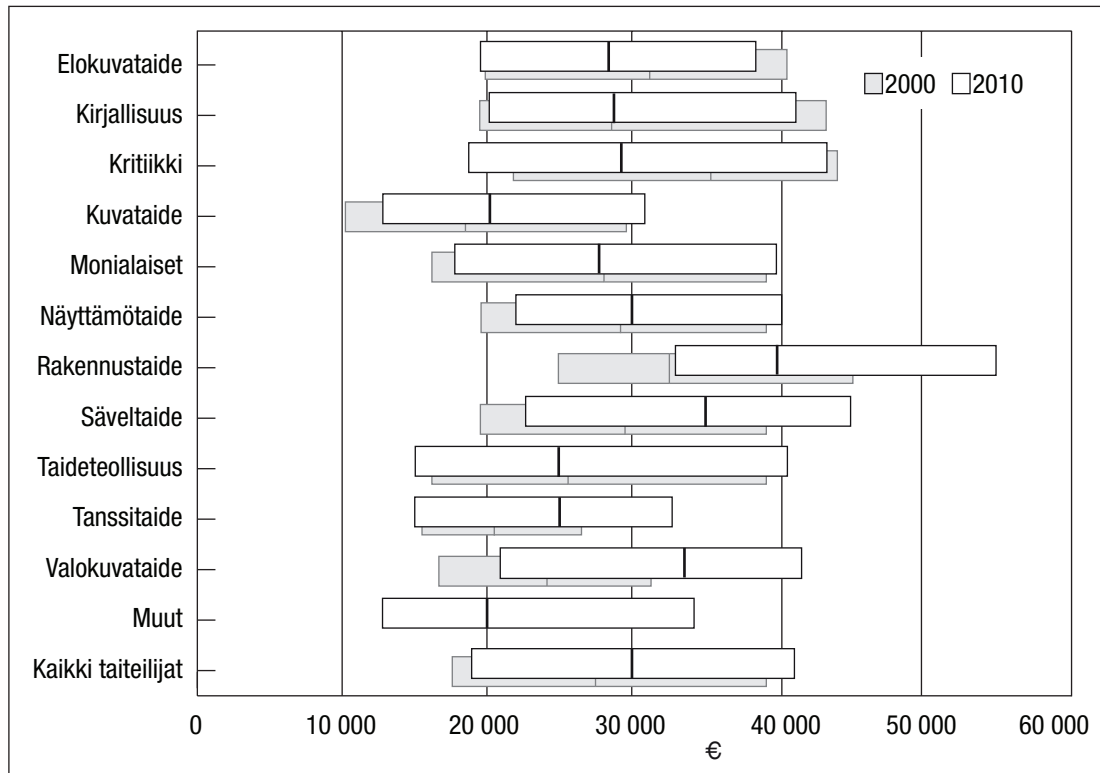

* Vuoden 2000 luvut on muutettu vuoden 2010 rahanarvoon elinkustannusindeksiä käyttäen.

Tuloerot taiteenalojen välillä ja sisällä ovat suuret ja tulonjako epäsymmetrinen. Suurella joukolla taiteilijoita on suhteellisen matala tulotaso ja hyvin harvoilla on suuret tulot. Tätä havainnollistaa kuvio 50, jossa palkit kuvaavat mediaanin ja kvartiilien³³ avulla konstruoidujen kokonaistulojen jakautumista eri taiteenaloilla. Kuviossa 50 on taustalla (tummempina) mukana myös vuoden 2000 vastaavat tunnusluvut vertailua varten. Kaikkien taiteilijoiden osalta tunnusluvut ja palkkien sijoittuminen kuvaavat suoraviivaista muutosta 2000-luvulla. Sekä kvartiilit että mediaani ovat kaikki reaaliarvoltaan nousseet maltillisesti ja samansuuntaisesti. Taiteenaloittaiset muutokset ovat kuitenkin lähes aina suurempia. Tulotason nousu oli suurinta valokuvataiteen, rakennustaiteen, säveltaiteen ja tanssitaiteen aloilla toimivilla ja tulotason lasku suurinta elokuvataiteen ja kriitiikin aloilla. Valokuvataiteen osalta tutkimusjoukko on muuttunut vuodesta 2000 vuoteen 2010 niin merkittävästi, että tulotasossa tapahtuneet muutokset liittyvät pikemminkin tähän muutokseen (ks. s. 31). Muilla taiteenaloilla suuria muutoksia ei ollut tapahtunut.

33 Alakvartiili on muuttujanarvo, jonka alapuolella on 25 % havainnoista ja yläkvartiili arvo, jonka alapuolella on 75 % havainnoista. Kvartiilivälillä sijaitsevat keskimmäiset 50 % havainnoista.

Kuvio 50. Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot (€) taiteenaloittain vuosina 2000* ja 2010 (alakvartiilit, mediaanit ja yläkvartiilit)

* Vuoden 2000 luvut on muutettu vuoden 2010 rahanarvoon elinkustannusindeksiä käyttäen (Tilastokeskus). Keskitunnusluvut painotettu.

Taiteilijan asemaa eri taiteenaloilla voi tarkastella myös laittamalla taiteenalat keskimääräisen tulon mukaiseen järjestykseen. Taulukossa 9 taiteenalat ovat konstruoidun kokonaistulon mediaanin mukaisessa järjestyksessä vuosina 2000 ja 2010. Kuviosta näkee, että tulonjakohaitari oli entisestään hieman laventunut eli tuloerot olivat hieman kasvaneet. Koko taiteilijakuntaa keskimääräisesti kuvaavan mediaanin alapuolella taiteenalojen määrä oli lisääntynyt. Kuvataiteen ja tanssitaiteen asema tulohierarkian alimmilla portailla oli pysynyt ennallaan samalla, kun sinne oli tullut uusi ryhmä muu (sirkustaiteilijat, media-taiteilijat ja performanssi-/esitystaiteilijat). Tulohierarkian ylimmältä portaalta oli pudonnut arvostelijoiden ryhmä sekä elokuvataiteen alalla toimivat. Arkkitehdit, säveltaiteen sekä näyttämötaiteen aloilla toimivat olivat edelleen vertailun kärjessä, jonne oli noussut myös valokuvataiteen alalla toimivat. (Taulukko 9).

Viimeisenä olevan taiteenalan tulotaso oli hieman yli puolet parhaan tulotason taiteenalasta vuonna 2000 ja vuonna 2010 viimeisen taiteenalan tulotaso oli tasan puolet parhaan taiteenalan tulotasosta. Kuvataiteen sijoittuminen häntäpäähän lähes samaan pisteeseen kuin aiemminkin näyttää yhä vahvemmin sekä työmarkkinoiden että tuki-järjestelmän rakenteista johtuvalta ongelmalta.

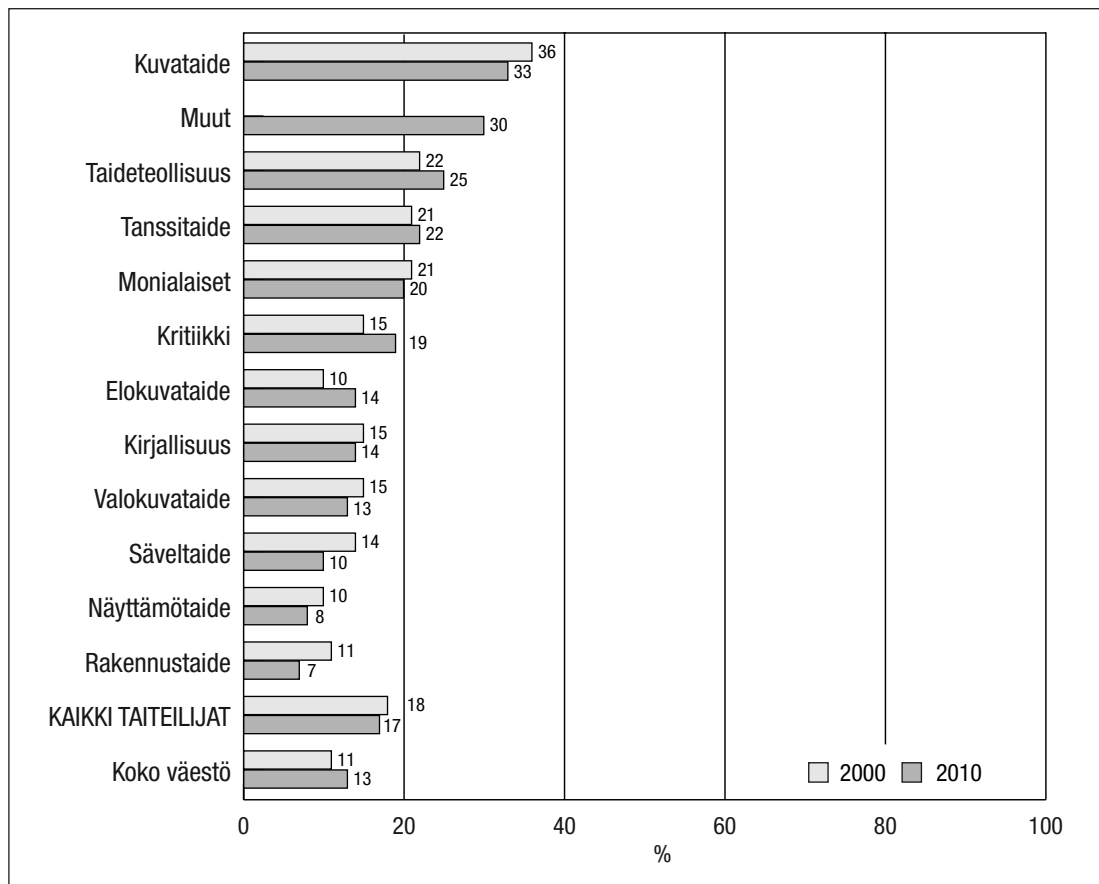
Taulukko 9. Taiteenalat konstruoidun kokonaistulon (med €) mukaisessa järjestyksessä vuosina 2000 ja 2010

2000	€	%	2010	€	%
Kritiikki	35 330	100	Rakennustaide	40 000	100
Rakennustaide	32 590	92	Säveltaide	35 066	88
Elokuvataide	31 110	88	Valokuvataide	33 608	84
Säveltaide	294 50	83	Näyttämötaide	30 000	75
Näyttämötaide	29 130	82	KAIKKI TAITEILIJAT	30 000	75
Kirjallisuus	28 660	81	Kritiikki	29 272	73
Monialaiset	28 040	79	Kirjallisuus	28 752	72
KAIKKI TAITEILIJAT	27 480	78	Elokuvataide	28 359	71
Taideteollisuus	25 650	73	Monialaiset	27 717	69
Valokuvataide	24 110	68	Taideteollisuus	25 000	63
Tanssitaide	20 510	58	Tanssitaide	25 000	63
Kuvataide	18 450	52	Kuvataide	20 220	51
			Muu	20 000	50

Pienituloisuusraja perustuu kotitalouksien kulutusyksikköä kohden laskettuun käytettävissä olevan rahatulon mediaaniin. Euroopan Unioniin kuuluvissa maissa noudatetaan yhtenäistä määrittelyä, jonka mukaan pienituloisiksi katsotaan ne, joiden tulot jäävät pienemmiksi kuin 60 prosenttia mediaanista. Eläkeläiset ovat 1990-luvun laman jälkeen, erityisesti vuoden 2004 jälkeen, nousseet uudelleen suurimmaksi pienituloisten ryhmäksi. Pienituloisiin kuuluu myös paljon opiskelijoita ja työttömiä. Pienituloisuuden raja oli 14 741 euroa kulutusyksikköä kohden vuonna 2010. Toisin sanoen yhden hengen taloudessa asuva on pienituloinen, jos hänen tulonsa ovat alle 1 228 euroa kuukaudessa. Pienituloisuusaste eli pienituloisen väestön osuus koko väestöstä oli Suomessa 13,3 prosenttia vuonna 2010³⁴ ja 11 prosenttia vuonna 2000. Koska taiteilijoiden osalta käytettävissä ei ole kaikkien kotitalouteen kuuluvien tulotietoja, kuvio 50 perustuu heidän osaltaan oletukseen yhden hengen taloudesta. Tämän oletuksen perusteella kaiken kaikkiaan 17 prosenttia taiteilijoista luokiteltiin pienituloisiksi konstruoidun kokonaistulojen perusteella. Muutosta tämän suhteen ei juurikaan ole tapahtunut, sillä osuus on lähes sama kuin vuonna 2000. (Kuvio 51.)

34 Lähde: Tulonjakotilasto 2010, Tilastokeskus.

Kuvio 51. Pienituloisten taiteilijoiden osuus (%) taiteenaloittain vuosina 2000 ja 2010

Jakaumat painotettu.

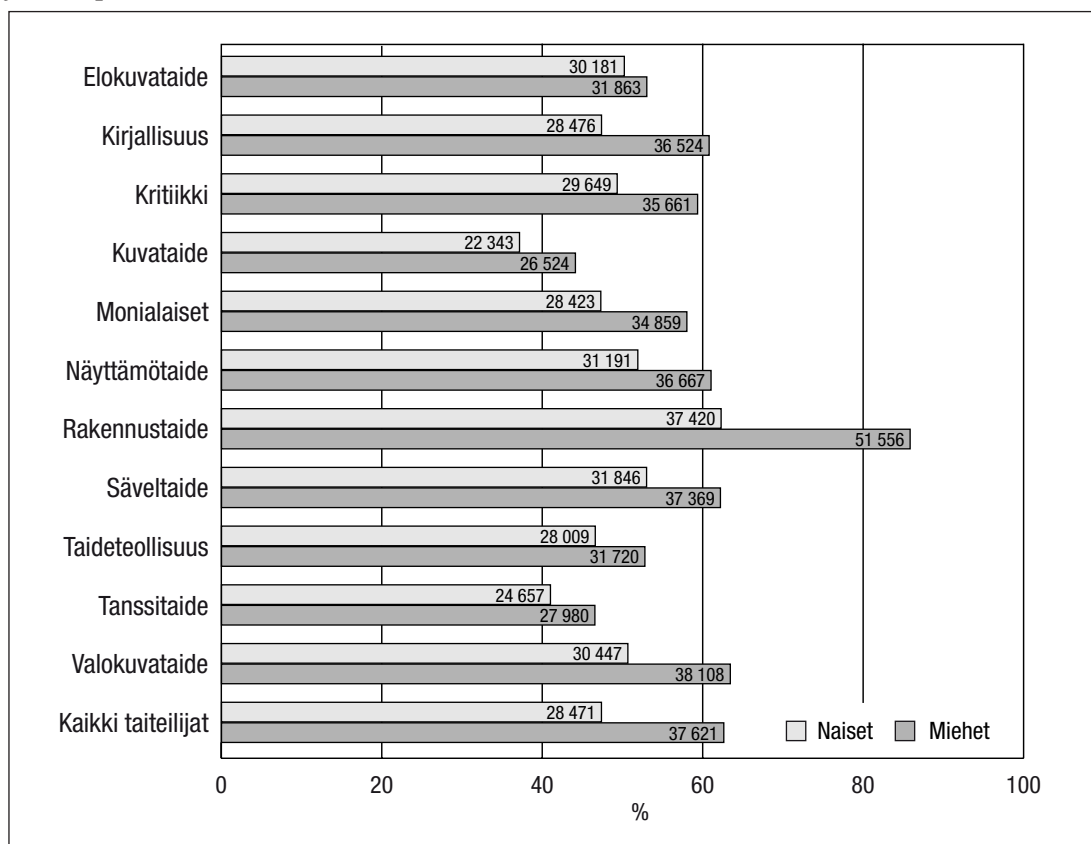
Lähde: Tilastokeskuksen Tulonjakotilasto (koko väestö).

Taiteilijan tulotasoon ja tulonmuodostukseen liittyviä tekijöitä

Taiteilijoilla naisten ja miesten väliset tuloerot olivat kasvaneet huomattavasti 1980-luvun lopun/1990-luvun alun ja vuoden 2000 välisenä aikana (Rensujeff 2003, 62). Vielä 1980- ja 90-lukujen vaihteessa sukupuolten väliset tuloerot olivat taiteilijoilla pienemmät kuin väestöllä keskimäärin (mm. Heikkinen 1989). Siksi olikin yllätys, että vuonna 2000 koko taiteilijakuntaa tarkasteltaessa naisten tulot olivat vain 72 prosenttia miesten tuloista. Vuonna 2010 ero oli kaventunut 76 prosenttiin, mutta erot taiteenalojen välillä ovat suuret (kuvio 52). Osittain sukupuolen vaikutus tulotasoon liittyy koulutustasoon, mikä on varmasti myös näiden vuosikymmenten välillä olevien muutosten taustalla. Tutkimusten mukaan sukupuolten väliset tuloerot ovat sitä suuremmat, mitä korkeamman koulutustason tehtävistä on kyse. Taiteilijoiden koulutustason nousu näkyy tuloerojen kasvuna sukupuol-

ten välillä samalla tavalla kuin se näkyy koko väestöön kohdistuvassa tarkastelussa.

Kuvio 52. Taiteilijoiden konstruoitujen kokonaistulojen keskiarvot (€) taiteenaloittain ja sukupuolen mukaan vuonna 2010

Keskitunnusluvut on painotettu.

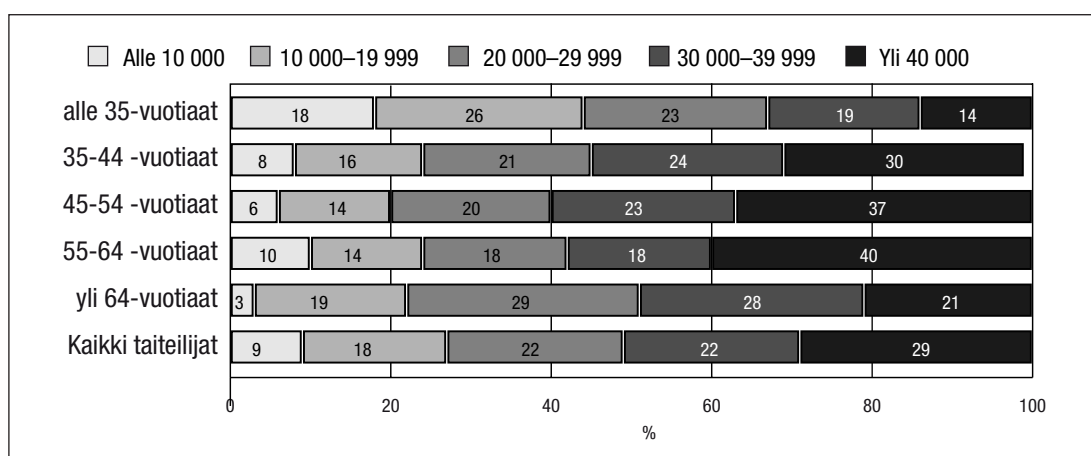
Noin puolet sukupuolten palkkaerosta on selitettävissä sillä, että naiset ja miehet työskentelevät eri aloilla ja eri tehtävissä. Kun tarkastelun kohteena ovat saman ikäluokan naiset ja miehet, joilla on sama koulutustausta ja jotka toimivat samoilla toimialoilla samoissa tehtävissä, naisille maksettava palkka on ollut jo pitempään noin 10 prosenttia miesten palkkaa matalampi.³⁵ Yleisesti ottaen palkansaajien keskiarvotulosta laskettuna naisten tulot olivat vuonna 79 prosenttia miesten tuloista Suomessa (asetelma 4). Tämän taiteilijatutkimuksen tulos koko taiteilijajoukon osalta on melko lähellä tätä lukua, mutta joillakin taiteenaloilla tilanne on vielä parempi kuin kaikilla palkansaajilla keskimäärin. Naisten tulojen osuus miesten tuloista oli vuonna 2010 suurempi kuin Suomessa keskimäärin seuraavilla taiteenaloilla: elokuvataide (95 %), kriitikki (83 %), kuvataide (84 %), näyttämötaide (85 %), säveltaide (85 %), taideteollisuus (88 %), tanssitaide (88 %), valokuvataide (80 %), monialaiset taiteilijat (82 %). Erityisesti niillä

35 <http://www.stm.fi/tasa-arvo/samapalkkaisuus/periaate>; Vartiainen 2001, 3.

taiteenaloilla, joilla tulotaso on pysynyt ennallaan tai laskenut, naisten ja miesten tuloerot ovat kaventuneet eniten.

Taidealan koulutuksen hankkimisella ei ole vaikutusta tulotasoon. Taiteilijat jakautuivat eri tuloluokkiin lähes täsmälleen samalla tavalla riippumatta siitä, oliko taiteilijalla taidealan koulutusta vai ei. Ainoastaan koulutustasolla oli vaikutus tulotasoon. Taidealan ylempi korkeakoulututkinto takasi hieman paremmat tulot kuin muut taidealan tutkinnot. Myös ulkomainen koulutus ja pedagogiset opinnot nostivat hieman tulotasoa.

Kuvio 53. Taiteilijoiden (%) konstruoidun kokonaistulon (€) jakautuminen tuloluokkiin iän mukaan vuonna 2010

Jakaumat on painotettu.

Kun taiteilijoiden tulotasoa verrataan kaikkiin tulonsaajiin (luonnolliset henkilöt), heidän tulotasonsa on kohtuullisen hyvä. Palkansaajien tulotasoon verrattaessa, taiteilijoiden tulotaso ei yllä keskiasteen koulutustasoa edustavien tulotasoa korkeammalle, vaikka noin puolet taiteilijoista on suorittanut tutkinnon taideyliopistossa (tai sitä edeltävässä oppilaitoksessa). Suhteellisesti taiteilijoiden asema tulotasoa tarkasteltaessa on huonontunut 'kaikkiin palkansaajiin' verrattuna. Jos verrataan taiteilijoiden konstruoituja kokonaistuloja (mediaani) kaikkien palkansaajien tuloihin (mediaani), taiteilijoiden tulotaso oli vuonna 2000 96 prosenttia palkansaajien tulotasosta, kun vuonna 2010 se oli enää 86 prosenttia. (Asetelma 4.)

Asetelma 4. Taiteilijoiden ja eri tulonsaajaryhmien/palkansaajaryhmien vuositulojen keskiarvoja (€) ja mediaaneja (€) Suomessa vuonna 2010

	<i>Keskiarvo</i>	<i>Mediaani</i>
Taiteilijoiden veronalaiset tulot	30 633	27 500
Taiteilijoiden konstruoidut kokonaistulot	32 822	30 000
• ”työlliset taiteilijat” * veronalaiset tulot	32 592	30 700
• ”työlliset taiteilijat” konstruoidut kokonaistulot	35 343	34 000
Tulonsaajat**		21 311
Kaikki palkansaajat***	39 796	34 792
• miehet	44 189	38 878
• naiset	35 118 (79,47 %)	31 539 (81,12 %)
Koulutus****		
• perusaste	32 229	29 491
• keskiaste	33 340	31 144
• alin korkea-aste	40 369	36 407
• alempikorkeakouluaste	42 515	37 786
• ylempi korkeakouluaste	56 184	50 057

* ”Työlliset taiteilijat” tarkoittaa niitä taiteilijoita, jotka eivät olleet työttöminä vuonna 2010.

** Luonnolliset henkilöt. Lähde: Tilastokeskus, tulo- ja varallisuustilasto.

*** Kokopäivätyö, 12 kk. Lähde: Tulonjakotilasto 2010, Tilastokeskus.

**** Lähde: Tulonjakotilasto 2010, Tilastokeskus.

Tilanne ja muutokset eri taiteenaloilla

Elokuvataide

Elokuvataiteen alan ammattiryhmistä suurimmat ovat elokuvaohjaajat, elokuvaajat ja leikkaajat. Alalla työskentelee suuri joukko erilaisissa tehtävissä toimivia elokuvatyöntekijöitä. Alalla toimivien taiteilijoiden lukumäärä oli kaksinkertaistunut (+56 %) kymmenessä vuodessa elokuvataiteen alan järjestöjen jäsenmäärien perusteella. Elokuvataiteen kentällä toimivien ammattilaisten keski-ikä oli 43 vuotta vuonna 2010. Keskimääräinen ikä on noussut tasaisesti 1980-luvun lopulta lähtien, vaikka alalle on tullut paljon uusia taiteilijoita. Aikaisemmin keskiarvot olivat 40 ja 38 (Rensujeff 2003, 69; Oesch 1995, 45). Naisten osuuden kasvu alalla on jatkunut edelleen kymmenen vuoden aikana, sillä osuus oli noussut 2000-luvulla 36 prosentista 43 prosenttiin. Elokuvataiteen alalla toimivista taiteilijoista vuonna 2010 vain yksi prosentti oli ruotsinkielisiä, vaikka osuus vuonna 2000 oli vielä kuusi prosenttia. Alalla toimivat ovat perinteisesti sijoittuneet erittäin vahvasti pääkaupunkiseudulle (73 % vuonna 2010, 78 % vuonna 2000). Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus alalla toimivista oli 84 prosenttia (81 % vuonna 2000). Elokuvataiteen toimijoista 87 prosenttia on valmistunut taidealan koulutuksesta ja noin kolmasosa on suorittanut taidealan korkeimman koulutuksen. Koulutustaso on yleisesti hieman noussut 2000-luvulla. Korkeimman koulutustason suorittaneiden osuus oli pysynyt samana kuin vuonna 2000.

Elokuvataiteen alan toimijoista 44 prosenttia toimi freelancerina vuonna 2010. Freelancereiden osuus alalla oli laskenut vain hieman kymmenen vuoden aikana. Myös yrittäjien osuus (24 %) on elokuva-alalla pysynyt ennallaan aikaisempaan tulokseen nähden ja on edelleen hieman suurempi kuin kaikilla taiteenaloilla keskimäärin. Muutoksia elokuvataiteen alalla on tapahtunut työsuhteessa toimivien ja vapaiden taiteilijoiden osuuksissa. Työsuhteessa taideammattissaan toimivien osuus oli noussut 15 prosentista 28 prosenttiin ja vapaiden taiteilijoiden osuus 13 prosentista 22 prosenttiin kymmenessä vuodessa³⁶. Osittain tätä selittää nuorten tekijöiden sirpaleinen työelämä lyhyine, vaihtuvine työsuhteineen ja toimeksiantoineen sekä 2000-lu-

36 Työmarkkina-asetat on määritelty sivulla 53.

vulla lisääntyneet apurahat elokuvataiteen kentälle. Apurahojen lisäys elokuvataiteen kentällä mahdollisti vapaana taiteilijana toimimisen aikaisempaa suuremmalle joukolle elokuvantekijöitä. Työttöminä työnhakijoina eripituisia jaksoja oli entistä useammat elokuvantekijät, osuus oli noussut 28 prosentista 47 prosenttiin. Työttömyyden lisääntyminen liittyy myös työelämän sirpaloitumiskehitykseen. Suurimpana syynä elokuva-alan heikentyneeseen työllisyystilanteeseen pidettiin ennen kaikkea muutoksia tuotannollisissa rakenteissa ja prosesseissa sekä liian suurta tarjontaa työmarkkinoilla, mikä johtuu elokuva-alan koulutuspaikkojen määrän lisäämisestä³⁷.

Elokuvataiteen alalla toimivista 42 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* vuonna 2010. Osuus oli muuttunut erittäin vähän vuoden 2000 tilanteeseen (38 %) verrattuna. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* elokuva-alalla oli tehnyt 38 prosenttia, kun osuus oli aikaisempaan tutkimusajankohtana huomattavasti suurempi (58 %). Sen sijaan *muuta, ei-taiteellista, työtä* tehneiden osuus oli kasvanut 9 prosentista 22 prosenttiin. Tulosten valossa näyttää siltä, että alalla toimeentulo hankitaan entistä useammin muuta kuin taiteellista tai taiteellista työtä sivuavaa työtä tekemällä. Ristiriitaiselta näiden osuuksien valossa vaikuttaa se, että silti 49 prosenttia elokuva-alalla toimivista pitää taiteellista työtä tärkeimpänä toimeentulolähteenään samalla kun muut toimeentulolähteet (apurahat, muu työ, taiteelliseen työhön liittyvä työ) ovat kukin tärkeimmän toimeentulolähteen asemassa vain noin joka kymmenennelle taiteilijalle. Elokuvataiteen alan toimijoiden huono työllisyystilanne vaikuttaa siihen, että yli 40 viikkotyötuntia (kokonaistyöaika) tehneiden taiteilijoiden osuus oli laskenut kymmenen vuoden aikana 42 prosentista 20 prosenttiin. Taiteelliseen työhön yli 40 viikkotyötuntia käytti 10 prosenttia elokuvataiteena alalla toimivista (24 % vuonna 2000). Keskimääräinen työviikko elokuvataiteen alalla oli noin 35 tuntia, josta taiteellisen työn osuus oli 24 tuntia. Ajallisesti elokuvataiteen alalla taiteelliseen työhön käytettiin noin 70 prosenttia työajasta.

Elokuvataiteen alalla toimivien veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli 25 000 €. Veronalaisten tulojen reaaliarvo oli lähes sama kuin vuonna 2000 (25 518 €) ja huomattavasti matalampi kuin vuonna 1992 (29 330 €). Elokuvataiteen alalla tulotason laskeva suunta näyttää siis tapahtuneen pääasiallisesti jo 1990-luvulla.³⁸ Taiteellisen työn tulojen osuus veronalaisista tuloista oli elokuvataiteen alalla keskimäärin 68 prosenttia (61 % vuonna 2000). Apurahaa saaneiden osuus oli pysynyt

37 Tuotannollisilla rakenteilla tarkoitetaan tässä kaikkia erilaisia valintoja jotka liittyvät elokuvien, televisio-ohjelmien ja muiden audiovisuaalisten tuotantojen tekemiseen ja hankkimiseen: julkinen tai yksityinen rahoitus, yksityinen yritys, kotimainen tai ulkomainen jne. Näiden suhteissa tapahtuvat muutokset heijastuvat kentälle nopeasti ja tehokkaasti. Tuotannollisilla prosesseilla tarkoitetaan paitsi kustannuksiin myös tekijäkunnan ammattilaisuuteen ja kokemukseen liittyviä valintoja. Ammattilaisten työllistymistä voi estää esimerkiksi harjoittelijoiden käyttäminen työntekijöinä kustannussyistä.

38 Rahan arvot on muunnettu vuoden 2010 arvoon elinkustannusindeksin mukaan (Tilastokeskus).

lähes ennallaan (28 % 24 %) kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna, vaikka alalle oli tullut erittäin runsain määrin uusia taiteilijoita. Osuuden pysyminen lähes ennallaan kertoo ennen kaikkea siitä, että alalle on tullut myös lisää resursseja jaettavaksi. Valtion apurahaa elokuva-alan tekijöistä oli saanut 10 prosenttia (18 prosenttia vuonna 2000) ja säätiöiden (ml. SES) ja rahastojen apurahaa 19 prosenttia (11 % vuonna 2000). Apurahan myöntäjätahot näyttävät vaihtaneen paikkaa merkittävintä tukijaa tarkasteltaessa. Valtion taidetoimikuntalaitoksen tuen taso näyttää jääneen jälkeen elokuvataiteen kentän toimijoiden määrän kasvuvauhdissa³⁹. Apurahan keskimääräinen summa oli 14 806 € (10 178 € vuonna 2000).

Vaikka konstruoitu kokonaistulo⁴⁰ on elokuvataiteen alalla toimivilla suhteellisen paljon korkeampi kuin veronalaiset kokonaistulot, se ei nosta elokuvataiteen alan tekijöitä taiteenaloittaisessa vertailussa korkeammalle sijalle kuin veronalaisissa kokonaistuloissakaan. Elokuvataiteen alalla toimivien konstruoitujen kokonaistulojen mediaani oli vuonna 2010 laskenut 28 359 euroon (31 114 € vuonna 2000). Tulotason laskuun ei näyttäisi vaikuttaneen niinkään työttömien osuuden merkittävä kasvu elokuvataiteen alalla vaan suurten apurahojen väheneminen kentällä, sillä veronalaisten tulojen mediaani oli laskenut vähemmän kuin konstruoitujen kokonaistulojen mediaani kymmenessä vuodessa. Taiteenaloittaisessa konstruoitujen kokonaistulojen (mediaani) vertailussa elokuvataitee oli vuonna 2000 sijalla 3. ja vuonna 2010 sijalla 7. Merkittävä myönteinen muutos on tapahtunut kuitenkin naisten ja miesten välisissä tuloeroissa, sillä naisten konstruoidut kokonaistulot olivat vuonna 2010 noin 95 prosenttia miesten tuloista. Aikaisempina tutkimusajankohtina, vuonna 2000 (66 %) ja vuonna 1992 (85 %), naisten tulot ovat olleet huomattavasti matalammat kuin miesten tulot. Tulot taiteellisesta työstä olivat elokuvataiteen alalla keskimäärin 72 prosenttia veronalaisista kokonaistuloista vuonna 2010 (92 % vuonna 2000).

<i>Elokuvataitee</i>	<i>Kaikki</i>	<i>Elokuvaohjaajat</i>	<i>Muut</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	lähes 800 (+56 % vuodesta 2000)		
Naisia / miehiä	43 / 57 %	56 / 44 %	39 / 61 %
Ikä (keskiarvo)	43 v.	40 v.	44 v.
Äidinkieli			
– suomi	97 %	90 %	100 %
– ruotsi	1 %	4 %	–
– muu	2 %	6 %	–

39 Suomen Elokuvasäätiön (SES) tuki on tässä luokiteltu erilleen valtion taidetoimikuntalaitoksen tuesta, vaikka se saa varansa valtion veikkausvoittovaroista (määrärahat elokuvataiteen edistämiseen). SES on itsenäinen säätiö, joka kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan toimialan ohjaukseen.

40 Konstruoitu kokonaistulo on laskennallinen tuloluokka, jossa lasketaan veronalaiset kokonaistulot ja verovapaat apurahat yhteen siten, että verovapaiden apurahojen laskennallinen veron osuus on mukana.

Asuu pääkaupunkiseudulla	73 %	85 %	68 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	84 %	90 %	82 %
Taidealan ammatillinen koulutus	87 %	96 %	84 %
Taidealan korkein koulutus	36 %	62 %	26 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	47 %	20 %	58 %
Apurahan saajia	24 %	55 %	12 %
Työmarkkina-asema			
– työsuhteessa	28 %	13 %	33 %
– vapaana taiteilijana	22 %	51 %	12 %
– yrittäjänä	24 %	36 %	20 %
– freelancerina	44 %	43 %	44 %
Moniammatillisuus			
– ainoastaan taiteellista työtä	42 %	36 %	45 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	38 %	49 %	34 %
– muuta työtä	22 %	21 %	22 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010			
– mediaani	25 000 €	18 000 €	27 399 €
– keskiarvo	27 162 €	24 477 €	28 166 €
Apurahat			
– mediaani	6 000 €	18 788 €	3 000 €
– keskiarvo	14 620 €	18 406 €	6 777 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010			
– mediaani	28 359 €	28 946 €	27 860 €
– keskiarvo	31 133 €	36 848 €	28 946 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)			
– mediaani	17 991 €	13 400 €	17 991 €
– keskiarvo	20 184 €	23 458 €	19 017 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	72 %	74 %	66 %

Kirjallisuus

Kirjallisuuden alalla toimivat taiteilijat ovat kirjailijoita, runoilijoita, näytelmäkirjailijoita, lasten- ja nuortenkirjailijoita, käsikirjoittajia sekä kaunokirjallisuuden suomentajia ja kääntäjiä. Vuodesta 2000 vuoteen 2010 näiden kirjallisuuden alalla toimivien taiteilijoiden määrä oli kasvanut 24 prosenttia. Alalla toimivien taiteilijoiden keski-ikä, 56 vuotta, oli pysynyt ennallaan vuoteen 2000 verrattuna. Vuonna 1984 keski-ikä oli 51 vuotta, joten vaikuttaa siltä, että 2000-luvun alussa keski-ikä nousu oli taittunut. (Rensujeff 2003, 70; Heikkinen 1989, 26.) Naisten osuus (56 %) alalla oli noussut vain vähän kymmenen vuoden aikana (53 % vuonna 2000), mutta huomattavasti, kun sitä verrataan vuoteen 1984, jolloin naisten osuus oli vain 41 prosenttia (Heikkinen 1989, 27). Kirjallisuuden alalla ruotsinkielisten osuus oli muihin taiteenaloihin nähden korkea, 17 prosenttia (14 % vuonna 2000). Myös aikaisemmin-

sa tutkimuksissa 1980-luvulta lähtien on havaittu, että ruotsinkielisten osuus alalla on ollut suuri. Alalla toimivat olivat sijoittuneet alueellisesti hieman tasaisemmin kuin muilla taiteenaloilla toimivat, sillä ainoastaan 39 prosenttia asui pääkaupunkiseudulla vuonna 2010. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus oli jopa laskenut hieman vuodesta 2000 vuoteen 2010.

Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus kirjallisuuden alalla toimivien joukossa oli 79 prosenttia (73 % vuonna 2000). Luovan kirjoittamisen maisterikoulutus Suomessa on alkanut oikeastaan toden teolla vasta 2000-luvun mittaan Turun ja Jyväskylän yliopistoissa, joten varsinaisen taidealan koulutuksen suorittaneiden osuus (15 %) ei taiteenalalla ole vielä ehtinyt kivuta samoihin lukemiin kuin muilla taiteenaloilla, vaikka tässä ryhmässä ovat mukana myöskin kaunokirjallisuuden kääntäjät ja näytelmäkirjailijat. Taidealan ammatillista koulutusta onkin useammin muun muassa näytelmäkirjailijoilla (mm. Teatterikorkeakoulu, vuodesta 2010 Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu). Näiden ylemmän korkeakoulututkinnon (taidealan korkeimman koulutuksen) suorittaneiden osuus kirjallisuuden alalla on pysynyt ennallaan kymmenen vuoden takaiseen verrattuna (7 %). Kirjallisuuden alalla toimineista 57 prosenttia (44 % vuonna 2000) oli suorittanut muun alan korkeakoulututkinnon. Koulutustaso kokonaisuudessaan on noussut hieman kymmenessä vuodessa.

Kirjallisuuden alalla toimineista 64 prosenttia toimi vapaina taiteilijoina vuonna 2010, mikä osoittaa nousua vuodesta 2000 (58 %). Freelancereiden osuus oli hieman laskenut, 23 prosenttia (27 % vuonna 2000). Työttömien osuus alalla, 14 prosenttia, oli sen sijaan noussut huomattavasti 2000-luvun alun mittaan (4 % vuonna 2000). Kirjallisuuden alalla toimivista 40 prosenttia oli tehnyt tutkimusvuoden aikana *ainoastaan taiteellista työtä*. Tämä osuus on pysynyt aikaisempaan verrattuna lähes täsmälleen samana. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* alalla toimineista oli tehnyt 31 prosenttia (42 prosenttia vuonna 2000) ja *muuta työtä* 37 prosenttia (21 % vuonna 2000). Muutokset taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneiden ja muuta työtä tehneiden osuuksissa ovat melko suuria, mikä viittaa siihen, että painopiste tulojen hankkimisessa on siirtynyt taiteenalaan sivuavasta työstä muuhun, ei-taiteelliseen, työhön. Tähän muutokseen liittyy todennäköisesti entistä suurempi osuus korkean koulutustaustan (muu korkeakoulututkinto) suorittaneita taiteilijoita alalla. Heillä on valmiudet toimia taiteilijan työn ohella muun muassa erilaisissa asiantuntijatehtävissä, jotka eivät useinkaan liity kirjallisuuteen. Jo aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että kirjallisuuden alalla muuta, ei-taiteellista, työtä tehneiden osuus on ollut suurempi kuin muilla taiteenaloilla. Muuta työtä pitikin tärkeimpänä toimeentulolähteenään neljäsosa (24 %) kirjallisuuden alalla toimivista. Yli 40 viikkotyötuntia tehneiden osuus oli kirjallisuuden alalla 28 prosenttia vuonna 2010 (45 % vuonna 2000), joten työskente-

lyyn käytetty kokonaisaika on vähentynyt huomattavasti kymmenessä vuodessa⁴¹. Taiteelliseen työhön yli 40 viikkotyötuntia käytti 12 prosenttia kirjallisuuden alalla toimivista (23 % vuonna 2000). Vuonna 2010 kirjallisuuden alalla toimivan keskimääräinen työviikko oli noin 35 tuntia, josta taiteellista työtä 24 tuntia. Kirjallisuuden alalla taiteelliseen työhön käytettiin noin 68 prosenttia työajasta.

Kirjallisuuden alalla toimivien veronalaisten kokonaistulojen mediaani (22 500 €) oli vuonna 2010 taiteenaloittaisessa vertailussa neljänneksi pienin, vaikka olikin noussut 15 prosenttia vuoteen 2000 verrattuna (liite 8.). Useissa tutkimuksissa esille tullut erityispiirre kirjailijoiden ja muiden alalla toimivien tulonmuodostuksessa on se, että taiteellisesta työstä saatavat veronalaiset tulot jäävät erittäin pieniksi, mikä johtaa siihen, että apurahojen ja muusta työstä saatavien veronalaisten tulojen merkitys alalla toimiville on suuri. Taiteellista työtä ei taiteenalalla juurikaan tehdä palkansaajan asemassa vaan nimenomaan vapaana taiteilijana tai freelancerina. Verovapaata apurahaa saaneiden osuus kirjallisuuden alalla toimineiden joukossa oli suuri (70 %), vaikkakin osuus oli laskenut hieman kymmenessä vuodessa (79 % vuonna 2000). Valtion apurahaa oli saanut 58 prosenttia ja yksityisten säätiöiden ja rahastojen apurahaa 33 prosenttia kirjailijoista ja kaunokirjallisuuden kääntäjistä. Valtion tukea saaneiden osuus oli laskenut ja yksityisten rahastojen ja säätiöiden tukea saaneiden osuus noussut 2000-luvun mittaan. Apurahasumman mediaani on kuitenkin melko pieni (6 000 €), kun otetaan huomioon apurahan suuri merkitys taiteellisen työn mahdollistajana taiteenalalla. Apurahan taloudellinen merkitys tulee hyvin esille konstruoidun kokonaistulon mediaanin avulla. Konstruoitu kokonaistulo kuvaa paremmin ja vertailukelpoisemmin todellista tulotasoa. Konstruoidun kokonaistulon mediaani (28 752 €) nostaa kirjallisuuden alalla toimivien tulotason ylemmäksi taiteenaloittaisessa vertailussa (liite 8.) Vuoteen 2000 verrattuna konstruoidujen kokonaistulojen mediaanin reaaliarvo on kuitenkin pysynyt ennallaan toisin kuin veronalaisten kokonaistulojen (+15 %). Se osoittaa sen, että apurahan vaikutus tulotasoon ei ole ollut yhtä suuri kuin vuonna 2000. Konstruoidun kokonaistulon perusteella kirjallisuuden alalla toimivien tulotaso on laskenut suhteessa koko väestön tulotasoon, sillä vuonna 2010 ylemmän korkeakouluasteen palkansaajana toimineen työntekijän tulojen mediaani oli 50 057 €. Kirjallisuuden alalla toimivan tulotaso oli siis vain 57 prosenttia siitä, mitä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla keskimäärin. Suhteellisesti tarkasteltuna kirjallisuuden alalla toimivien tulotaso oli vuonna 2000

41 Kysymyksen muotoilu on todennäköisesti vaikuttanut vastauksiin. Vuoden 2000 kysymyslomakkeessa viikkotyötunteja koskevat vastaukset annettiin valmiiksi luokiteltuina (esim. 18–40 tuntia), kun taas vuoden 2010 kysymyksessä vastaajalta pyydettiin tarkka tuntimäärä. Näin ollen vuoden 2000 vastauksista ei voi laskea viikkotyötuntien keskiarvoa.

parempi, sillä silloin se oli 67 prosenttia ylemmän korkea-asteen palkansaajien mediaanista.

Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus veronalaisista tuloista oli alalla toimivilla vain 22 prosenttia (25 % vuonna 2000). Kirjallisuuden alalla toimivien naisten konstruoidut kokonaistulot olivat 78 prosenttia alalla toimivien miesten tuloista. Naisten ja miesten välinen tuloero on vähän pienentynyt, kun tulotasoeroa vertaa vuosiin 1984 (naisten tulot 73 %) ja 2000 (naisten tulot 75 %) (Heikkinen 1989, 80; Rensujeff 2003, 71).

<i>Kirjallisuus</i>	<i>Kaikki</i>	<i>Kirjailijat, näytelmäkirjailijat ja käsikirjoittajat</i>	<i>Kaunokirjallisuuden kääntäjät ja suomentajat</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 1660 (+24 % vuodesta 2000)		
Naiset / miehet	56 / 44 %	53 / 47 %	72 % / 28 %
Ikä (keskiarvo)	56 v.	58 v.	50 v.
Äidinkieli			
– suomi	94 %	79 %	99 %
– ruotsi	17 %	20 %	1 %
– muu	0 %	1 %	
Asuinpaikka			
– pääkaupunkiseutu	39 %	36 %	53 %
– ulkomaat	3 %	3 %	6 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	79 %	75 %	99 %
Taidealan ammatillinen koulutus	15 %	12 %	28 %
Taidealan korkein koulutus	7 %	4 %	19 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	14 %	13 %	9 %
Apurahan saajia	70 %	67 %	88 %
Työmarkkina-asema			
– työsuhteessa	2 %	2 %	4 %
– vapaana taiteilijana	64 %	76 %	10 %
– yrittäjänä	9 %	4 %	25 %
– freelancerina	23 %	12 %	70 %
Moniammatillisuus			
– ainoastaan taiteellista työtä	40 %	35 %	40 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	31 %	27 %	30 %
– muuta työtä	37 %	35 %	29 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010			
– mediaani	22 500 €	22 247 €	22 856 €
– keskiarvo	27 000 €	27 592 €	24 756 €
Apurahat			
– mediaani	6 000 €	6 250 €	3 000 €
– keskiarvo	8 228 €	8 282 €	6 911 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010			
– mediaani	28 752 €	29 257 €	26 686 €
– keskiarvo	32 158 €	32 736 €	30 169 €

Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)			
– mediaani	5 000 €	3 134 €	15 000 €
– keskiarvo	9 642 €	8 005 €	15 297 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	22 %	14 %	66 %

Kritiikki

Kritiikiksi tässä tutkimuksessa ja aikaisemmassa vuotta 2000 käsitellessä tutkimuksessa nimitettyä taiteen alaa voisi nimittää myös arvostelijoiksi tai taidejournalismiksi. Arvostelijat⁴² ovat myös valtion taidehallinnon tuen piirissä ja heille myönnetään vuosittain osa taiteelliseen työskentelyyn tarkoitetuista valtion taiteilija-apurahoista. Alalla toimii harvalukuisten päätoimisten arvostelijoiden lisäksi lukuisia sivutoimisia sekä taiteen tutkijoita, tietokirjailijoita ja toimittajia (taidejournalisteja). Alan toimijoiden määrä on noussut vuodesta 2000 vuoteen 2010 noin viidenneksellä (22 %). Vaikka alalle on tullut huomattava määrä uusia tekijöitä, keski-ikä oli noussut huomattavan paljon kymmenessä vuodessa, 43 vuodesta 51 vuoteen. (Rensujeff 2003, 71). Naisten osuus (55 %) on ollut alalla lievässä kasvussa kymmenen vuoden aikana. Ruotsinkielisten osuus (6 %) alalla oli hieman suurempi kuin kymmenen vuotta aiemmin (4 %). Lähes puolet arvostelijoista (49 %) asui pääkaupunkiseudulla.

Arvostelijoiden koulutustaso oli korkea ja noususuunnassa edelleen 2000-luvulla. Ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus oli 100 prosenttia (91 % vuonna 2000). Taidealan ammatillisen koulutuksen määrittäminen arvostelijoille ei ole yksiselitteistä, koska ammattiin ei ole varsinaista koulutusta. Arvostelijoiden oman arvion mukaan 37 prosenttia (42 % vuonna 2000) oli suorittanut taidealan ammatilliset opinnot. Käytännössä ne olivat usein taideammattiin tähtääviä opintoja taidealan oppilaitoksissa tai taideyliopistoissa sekä vaihtoehtoisesti kirjallisuuden, taidehistorian ym. opintoja yliopistoissa. Taidealan korkeimman koulutuksen arvioi suorittaneensa 34 prosenttia (40 % vuonna 2000) ja muun alan korkeakoulututkinnon 59 prosenttia (50 % vuonna 2000) arvostelijoista.

Enemmistö arvostelijoista toimi taideammattissaan freelancerina (65 %). Vuonna 2000 osuus oli hieman suurempi (74 %), kun taas vastaavasti vapaiden taiteilijoiden (18 %) osuus oli vuonna 2010 huomattavasti suurempi kuin vuonna 2000 (5 %). Syynä tähän on ikärakenteen muutos. Eläkeikäisenä arvostelijat tekevät usein sivutoimista kritiikon

42 Vuodesta 2013 Taiteen edistämiskeskuksessa on toiminut taidejournalismin jaosto monialaisen taidetöimikunnan yhteydessä.

työtä vapaina taiteilijoina silloinkin, kun apurahaa taiteelliseen työhön ei ole. Apurahan saajien osuus arvostelijoiden joukossa oli pysynyt lähes ennallaan (24 %). Työttömyysjaksoja kokeneiden osuus alalla oli pysynyt suhteellisen pienenä (11 % → 13 %) muihin taiteenaloihin verrattuna. Arvostelijoiden ryhmässä *ainoastaan taiteellista työtä* tehneiden osuus (15 %) oli noussut huomattavasti kymmenessä vuodessa (4 % vuonna 2000), mikä on todennäköisesti yhteydessä ikärakenteen muutokseen. *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 28 prosenttia (62 %) ja *muuta työtä* 61 prosenttia (53 %). Taiteelliseen työhön liittyvän työn osuus on laskenut merkittävästi ja muun työn tekeminen on lisääntynyt arvostelijoilla 2000-luvulla. Iso muutos näissä osuuksissa voi olla tulosta myös käsitteiden erilaisesta määrittelystä. Arvostelijan taiteellinen työ näyttää näidenkin lukujen valossa enemmän sivutyöltä, jota harjoitetaan jonkun muun ammatin rinnalla. Muuta, ei-taiteellista, työtä pitikin tärkeimpänä tulolähteenä 41 prosenttia arvostelijoista. Arvostelijoista 35 prosenttia teki kaiken kaikkiaan töitä yli 40 tuntia viikossa (49 % vuonna 2000). Taiteellista työtä sen sijaan ei tehnyt kukaan arvostelijoista yli 40 viikkotyötuntia. Enemmistö eli 70 prosenttia teki arvostelijan työtä alle 18 tuntia viikossa. Vuonna 2010 keskimääräinen työviikko alalla oli 35 tuntia ja taiteellisen työn määrä 9 tuntia viikossa. Arvostelijoiden työajasta siis noin neljäsosa (26 %) käytettiin taiteelliseen työhön vuonna 2010.

Arvostelijat sijoittuivat vuonna 2000 korkeimmalle sijalle taiteenaloittaisessa tulovertailussa. Tämä tarkoittaa sitä, että arvostelijoiden sekä veronalaisten kokonaistulojen että konstruoitujen kokonaistulojen mediaanit olivat kaikkein korkeimmat. Korkeaan tulotasoon oli syynä taidealan ulkopuoliset tulolähteet (yliopistot, tiedotusvälineet ym.). Vuonna 2010 arvostelijoiden sijoittuminen taiteenaloittaisessa vertailussa oli neljäs. Apurahan merkitys ei arvostelijoille ole osoittautunut huomattavaksi, tärkeimpänä toimeentulolähteenä sitä piti vain 6 prosenttia arvostelijoista. Arvostelijoiden apurahan keskiarvo oli kuitenkin noussut 3 982 eurosta 7 129 euroon kymmenessä vuodessa. Säätiöiden ja rahastojen rooli apurahojen myöntäjänä oli merkittävä sekä vuonna 2000 ja 2010, arvostelijoista lähes joka viides on saanut apurahaa näiltä tahoilta samalla, kun valtion apurahaa oli saanut vähemmän kuin joka kymmenes.

Vuonna 2010 arvostelijoiden veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli 26 512 euroa ja konstruoitujen kokonaistulojen mediaani 29 272 euroa. Taiteellisen työn tulojen osuus, 18 prosenttia, on pysynyt lähes ennallaan vuoteen 2000 (20 %) nähden. Reaaliarvosta laskettuna arvostelijoiden tulotaso putosi noin viidenneksellä 2000-luvun alun mittaan. Syytä tähän ei löydy ensisijaisesti taidealan sisältä, sillä suurin osa arvostelijoiden tulonmuodostuksesta tapahtuu muiden alojen työmarkkinoilla. Apurahoitus ei ole heikentynyt, eivätkä tulot taiteellisesta työstäkään oleellisesti. Ikärakenteen muutos on mahdol-

lisesti vaikuttanut merkittävästi tämän pienen taiteenalan tulotasoon, sillä eläkeikäisten osuuden noustua heidän tulonsa vaikuttivat vuonna 2010 koko alan tulotasoon. Naisten tulot kritiikin alalla olivat 83 prosenttia miesten tuloista vuonna 2010. Tässä suhteessa on tapahtunut myös muutosta, sillä vuonna 2000 naisten ja miesten välinen tuloero oli arvostelijoilla erittäin vähäinen ja taiteenaloittaisessa vertailussa kaikkein pienin (94 %).

<i>Kritiikki</i>	<i>Arvostelijat</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	yli 900 (+22 % vuodesta 2000)
Naiset / miehet	55 % / 45 %
Ikä (keskiarvo)	51 v.
Äidinkieli	
– suomi	94 %
– ruotsi	6 %
Asuinpaikka	
– pääkaupunkiseutu	49 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	100 %
Taidealan ammatillinen koulutus	37 %
Taidealan korkein koulutus	34 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	13 %
Apurahan saajia	24 %
Työmarkkina-asema	
– työsuhteessa	5 %
– vapaana taiteilijana	18 %
– yrittäjänä	8 %
– freelancerina	73 %
Moniammatillisuus	
– ainoastaan taiteellista työtä	15 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	28 %
– muuta työtä	61 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010	
– mediaani	26 152 €
– keskiarvo	29 752 €
Apurahat	
– mediaani	6 000 €
– keskiarvo	8 025 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010	
– mediaani	29 272 €
– keskiarvo	32 388 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)	
– mediaani	1 525 €
– keskiarvo	3 085 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	6 %

Kuvataide

Kuvataiteen alan ammatteja ovat taidemaalari, kuvanveistäjä, taidegraafikko sekä erilaiset yhdistelmät edellisistä. Ammattinimikkeenä käytetyin on kuvataiteilija ja se vaikuttaakin eräänlaiselta yleisammattinimikkeeltä, joka ei sisällä taiteen tekemisen välineisiin liittyvää erityistä kuvausta. Uudempina ammattinimikkeinä alalla esiintyy runsaasti muitakin nimikkeitä kuten videotaiteilija, ympäristötaiteilija ja yhteisötaiteilija. Lisäksi alalla toimii yhä enemmän kuvataiteen monialaisia, jotka yhdistävät työskentelynsä elementtejä valokuvataiteesta, mediataiteesta ja elokuvataiteesta. Kuvataiteilijoiden lukumäärä on noussut taiteilijajärjestöjen jäsenmäärien perusteella 23 prosenttia vuodesta 2000 vuoteen 2010. Suomessa toimi arviolta 3000 henkilöä kuvataiteen alalla vuonna 2010.

Kuvataiteilijoiden keski-ikä on noussut 46 vuodesta 50 vuoteen kymmenen vuoden aikana 2000-luvulla. Taiteilijajärjestöjen jäsenyys on usein ikuista ja siksi taiteilijakunnan keski-ikä nousee tasaisesti kaikilla taiteenaloilla. Naisvaltaistuminen kuvataiteen alalla on jatkunut ja naisten osuus oli noussut 60 prosentista 68 prosenttiin. Kuvataiteen alan toimijoista 8 prosenttia oli ruotsinkielisiä (5 % vuonna 2000). Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (43 %) oli vuonna 2010 täsmälleen sama kuin vuonna 2000. Koulutustasoltaan kuvataiteilijat olivat erittäin korkeasti koulutettuja. Ylioppilastutkinnon suorittaneita oli 68 prosenttia (56 % vuonna 2000). Kuvataiteilijoista 96 prosenttia oli suorittanut taidealan ammattillisen koulutuksen ja 50 prosenttia taidealan korkeimman koulutuksen (yliopistotutkinto) (41 % vuonna 2000). Itseoppineita ei juurikaan enää ole ammattikuvataiteilijoiden joukossa. Edellä olevien lukujen valossa kuvataiteilijoiden koulutustaso on ollut myös 2000-luvulla voimakkaassa noususuunnassa sekä määrällisesti että laadullisesti. Pällekkäiset koulutukset alalla ovat yleisiä eli kuvataiteilijoilla on ollut tapana kouluttautua useilla eri koulutusasteilla. Osasyynä siihen on työskentelymahdollisuuksien ylläpitäminen – kuvataiteilijoille sopivia työhuoneita on niukasti saatavilla eikä työllistäviä rakenteitakaan alalla ole. Koulutuspaikka takaa tilat, välineet, ammatilliset kehittymismahdollisuudet ja myös opintotuen.

Kuvataiteilijoista 84 prosenttia toimi taideammattissaan vapaina taiteilijoina eli osuus oli nousussa verrattuna vuoteen 2000 (78 %). Yrittäjinä toimivien kuvataiteilijoiden osuus (11 %) oli myös noussut vuodesta 2000 (6 %), mutta oli edelleenkin pienempi kuin taiteilijoilla keskimäärin (21 %). Freelancereiden (6 %) ja työsuhteessa toimivien (3 %) osuudet ovat sen sijaan laskeneet aikaisempaan tutkimukseen verrattuna. Työttöminä työnhakijoina (eripituisia jaksoja) kuvataiteilijoista oli 32 prosenttia vuonna 2010. Osuus on edelleen huolestuttavan suuri, vaikka se on laskenut vuodesta 2000 (38 %). Työttömien osuu-

den lasku vuoteen 2000 verrattuna ei ollut odotettua, sillä kuvataiteilijoiden asemaa työttöminä työnhakijoina on pyritty vahvistamaan uusilla työvoimaviranomaisille suunnatuilla ohjeistuksilla vuodesta 2009 alkaen. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että viranomaiset ovat lupautuneet helpottamaan kuvataiteilijoiden ilmoittautumista työttömiksi työnhakijoiksi ja pääsyä työttömyysturvan piiriin esimerkiksi apurahakauden päättyessä⁴³.

Kuvataiteilijoista 37 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* vuonna 2010. Osuus on lähes sama kuin kymmenen vuotta aiemminkin (34 %). *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 50 prosenttia ja *muuta työtä* 18 prosenttia. Osuudet moniammatillisen toiminnan suhteen olivat muuttuneet kaiken kaikkiaan erittäin vähän. Kuvataiteilijoista noin 40 prosenttia oli toiminut taiteenalan opetustehtävissä vuonna 2010 eli opetustehtävissä olleiden osuus oli noussut suhteellisen paljon vuodesta 2000 (30 %). Kuvataiteilijoista yli kolmanneksen (34 %) kokonaisviikkotyötuntien määrä ylitti 40 (51 % vuonna 2000). Taiteellista työtä yli 40 viikkotyötuntia sen sijaan teki 14 prosenttia kuvataiteilijoista (26 % vuonna 2000). Kuvataiteilijoiden työajat ovat edellisistä jakaumista päätellen lyhentyneet 2000-luvulla. Vuonna 2010 kokonaistyöaika viikossa oli keskimäärin 37 tuntia ja taiteelliseen työhön käytetty viikkotyötuntimäärä keskimäärin 26 tuntia. Kuvataiteen alalla taiteelliseen työhön käytettiin siten noin 70 prosenttia kokonaistyöajasta vuonna 2010.

Tulotasoltaan kuvataiteilijat sijoittuivat taiteenaloittaisessa vertailussa sekä veronalaisten tulojen (mediaani 16 000 € +14,1) että konstruoitujen kokonaistulojen (20 220 € +8,7) osalta viimeiseksi ryhmän ”muu” ohella. Tulot eivät ole kohentuneet 2000-luvun kuluessa ja näyttää siltä, että kuvataiteilijoiden keskimääräinen tulotaso seuraa taiteilijoille suunnattujen työskentelyapurahojen tasoa eikä nouse oleellisesti ilman taiteilija-apurahoihin tehtävää riittävän suurta tasekorotusta. Kuvataiteilijoista apurahaa oli saanut 46 prosenttia (44 % vuonna 2000) ja apurahan mediaani (8 000 €) oli kolmanneksi suurin taiteenaloittaisessa vertailussa. Keskimääräisen apurahan reaaliarvo oli noussut kymmenessä vuodessa noin 18 prosenttia eli vain vähän enemmän kuin vuonna 2009 voimaan tulleen pakollisen MYEL-maksun osuus yli neljän kuukauden työskentelyapurahaa vastaavista apurahoista (keskimäärin 14 %). Valtion ja säätiöiden tukipolitiikassa ei kuvataiteilijoiden osalta ole ollut nähtävissä suuria muutoksia 2000-luvun alussa.

43 Kuvataiteilijoiden asiointi työvoimaviranomaisten kanssa on ollut vaikeaa, koska viranomaiset ovat kohdelleet vapaina taiteilijoina toimivia taiteilijoita itsensä työllistävinä ja rinnastaneet heidän asemansa yrittäjiin. Usein ilmoittautuminen työttömäksi työnhakijaksi on edellyttänyt muun muassa työtilasta ja -välineistä luopumista. Samat kireät ehdot ovat koskeneet muitakin vapaina taiteilijoina toimivia taiteilijoita. Vuonna 2009 työvoima- ja elinkeinokeskuksiin eri puolille Suomea luvattiin kouluttaa taiteilijoiden tilanteisiin erikoistuneita virkailijoita.

Naisten ja miesten välinen tuloero pysyi 1980- ja 1990-luvuilla lähes ennallaan ja lopulta 2000-luvun mittaan ero on pienentynyt. Vuonna 1984 naisten veronalaiset tulot olivat keskimäärin 68 prosenttia miesten veronalaisista tuloista, vuonna 1992 70 prosenttia, vuonna 2000 68 prosenttia ja vuonna 2010 ero oli 84 prosenttia. Taiteellisesta työstä saatujen veronalaisten tulojen osuus kaikista veronalaisista tuloista oli vuonna 2000 keskimäärin kolmannes, vuonna 2010 osuus oli lähes sama.

Monialaisten taiteilijoiden ryhmässä oli paljon kuvataiteilijoita, joita tässä yhteydessä voisi kutsua kuvataiteen monialaisiksi, sillä he ilmoittivat taiteenaloikseen kuvataiteen lisäksi jonkin tai joitakin seuraavista: mediataide, valokuvataide, performanssi/esitystaide. Heidän asemansa on lähes samanlainen kuin kuvataiteilijoilla, muun muassa konstruoidut kokonaistulot olivat lähes identtiset. Kuvataiteilijoiden ja kuvataiteen monialaisten keskeisimmät taiteilijan asemaan vaikuttavat seikat on koottu alla olevaan asetelmaan. Kuvataiteen monialaiset ovat saaneet hieman suurempia apurahoja, kun taas kuvataiteilijoiden veronalaiset kokonaistulot ja tulot taiteellisesta työstä ovat jonkin verran suuremmat.

<i>Kuvataide</i>	<i>Kaikki</i>	<i>Kuvataiteen monialaiset</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 2700 (+23 %)	
Naiset / miehet	68 % / 32 %	70 % / 30 %
Ikä (keskiarvo)	50 v.	43 v.
Äidinkieli		
– suomi	89 %	91 %
– ruotsi	8 %	3 %
– muu	4 %	6 %
Asuinpaikka		
– pääkaupunkiseutu	43 %	69 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	68 %	82 %
Taidealan ammatillinen koulutus	96 %	92 %
Taidealan korkein koulutus	50 %	43 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	32 %	27 %
Apurahan saajia	46 %	68 %
Työmarkkina-asema		
– työsuhteessa	3 %	3 %
– vapaana taiteilijana	84 %	81 %
– yrittäjänä	11 %	26 %
– freelancerina	6 %	16 %
Moniammatillisuus		
– ainoastaan taiteellista työtä	37 %	32 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	50 %	67 %
– muuta työtä	18 %	7 %

Veronalaiset kokonaistulot 2010		
– mediaani	16 000 €	12 000 €
– keskiarvo	19 878 €	15 924 €
Apurahat		
– mediaani	8 000 €	9 000 €
– keskiarvo	9 509 €	12 654 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010		
– mediaani	20 220 €	20 618 €
– keskiarvo	23 784 €	23 921 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)		
– mediaani	5 000 €	2 000 €
– keskiarvo	8 509 €	5 062 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	31 %	17 %

Näyttämötaide

Näyttämötaiteen alalla toimii useita taiteellista työtä tekeviä ammattiryhmiä: esimerkiksi näyttelijät, teatteriohjaajat, dramaturgit, lavastajat, pukusuunnittelijat, valo- ja/tai äänisuunnittelijat. Tässä tutkimuksessa mukana olivat myös teatteri-ilmaisun ohjaajat toisin kuin edellisessä vuotta 2000 käsitelleessä Taiteilijan asema -tutkimuksessa. Näyttämötaiteen alalla toimivien taiteilijajärjestöjen jäsenmäärä on noussut 2000-luvulla 24 prosenttia (huom! edellä mainittu uusi ammattiryhmä mukana). Alalle on siis 2000-luvun alussa tullut huomattavasti enemmän väkeä kuin 1990-luvulla, jolloin vastaavaa kasvua ei ollut nähtävissä. Näyttämötaiteen alan toimijoista 55 prosenttia oli naisia, osuus oli hieman korkeampi kuin vuonna 2000 (49 %). Jo vuonna 2000 naisten osuuden havaittiin olevan nousujohteinen. Alalla toimivien keski-ikä oli noussut 49 vuoteen ja eläkeikäisten osuus on ollut lievässä nousussa. Taiteenalalla toimivista taiteilijoista 11 prosenttia oli ruotsinkielisiä. Ruotsinkielisten osuus on taiteenalalla ollut perinteisesti korkeampi kuin muilla taiteenaloilla. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (42 %) on laskenut hieman 2000-luvun kuluessa.

Näyttämötaiteen alan toimijoiden koulutustaso on jatkuvasti noussut. Vuonna 2010 ylioppilastutkinnon suorittaneita oli 70 prosenttia (60 % vuonna 2000). Taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneita alalla toimivista oli 85 prosenttia (74 % vuonna 2000, 62 % vuonna 1989). Taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen oli suorittanut 52 prosenttia (53 % vuonna 2000). Viimeksi mainitun osuuden laskuun vaikuttaa vuonna 2010 mukana olevien teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutus, jota tässä tutkimuksessa ei ole luokiteltu taidealan korkeimmaksi koulutukseksi. Teatteri-ilmaisun ohjaajien koulutus tapahtuu ammattikorkeakouluissa. Korkeimpana alan koulutuksena pidetään

tässä yhteydessä pääasiassa taideyliopistoissa järjestettävää koulutusta. Näyttämötaiteen alalla pedagogisia opintoja suorittaneiden osuus oli noussut 2 prosentista 7 prosenttiin vuodesta 2000 vuoteen 2010.

Näyttämötaiteen alalla työsuhteessa toimivia oli 53 prosenttia (41 % vuonna 2000). Freelancereiden osuus oli 45 prosenttia (36 % vuonna 2000). Molempien osuudet ovat nousseet enemmän kuin vapaiden taiteilijoiden ja yrittäjien osuudet, jotka myös ovat hieman nousseet. Vaikuttaa siltä, että näyttämötaiteen alalla on lisääntynyt liikkuvuus ammattiasemasta toiseen eli saman vuoden aikana töitä tehdään entistä enemmän useassa eri paikassa ja ammattiasemassa. Työttömyysjaksoja kokeneiden osuus oli 22 prosenttia (23 % vuonna 2000). Näyttämötaiteen alalla toimivista 45 prosenttia teki *ainoastaan taiteellista työtä* (43 % vuonna 2000), 39 prosenttia *taiteelliseen työhön liittyvää työtä* (45 % vuonna 2000) ja 16 prosenttia *muuta työtä* (19 % vuonna 2000). Opetustyötä tehneiden osuus oli laskenut 38 prosentista (vuonna 2000) 25 prosenttiin. Yli 40 viikkotyötuntia tehneiden osuus oli näyttämötaiteen alalla lähes kolmannes (29 %), kun se vielä vuonna 2000 oli tasan puolet. Taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa tehneitä oli viidesosa (kolmasosa vuonna 2000). Keskimääräinen kokonaistyöaika oli 32 tuntia, josta taiteellista työtä 26 tuntia eli noin 81 prosenttia.

Edellä olevien jakaumien perusteella näyttämötaiteen alalla työsuhteessa työskentelevien ja freelancereiden osuudet ovat nousseet, työllisyystilanne pysynyt lähes ennallaan ja taiteelliseen työhön liittyvän sekä ei-taiteellisen työn tekeminen on vähentynyt. Näyttämötaiteen alan työmarkkinatilanne taiteellisessa työssä ei näiden lukujen valossa vaikuta ainakaan oleellisesti huonontuneen 2000-luvulla, ellei työelämän pirstaleisuutta sellaiseksi lasketa.

Näyttämötaiteen alalla toimivien veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli 30 000 euroa (28 408 € vuonna 2000). Tulotasoltaan näyttämötaiteen alalla toimivien tulotaso oli pysynyt kutakuinkin vuoden 2000 tasolla, jolloin tulotason heikkeneminen 1980-lukuun verrattuna oli jo tapahtunut. Apurahan merkitys ei näyttämötaiteen alalla ollut kovin merkittävä. Taiteilijoista 17 prosenttia oli saanut apurahan vuonna 2010 (19 % vuonna 2000). Muutosta aikaisempaan ei juuri ollut tapahtunut apuraha saaneiden osuudessa, keskimääräisen apurahan arvo oli sen sijaan noussut hieman (keskiarvo 6 708 € vuonna 2010). Taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus veronalaisista tuloista oli näyttämötaiteen alalla työskentelevillä 98 prosenttia, osuus oli noussut kymmenen vuoden aikana jonkin verran (91 % vuonna 2000). Taiteellisen työn tulot olivat nousseet kaiken kaikkiaan 14 prosenttia vuodesta 2000. Naisten tulot olivat keskimäärin 85 prosenttia miesten tuloista vuonna 2010. Naisten ja miesten välinen keskimääräinen tuloero on pysynyt lähes samalla tasolla kuin vuosina 1989 (87 %) ja 2000 (87 %).

<i>Näyttämötaide</i>	<i>Kaikki</i>	<i>Näyttelijät</i>	<i>Muut</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 3 100 (+24 % vuodesta 2000)		
Naiset / miehet	55 % / 45 %	53 % / 47 %	57 % / 43 %
Ikä (keskiarvo)	49 v.	48 v.	50 v.
Äidinkieli			
– suomi	89 %	85 %	93 %
– ruotsi	11 %	13 %	7 %
– muu		1 %	
Asuinpaikka			
– pääkaupunkiseutu	42 %	43 %	42 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	70 %	64 %	78 %
Taidealan ammatillinen koulutus	85 %	86 %	83 %
Taidealan korkein koulutus	52 %	59 %	41 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	22 %	23 %	22 %
Apurahan saajia	17 %	17 %	17 %
Työmarkkina-asema			
– työsuhteessa	53 %	61 %	42 %
– vapaana taiteilijana	12 %	10 %	15 %
– yrittäjänä	7 %	7 %	6 %
– freelancerina	45 %	46 %	43 %
Moniammatillisuus			
– ainoastaan taiteellista työtä	45 %	53 %	34 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	39 %	30 %	52 %
– muuta työtä	16 %	13 %	21 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010			
– mediaani	30 000 €	31 396 €	29 513 €
– keskiarvo	32 965 €	34 174 €	31 060 €
Apurahat			
– mediaani	3 000 €	2 000 €	3 000 €
– keskiarvo	6 279 €	5 970 €	6 732 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010			
– mediaani	30 000 €	32 718 €	29 513 €
– keskiarvo	33 745 €	35 116 €	31 627 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)			
– mediaani	29 500 €	32 000 €	15 000 €
– keskiarvo	29 013 €	33 041 €	21 213 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	98 %	100 %	51 %

Rakennustaide

Rakennustaiteen alalla toimivien ammattinimike on arkkitehti. Alalla toimivien ammattilaisten määrä oli noussut 23 prosenttia vuodesta 2000 vuoteen 2010. Säveltaiteen ohella rakennustaide on pysynyt myös 2000-luvulla hyvin miesvaltaisena taiteenalana. Tosin naisten osuus

on kasvanut myös arkkitehtien joukossa. Naisten osuus oli kasvanut kymmenen vuoden aikana 26 prosentista 37 prosenttiin. Ruotsinkielisten osuus oli laskenut 7 prosentista 3 prosenttiin. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (56 %) on noussut kymmenen vuoden aikana (49 % vuonna 2000). Alalla toimivien keski-ikä oli noussut 48 vuodesta 51 vuoteen. Suurin ikäluokka (27 %) oli 55–64-vuotiaat. Arkkitehdeistä kaikki ovat käytännössä ylioppilaita ja taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneita. Myös taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneiden osuus (92 %) rakennustaiteen alalla on kaikkein korkein taiteenaloittaisessa vertailussa (72 % vuonna 2000). Alalla ei ole mahdollista työskennellä ilman korkeakoulutasoista koulutusta ja tässä tutkimuksessa osalla arkkitehtiopinnot olivat vielä kesken. Ulkomailla opiskelleiden osuus oli alalla noussut 2 prosentista 11 prosenttiin.

Arkkitehdeistä lähes yhtä suuri osuus toimi työmarkkinoilla yrittäjänä (39 %) kuin työsuhteessakin (38 %). Vapaita taiteilijoita (7 %) ja freelancereita (8 %) alalla toimi vain vähän. Tässä suhteessa muutoksia ei ollut tapahtunut 2000-luvun alussa, sillä osuudet olivat lähes samat kuin vuonna 2000. Myös työttömyysjaksoja tutkimusvuoden aikana kokeneiden osuus oli pysynyt erittäin pienenä kumpanakin tutkimusajankohtana (6 % vuosina 2010 ja 2000). Rakennustaiteen alalla *ainoastaan taiteellista työtä* tehneiden osuus oli 61 prosenttia (50 % vuonna 2000). *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 21 prosenttia (40 % vuonna 2000) ja *muuta työtä* 14 prosenttia (13 prosenttia vuonna 2000). Taiteelliseen työhön liittyvää työtä tehneiden osuus on laskenut huomattavasti, kyse ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole opetustyöstä, sillä sen osuus arkkitehdeillä on hieman noussut. Yli 40 tuntia viikossa työskenteli 22 prosenttia arkkitehdeistä (52 % vuonna 2000). Taiteellista työtä sen sijaan yli 40 viikkotyötuntia teki 12 prosenttia arkkitehdeistä (40 % vuonna 2000). Keskimääräinen työaika viikossa oli 34 tuntia, josta taiteellista työtä 28 tuntia. Arkkitehdit käyttivät työajastaan 81 prosenttia omaan taiteelliseen työhönsä eli arkkitehdin työhön.

Taiteenalakohtaisessa vertailussa rakennustaiteen asema on hyvä. Rakennustaide on ensimmäisenä veronalaisissa kokonaistuloissa (med 40 000 €), konstruoiduissa kokonaistuloissa (med 40 000 €) ja taiteellisen työn tuloissa (med 38 000 €). Veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli 40 000 euroa. Veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli noussut 27 prosenttia vuodesta 2000 vuoteen 2010. Apurahoitus ei rakennustaiteen alalla ole yhtä merkittävässä roolissa kuin muilla taiteenaloilla. Apurahansaajia alalla oli vuonna 2010 suhteellisen vähän, 6 prosenttia (9 % vuonna 2000), mutta apurahan keskiarvo oli melko suuri 9 819 euroa. Se ei kuitenkaan riittänyt nostamaan konstruoidun kokonaistulon arvoa, vaan sen mediaani oli sama kuin veronalaisissa kokonaistuloissa. Suhteellisen suuret apurahat ovat rakennustaiteen alalla merkittäviä tulolähteitä niille harvoille arkkitehdeille, jotka sitä kulloinkin saavat. Taiteellisen työn (veronalaisten) tulojen osuus oli

noussut arkkitehdeillä keskimäärin 95 prosenttiin veronalaisista kokonaistuloista (88 % vuonna 2000). Naisten tulot olivat 73 prosenttia, mikä osoittaa laskevaa suuntausta vuoteen 2000 (82 %) nähden.

<i>Rakennustaide</i>	<i>Arkkitehdit</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 3 700 (+ 23 %)
Naiset / miehet	37 % / 63 %
Ikä (keskiarvo)	51 v.
Äidinkieli	
– suomi	95 %
– ruotsi	3 %
– muu	2 %
Asuinpaikka	
– pääkaupunkiseutu	56 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	100 %
Taidealan ammatillinen koulutus	100 %
Taidealan korkein koulutus	92 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	6 %
Apurahan saajia	6 %
Työmarkkina-asema	
– työsuhteessa	38 %
– vapaana taiteilijana	7 %
– yrittäjänä	39 %
– freelancerina	8 %
Moniammatillisuus	
– ainoastaan taiteellista työtä	61 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	21 %
– muuta työtä	14 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010	
– mediaani	40 000 €
– keskiarvo	45 945 €
Apurahat	
– mediaani	4 000 €
– keskiarvo	8 808 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010	
– mediaani	40 000 €
– keskiarvo	46 534 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)	
– mediaani	38 000 €
– keskiarvo	38 410 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	95 %

Säveltaide

Säveltaiteen alalla toimivat taiteilijat muodostavat suurimman ja sisäisesti hyvin heterogeenisen taiteenalan. Taiteenalalla toimii sekä esittäviä taiteilijoita, muusikoita ja solisteja että luovia taiteilijoita, lauluntekijöitä, sanoittajia, säveltäjiä ja sovittajia. Yleinen ilmiö on myös se, että taiteilija toimii sekä luovan että esittävän musiikin alueilla. Säveltaiteen alalla vaikuttaa myös vahva genreen perustuva jako siten, että klassisen musiikin ja taidemusiikin alalla toimii suuri joukko musiikin esittämiseen erikoistuneita alan taiteilijoita työllistäviä laitoksia (orkesterit, oopperat), joita taas on hyvin vähän kevyen musiikin, kansanmusiikin ja rytmimusiikin aloilla. Rytmimusiikin alalla toimivia taiteilijoita työllistävät jossain määrin teatterit, musiikkiteatterit ja tanssiteatterit. Toimeentulo luovien taiteilijoiden osalta edellyttää tilaustöitä, sävellysten/sanoitusten esityksiä, kustannussopimuksia, tekijänoikeustuloja ja apurahoja. Esittävien taiteilijoiden toimeentulo perustuu esiintymispalkkioihin tai palkkaan. Kokonaisuudessaan alalla toimivia on noin 4 500. Taiteilijoiden määrä alalla on noussut 2000-luvun alussa erittäin maltillisesti muihin taiteenaloihin verrattuna, sillä alalle oli tullut ammattilaisia lisää ainoastaan 7 prosenttia vuosien 2000 ja 2010 välillä. Kaikilla muilla taiteenaloilla nousua oli samaan aikaan huomattavasti enemmän.

Säveltaide on hyvin miesvaltainen taiteenala. Naisten osuus säveltaiteen alalla on noussut vähitellen 2000-luvulla 20 prosentista 27 prosenttiin. Näyttääkin siltä, että alalle tulevien taiteilijoiden määrä on hidastunut 1990-lukuun verrattuna, mutta uusista taiteilijoista on ensimmäistä kertaa iso osa ollut naisia. Ruotsinkielisten osuus oli noussut 2 prosentista 4 prosenttiin. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (47 %) oli myös noussut hieman vuodesta 2000 (41 %). Alalla toimivien keski-ikä oli 48 vuotta vuonna 2010. Uusien tulokkaiden osuuden ollessa pieni on selvää, että keski-ikä on alalla noussut vuodesta 2000, jolloin se oli 44 vuotta. Keski-ikä on säveltaiteen alalla noussut vähitellen nykyiseen lukuun, sillä vuonna 1989 keski-ikä oli 41 vuotta (Irjala 1993, 49). Eläkeikäisten osuus on noussut 8 prosentista (vuonna 2000) 11 prosenttiin.

Säveltaiteen koulutustaso on entistäkin korkeampi. Alan toimijoista 80 prosenttia oli hankkinut ammatillisen koulutuksen taiteilija-ammattiinsa (68 % vuonna 2000). 70 prosenttia säveltaiteen alalla toimivista oli suorittanut ylioppilastutkinnon (55 % vuonna 2000) ja 40 prosenttia taidealan korkeimman koulutuksen, mikä tarkoittaa Sibelius-Akatemian tutkintoa (26 % vuonna 2000)⁴⁴. Muita säveltaiteen

44 Yliopistotutkinnon suorittaneiden osuus säveltaiteen alalla on noussut äkillisesti 2000-luvulla johtuen vuoden 2005 yliopistokoulutuksen tutkinnonuudistuksesta. Ennen vuotta 2005 aloitettujen opintojen siirtymäaika ulottui vuoteen 2008, mikä lisäsi tutkinnon suorittaneiden määrää Sibelius-Akatemiassa vuosina 2006–2008. (Purma 2012, 13.)

alan tutkintoja oli 29 prosentilla (20 % vuonna 2000) ja keskeneräisiä säveltaiteen opintoja 13 prosentilla (16 % vuonna 2000) alalla toimivista. Ammatillisen koulutuksen puuttuminen oli vähentynyt alalla merkittävästi, sillä vuonna 2000 ammatillinen koulutus puuttui 21 prosentilta ja vuonna 2010 enää 8 prosentilta säveltaiteen alalla. Kaiken kaikkiaan koulutustason nousu säveltaiteen alalla on ollut merkittävää ja tapahtunut nopeasti. Ulkomailla säveltaiteen ammatillisia opintoja oli suorittanut jopa 20 prosenttia (6 % vuonna 2000).

Työsuhteessa toimivia oli 42 prosenttia säveltaiteen alalla (45 % vuonna 2000). Orkesterit ja muut taidelaitokset (ensisijaisesti teatterit) työllistävät erityisesti esiintyviä taiteilijoita. Freelancereita toimii säveltaiteen alalla lähes saman verran, 43 prosenttia (41 % vuonna 2000). Näissä jakaumissa ei muutoksia ole tapahtunut vuosien 2000 ja 2010 välillä. Vapaiden taiteilijoiden osuus oli 25 prosenttia vuonna 2010 (20 % vuonna 2000). Työttömien (eripituisia työttömyysjaksoja vuoden aikana) osuus oli laskenut huomattavasti eli 21 prosentista 11 prosenttiin. Työttömyyden väheneminen on todennäköisesti osittain kytköksissä yrittäjien osuuden huomattavaan nousuun säveltaiteen alalla. Yrittäjien osuus oli noussut 9 prosentista 17 prosenttiin 2000-luvun alussa. Erityisesti rytmimusiikin alalla oli runsaasti yrittäjiä (34 % vuonna 2010). Myös muut tutkimukset vahvistavat, että musiikkialan koulutetut ovat sijoittuneet hyvin työelämään. (Karhunen 2005; Purma 2012.)

Säveltaiteen alalla toimivista 38 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* tutkimusvuoden aikana (35 % vuonna 2000). 46 prosenttia alalla toimivista oli tehnyt myös taiteelliseen työhön liittyvää työtä (52 % vuonna 2000) ja 17 prosenttia muuta työtä (18 % vuonna 2000). Nämä osuudet ovat pysyneet melko samoina vuodesta 2000 vuoteen 2010. Opetustyötä tehneiden osuus oli hyvin korkea vuonna 2010, 37 prosenttia (13 % vuonna 2000). Neljäsosa säveltaiteen alalla toimivista oli tehnyt työtä yli 40 tuntia viikossa (kolmasosa vuonna 2000). Taiteellisen työn viikkotyötunteja yli 40 oli 10 prosentilla (16 % vuonna 2000). Vuonna 2010 kokonaistyöaikaa viikossa kertyi säveltaiteen alalla toimiville noin 34 tuntia (keskiarvo), josta taiteellista työtä noin 25 tuntia eli 72 prosenttia kokonaistyöajasta.

Säveltaiteilijoiden tulotaso taiteenaloittaisessa vertailussa osoittautui korkeaksi. Säveltaiteen alalla työskentelevien veronalaisten kokonaistulojen mediaani (34 657 €) oli toiseksi korkein taiteenaloittaisessa vertailussa (liite 8) (29 445 € vuonna 2000). Apurahan merkitys säveltaiteen alalla on yleensä suuri nimenomaan luovissa taiteilija-ammateissa (säveltäjät, sanoittajat, sovittajat), mutta esiintyvien säveltaiteilijoiden suuri osuus tutkimusjoukossa johtaa siihen, että apurahan merkitys koko taiteenalan tasolla jää vähäisemmäksi. Kuten aiemminkin veronalaisten kokonaistulojen ja apurahan yhdistäminen konstruoiduksi kokonaistuloksi aiheuttaa vain vähän muutoksia säveltaitei-

lijoiden keskimääräiseen tulotasoon. Konstruoitujen kokonaistulojen mediaani oli 35 066 euroa (29 445 € vuonna 2000). Apurahan saajien osuus alalla oli kuitenkin noussut 2000-luvun mittaan ja apuraha oli saanut 22 prosenttia alalla toimivista (14 % vuonna 2000). Apurahan mediaani (3 000 €) oli pysynyt lähes samana kuin aiemminkin (3 533 € vuonna 2000), kuten myös apurahan keskiarvo, joka oli 5 868 euroa (5 174 € vuonna 2000). Säveltaiteelle myönnettävien apurahojen määrissä on tapahtunut nousua 2000-luvulla, sillä vuosina 1989 ja 2000 apurahan saajien osuudet olivat selvästi vähäisempiä ja summat hieman pienempiä kuin vuonna 2010 (Irjala 1993, 71 ja Rensujeff 2003, 77).

Säveltaiteen alalla toimivien veronalaiset kokonaistulot olivat nousseet 18 prosenttia, konstruoidut kokonaistulot 23 prosenttia ja tulot taiteellisesta työstä 27 prosenttia vuoteen 2000 verrattuna. Nämä luvut osoittavat sen, että apurahojen merkitys tulonmuodostuksessa säveltaiteen alalla on hieman noussut 2000-luvulla. Myös taiteellisesta työstä saatujen tulojen merkitys säveltaiteen alalla on noussut suhteessa taiteelliseen työhön liittyvästä ja muusta työstä saatuihin tuloihin. Naisten asema tulotasovertailussa osoittautui paremmaksi vuonna 2010 kuin aikaisemmissa tutkimuksissa. Naisten tulot olivat 85 prosenttia miesten tuloista, kun ne aiemmin olivat 77 prosenttia (vuonna 2000), 79 prosenttia (vuonna 1992) ja 80 prosenttia (vuonna 1989) (Irjala, 1993, 90; Heikkinen & Karhunen 1996, 10; Rensujeff 2003, 77). Taiteellisen työn tulojen osuus säveltaiteen alalla toimivien veronalaisista kokonaistuloista oli 72 prosenttia vuonna 2010 (66 % vuonna 2000).

<i>Säveltaide</i>	<i>Kaikki</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 4 300 (+7 % vuodesta 2000)
Naiset / miehet	27 % / 73 %
Ikä (keskiarvo)	48 v.
Äidinkieli	
– suomi	92 %
– ruotsi	4 %
– muu	4 %
Asuinpaikka	
– pääkaupunkiseutu	47 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	70 %
Taidealan ammatillinen koulutus	80 %
Taidealan korkein koulutus	40 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	11 %
Apurahan saajia	22 %
Työmarkkina-asema	
– työsuhteessa	42 %
– vapaana taiteilijana	25 %
– yrittäjänä	17 %
– freelancerina	43 %

Moniammatillisuus	
– ainoastaan taiteellista työtä	38 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	46 %
– muuta työtä	17 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010	
– mediaani	34 657 €
– keskiarvo	34 962 €
Apurahat	
– mediaani	3 000 €
– keskiarvo	5 868 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010	
– mediaani	35 066 €
– keskiarvo	35 876 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)	
– mediaani	25 000 €
– keskiarvo	24 112 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	72 %

<i>Säveltaide</i>	<i>Klassinen musiikki: esiintyvät ja luovat taiteilijat</i>	<i>Rytmimusiikki: esiintyvät ja luovat taiteilijat</i>	<i>Klassinen musiikki ja rytmimusiikki: esiintyvät ja luovat taiteilijat*</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä			
Naiset / miehet	38 % / 62 %	15 % / 85 %	17 % / 83 %
Ikä (keskiarvo)	47 v.	47 v.	52 v.
Äidinkieli			
– suomi	93 %	90 %	96 %
– ruotsi	2 %	6 %	3 %
– saame		1 %	
– muu	6 %	3 %	1 %
Asuinpaikka			
– pääkaupunkiseutu	47 %	50 %	40 %
– ulkomaat			
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	74 %	68 %	58 %
Taidealan ammatillinen koulutus	98 %	55 %	96 %
Taidealan korkein koulutus	59 %	17 %	44 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	6 %	18 %	5 %
Apurahan saajia	14 %	32 %	20 %
Työmarkkina-asema			
– työsuhteessa	70 %	10 %	34 %
– vapaana taiteilijana	17 %	31 %	36 %
– yrittäjänä	3 %	34 %	17 %
– freelancerina	28 %	61 %	47 %
Moniammatillisuus			
– ainoastaan taiteellista työtä	48 %	26 %	38 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	43 %	48 %	54 %
– muuta työtä	10 %	29 %	5 %

Veronalaiset kokonaistulot 2010			
– mediaani	37 000 €	27 000 €	37 000 €
– keskiarvo	38 230 €	30 839 €	34 823 €
Apurahat			
– mediaani	3 000 €	2 340 €	3 000 €
– keskiarvo	6 522 €	5 398 €	6 304 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010			
– mediaani	38 000 €	28 478 €	37 000 €
– keskiarvo	39 212 €	31 961 €	34 957 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)			
– mediaani	34 000 €	10 000 €	15 000 €
– keskiarvo	31 922 €	15 857 €	17 442 €
Taideellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	92 %	37 %	41 %

* Kyseessä on erillinen ryhmä, johon kuuluvat taiteilijat toimivat sekä klassisen että rytmimusiikin aloilla.

Taideteollisuus

Taideteollisuuden alalla toimii useita, asemaltaan erilaisia, taiteilija-ammattiryhmiä, kuten teollisia muotoilijoita, taidekäsiyöläisiä, tekstiilitaiteilijoita, muotitaiteilijoita, sisustusarkkitehtejä, graafisia suunnittelijoita, kuvittajia ja sarjakuvataiteilijoita. Alalla toimivia taiteilijoita on noin 3 500, kasvua vuodesta 2000 oli 26 prosenttia. Naisia alalla oli enemmistö eli 72 prosenttia (64 % vuonna 2000) ja alan keskiikä oli 48 vuotta (46 vuotta vuonna 2000). Tutkimuksissa on havaittu, että naisten osuus ja ikärakenne vaihtelevat erittäin paljon alussa mainittujen taideteollisuuden alalla toimivien ammattiryhmien välillä (ks. mm. Heikkinen 1996, 41–43; Heikkinen & Irjala 1998, 12). Kaikki alat eivät ole naisvaltaisia, vaan esimerkiksi sarjakuvataiteilijoista 58 prosenttia oli miehiä. Ruotsinkielisten osuus oli laskenut 7 prosentista 5 prosenttiin ja pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (53 %) on ollut alalla hienoisessa nousussa 2000-luvulla.

Koulutustasoltaan taideteollisuuden alalla toimivat olivat yhtä korkeasti koulutettuja kuin muutkin taiteilijat. Taideteollisuuden alalla 83 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon (70 % vuonna 2000) ja 94 prosenttia oli saanut ammatillisen koulutuksen (92 % vuonna 2000). Taiteenalan korkeimman koulutuksen suorittaneita alalla toimivista oli 59 prosenttia (54 % vuonna 2000) ja muun taidealan ammatillisen koulutuksen suorittaneita 40 prosenttia (25 % vuonna 2000). Myös koulutustasossa on paljon vaihtelua ammattiryhmittäin.

Taideteollisuuden alan toimijoista 46 prosenttia toimi yrittäjänä (39 % vuonna 2000). Taideteollisuuden alalla toimi eniten osuuskunta-muotoisessa yrittämisessä toimivia (3 %) taiteenaloittain vertailtaessa. Työsuhteessa toimivien osuus oli laskenut 26 prosentista 17 prosenttiin.

Vapaina taiteilijoina toimivia oli 21 prosenttia (12 % vuonna 2000) ja freelancereita 15 prosenttia (16 % vuonna 2000). Työmarkkina-asemien osalta siirtymä näyttää olevan työsuhteesta vapaaksi taiteilijaksi taide-teollisuuden alan kokonaisuudessa. Työllistyminen taideteollisuuden alalla on pysynyt lähes samana vuosina 2000 (työttömien osuus 14 %) ja 2010 (työttömien osuus 16 %).

Taideteollisuuden aloilla toimivista taiteilijoista 42 prosenttia oli tehnyt tutkimusvuoden aikana *ainoastaan taiteellista työtä* (37 % vuonna 2000). *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 39 prosenttia (55 % vuonna 2000) ja *muuta, ei-taiteellista, työtä* 17 prosenttia (17 % vuonna 2000). Opetustyötä tehneiden osuus oli noussut 19 prosentista 27 prosenttiin. Yli 40 tuntia kokonaistyöaika oli viikossa 25 prosentilla (54 % vuonna 2000), taiteellista työtä yli 40 viikkotyötuntia teki 11 prosenttia (32 % vuonna 2000). Vuonna 2010 taideteollisuuden alalla keskimääräinen kokonaistyöaika viikossa oli noin 35 tuntia ja siitä taiteellista työtä noin 23 tuntia eli 66 prosenttia kokonaistyöajasta.

Taideteollisuuden alalla työskentelevien tulotaso sijoittui taiteenaloittaisessa vertailussa keskivaiheille. Veronalaisten kokonaistulojen mediaani (23 543 €) on laskenut 6 prosenttia vuodesta 2000. Myös konstruoidun kokonaistulon mediaani (25 000 €) on laskenut hieman, mikä osoittaa sen, että apurahojen merkitys taideteollisuuden aloilla toimivilla on kasvanut vain vähän, eikä se ole korvannut veronalaisten tulojen laskua. Apurahaa saaneiden osuus alalla oli 22 prosenttia, mikä tarkoittaa osuuden kasvua vuoteen 2000 (14 %) nähden. Saatujen apurahojen keskimääräinen arvo (ka. 6 707 €) on kasvanut vain vähän aikaisempaan verrattuna (ka. 5 963 €). Taiteellisesta työstä saatujen veronalaisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista oli keskimäärin 59 prosenttia (70 % vuonna 2000). Vuonna 2010 naisten tulot miesten tuloista olivat keskimäärin 88 prosenttia (73 % vuonna 2000).

Eri ammattiryhmien asema taideteollisuuden alalla on luonnollisesti erilainen. Sen vuoksi alle on koottu taiteilijan asemaan vaikuttavia tekijöitä kolmelle erilaiselle ammattiryhmälle. Esimerkkeinä ovat sarjakuvataiteilijat, muotoilijat, graafiset suunnittelijat ja taidekäsityöläiset.

<i>Taideteollisuus</i>	<i>Kaikki</i>	<i>Muotoilijat</i>	<i>Graafiset suunnittelijat</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 3 400 (+26 % vuodesta 2000)		
Naiset / miehet	72 % / 28 %	55 % / 45 %	61% / 39 %
Ikä (keskiarvo)	48 v.	40 v.	45 v.
Äidinkieli			
– suomi	91 %	89 %	93 %
– ruotsi	5 %	10 %	6 %
– muu	4 %	1 %	2 %
Asuinpaikka			
– pääkaupunkiseutu	53 %	42 %	67 %

Yleissivistys: ylioppilastutkinto	83 %	84 %	79 %
Taidealan ammatillinen koulutus	94 %	100 %	91 %
Taidealan korkein koulutus	59 %	70 %	48 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	16 %	17 %	10 %
Apurahan saajia	22 %	22 %	15 %
Työmarkkina-asema			
– työsuhteessa	17 %	26 %	29 %
– vapaana taiteilijana	21 %	3 %	11 %
– yrittäjänä	46 %	50 %	46 %
– freelancerina	15 %	12 %	18 %
Moniammatillisuus			
– ainoastaan taiteellista työtä	42 %	25 %	60 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	39 %	56 %	20 %
– muuta työtä	17 %	20 %	12 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010			
– mediaani	23 543 €	27 000 €	25 000 €
– keskiarvo	27 980 €	31 909 €	27 886 €
Apurahat			
– mediaani	3 304 €	3 500 €	3 000 €
– keskiarvo	6 760 €	6 801 €	4 926 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010			
– mediaani	25 000 €	27 000 €	26 381 €
– keskiarvo	29 072 €	32 237 €	28 565 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)			
– mediaani	14 000 €	7 000 €	25 000 €
– keskiarvo	20 619 €	17 694 €	25 810 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	59 %	26 %	100 %

<i>Sarjakuvataiteilijat ja taidekäsityölläiset</i>	<i>Sarjakuvataiteilijat</i>	<i>Taidekäsityölläiset (keraamikot, korutaiteilijat, sepät yms.)</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä		
Naiset / miehet	42 % / 58 %	84 % / 16 %
Ikä (keskiarvo)	44 v.	49 v.
Äidinkieli		
– suomi	92 %	85 %
– ruotsi	5 %	5 %
– saame		5 %
– muu	3 %	5 %
Asuinpaikka		
– pääkaupunkiseutu	39 %	36 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	85 %	80 %
Taidealan ammatillinen koulutus	75 %	92 %
Taidealan korkein koulutus	33 %	47 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	21 %	16 %
Apurahan saajia	30 %	23 %

Työmarkkina-asema		
– työsuhteessa	9 %	4 %
– vapaana taiteilijana	29 %	39 %
– yrittäjänä	31 %	67 %
– freelancerina	55 %	2 %
Moniammatillisuus		
– ainoastaan taiteellista työtä	46 %	20 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	34 %	68 %
– muuta työtä	19 %	25 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010		
– mediaani	21 348 €	16 000 €
– keskiarvo	26 595 €	22 632 €
Apurahat		
– mediaani	6 500 €	5 000 €
– keskiarvo	8 347 €	8 543 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010		
– mediaani	23 543 €	20 000 €
– keskiarvo	28 956 €	24 763 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)		
– mediaani	17 350 €	10 458 €
– keskiarvo	21 294 €	14 999 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	81 %	65 %

Tanssitaide

Tanssitaiteen alalla toimii tanssijoita, tanssiopettajia ja koreografeja. Taiteenala on erittäin naisvaltainen, miehiä on alalla erittäin vähän. Tanssitaiteen alan toimijoiden lukumäärä (lähes 1000) oli noussut 36 prosenttia vuodesta 2000, ja he muodostavat 4 prosentin osuuden koko taiteilijakunnasta. Osuus oli sama myös vuonna 2000, mikä osoittaa sen, että alalla toimivien taiteilijoiden lukumäärä kokonaisuudessaan on kasvanut erittäin paljon 2000-luvulla. Tanssitaiteen alalla naisten osuus (90 %) on pysynyt lähes ennallaan 2000-luvulla. Naisten osuuden kasvu ajoittuu pääasiassa 1990-luvulle (81 % vuonna 1989 ja 88 % vuonna 2000) (ks. Karhunen & Smolander 1995, 112; Rensujeff 2003, 79). Ruotsinkielisten osuus oli laskenut 5 prosentista 2 prosenttiin. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (61 %) taas on kasvanut hieman vuodesta 2000 (57 %).

Tanssitaiteilijat ovat nuorempia kuin muilla taiteenaloilla toimivat taiteilijat. Keski-ikä oli 38 vuotta (36 vuotta vuonna 2000). Se on ollut vahvassa noususuunnassa, sillä vuonna 1989 keski-ikä oli vain 31 vuotta (Karhunen & Smolander 1995, 14). Syynä tähän voi olla myös se, että aineistossa tanssinopettajien määrä on noussut. Vuonna 2010 opetustyötä tehneiden osuus oli noussut jo 14 prosentista (vuonna 2000) 74 prosenttiin. Tämä osoittaa myös sen, että tanssia opiskellaan ja har-

rastetaan Suomessa erittäin paljon. Pedagogisia opintoja suorittaneiden osuus oli noussut 18 prosentista (vuonna 2000) 32 prosenttiin. Näin ollen tanssitaiteen alalla sekä opetustyötä tehneiden osuus että pedagogisia opintoja suorittaneiden osuus oli suurempi kuin muilla taiteenaloilla.

Yleissivistävältä koulutukseltaan 86 prosenttia tanssitaiteen alalla toimivista oli ylioppilaita (80 % vuonna 2000). Tässä suhteessa muutos on hyvin samanlainen kuin muillakin taiteenaloilla. Koulutuksen taiteilija-ammattiinsa oli saanut 93 prosenttia alalla toimivista, mikä tarkoittaa suurta kasvua (79 % vuonna 2000). Taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneita oli tanssitaiteen alalla toimivista 32 prosenttia, kun osuus vuonna 2000 oli 17 prosenttia⁴⁵. Tähän nousuun on syynä pitkät opintopolut toisen asteen koulutuksesta ammattikorkeakoulutason opintoihin ja sieltä edelleen Teatterikorkeakoulun tanssitaiteen koulutusohjelmiin (vuodesta 2013 Taideyliopiston teatterikorkeakoulun tanssitaiteen koulutusohjelmiin). Yleisin ammatillisen koulutuksen muoto oli kuitenkin taidealan muu ammatillinen koulutus (49 %), johon luokiteltiin kaikki toisen asteen ja ammattikorkeakoulutason tutkinnot sekä muun muassa yksi taiteenalan tärkeimmistä oppilaitoksista, Kansallisoopperan balettikoulu. Tämän koulutustason suorittaneiden osuus oli pysynyt lähes ennallaan (45 % vuonna 2000). Yhteenvetona voi todeta, että 1990-luvulta vuoteen 2000 tanssitaiteen ammatillisen koulutuksen taso oli pysynyt lähes ennallaan, mutta 2000-luvulla yliopistotasaisen koulutuksen suorittaneiden osuus on noussut merkittävästi.

Tanssitaiteen alalla toimivista 39 prosenttia toimi taiteellisessa työssään freelancereina vuonna 2010. Freelancereiden osuus alalla on laskenut melko paljon siitä, mitä se oli vuonna 2000 (50 %). Myös työsuhteisten osuus oli hieman laskenut kymmenessä vuodessa, 39 prosentista 33 prosenttiin. Vapaiden taiteilijoiden osuus sen sijaan oli noussut 12 prosentista 22 prosenttiin, mikä kuvastaa apurahan merkityksen kasvua taiteenalalla. Apuraha saaneiden osuus oli kasvanut melko paljon, 27 prosentista 37 prosenttiin. Tämä muutos oli mahdollistanut vapaina taiteilijoina toimineiden osuuden kasvun alalla. Huomattava on myös se, että tanssitaiteen alalla toimivista viidesosa ei ollut tehnyt lainkaan taiteellista työtä (14 % vuonna 2000). Kaikkien taiteenalojen taiteilijoilla vastaava osuus (8 %) oli pysynyt lähes samana (10 % vuonna 2000). Työttömien osuus (30 %) tanssitaiteen alalla oli hieman laskenut 2000-luvulla (34 % vuonna 2000), mutta oli edelleen korkeampi kuin muilla taiteenaloilla keskimäärin. Taiteenalan tyypillinen piirre on se, että vakinaisia työntekijöitä palkkaavia laitoksia alalla on vähän ja sen seurauksena alalla toimivilla on vuoden aikana useampia työ-

45 Yliopistotutkinnon suorittaneiden osuus tanssitaiteen alalla on noussut äkillisesti 2000-luvulla johtuen vuoden 2005 yliopistokoulutuksen tutkinno uudistuksesta, sama ilmiö kuin säveltaiteen alalla. Ennen vuotta 2005 aloitettujen opintojen siirtymäaika ulottui vuoteen 2008, mikä lisäsi tutkinnon suorittaneiden määrää vuosina 2006–2008 (musiikin osalta asiaa on käsitelty Purma 2012, 13).

paikkoja ja myös työmarkkina-asemia. Työttömyysriski kasvaa joka kerta, kun apurahakausi päättyy tai työt yhdessä paikassa loppuvat.

Moniammatillisuus on yleistä tanssitaiteen alalla ja tutkimustietojen perusteella se on ollut myös kasvussa 2000-luvulla. Vuonna 2010 ainoastaan taiteellista työtä tehneiden osuus oli laskenut 11 prosenttiin, kun vuonna 2000 sen osuus oli vielä 21 prosenttia. Taiteelliseen työhön liittyvää työtä oli tehnyt 77 prosenttia (72 % vuonna 2000) ja muuta, ei-taiteellista, työtä 30 prosenttia (23 % vuonna 2000). Näiden lukujen valossa näyttää siltä, että tanssitaiteen alalla taiteilijoiden toimeentulo on vuonna 2010 ollut yhä vähemmässä määrin taiteellisesta työstä saatavien tulojen varassa, vaikka apurahoitus alalla on parantunut selvästi sen perusteella, että alan toimijoiden määrän suuresta noususta huolimatta suurempi osuus oli saanut apurahaa vuonna 2010 kuin vuonna 2000. Kokonaistyöaika yli 40 tuntia viikossa teki 18 prosenttia alalla toimivista (33 % vuonna 2000). Taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa teki 3 prosenttia (9 % vuonna 2000). Kokonaistyöaika tanssitaiteen alalla oli keskimäärin 29 tuntia viikossa, josta taiteellista työtä 15 tuntia. Taiteellisen työn keskimääräinen osuus kokonaistyöajasta oli siis 52 prosenttia vuonna 2010.

Taiteenaloittaisessa vertailussa tanssitaide on tulotason suhteen sijoittunut huonosti. Veronalaisten tulojen mediaani vuonna 2010 oli 22 838 euroa (liite 8). Nousua vuodesta 2000 oli 18 prosenttia, mikä oli keskimääräistä enemmän taiteenaloittaisessa vertailussa (8 %). Apurahan merkitys alalla on kasvanut, mistä osoituksena on konstruoitujen kokonaistulojen kasvu 22 prosentilla. Konstruoitujen kokonaistulojen mediaani oli 25 000 euroa. Apurahaa saaneiden osuus oli noussut 27 prosentista 37 prosenttiin ja keskimääräinen apuraha alalla toimivilla oli 8 748 euroa. Apurahoitusta tarkasteltaessa tanssitaiteilijoiden tilanne on parantunut sekä vuodesta 2000 että aikaisempaan tutkimusajankohtaan verrattuna. Veronalaiset tulot taiteellisesta työstä (mediaani 6 023 €) olivat puolestaan tanssitaiteen alalla laskeneet huomattavasti 2000-luvun mittaan, laskua oli 23 prosenttia. Taiteellisen työn tulot olivat keskimäärin 26 prosenttia veronalaisista tuloista, kun vastaava osuus oli 41 prosenttia vuonna 2000. Naisten konstruoidut kokonaistulot olivat miesten tuloista keskimäärin 88 prosenttia. Aikaisempina tutkimusajankohtina naisten ja miesten tuloerot ovat olleet suuremmat, naisten tulot olivat ainoastaan 65 prosenttia miesten tuloista vuonna 2000 ja 74 prosenttia vuonna 1992 (Heikkinen & Karhunen 1996).

<i>Tanssitaide</i>	<i>Kaikki</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 900 (+36 % vuodesta 2000)
Naiset / miehet	90 % / 10 %
Ikä (keskiarvo)	38 v.

Äidinkieli	
– suomi	93 %
– ruotsi	2 %
– muu	5 %
Asuinpaikka	
– pääkaupunkiseutu	61 %
– ulkomaat	
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	86 %
Taidealan ammatillinen koulutus	93 %
Taidealan korkein koulutus	32 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	30 %
Apurahan saajia	37 %
Työmarkkina-asema	
– työsuhteessa	33 %
– vapaana taiteilijana	22 %
– yrittäjänä	5 %
– freelancerina	39 %
Moniammatillisuus	
– ainoastaan taiteellista työtä	11 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	77 %
– muuta työtä	30 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010	
– mediaani	22 838 €
– keskiarvo	21 854 €
Apurahat	
– mediaani	5 500 €
– keskiarvo	8 641 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010	
– mediaani	25 000 €
– keskiarvo	24 983 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)	
– mediaani	6 023 €
– keskiarvo	10 574 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	26 %

Valokuvataide

Vuonna 2010 tutkimuksen painopiste oli selkeästi valokuvataiteilijoissa toisin kuin aikaisemmassa vuoteen 2000 keskittyvässä Taiteilija asema -tutkimuksessa, sillä tutkimusjoukossa olivat mukana vain Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenet valtion apurahan saajien lisäksi. Aikaisemmassa tutkimuksessa mukana olivat myös mainosvalokuvaajien ja valokuvaajien järjestöjen jäsenet⁴⁶. Muutos tutkimusjoukossa

46 Vuoden 2000 Taiteilijan asema -tutkimuksessa oli Valokuvataiteilijoiden liiton lisäksi mukana myös Suomen Valokuvaajain liiton (SVL) (nyk. Suomen Ammattivalokuvaajat ry.) ja Suomen Mainosvalokuvaajat ry:n jäsenet. Vuonna 2010 nämä järjestöt eivät enää osallistuneet tutkimusjoukon kokoamiseen.

näky kaikissa tuloksissa ja erityisesti apurahoitusta koskevilla kysymyksissä, koska mukana on ennen kaikkea taiteellista työtä tekeviä ammattilaisia. Valokuvataiteilijoita oli lähes 400 ja heidän lukumääränsä on noussut 37 prosenttia vuodesta 2000⁴⁷.

Naisten osuus valokuvataiteen alalla toimivien joukossa oli 51 prosenttia vuonna 2010, eikä merkittävää muutosta ei tässä suhteessa ollut tapahtunut kymmenen vuoden aikana (49 % vuonna 2000), mutta vuoteen 1989 verrattuna (23 %) muutos on huomattava ja tässä tapauksessa myös merkittävämpi, koska tuolloin tutkimusjoukko painottui myös valokuvataiteilijoihin ja vertaaminen siihen tutkimukseen on tässä tapauksessa oleellisempaa (ks. Karttunen 1993, 73). Ruotsinkielisten osuus oli pudonnut 11 prosentista 6 prosenttiin. Vuonna 2010 valokuvataiteilijoiden keskittyminen pääkaupunkiseudulle oli erittäin voimakasta (70 %) ja 6 prosenttia alalla toimivista asui ulkomailla. Vuonna 2000 vain 39 prosenttia alalla toimivista asui pääkaupunkiseudulla. Valokuvataiteilijoiden keski-ikä vuonna 2010 oli 43 vuotta (vuonna 2000 46 vuotta). Keski-ikä on noussut melko paljon vuodesta 1989, jolloin se oli 37 (Karttunen 1993, 74).

Yleissivistävän koulutuksen osalta valokuvataiteilijoiden koulutustaso oli noussut 61 prosentista (vuonna 1989) ja 54 prosentista (vuonna 2000) 91 prosenttiin vuonna 2010. Näin suurta nousua ei muilla taiteenaloilla ollut tapahtunut ja ylioppilaiden osuuden kasvu liittyykin osin tutkimusjoukossa tapahtuneisiin muutoksiin (vuodesta 2000) ja osin yleiseen koulutustason nousuun (vuodesta 1989). Niiden taiteilijoiden osuus, jotka olivat hankkineet koulutuksen taiteilija-ammattiin, oli myös noussut huomattavasti tutkimusjoukkoon tehtyjen muutosten vuoksi. Koulutuksen taiteilija-ammattiin oli vuonna 2010 hankkinut 89 prosenttia valokuvataiteilijoista, kun vastaava osuus vuonna 2000 oli 41 prosenttia. Taidealan korkeimman koulutuksen suorittaneiden osuus alalla oli 70 prosentilla (17 % vuonna 2000). Taidealan muun ammatillisen koulutuksen saaneita oli 27 prosenttia (23 % vuonna 2000).

Yleisin työmarkkina-asema taiteellisessa työssä valokuvataiteilijoilla oli toimia vapaana taiteilijana, 65 prosenttia heistä oli vapaita taiteilijoita. Muutos oli merkittävä vuoteen 2000 verrattuna (18 %). Vuonna 2000 suurin osa valokuvataiteilijoista toimi yrittäjinä (57 %) ja yrittäjien osuus oli suuri (35 %) myös vuonna 2010 verrattuna muihin taiteenaloihin. Työsuhteessa toimivia valokuvataiteilijoita oli vain 8 prosenttia (16 % vuonna 2000). Valokuvataiteilijoista 10 prosenttia oli kokenut eripituisia työttömyysjaksoja vuonna 2010 (11 % vuonna 2000). Sen perusteella alalla toimivat työllistyivät suhteellisen hyvin. Vähäiseen työttömien määrään vaikuttavina tekijöinä olivat seuraavat: moniammatillisuus oli erittäin yleistä, apurahan saajia oli paljon ja

47 Muutos-% perustuu ainoastaan Valokuvataiteilijoiden liiton jäsenmäärään.

yrittäjien osuus oli suuri. Vain 3 prosenttia alalla toimivista oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* (19 % vuonna 2000). *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 89 prosenttia (69 % vuonna 2000) ja *muuta, ei-taiteellista, työtä* 20 prosenttia (21 % vuonna 2000). Suurin muutos liittyy taiteelliseen työhön liittyvän työn osuuteen. Tässä tulevat esiin työn määrittelyyn liittyvät erot. Valokuvataiteilijalle on luontevampaa erottaa toisistaan valokuvaustyöt ja valokuvataiteeseen liittyvät taiteelliset työt kuin valokuvaajalle, lehtikuvaajalle tai mainoskuvaajalle. Moniammatillisuuteen liitettyjä määritelmiä sekoittavana tekijänä oli vuonna 2000 sekin, että jälkimmäisiä ammatteja edustavat järjestöt olivat mukana taiteilijajärjestöinä. Valokuvaajan, lehtikuvaajan ja mainoskuvaajan työt valokuvataiteilijat ovat vuotta 2010 koskevassa tutkimuksessa selkeästi määritelleet taiteelliseen työhön liittyviksi töiksi ja näiden töiden tekeminen oli huomattavan yleistä. Monilla areenoilla työskenteleminen vaikuttaa myös siihen, että viikoittainen työaika on pitkä. Valokuvataiteilijoista 31 prosenttia oli tehnyt yli 40 tuntia viikossa töitä (59 % vuonna 2000). Taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa tehneitä oli 7 prosenttia (21 % vuonna 2000). Keskimääräinen viikkotyötuntimäärä valokuvataiteilijoilla oli 44 tuntia, josta taiteellista työtä 25 tuntia. Taiteellisen työn osuus kokonaistyöajasta vuonna 2010 oli 56 prosenttia.

Valokuvataiteilijoiden veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli 19 130 euroa. Veronalaisten kokonaistulojen taiteenaloittaisessa vertailussa valokuvataite sijoittuu häntäpäähän, ainoastaan kuvataiteen alalla ja ryhmässä muu veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli pienempi. Se oli laskenut ainoastaan 3 prosenttia vuoteen 2000 verrattuna. Muutos oli todella vähäinen, mutta osoitus kuitenkin siitä, että valokuvataiteilijoiden veronalaiset kokonaistulot ovat jatkaneet vähittäistä laskuaan jo 1980-luvun lopulta asti. Veronalaiset tulot taiteellisesta työstä (mediaani 2 625 €) jäivät valokuvataiteilijoilla pieniksi. Apurahansaajien osuus oli noussut 36 prosentista 78 prosenttiin, mikä kuvastaa erinomaisesti tutkimusjoukon muuttumista taiteilijapainotteisemmaksi. Apurahan saajien osuus oli taiteenaloittaisessakin vertailussa huomattavan korkea. Apurahan keskiarvo vuonna 2010 oli taiteenaloittaisen vertailun suurin 13 358 euroa (6 083 € vuonna 2000). Apurahan keskimääräinen arvo on noussut aikaisempiin tutkimuksiin nähden merkittävästi, mikä käytännössä viittaa siihen, että alan rahoitustilanne sekä valtion että yksityisten rahastojen ja säätiöiden osalta on parantunut 2000-luvulla. Näin suurta muutosta muilla taiteenaloilla ei ole tapahtunut. Apurahatulot nostavat konstruoidut kokonaistulot (mediaani 33 608 €) huomattavasti veronalaisia kokonaistuloja suuremmiksi. Konstruoitujen kokonaistulojen osalta valokuvataiteilijat ovat taiteenaloittaisessa vertailussa sijalla 3.

Valokuvataiteilijoiden taiteellisesta työstä saatujen tulojen osuus kaikista veronalaisista tuloista oli vain 14 prosenttia (21 % vuonna

2000). Naisten konstruoidut kokonaistulot olivat 80 prosenttia miesten tuloista, lähes sama osuus kuin vuonna 2000 (79 %).

<i>Valokuvataide</i>	<i>Kaikki</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	noin 360 (+37 % vuodesta 2000)
Naiset / miehet	51 % / 49 %
Ikä (keskiarvo)	43 v.
Äidinkieli	
– suomi	88 %
– ruotsi	6 %
– muu	6 %
Asuinpaikka	
– pääkaupunkiseutu	70 %
– ulkomaat	
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	91 %
Taidealan ammatillinen koulutus	89 %
Taidealan korkein koulutus	70 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	10 %
Apurahan saajia	78 %
Työmarkkina-asema	
– työsuhteessa	8 %
– vapaana taiteilijana	65 %
– yrittäjänä	35 %
– freelancerina	14 %
Moniammatillisuus	
– ainoastaan taiteellista työtä	3 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	89 %
– muuta työtä	20 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010	
– mediaani	19 130 €
– keskiarvo	24 945 €
Apurahat	
– mediaani	13 834 €
– keskiarvo	13 358 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010	
– mediaani	33 608 €
– keskiarvo	34 242 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)	
– mediaani	2 625 €
– keskiarvo	6 649 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	14 %

Monialaiset taiteilijat

Monialaisten taiteilijoiden ryhmä muodostui vuoden 2010 tutkimuksessa huomattavasti suuremmaksi kuin vuonna 2000. Kaikista taiteilijoista 15 prosenttia oli monialaisia (9 % vuonna 2000). Erityisen yleistä monialaisuus on kuvataiteilijoiden joukossa, sillä he yhdistävät usein tässä tutkimuksessa omiksi taiteenaloiksi luokiteltuja visuaalisen taiteen eri menetelmiä, esimerkiksi valokuvataiteen, mediataiteen ja kuvataiteen. Myös kirjallisuus ja näyttämötaide on yleinen taiteenalayhdistelmä kuten jo vuoden 2000 tutkimuksessa havaittiin.

Naisten osuus (59 %) on noussut monialaisten taiteilijoiden joukossa merkittävästi 2000-luvun aikana (41 % vuonna 2000). Ikärakenteeltaan monialaisten taiteilijoiden ryhmä on pysynyt lähes ennallaan. Keski-ikä (48 vuotta) on sama kuin vuonna 2000. Myös ruotsinkielisten osuus oli pysynyt lähes ennallaan (7 %). Yli puolet (55 %) monialaisista taiteilijoista asui pääkaupunkiseudulla kuten kymmenen vuotta aiemminkin. Yleissivistykseltään ylioppilaita tässä ryhmässä oli 86 prosenttia (69 % vuonna 2000). Koulutuksen taiteilija-ammattiin oli saanut 79 prosenttia (69 % vuonna 2000). Taidealan korkeimman ammatillisen koulutuksen suorittaneita oli joukossa 44 prosenttia (37 % vuonna 2000). Monialaisten taiteilijoiden joukossa oli myös pedagogisia opintoja suorittaneiden (13 %) ja ulkomailla opiskelleiden (17 %) osuudet nousseet muutamasta prosentista huomattavasti ylöspäin vuoteen 2000 verrattuna.

Monialaisista taiteilijoista yli puolet (51 %) toimi vapaina taiteilijoina vuonna 2010 (47 % vuonna 2000) ja 42 prosenttia freelancereina (35 % vuonna 2000). Työsuhteessa toimivia oli 19 prosenttia (14 % vuonna 2000) sekä yrittäjiä 20 prosenttia (19 % vuonna 2000). Työttömyyttä tutkimusvuoden aikana oli kokenut 23 prosenttia monialaisista taiteilijoista, osuus oli täsmälleen sama kuin vuonna 2000.

Monialaisista taiteilijoista 31 prosenttia oli tehnyt *ainoastaan taiteellista työtä* (27 % vuonna 2000). *Taiteelliseen työhön liittyvää työtä* oli tehnyt 55 prosenttia (63 % vuonna 2000) ja *muuta, ei-taiteellista, työtä* 23 prosenttia (25 % vuonna 2000). Muutokset 2000-luvulla ovat olleet pieniä. Kokonaistyöaika yli 40 tuntia viikossa käytti 33 prosenttia (58 % vuonna 2000) monialaisista taiteilijoista. Taiteellista työtä yli 40 tuntia viikossa teki 14 prosenttia (27 % vuonna 2000). Kokonaistyöaika viikossa oli keskimäärin 37 tuntia, josta taiteellista työtä 25 tuntia eli monialaiset taiteilijat käyttivät työajastaan keskimäärin 67 prosenttia taiteelliseen työhön.

Monialaisten taiteilijoiden veronalaisten kokonaistulojen mediaani oli 24 235 euroa. Taiteellisesta työstä saatujen veronalaisten tulojen mediaani oli 10 000 euroa. Taiteellisesta työstä saatu tulo oli keskimäärin 41 prosenttia veronalaisista kokonaistuloista (41 % vuonna 2000).

Apurahan saajia monialaisten taiteilijoiden joukossa oli 43 prosenttia ja apurahan keskiarvo oli 9 155 euroa. Konstruoitujen kokonaistulojen mediaani 27 717 euroa asettaa monialaiset taiteilijat taiteenaloittaisessa vertailussa sijalle 8. (sija 7. vuonna 2000). Tulotasossa ei suurta muutosta ollut tapahtunut 2000-luvun mittaan.

<i>Monialaiset taiteilijat</i>	
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä	
Naiset / miehet	59 % / 41 %
Ikä (keskiarvo)	48 v.
Äidinkieli	
– suomi	90 %
– ruotsi	7 %
– muu	3 %
Asuinpaikka	
– pääkaupunkiseutu	55 %
– ulkomaat	
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	86 %
Taidealan ammatillinen koulutus	79 %
Taidealan korkein koulutus	44 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	23 %
Apurahan saajia	43 %
Työmarkkina-asema	
– työsuhteessa	19 %
– vapaana taiteilijana	51 %
– yrittäjänä	20 %
– freelancerina	42 %
Moniammatillisuus	
– ainoastaan taiteellista työtä	31 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	55 %
– muuta työtä	23 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010	
– mediaani	24 235 €
– keskiarvo	28 124 €
Apurahat	
– mediaani	6 000 €
– keskiarvo	9 155 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010	
– mediaani	27 717 €
– keskiarvo	31 059 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)	
– mediaani	10 000 €
– keskiarvo	18 775 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	41 %

Muut

Ryhmään muut kuuluvat sirkustaiteen, mediataiteen ja performanssin/esitystaiteen aloilla toimivat taiteilijat. Naisten osuus sirkustaiteen, mediataiteen ja performanssin/esitystaiteen kentillä oli noin puolet ja ruotsinkielisten taiteilijoiden osuus oli 9 prosenttia vuonna 2010. Pääkaupunkiseudulla näiden alojen taiteilijoista asui 38 prosenttia, mikä on vähemmän kuin muilla taiteenaloilla keskimäärin. Koska nämä taiteenalat eroavat toisistaan erittäin paljon, perusasiat on koottu alla olevaan taulukkoon sirkustaiteilijoiden ja mediataiteilijoiden osalta. Performanssia/esitystaiteen alalla toimivien lukumäärä jäi tässä tutkimuksessa niin pieneksi, että muuttujien tarkasteleminen tilastollisesti ei heidän osaltaan ole mahdollista. Alalla toimivilla oli hyvin usein myös toisen taiteenalan ammatti usein kuvataiteen tai näyttämötaiteen alalla.

<i>Muut</i>	<i>Sirkustaiteilijat</i>	<i>Mediataiteilijat</i>
Alan taiteilijajärjestöjen jäseniä		
Naiset / miehet	36 % / 64 %	75 % / 25 %
Ikä (keskiarvo)	40 v.	45 v.
Äidinkieli		
– suomi	89 %	80 %
– ruotsi	6 %	20 %
– muu	5 %	
Asuinpaikka		
– pääkaupunkiseutu	25 %	65 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	66 %	95 %
Taidealan ammatillinen koulutus	53 %	85 %
Taidealan korkein koulutus	3 %	60 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	29 %	25 %
Apurahan saajia	20 %	90 %
Työmarkkina-asema		
– työsuhteessa	13 %	5 %
– vapaana taiteilijana	41 %	85 %
– yrittäjänä	30 %	30 %
– freelancerina	53 %	5 %
Moniammatillisuus		
– ainoastaan taiteellista työtä	19 %	0 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	53 %	100 %
– muuta työtä	36 %	10 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010		
– mediaani	20 000 €	7 500 €
– keskiarvo	32 274 €	11 934 €
Apurahat		
– mediaani	4 000 €	19 944 €
– keskiarvo	4 262 €	19 591 €

Konstruoidut kokonaistulot 2010		
– mediaani	20 000 €	32 307 €
– keskiarvo	33 279 €	31 089 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset)		
– mediaani	19 128 €	4 600 €
– keskiarvo	31 427 €	3 512 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	96 %	61 %

Yhteenvedo ja johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää taiteilijakunnan rakennetta, ammatillista asemaa, työmarkkina-asemaa, tulolähteitä ja tulotasoa. Tutkimuksessa taiteilijaksi määriteltiin taiteilijajärjestöjen jäsenet sekä valtion apurahan saajat vuonna 2010. Tutkimuksessa mukana olevat taiteilijat toimivat seuraavilla taiteenaloilla: elokuvataide, kirjallisuus, kritiikki, kuvataide, näyttämötaide, rakennustaide, säveltaide, taideteollisuus (ml. sarjakuvataide), tanssitaide, valokuvataide, muut (mediataide, sirkustaide, performanssi/esitystaide). Mukana oli myös monialaisia taiteilijoita.

Taiteilijoiden määrä on kasvanut Suomessa noin viidenneksellä 2000-luvulla. Taiteenalojen keskinäiset osuudet ovat säilyneet lähes ennallaan, ainoastaan monialaisten taiteilijoiden osuus on noussut huomattavasti. Taiteilijakunta on naisvaltaisempi, ikääntyneempi ja pääkaupunkikeskeisempi kuin koskaan aiemmin. Taiteilijoiden enemmistö oli naisia (54 %), taiteilijoiden keski-ikä oli 49 vuotta ja taiteilijoista 40 prosenttia asui Helsingissä. Jo vuonna 2000 suuntaukset olivat nämä ja 2000-luvun mittaan naisvaltaistuminen, ikääntyminen ja pääkaupunkikeskeisyys ovat vahvistuneet samoin kuin koulutustason nousu.

Työmarkkinoilla taiteilijoiden asema on entistä epävakaampi ja taiteilijat toimivat taiteilija-ammateissaan useissa erilaisissa asemassa vuoden mittaan. Työelämä oli entistä sirpaleisempi, sillä työmarkkina-asemista epävakaimmat olivat yleistyneet. Työllistyminen kaikkien taiteilijoiden osalta oli pysynyt lähes ennallaan, työttömänä vuonna 2010 oli eri pituisia jaksoja 19 prosenttia taiteilijoista. Työmarkkina-asema-, vakuutus- ja ansiosidonnainen sosiaaliturvajärjestelmämme aiheuttaa turvattomuutta taiteilija-ammateissa toimiville, koska vain noin kolmannes taiteilijoista toimii vakinaisessa tai määräaikaisessa työsuhteessa. Matala tulotaso ja epävaka työura heikentävät taiteilijoiden toimeentulomahdollisuuksia eri elämänvaiheissa. Vapaiden taiteilijoiden osuuden kasvu ja taiteellista työtä sivuavaa työtä tehneiden osuuden lasku ennakoivat huonoa sosiaali- ja eläketurvaa suurelle joukolle taiteilijoita⁴⁸.

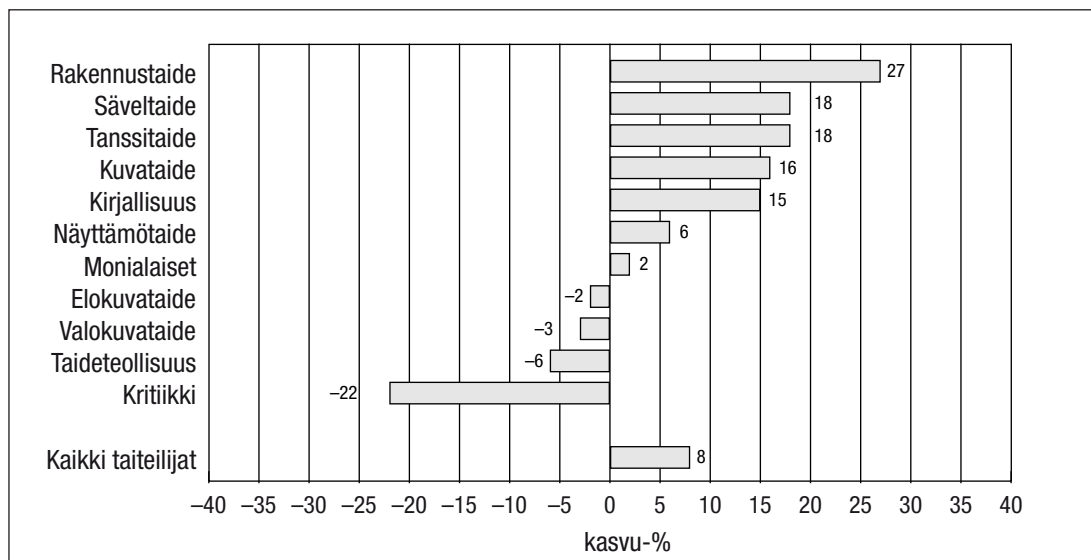
Tyypillisimmillään taiteilijat tekivät useaa työtä, sillä vain 39 prosenttia taiteilijoista teki ainoastaan taiteellista työtä. Moniammatillisuuteen liittyvät muutokset olivat vähäisiä 2000-luvulla. Ainoastaan

48 Lähivuosina olisi tärkeää tutkia nimenomaan sosiaaliturva- ja eläkeuudistuksen vaikutusta taiteilijoiden ja apurahansaajien toimeentuloon.

taiteellista työtä sivuavan työn rooli näyttäisi hieman vähentyneen. Lähes 40 prosenttia taiteilijoista piti taiteellista työtä tärkeimpänä toimeentulolähteenään. Toiseksi tärkeimpänä toimeentulolähteenä olivat muut tulot eli eläkkeet, työttömyyspäivärahat, opintotuet ja muut vastaavat (23 %). Apurahat olivat tärkein toimeentulolähde lähes joka kymmenennelle taiteilijalle. Taiteilijoiden työurat olivat jo pidentyneet, sillä vuoteen 2000 verrattuna (noin 50 %) entistä useampi yli 64-vuotias taiteilija toimi vuonna 2010 edelleen taiteilija-ammattissaan (80 %).

Taiteilijoiden tulotason muutosta havainnollistaa kuvio 54, johon on koottu veronalaisten kokonaistulojen mediaanien muutokset taiteenaloittain ja kaikkien taiteilijoiden osalta. Kaikkien taiteilijoiden osalta veronalaisten kokonaistulojen reaalin muutos on ollut +8 %. Eniten tulot ovat nousseet arkkitehteillä (+27 %), säveltaiteen alalla (+18 %) sekä tanssitaiteen alalla (+18 %), eniten tulot ovat pudonneet arvostelijoilla (-22 %). (Kuvio 54.)

Kuvio 54. Veronalaisten kokonaistulojen (mediaani) muutos prosentteina taiteenaloittain vuodesta 2000 vuoteen 2010

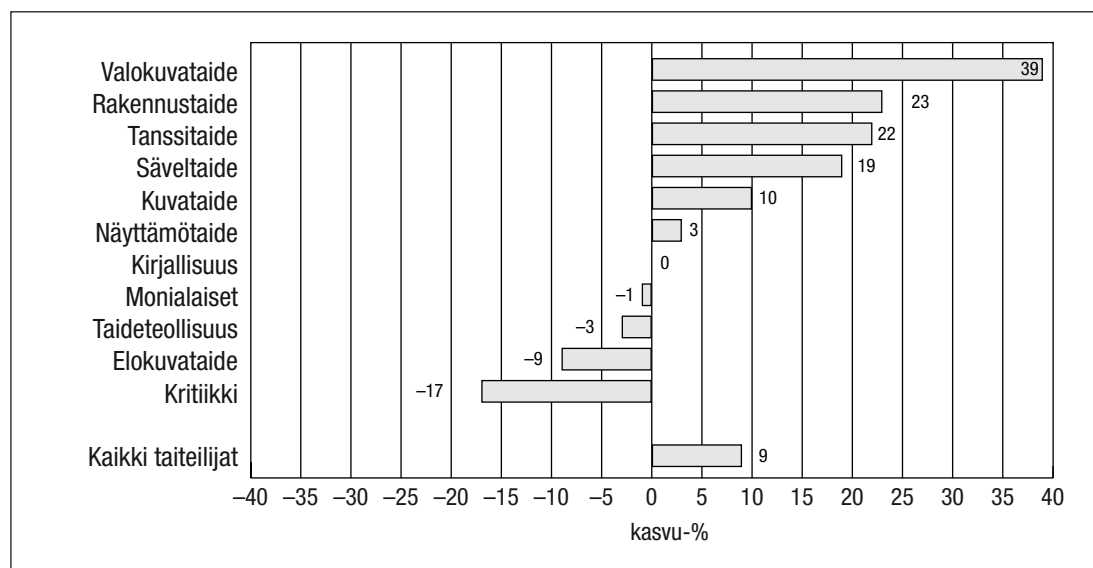
Taiteilijan asema -tutkimuksen odotettavissa oleva tulos muun muassa norjalaisen tutkimuksen (Heian et. al. 2008) perusteella oli, että taiteilijoiden keskimääräisten tulojen kasvu olisi maltillisempaa kuin kaikissa ammateissa toimivilla keskimäärin. Kaikkien palkansaajien ansiotasonkehitys on Tilastokeskuksen mukaan vuodesta 2000 vuoteen 2010 ollut +3,8 prosenttia vuodessa⁴⁹. Kun tarkastelemme kaikkien palkansaajien vuositulojen mediaania vuosina 2000 ja 2010, muutos vuodesta 2000 vuoteen 2010 on ollut +18 prosenttia⁵⁰. Samana aikana

49 Puhelu 24.1.2014 Anu Uutto, Tilastokeskus.

50 Kokopäivätyö, 12 kk. Lähteet: Tilastollinen vuosikirja 2002, Tilastokeskus; Tulonjakotilasto 2010, Tilastokeskus. Vuoden 2000 tulot muutettu vuoden 2010 rahanarvoon (elinkustannusindeksi).

niiden taiteilijoiden, joilla ei ole ollut työttömyysjaksoja vuosina 2000 ja 2010, vuositulojen (konstruoidut kokonaistulot) mediaanin muutos on ollut +11 prosenttia⁵¹. Tämän valossa näyttää siltä, että taiteilijoiden tulotaso on 2000-luvulla jäänyt useimmilla taiteenaloilla jälkeen muun väestön tulotason kehityksestä, kuten edellä mainitussa tutkimuksessa havaittiin Norjassa tapahtuneen. Ansiotason kehitys luonnollisesti vaihtelee merkittävästi taiteenaloittain. Konstruoitujen kokonaistulojen⁵² osalta parhaiten tulotaso on kehittynyt valokuvataiteen (+39 %), rakennustaiteen (+23 %), tanssitaiteen (+22 %) ja säveltaiteen (+18 %) aloilla. Negatiivinen muutos on tapahtunut kritiikin (–17 %), elokuvataiteen (–9 %) ja taideteollisuuden (–3 %) aloilla sekä monialaisilla taiteilijoilla (–1 %). Valokuvataiteen alalla tulotason myönteiseen kehittymiseen on syynä apurahoituksen lisääntyminen, rakennustaiteen alalla puolestaan taiteellisesta työstä saatujen veronalaisen tulojen nousu.

Kuvio 55. Konstruoitujen kokonaistulojen (mediaani) muutos prosentteina taiteenaloittain vuodesta 2000 vuoteen 2010

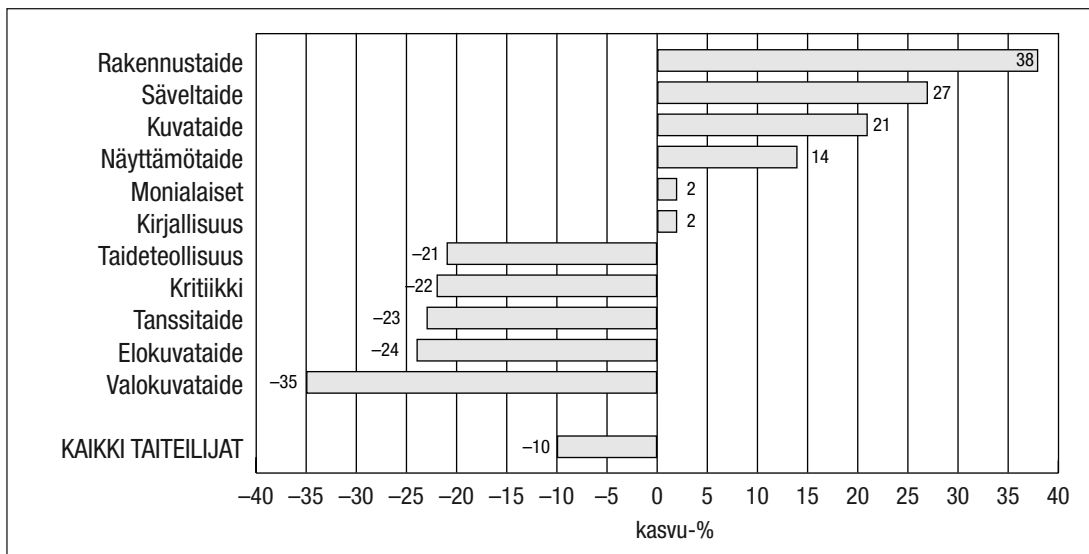
Suurin taiteilijoiden tulonmuodostukseen liittyvä muutos 2000-luvulla liittyy taiteellisesta työstä saatuihin veronalaisiin tuloihin. Niiden taso on suorastaan romahtanut tämän tutkimuksen tietojen valossa. Kaikkien taiteilijoiden osalta muutos on –10 %. Tämän tulokategorian kehitys on ollut huonoin valokuvataiteilijoilla (–35 %), elokuvataiteen alalla (–24 %), tanssitaiteilijoilla (–23 %), arvostelijoilla (–22 %)

51 Kuvioissa 54, 55 ja 56 mukana ovat kaikki taiteilijat eli myös ne, joilla oli työttömyysjaksoja vuosina.

52 Erityisesti ns. konstruoitu kokonaistulo, eli veronalaisen tulojen ja verovapaiden apurahojen yhdistämiseksi muodostettu tulokategoria, kuvaa apurahan merkitystä tulolähteenä eri taiteenaloilla. Tämä tulokäsite mahdollistaa taiteilijoiden arvioidun kokonaistulon vertaamisen muiden tulonsaajien ja palkansaajien tuloihin.

ja taideteollisuuden alalla (-21 %). (Kuvio 56.) Vaikka ainoastaan taiteellista työtä tekevien osuus on kasvanut monilla taiteenaloilla, tulot taiteellisesta työstä laskivat kymmenessä vuodessa merkittävästi. Veronalaisten kokonaistulojen maltillisempi muutos kertoo kuitenkin siitä, että tuloja oli saatu taidesektorin ulkopuolelta. Tulotason nousua oli joka tapauksessa tapahtunut huomattavasti harvemmillä ja vähemmän kuin muiden alojen ammattilaisilla.

Kuvio 56. Taiteellisen työn (veronalaisten) tulojen (mediaani) muutos prosentteina taiteenaloittain vuodesta 2000 vuoteen 2010

Apurahojen kompensoiva vaikutus ei ole 2000-luvulla ratkaissut kaikkia toimeentuloon liittyviä ongelmia, vaan myös taiteellisesta työstä, taiteelliseen työhön liittyvästä ja muusta saatavilla tuloilla on ollut erittäin suuri merkitys. Esimerkiksi kuvataiteilijoiden tulotaso ei ole kohentunut 2000-luvun kuluessa ja näyttää siltä, että kuvataiteilijoiden keskimääräinen tulotaso seuraa taiteilijoille suunnattujen työskentelyapurahojen tasoa eikä nouse oleellisesti ilman taiteilija-apurahiin tehtävää korotusta. Nykyisten valtion taiteilija-apurahojen on väitetty vahvistavan mielikuvaa nälkätaiteilijoista, koska ne eivät riitä kokopäiväiseen elämiseen. Näin hyväksytään se, että taiteilijat tekevät apurahakautensa aikana muita töitä sen sijaan, että he keskittyisivät silloin taiteelliseen työhön, johon työskentelyapurahat on nimenomaisesti tarkoitettu (Leikola 2013, 45).⁵³

53 Koneen säätiön asiamies ja hallituksen puheenjohtaja Hanna Nurminen (Taiteen keskustoimikunnan jäsen 2007–2009, Varsinais-Suomen taidetoimikunnan jäsen 1998–2000 & 2001–2003, vpj. 2007–2009) toteaa näin puhuessaan taidetoimikuntalaitoksen kyvyttömyydestä tunnustaa eri taiteenalojen rahoitustarpeiden rakenne-eroja. Nurmisen mielestä apurahojen tasoa pitäisi nostaa. (Leikola 2013, 45.)

Kuvataiteen ja kirjallisuuden aloilla apurahat ovat niin merkittävässä asemassa, että niiden vaikutus tulotasoon on suuri. Suhteellisesti apurahan vaikutus oli kuvataiteen ja kirjallisuuden aloilla kuitenkin suurempi vuonna 2000 kuin vuonna 2010 eli apurahoituksen merkitys tulotasoon on vähentynyt 2000-luvun mittaan. Samaan aikaan tulot taiteellisesta työstä ovat pysyneet yhtä vähäisinä suhteessa veronalaisiin kokonaistuloihin. Siitä voimme päätellä, että tulotason nousun syynä ovat tulot muusta kuin taiteellisesta työstä.

Taiteilijoiden tulokehitykseen vaikuttavia tekijöitä on useita. Taidepoliittiset, taiteilijoiden tukea koskevat päätökset ovat vain yksi tekijä, jonka merkitys on suuri vain joillakin yksittäisillä taiteenaloilla (ennen kaikkea kuvataide). Taiteilijoiden tulokehitykseen vaikuttaa useilla taiteenaloilla kaikkein eniten taiteilijoiden työmarkkinoiden rakenteet ja suhdanteet, kuten myös norjalaisessa tutkimuksessa on havaittu (ks. Heian et al. 2008). Sen vuoksi on tärkeää panostaa sekä taiteilijoiden tukemiseen että työmarkkinoiden kehittämiseen ja taiteen markkinoiden laajentamiseen. Rahoitus- ja kehittämistarpeet vaihtelevat taiteenaloittain.

Taiteilijoiden monipuolinen osaaminen ja jatkuva koulutustason nousu eivät ole parantaneet taiteilijoiden työmarkkina-asemaa eivätkä keskimääräistä tulotasoa. Naisten konstruoidut kokonaistulot olivat 76 prosenttia miesten tuloista, mikä tarkoittaa nousevaa suuntaa vuoteen 2000 (72 %) verrattuna. Osuus vaihtelee kuitenkin huomattavasti taiteenaloittain (ks. taiteenaloittaiset yhteenvedot). Valtion apurahan hakijoina ja saajina naisten osuus on pysynyt suunnilleen samana (noin 50 %) huolimatta siitä, että naisten osuus taiteilijoiden joukossa on noussut merkittävästi kymmenen vuoden aikana (44 % → 54 %)⁵⁴. Eivätkö naiset hae osuuttaan vastaavasti apurahoja?

Taiteilijoiden tilanne ei ole lähestynyt Tarja Cronbergin (2010) asettamaa tavoitetta siitä, että taiteilijat saisivat toimeentulonsa 70-prosenttisesti omaa työtään tekemällä. Taiteelliseen työhön käytetyn työajan osuus kokonaistyöajasta näyttää olevan sitä suuremmassa riskitilassa taiteellisesta työstä saatavien tulojen osuuden kanssa (veronalaisista kokonaistuloista), mitä enemmän taiteenalalla toimii vapaita taiteilijoita. Käytännössä siis vapaa taiteilijuus tarkoittaa usein sitä, että tulot eivät ole suhteessa työntekoon käytettyyn aikaan eli työtä tehdään usein ilmaiseksi eli ilman palkkaa tai palkkioita.

Ammattitaiteilijoiden enemmistö on pienituloista väkeä ja työ- ja eläketurvan suhteen huonossa asemassa. Cronbergin raportin (2010) tavoitteiden toteuttaminen korjaisi näitä epäkohtia konkreettisesti. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella Cronbergin kaavailemia toimenpiteitä taiteilijoiden aseman parantamiseksi tarvittaisiin kipeästi. Tavoitteiden toteuttaminen olisi jopa suhteellisen edullista, koska

54 Apurahatilastot, ks. Karhunen 2011, 21.

taiteilijakunta on kooltaan pieni eivätkä tavoitteet ole kohtuuttoman suuria. Cronbergin reseptin mukaan ammattitaiteilijoiden tulotaso saataisiin hyvälle pohjoismaiselle tasolle ja itsensä työllistävät taiteilijat sosiaaliturvan piiriin seuraavilla toimilla:

- taiteilijoiden tulisi saada toimeentulonsa 70-prosenttisesti työstään
- taiteilijoiden apurahoja lisätään ja niiden kestoja pidennetään
- taiteilijoille otetaan käyttöön apurahaluonteinen työllisyysraha
- taiteilijoiden sosiaaliturva keskitetään Melaan
- valtion ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää lisätään
- taidemarkkinoita kehitetään muun muassa verotuksellisin keinoin ja prosenttiperiaatteen lisääntyvällä käytöllä
- itsensä työllistävien sosiaaliturvaa ja asemaa työlainsäädännössä selkeytetään.

(Cronberg 2010)

Avovastauksissa taiteilijat esittivät toiveita kansalaispalkasta, perustulosta ja taiteilijapalkasta. Toiveiden suurimpana syynä oli työrauhan saaminen taiteellisen työn tekemiseen. Suomessa tarvitaan heidän mukaansa kokonaisreformia kohti perustuloa. Taiteilijoiden tarpeen edistämiseen tarvitaan tosin taiteilijoiden lisäksi myös muut ei-palkan-saajat ja ei-yrittäjät, jotta vaade saisi riittävästi painoarvoa. Yksinään taiteilijat eivät tätä uudistusta saa joudutettua. Vaikuttaa siltä, että taiteen tekemistä yritetään liikaa legitimoida taloudellisilla seikoilla (luova talous, kulttuuriviennin arvo jne.). Taiteilijat itse eivät käytä työelämästään ja työnteostaan puhuessaan talouden termejä vaan korostavat enemmänkin muita vaikuttimia työnteolleen sekä normaaliin toimeentuloon liittyviä toiveita. Normaaliin toimeentuloon kuuluu taiteilijoiden mielestä se, että myös taiteilija tulee toimeen omaa työtään tekemällä ilman, että erilaisten tukien ja avustusten hakeminen hallitsee normaalia elämää.

Yksi tälle ajalle tyypillinen tapa legitimoida taiteellinen työ on soveltavan taiteen käyttö – tästä esimerkkinä erityisesti taiteen hyvinvointivaikutuksiin suunnatut voimavarat ja hankkeet. Tämän suuntauksen osalta taiteilijakunta jakautuu täysin kahteen leiriin. Osa taiteilijoista toivoo työllistyvänsä erilaisiin monialaisiin ja -ammattillisiin hankkeisiin, joilla voi ja saa olla myös sosiaalipoliittisia, terveyttä edistäviä, nuorisotyöhön liittyviä tai muita vastaavanlaisia päämääriä. Osa taiteilijoista taas ei voi hyväksyä tämän kaltaista toimintaa, sillä heidän mielestään se on taiteen välineellistämistä ja väheksymistä. He kokevat, että taidetta tulee edelleen voida tehdä ilman muita, taiteen ulkopuolisia, päämääriä.

Taiteilijoita on koulutettu ja koulutetaan paljon Suomessa. Suomessa on myös erinomaisia oppilaitoksia, joihin tullaan myös muualta opiskelemaan. Säännöllistä tutkimustietoa taideammateissa toimivista, heidän sijoittumisestaan työmarkkinoille sekä taiteilijoiden

työskentelyedellytysten edistämisestä tarvitaan ehdottomasti vielä enemmän kuin tähän mennessä on tehty. Erilaisten metodien kirjoa tulisi lisätä taiteilijatutkimuksissa, tarvitsemme sekä laadullista että määrällistä analyysia. Lisäksi tarvitsemme tietoa esimerkiksi niistä taiteilijoista, jotka eivät ole halunneet toimia taiteilija-ammattissa taidealan koulutuksesta huolimatta ja niistä, jotka ovat lähteneet harjoittamaan ammattiaan jossain muualla kuin Suomessa. Tietyin aikaväleihin toteutettavat Taiteilijabarometrit saattaisivat olla toimiva ratkaisu systemaattiseen tiedon keräämiseen. Niiden tekemiseen voisi osallistua asiantuntijoita ja tutkijoita eri tahoilta sekä oleellisena osana taiteilijakenttä edunvalvojiineen. Barometrin voisi tehdä esimerkiksi kahden vuoden välein ja tietoa voisi koota osin eri teemoista ja/tai keskittyen eri vuosina eri taiteenaloihin. Tietojen kokoamiseen tulisi joustavuutta ja nopeutta, mikä johtaisi nopeampaan reagointiin taidekenttää ja taidehallintoa askarruttavissa kysymyksissä.

Useiden lähes aikasarjamaisesti tuotettujen selvitysten ja tutkimusten teossa on viime vuosina ollut tauko valtion taidehallinnossa⁵⁵. Olisi mielekästä taata jatkoa näille taiteilijan asemaan ja yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön liittyville tutkimuksille esimerkiksi Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiössä (Cupore). Tutkimuksista on hyötyä taiteilijoille, taiteilijajärjestöille, taidehallinnolle, vertaisarviointia tekeville luottamushenkilöille, koulutuspoliittiselle suunnittelulle, oppilaitoksille ja kaikille yhteiskunnallisesta kehittämisestä kiinnostuneille. Aikasarjoihin perustuvan tiedon tarkastelu on usein mielekästä taaksepäin ja eteenpäin katsomista, historian ja tulevaisuuden linkittämistä tähän päivään. Parhaimmillaan tuloksena on sen suuntaviivan löytäminen, jonka avulla yhteiskuntaa voi kehittää parempaan suuntaan.

<i>Kaikki taiteilijat vuonna 2010</i>	
Taiteilijoiden lukumäärä*	yli 21 000 (+19 % vuodesta 2000)
Naiset / miehet	54 % / 46 %
Ikä (keskiarvo)	49 v. (19–92-vuotiaita)
Äidinkieli	
– suomi	91 %
– ruotsi	7 %
– muu	3 %

55 Selvityksillä ja tutkimuksilla tarkoitetaan tässä erityisesti seuraavia: Oesch, Pekka (2002): Valtion tuki kulttuurille 2001. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki; Oesch, Pekka (2010): Yritysten tuki taiteille 2008 ja tuen muutokset 1999–2008. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki; Oesch, Pekka (2008): Säätiöiden tuki taiteille 2001 ja 2005. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki; Oesch, Pekka (2001): Yritysten tuki taiteille 1999. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. Oesch, Pekka (1999): Säätiöiden tuki taiteille 1993 ja 1997. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. Oesch, Pekka (1998): Yritysten tuki taiteille 1996. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

Asuinpaikka – pääkaupunkiseutu	50 %
Yleissivistys: ylioppilastutkinto	80 %
Taidealan ammatillinen koulutus	81 %
Taidealan korkein koulutus	49 %
Työttömyysjaksoja vuonna 2010	19 %
Apurahan saajia	32 %
Työmarkkina-asema – työsuhteessa	25 %
– vapaana taiteilijana	36 %
– yrittäjänä	21 %
– freelancerina	29 %
Moniammatillisuus – ainoastaan taiteellista työtä	39 %
– taiteelliseen työhön liittyvää työtä	44 %
– muuta työtä	21 %
Veronalaiset kokonaistulot 2010 – mediaani	27 500 €
– keskiarvo	30 633 €
Apurahat – mediaani	5 000 €
– keskiarvo	8 481 €
Konstruoidut kokonaistulot 2010 – mediaani	30 000 €
– keskiarvo	32 822 €
Tulot taiteellisesta työstä (veronalaiset) – mediaani	14 200 €
– keskiarvo	21 186 €
Taiteellisten tulojen osuus veronalaisista kokonaistuloista	52 %

* Luvusta on poistettu taiteilijajärjestöihin kuuluvien päällekkäisjäsenyydet. Yksittäisten taiteenalojen kohdalla taiteilijoiden määrän kasvu näyttää suuremmalta kuin se koko taiteilijakuntaa ajatellen on, sillä monialaisten taiteilijoiden ja siten useisiin taiteilijajärjestöihin kuuluvien taiteilijoiden lukumäärä näyttäisi kasvaneen.

Taiteilija voisi olla malli vähemmällä toimeentulolla mielekkäästi elävälle tulevaisuuden kansalaiselle. Eläköön monipuolinen apurahasysteemi! Eläköön kohtuullisuus ja ekologisuus toimeentulossa! 6027 (s.1966 n dramaturgi, ohjaaja ym.)

Toivottavasti valtiolta ei unohda kulttuurin merkitystä kansakunnalle – vaikka lama kolkuttaa. 8112 (s.1951 m graafinen suunnittelija, taiteilija)

En olisi koskaan tajunnut miten huonosti kuvataiteilijoita kohdellaan tässä hyvinvointivaltiossa, jos en olisi itse kokenut. - - - 7913 (s. 1954 n, taideemaalari)

- - - Positiivisesti pitää ajatella, jotta jaksaa toimia tässä järjettömän ihanaassa ammatissa! 4432 (s.1980 n kuvanveistäjä)

- - - Mut taiteilijahan maksaakin siitä, että saa tehdä sitä mitä haluaa. 5988 (s.1974 m kuvanveistäjä)

Lähteet

- Aaltonen, Terhi (2010): ”Taiteilija ei vanhene”. Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 397. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Abbing, Hans (2002): *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Alastalo, Marja (2005): *Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000*. Vastapaino, Tampere.
- Alper, Neil, O. & Wassall, Gregory H. (2006): *Artists’ Careers and Their Labor Markets*. Teoksessa V.A. Ginsburgh and D. Throsby (eds.) *Handbook of the Economics of Art and Culture, Volume 1*. North-Holland, Amsterdam. 813–864.
- Arpo, Robert (toim.) (2004): *Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 28. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Arpo, Robert & Oesch, Pekka (2006): *Kansanmusiikin ammattilaiset*. Tutkimusyksikön julkaisuja nro 30. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Baumol, W.J. & Bowen, W.G. (1966): *Performing Arts. The Economic Dilemma. A Study of Problems Common to Theater, Opera, Music and Dance*. The Twentieth Century Fund, New York.
- Bourdieu, Pierre (1985): *Sosiologian kysymyksiä*. Vastapaino, Jyväskylä.
- Cronberg, Tarja (2010): *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo*. Selvittäjä Tarja Cronbergin raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010: 6. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.
- Cronberg, Tarja (2011): *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo*. Raportti selvitystoimenpiteistä ja selvittäjä Tarja Cronbergin esitys hallitusohjelmataivoitteiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011: 19. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.
- Elstad J.I. & Røsvik Pedersen, K.R. (1996): *Kunstnerne økonomiske vilkår. Rapport fra Intekts- og yrkesundersøkelsen blant kunstnere 1993–1994*. INAS Rapport 1996:1. Institutt for sosialforskning, Oslo.
- Grönlund, Mikko (2002): *Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2001*. Mediaryhmä, Turun kauppakorkeakoulu, Turku.
- Grönlund, Mikko (2006): *Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2005*. Mediaryhmä, Turun kauppakorkeakoulu, Turku.
- Grönlund, Mikko (2011): *Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa 2010*. BID Innovaatiot ja yrityskehitys, Turun yliopisto, Turku.
- Grönlund, Mikko (2012): *Näytelmäkirjailijoiden ja käsikirjoittajien taloudellinen asema Suomessa 2011*. BID Innovaatiot ja yrityskehitys, Turun yliopisto, Turku.

- Heian, Mari Torvik & Løyland, Knut & Mangset, Per (2008): Kunstneres aktivitet, arbeids- og inntektsforhold, 2006. Rapport nr 241. Telemarksforskning-Bø, Bø i Telemark.
- Heikkinen, Merja (1989): Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 5. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Heikkinen, Merja (1996): Kuvien taitajat – taidepolitiikan marginaalit. Tutkimus graafisten suunnittelijoiden, kuvittajien ja sarjakuvantekijöiden asemasta. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 20. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Heikkinen, Merja (2003): The Nordic Model for Supporting Artists. Public Support for Artists in Denmark, Finland, Norway and Sweden. The Arts Council of Finland, Helsinki.
- Heikkinen, Merja (2007): Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä. Määrittelyvallan ehtoja ja ulottuvuuksia pohjoismaisen tukimallin suomalaisessa muunnelmassa. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Heikkinen, Merja ja Irjala, Auli (1999): Taideteollisuuden ja sarjakuvan ammatilaisten työtilanne ja kansainvälinen toiminta. Raportti kyselytutkimuksesta Ornamon, Grafian ja Sarjakuvantekijät ry:n jäsenille. Tilastotietoa taiteesta no 21. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Heikkinen, Merja & Karhunen, Paula (1996): Does Public Support Make a Difference, and for Whom? The Role of Direct Support for Artists in Different Art Forms and its Relation to the Situation of Women Artists. Working Papers Nr 26. Research and Information Unit. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Heikkinen, Merja & Karhunen, Paula (1997): Social Position of Artists in Finland. Arts Council of Finland, Research and Information Unit, Helsinki.
- Herranen, Kaisa, Houni, Pia & Karttunen, Sari (2013): ”Pitäisi laajentaa työalaansa”. Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä. Cupore, Helsinki.
- Houni, Pia & Ansio, Heli (toim.) (2013): Taiteilijan työ. Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa. Työterveyslaitos, Helsinki.
- Irjala, Auli (1993): Säveltaiteilijan toimeentulo. Tutkimus säveltaiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa vuonna 1989. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 16. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Jokinen, Elina (2010): Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituuhannen vaihteen Suomessa. Avain, Helsinki.
- Jokinen, Heikki & Rautiainen, Pauli (2008): Taiteen edistämistä varten. Taide-toimikunnat 40 vuotta. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Julkunen, Raija (2008): Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Vastapaino, Tampere.
- Karhunen, Paula (1993): Näyttämötaiteilija Suomessa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1980–90-luvun vaihteessa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 17. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karhunen, Paula & Smolander (1995): Tanssitaiteilija lähikuvassa. Tutkimus asemasta ja toimeentulosta 1990-luvun vaihteessa. Tilastotietoa taiteesta nro 12. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karhunen, Paula (1999): A Portrait of a Woman as an Artist: Some Research Results Concerning the Career paths of Female Artists. Working Papers 30. Arts Council of Finland, Research Unit, Helsinki.

- Karhunen, Paula (2001): Taiteenalakohtainen taiteilijatuki. Art-Form-Specific Support for Artists. Tilastotiedote 1/2011. Facts and Figures 1/2001. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Karhunen, Paula (2004): Taiteilijakoulutus Suomessa – kehityslinjoja 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Robert Arpo (toim.) Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 28. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. 37–68.
- Karhunen, Paula (2005): Musiikin koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista. Tilastotietoa taiteesta no 35. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karhunen, Paula (2011): Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2010. Support Granted by the Arts Councils. Tilastotiedote 1/2011. Facts and Figures 1/2011. Tutkimusyksikkö, Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Karhunen, Paula (2013): Maahanmuuttajataiteilijat taiteen tukijärjestelmässä. Taiteen edistämiskeskus, Helsinki.
- Karttunen, Sari (1988): Taide pitkä – leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomesta 1980-luvulla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 2. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karttunen, Sari (1993): Valokuvataiteilijan asema. Tutkimus Suomen valokuvataiteilijakunnan rakenteesta ja sosiaalis-taloudellisesta asemasta 1980–1990-luvun vaihteessa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 15. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karttunen, Sari (2002): Taiteilijan määrittely. Refleksiivisyyden esteitä ja edellytyksiä taidepoliittisessa tutkimuksessa. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 53. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Karttunen, Sari (2006a): Kuvataiteilijoiden koulutusurat. Tilastotietoa taiteesta 37. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Karttunen, Sari (2006b): Suojeleeko Pyhä Prekarius taiteilijoita? *Arsis* 3/2006. 34–35.
- Karttunen, Sari (2009): ”Kun lumipallo lähtee pyörimään”. Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000-luvun alussa. Taiteen keskustoimikunta. Tutkimusyksikön julkaisuja nro 36. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna (toim.) (2007): Työ murroksessa. Työterveyslaitos, Helsinki.
- Konstnärnsämnden/Statistiska Centralbyrån (2009): Konstnärernas inkomster – en statistisk undersökning av SCB inom alla konstområden 2004–2005. Koulutustilastot 2011. Tilastokeskus, Helsinki.
- Kulttuuritilasto 2011. Cultural Statistics 2011(2012). Kulttuuri ja viestintä. Culture and the Media. Tilastokeskus, Helsinki. Statistics Finland, Helsinki.
- Lampela, Kalle (2012): Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin. Tutkimus kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskuntakriittisistä mahdollisuuksista. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 99. Taiteiden tiedekunta, Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Leikola, Markus (2013): Raha roolittaa – ruostuuko rohkeus? *Teatteri & Tanssi + sirkus*. 4/2013. 41–45.
- Levanto Yrjänä, Naukkarinen, Ossi & Vihma, Susann (toim.) (2005): Taiteistuminen. Taideteollinen korkeakoulu, Helsinki.

- Malinen, Piritta (2010): Graffiti – taideteos vai rangaistava teko. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.): Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Valtion nuorisosiain neuvottelukunta. Helsinki. 62–75.
- McAndrew, Clare & McKimm, Cathie (2010): The Living and Working Conditions of Artists in the Republic of Ireland and Northern Ireland. The Arts Council/An Chomhairle Ealaíon and Arts Council of Northern Ireland.
- Menger, P.M. (2006): Artistic Labor Markets: Contingent Work, Excess Supply and Occupational Risk Management. Teoksessa V.A. Ginsburgh and D. Throsby (eds.) Handbook of the Economics of Art and Culture, Volume 1. North-Holland, Amsterdam. 765–806.
- Mertanen, Tomi (2012): Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Työpapereita nro 50. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Minkkinen, Virpi (1999): Taiteellinen työ ja apurahat. Tilastotietoa taiteesta nro 22. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Mitchell, Ritva & Kanerva, Anna (2004): Onko sukupuolella merkitystä, onko toimenpiteillä vaikutusta taiteissa ja kulttuurissa? Sukupuolivaikutusten arviointia taiteen ja kulttuurin toimialalla. Cuporen julkaisuja 2. pdf-julkaisu
- Mäkelä, Asko (2009). Mediataiteen mahdollisuudet. Selvitys mediataiteesta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:13. Opetusministeriö, Helsinki.
- Naukkarinen, Ossi (2005): Taiteistumisen muodot. Teoksessa Yrjänä, Levanto, Ossi Naukkarinen & Susann Vihma (toim.) (2005): Taiteistuminen. Taideollinen korkeakoulu, Helsinki. 9–36.
- Oesch, Pekka (1995): Elokuvantekijöiden toimeentulo. Tutkimus taloudellisesta asemasta 1989 ja 1992. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 18. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Oksanen-Särelä, Katja (2011): Taiteen ja tekniikan välimaastossa. Rakennustaiteen rahoitus 2000-luvulla ja arkkitehdin työn muutokset. Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikön julkaisuja nro 37. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Pirttilä, Ilkka & Nikkilä, Riku (2007): Luova työ ja työelämän ristipaineet. Teoksessa Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna (toim.): Työ murroksessa. Työterveyslaitos, Helsinki. 71–89.
- Purma, Ronja (2012): ”Kyllä hyvät aina töitä saa”. Musiikkialan perustutkinon vuosina 2005–2010 suorittaneiden sijoittuminen työelämään ja jatko-opintoihin. Suomen konservatorioliitto, Helsinki.
- Rautiainen, Pauli (2006): Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Työpapereita nro 45. Taiteen keskustoimikunta; Helsinki.
- Rautiainen, Pauli (2008): Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään. Taiteen keskustoimikunta. Tutkimusyksikön julkaisuja N:o 34. Taiteenkeskustoimikunta, Helsinki.
- Rautiainen, Pauli (2008b): Säätiöiden tuki on kasvanut valtion tukea nopeammin. Teoksessa Heikki Jokinen & Pauli Rautiainen (toim.): Taiteen edistämistä varten. Taidetoimikunnat 40 vuotta. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. 195.

- Rautiainen, Pauli (2012): Kuvataiteilijan oikeudellinen asema. Ammattimaista taiteellista toimintaa rajoittava ja edistävä oikeussäätely. Acta Universitatis Tamperensis 1758. Tampere University Press, Tampere.
- Rensujeff, Kaija (2003): Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulomuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja no 27. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Rensujeff, Kaija (2004): Taiteellinen työ ja toimeentulo – taiteilijan työmarkkinat, sosiaaliturva ja verotus. Teoksessa Robert, Arpo (toim.): Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 28. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki. 101–128.
- Rensujeff, Kaija (2005): ”Uusia mahdollisuuksia ja pieniä läpimurtoja!” – Taiteilijat vuoden 2000 kyselytutkimuksessa ja väestölaskennassa. Työpapereita 42. Taiteen keskustoimikunta, tutkimusyksikkö, Helsinki.
- Rensujeff, Kaija (2011): Käsien, sävelin, sanoin ja kuvin. Saamelaiset taiteilijat Suomessa. Tutkimusyksikön julkaisuja nro 38. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.
- Segregaation lieventämistyöryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:18. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.
- Taide on mahdollisuuksia (2002). Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiittiseksi ohjelmaksi. Opetusministeriö, Helsinki.
- Taidekasvatuksen ja kulttuurialan koulutuksen tila Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön politiikka-analyysi 2010:1. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.
- Throsby, David (1992): Artists as Workers. Teoksessa R. Towse & A. Khakee (eds.) Cultural Economics. Springer, Heidelberg.
- Throsby, David (1994): A Work-Preference Model of Artist Behaviour. In Cultural Economics and Cultural Policies. Edited by Alan Peacock and Ilde Rizzo. Kluwer, Dordrecht. 69–80
- Throsby, David & Hollister, Virginia (2003): DON'T give up YOUR day job. An Economic Study of Professional Artists in Australia. Division of Economic and Financial Studies, Macquarie University, Sydney. Australia Council for the Arts, Sydney.
- Throsby, David & Thompson, B. (1994): But What Do You Do for a Living? A New Economic Study of Australian Artists. School of Economic and Financial Studies Macquarie University. Australia Council for the Arts, Sydney.
- Throsby, David & Thompson, B. (1995): The Artist at Work. Some Further Results from the 1988 Survey on Individual Artists. School of Economic and Financial Studies Macquarie University. Australia Council for the Arts, Sydney.
- Throsby, David & Zednik, Anita (2010): Do You Really Expect to Get Paid? An economic study of professional artists in Australia. Australia Council for the Arts, Sydney.
- Työllisyyskatsaus (2011). Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- Työvoimatutkimus (2011). Työllisyys ja työttömyys vuonna 2010. Työmarkkinat 2011. Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus, Helsinki.
- Töttö, Pertti (2012): Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirissä tutkimuksessa. Vastapaino, Tampere.
- Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta 2003. Opetusministeriön julkaisuja 2003:20. Opetusministeriö, Helsinki.

- Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta (2011). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2001:8. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, Helsinki.
- Vartiainen, Juhana (2001): Sukupuolten palkkaeron tilastointi ja analyysi. Tasa-arvovaltuutetun toimisto, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Wassall, Gregory & Alper, Neil O. (1996): Artists in the Work Force: Employment and Earnings, 1970–1990. Seven Locks Press, Santa Ana.
- Åstrand, Riikka (2010): Sirkusalan ammatillinen koulutus ja työelämä. Työpapereita 49. Taiteen keskustoimikunta/tutkimusyksikkö, Helsinki. Sirkuksen tiedotuskeskus, Helsinki.

Lainsäädäntö

- Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista 236/1961
- Laki eräistä kuvataiteen tekijöille suoritettavista apurahoista 115/1997
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986
- Laki valtion taiteilija-apurahoista 734/1969
- Tuloverolaki 1535/1992
- Työttömyysturvalaki 2002/1290
- Valtioneuvoston päätös ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä 75/1974, muut.929/1984 ja 974/1992

Taskutilasto 2012 (2012). Verohallinto. <http://www.vero.fi>